

Q. g. 46.

D

IOANNIS
PASSERATII
ELOQVENTIAE
PROFESSORIS ET

Interpretis Regij Orationes
& Præfationes.

PARISIIS,

Apud Daudem Douceur Bibliopolam, via
Iacobæa, sub interfigno stantis & fixi
Mercurij 1606.

Cum privilegio Regis.

Extrait du Priuilege du Roy.

PAR grace & priuilege du Roy, il est permis à Dauid Douceur libraire Iuré en l'vniuersité de Paris d'imprimer ou faire imprimer vn liure intitulé, *Io. Passeratij Orationes & Praefationes*, viuant l'vn de nos lecteurs & interprete ordinaire, & defenses à tous Libraires, Imprimeurs, ou autres de quelques qualitez qu'ils soyent de l'imprimer ou faire imprimer, vendre ni distribuer en ses pays, terres & seigneuries d'autre impression que ceux qu'aura imprimé ou fait imprimer ledit Douceur, sur les peine de trois mille liures d'amende: & ce iusques au terme de six ans finis & accomplis, à compter du iour & datte qu'il aura esté paracheué d'imprimer: comme il est plus à plein contenu és lettres patentes sur ce données à Paris le sixiesme iour de Ianuier mil six cens & six.

Par le Roy en son conseil,

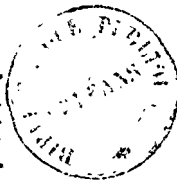
Angenouff.

Scellé du grand Seel de cire iaune à simple
qucuë.

hic Lib. fuit Guil. Prousteau Antecessor.

AD VIRVM CLARIS-
SIMVM D.D. MAXIMILIANVM
Rosnium de Bethuna, omni
Armamentario ærariòq; Gal-
lico præfectum, & apud Pi-
ctones proregem.

Aurel. nunc est usus studios. eorum

FFERO tibi (Dux præstan-
tissimè) alienæ liberalitatis
munus, Patruï quondam
mei *μακρῆτις* Passeratij orationes in
exorsu variorum auctorum habi-
tas. Hoc tibi deberi munusculum
& auditorij Regij parietes, & tua
in eius manes munificentia concla-
mant. Tu enim solus es à multis an-
nis qui loco huic & collegio splendo-
rem ad didisti, & patruï mei sepultos

*cineres debitis velut inferiis cumu-
lasti. Dum itaque eiusdem Passe-
ratiij grauioris & longioris spiritus
ac opera peruigilias colligo honorato
tuo nomini merito desponsas ac de-
stinatas: patere interim quaeso ut hac
eiusdem posthuma proles te venere-
tur ac salutet, & quam prodeundi
in publicum libertatem nunquam a
parente suo viuo potuit sperare, a
te legitimo patrono & pio manu-
missore velut Orcinus libertus re-
cipiat.*

IO. PASSERATI
ELOQVENTIAE PROFES-
oris & interpretis Regij, in Plau-
ti Prolegomena Oratio.

NE quis me officij munerisque
 mei non satis nunc meminisse
 arbitretur, auditores, quòd elo-
 quentiam professus, oratores
 subitò reliquerim, vt me ad co-
 micos poëtas conferrem, expromenda bre-
 uis esse videtur oratio, & quæ multis fortas-
 se augeat citius quàm minuat admiratio-
 nem. Non enim dicam, quod verissimè
 commemorare possum, id oneris quoque
 mihi regem imposuisse, & vt per cuncta hu-
 manitatis studia liberè vagaret permisisse;
 sed contendam, & vt spero, argumentis vin-
 cam, propè necessarias ad instituendum in-
 formandúmque oratorem esse huiusmodi
 fabulas: nec fuisse quicquam, hoc tempore,

& ex hoc loco, potius explicandum, *finitimus est quidem oratori poëta, cuius virtutes omnibus persequitur, cum numeris sit adstrictior, ornandique generibus socius ac penè par, si optimo dicendi magistro credimus.* E poëtarum autem numero Comicus ad oratorem eò propius accedit quòd mentibus impellendis, in quo vires opèsq̄ue suas experitur & ostentat eloquentia, maximè vnus excellit. Quam enim corporis figuram vel Lysippus cælo fingere, vel Apelles penicillo pingere ita possit, vt tot tamque dissimiles animorum motus susceptis in personis exprimit Comœdia? Illic videre licet lætitia gestientes, contabescentes ægritudine, furentes iracundia, amore insanos, feruentes auaritia, luxu perditos, expectatione suspensos, debilitatos metu: Nulla denique perturbatio in communi vita reperitur, cuius exemplum non ab ipsa scena petendū sit oratori. Quanta porrò sermonis elegantia niteant fabulæ, vel incisum in comici sepulcro docet epigramma.

*Immortales mortales si fas esset flere,
Flerent diuæ Camæna Nautum poëtam.*

*Itaq; postquam est Orciūo traditus thesauro
Obliti sunt Romæ lingua loqui Latina.*

Hoc certè carmen arrogantis, & Cam-

panam olens superbiam: Honorificentius Stolonis de Plauto testimonium, qui *Musas aiebat si latinè loqui voluissent, Plautino sermone fuisse loquenturas*. Non minus illustre de eo iudicium fecerunt Lælius, Claudius, Aurelius, Accius, Manilius, Seruius Papyrij Boëti frater, literatissimi homines; & omnium longè eruditissimus M. Varro: qui linguæ & elegantiae in verbis latinæ principem esse pronuntiarunt. Iam oratori quam suavis & utilis sit iocus, quantumque profint ad causas obtinendas facetiae, qui non ignorat, fateatur oportet harum palmam Plauto sine summa iniuria præripi non posse. Nisi forte transuersus incurrens Horatius, suam illam vobis insusurrauit cantilenam.

At nostri proavi Plautinos & numeros &

Laudauere sales, nimium patienter utrumque.

Istuc nimium patienter, haud patiar impunè dictum esse, huncque testem aut vt cupidum refellam, aut suo ipsius opprimam testimonio. Etenim à quo dicitur

Plautus ad exemplū Siculi properare Epicharmi?
quo poëta nihil falsius nihil festiuus? Nempe ab eo à quo audiuntur;

aspice Plautus

*Quo pacto partes tutetur amantis Ephebi;
Quam non adstricto percurrat pulpita socco?*

Quod si auctoritas cum auctoritate comparanda est, M. Tullium cum Horatio componemus, qui genere iocandi urbano, ingenioso, faceto, refertum esse Plautum scribit. Sed periculum est ne dum pro fama Plauti acrius propugno, meam existimationem quorundam sermonibus oppugnari sinam, qui ridicula miseris his temporibus parum conuenire clamitabunt. Sint ista luctuosa & funesta tempora, ut sunt sane; consumptis tamen lacrymis, quae diuturnitate malorum iam pridem exaruerunt, cur, etiam in rebus perditis, lectitare comœdias nobis non concedetur, quum Næuio in carcere, quum Plauto in Pistrino molisque circumagendis, eas scriptitare & licuerit & libuerit? Neque vos pudebit, opinor, Philosophiæ parentem imitari Socratem, auditores, qui spectator frequens veteris Comœdiæ fuit, neque ex theatro ullis maledictis & conuitijs potuit explodi, quibus coram ab Aristophane & cæteris petulantissimè indignissimèque concerpebatur. Quid alijs vsuueniat nescio; ego de meo sensu ita iudico; Heracliti vitæ rationem, Democriti instituto non esse anteponendam: nec sanum illis esse sinciput qui Timonis mores amplexi ringi malunt quàm ridere. Suum cuique ingenium & studium:

meum est eiusmodi, vt si quis me roget, vter magis mihi placeat in Comœdia Stratilax an Pseudolus, ingenuè responsurus sim, huius festiuam vrbanitatem mihi esse cordi; & animum meum ab illius tristitia atque ágresti immanitate prorsus abhorrere. At in Comœdiis avarus senex, amator adolescens, herus iracundus, seruus fallax, meretrix improba, periurus leno, quum in scenam prodeunt, flexibiles, & in vitia proniores iuuentutis animos faciliè ad turpitudinem pelliciunt: Itaque tutius est nõ in theatrum ingredi quàm deteriorem è theatro regredi domũ. Agnosco vocem grauis alicuius Censoris vel patruui, ex quo libenter quæram, quum eò nos vetat accedere vbi versantur ij quos modo nominaui, quò terrarum ille suo edicto nos amandat? Quis hominum cœtus, quæ ciuitas, quæ in terris natio tam beata vt iis se carere gloriari possit? Quis erit exilio locus? an nos relegabit in carum vrbium aliquã, quas esse habitarique in Luna Colophonius somniauit Xenophanes? Quantò satius est, intenta in hoc vitæ speculum mētis acie, aliorum mores intueri, vt quæ recta videbuntur, ea consectemur, quæ praua, fugiamus? Homericum Vlysses admiramus, quòd variis erroribus per totum decennium, magno cūdis-

crimine iactatus, multarum gentium mores
 viderit, ampliorémque ei tribuimus laudem
 quòd πολύτροπος quàm quòd πολίπορος ex-
 titerit: coactus enim sum Græcè dicere, quo
 dicerem melius. Nobis adeunda non sunt
 tot pericula quot Vlyffes subiit, vt diuerfa
 hominum noſcamus ingenia: nihil neceſſe
 eſt extra caueam aut orcheſtram peregrina-
 ri: hîc ſedentes & ſecuri minimo diſcemus
 negotio, quo modo declinare turpia, & ho-
 neſta valeamus adipiſci, neque ſolùm quo
 modo nobis, verum etiam quomodo noſtris
 opem feramus, & fortunæ medeamur incõ-
 modis. Nam illa nobis deeſſe non debet
 quam mutis animantibus largita eſt natu-
 ra prudentiam. Scarus piſcis naſſæ incluſus
 non fronte conatur erumpere, nec infeſtis
 viminibus caput inferit, ſed crebris caudæ
 iētibus naſſæ aditus laxat, atque ita retror-
 ſum euadit: cuius periculum ſi Scarus alius
 aſpexerit, apprehenſa mordicus cauda, ſolet
 nixus erumpentis adiuuare. Simillima eſt
 Comoediarum ratio, ex quibus & mutuũ li-
 cet ſumere auxilium & exemplum. Age, præ-
 cepta bene viuendi, nonne mollius fabel-
 lam auribus animiſq; adoleſcentulorum in-
 ſtillant quam rigidæ philoſophorum ſcho-
 læ, multoq; auidius arripiuntur, ac tenacius

inhærent? Quinetiam mirum quiddam hic accidit vt quæ inimica est virtuti, eius conciliatrix fiat voluptas.

*Ac veluti pueris absynthia tetra medentes
Cum dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci flauoque liquore,
Vt puerorum atas improuida ludificetur
Labrorum tenuis, interea perpotet amarum
Absynthi laticem, deceptaque non capiatur;
Sed potius tali tactu recreata valefcatur.*

Aureoli præstantis poetæ verlus & vobis notos inferui vt rem ipsam qua de agitur aptissima venustissimâque similitudine sub oculos subicerem. Equidem Comœdiæ vt falcis vinitoriæ vsus fructûsque est multiplex: quemadinodum enim vinitor quum quid in aduersum pressa manu defecare vult, cultro falcis vtitur: quum retrahere sinu, cum alleuare, scalpro: quum incauare, rostro: quum ictu cædere, securi: quum in angusto expurgare, mucrone: quæ omnia sunt vnus eiusdemque falcis opera. Ita qui volet turbidum vitæ genus contemplari, spectet motoriam; qui tràquillum, statariam; qui leuibus & turpiculis gaudebit, tabernariam & mimum: qui rerum personarûmque dignitate, prætextatam adhibeat fabulam: Quippe in species commutatur & formas innumerabiles

Comœdia; nec est versutior rota figuraris, vt Plauti nostri verba vsurpemus. Longius excurreret & in tam aperto patentique campo exultaret effusius oratio: sed breuitas quam, & si res non postulat, tempus tamen flagitat, & initio polliciti sumus, nos vt orationem, tamquam bonus agitator currum, sustineamus admonet: & vt ad crastinam disputationem de Comœdiæ origine, partibus, natura, Plautinæque fabellæ artificio, nos interea comparemus.

IOAN. PASSERATII, ASI-
NI ENCOMIUM.

Tantum approbationis, suo quodam quasi genio, Plauti fabulæ cōsequutę sunt, auditores, vt nullā acclamatione aduersa vel pastoritia fistula, omnes incredibili plausu populus semper exceperit: neq; verba facturis magistratibus plus filētij præcones in foro, quàm attentionis, earum solo nomine, histriones in theatro à multitudine impetrarint. Id autem siue Plauti fato, siue, quod probabilius est, lepore atq; vrbani-
tate

cōtigerit, mihi persuadet tam elegantium fabularum vt actori sic interpreti, minimè de colligenda beneuolentia esse laborandum. Vereor tamen ne quis insulsè facetus hoc meum irrideat consilium, quòd ab Amphitruone, graui Tragicomœdia, profectus ad Asinariam rectà contenderim: vetùsque verbum in me contorquens, à dijs ac regibus, tamquam ab equis, ad asinos me transiisse cauilletur. Quamobrem officij ratione admoneor, vt peruagatum vulgi sermonem quo asini tantopere abijciuntur ac conteruntur, falsum esse demonstrarem: & cum opinione tot sæculis inueterata, cominus argumentis congrediar: etsi difficile est errorem, qui tam altè radices egerit & propagarit, statim euellere: sed quòd difficilius, æquum est vt hoc me benignius attentiusque audiatis. Quæramus igitur cur auctor eius prouerbij, quisquis tandem fuit, sanè obscurus & ignobilis, vilissimos esse asinos somniarit, nec vlla ex parte cum equis comparandos: an propter tarditatem? At in India, Syria, & ad Euphratem, perniciosissimi reperiuntur, quemadmodum Ælianus & Xenophon memoriæ prodiderunt. An propter virium imbecillitatem? At equis ipsis iudicibus, asini causam suã obtinebunt, qui si loqui possint, vt Achil-

lis equi apud Homerum, laudem istam asinis
vltro concedant, ac sponte fateantur, nisi asini-
num semen equarum semini mixtum es-
set, mulos, omnium animalium, quęcumque
collo dorsove domantur, validissimos, non
esse nascituros. Vnde cum alia multa, tum
hęc sequerentur incommoda; quod medici
ęgrotos visentes, vbi properato est opus,
suis, non alienis pedibus, ambulare cogeren-
tur: & innumerabiles futuri essent senatores
pedarij; lunęque currus, quem mulę iunctę
trahunt, ingenti mortalium damno, frugum-
que calamitate, consisteret. An quod equi
strenuam in bello nauant operam, asini ad
committendum prælium, & rem gerendam,
parum idonei existimantur? Facile hoc dici
patior, equos ad hominum perniciem pluri-
mum, asinos nihil conferre nisi ad salutem,
& ad pacis artes recolendas atque retinen-
das. Huc accedit quod equos plerisque om-
nes refractarios, succussatores, vimbram me-
tuentes, mordaces, sternaces, calcitriones, vi-
demus: quibus a vitis nemo nescit abesse asi-
nos longissimę. Idcirco magna mater, siue
illa Cybele, siue Isis, siue Ceres, siue quo alio
gaudet nomine, asinis, non equis, se ac sua
mysteria committit, insidentem asino Si-
lenum prætereo; ad te venio

cui prima frementem

*Fudit equum Tellus magno percussa tridenti
Neptune.*

Tu consualibus, festo tibi die, asinos non minus quam equos floribus coronari voluisti, licet in equos inclinatione voluntatis magis propendeas. Nec immeritò hic asino habitus honos, qui tot tantisque laboribus in varios humanæ vitæ vsus exercetur. Ex ea enim segete quam stercorauit, arauit, iterauit, tertiauit, ac lirauit, collectam messem conuehit in horreum; post trituram in pistrinum defert, ibi molam versat, inde domum refert farinam : & , vt ait Virgilius:

Sæpe oleo tardi costas agitator aselli,

Vilibus aut onerat pomis: lapidémq; reuertens

Incusum, aut atra massam picis vrbe reportat.

Quas in miserrimi quadrupedis ærumnas, non absque magna iustaque commiseratione, intuenti, venit mihi Ptolemæi regis in mentem, cui cùm Heraclides Lycius librum obtulisset quem inscripserat *πόνος ἐγκώμιον*, primam rex vrbanius literam deleuit, vt ostenderet *πόνος ἐγκώμιον* re vera *όνος* esse *ἐγκώμιον*, eamq; virtutē, qua tolerandis rebus aduersis gloriamur, asinum sibi posse iure suo vindicare. Quid ego de temperantia dicam? Postquam immanissimos labores exatlaui,

& quibus ne Hercules quidem par fuerit, vix sub multam noctem ab opere dimissus, & sub dio relictus, carduis, tribulis, paliuris, vescitur: tam arido horridoque pastu contentus, ne ad singularem patientiam non adiungatur frugalitas in philosophorum scholis, qui eam profitentur, inaudita. Ex qua frugalitate fructus capit vberrimos; quãdo & tardius deficit quam vllum aliud armentum, & morbis rarissime tentatur, quibus assiduè cõflctantur nostri Philoxeni, Apitij, Gallonij, eiusmodique gurgites atque ventres, qui, vt Pliniani fues, animam pro sale videntur accepisse, ne tantisper dum sunt in vita putrescant. Nisi forte ficus ab asinis quondam appetitæ in gulæ ganearúmque loco ponantur, quod tamen spectaculum prodigij simile ex admiratione nimia risum immodicum, ex immodico risu, repentinum interitum Philemoni Comico fertur attulisse. Eius porrò virtutis quæ ius suum cuique tribuit, & cæterarum Regina sapientum suffragiis constituitur, in asino præcipuè vis & splendor elucescit; qui pabulo semper abstinet alieno, prodest omnibus, nocet nemini: insignis adeò cultu deorum, vt religione numinum, & simulachrorum quæ gestat sanctitate consecratus sit. Ob eximiam quoque, & valde spe-

statam in dominos fidem , vagatur sine custode, non cohibetur ergastulis, vinculis non coërcetur : cùm necesse sit equum asseruare, haud minore studio quàm fugitiuũ aliquod mancipium : quoniam noctes diésq; fugam meditatur , in qua impotenter exultantem, & similem furenti Q. describit Ennius.

*Et tum sicut equus qui de præsepibus actus,
Vincla suis magnis animis abrumpit, & altè
Infert se campi per cærulea lætæque prata
Celso pectore, sæpe iubam quassat simulatam:
Spiritus ex anima calida spumas agit albas.*

Summis verò laudibus tollenda est asinarum in foetus suos caritas , ad quos per medios ignes penetrant , vt eripiant periculo, nec vllum ardorem flammæ pietas materna pertimescit; Tantum abest vt mulierum scelus, importunosque mores imitentur , quæ partus suos interdum projiciunt : ne facinus horribilius eloquar , & cuius solam cogitationem mens mea reformidat. Sentio non defuturos qui doctrinæ omnis expertes asinos esse contendant , & in nos velitentur arreptis ex triuio maledictis , quæ à pueris aui culisque vulgò iactantur , *asinus ad Lyram, asinus ad tibiã* , & id genus quisquiliis, atque ineptiis. Horum me certè miseret , qui non animaduertunt se in apertum stultitiæ

crimen incurrere, cuius alios infimulât, dum aduersus asinorum prudentiam stolidæ plebeculæ leuissimis sermonibus & testimoniis vtuntur. Verùm istuc, quicquid est quod obiicitur diluamus. Asinus, vt aiunt, neque lyrae modulis afficitur, neque tibiae cantu mulcetur. Sit ita fanè. Lyra delectatus est scilicet Themistocles, & fortissimus illæ Iouis filius, qui Linum præstantissimum eius artis magistrum, à quo erudiebatur, plectrò interfecit: aut eo minus rerum gestarum gloria floruit quòd lyrae molles infractòsque numeros pro nihilo putarit. De tibia duo sunt quæ respondeantur: vnum, optimas ex asinorum ossibus fieri tibias, nec eius rei contemptū vel inscitiam viuis exprobrari oportere, cuius materia petitur à mortuis. Alterum, asinos, si maximè tibiam negligant, se deæ sapientissimæ exemplo tutari posse, cui tibia vehementissimè displicuit: &, si Propertio credimus,

vado Meandri iacta natavit

Turpia cùm faceret Palladis ora tumor.

Quod si quis acumine ingenij, & celeri mentis agitatione præditum esse nescit, doctissimorum hominum, Origenis & Porphyrii, fuisse condiscipulum ignorat: vitisque putandæ rationem abroso palmite vinitores

primùm docuisse : ob id lapideum asinum Naupliæ grata posteritatis memoria dedicatum ; eadèmq̃ de causâ Romæ asellorum capita vite alligata fuisse in tricliniorum fulcris : ac liberum patrem eos in fidem suam & clientelam recepisse. Prætereà, nullis hostiis æquè litatur Apollini apud Hyperboreos, vbi

τέρπουσι λιπαραι φοῖβον ὄνοσφαγίαι

inquit Callimachus : non quòd inuisi sint Asini Phœbo, vt Cereri porca, & caper Baccho, sed quòd esse constet *κλειτὰς ὄνων ἑκατομβᾶς*, sicut à Lyricorum principe nominantur, quæ Apollini immolantur vt Iunoni pauones, & Veneri columbæ. Diis, inquam, asinus carissimus est, nec vllum lætius feliciúsque augurium asini occurfu, vt tritus Aristophani sermo declarat, ὄνος ὄρνις ; Testis ille qui C. Mario in summa rerū desperatione spem salutis ostēdit, cum esset Minturnis in Fannię custodia. Testis & alter cum Eutycho agasone literarum monumentis nobilitatus Nicon, qui Augusto in aciem descendentem obuiam factus, certam ei de M. Antonio victoriam portendit. Liberatus variis, indignisq̃ calumniis asinus, auribus adhuc tenetur, quarum magnitudo irrisione multorum immeritò luditur, cum eadem in le-

poribus nequaquã reprehendatur: In promptu tamen est quod contrã referam : Nimirum id a finis vitio verti, quod à geographis vniuersis quibusdã nationibus, Scythiãque populis, vsui & ornamento tribuitur ; quorum aures tam latè patent ac diffusæ sunt, vt iis totum hominis corpus facile contegatur. Liceret etiam exclamare,

Auriculas asini quis non habet?

nisi mallet tenebricosi Satyrici versiculum sic leuiter immutare:

Auriculas asini quis sanus nolit habere?

Legimus enim in Græcorum Commentariis, ἡ ἐπεὶ ὄνος μάλλον τῶν ἄλλων ζῶων ἀκρότερον πλὴν μύθος : hoc est, nulli animantium, vno mure duntaxat excepto, acriorem audiendi sensum quàm asino largitam esse naturam. Vnde explicandum est quod integumentis fabularũ à poëtis implicatur, Midam Phrygiæ regem asininas aures habuisse: in quibus inuolucris latet hæc historia : Midæ omnia quæ à suis agerentur dicerenturve comperita exploratãque fuisse, prudentiãque ac consilio res suas ita cõposuisse, vt florētissimum beatissimũq; regnum eius extiterit. Hinc alia nata & sparsa fama est, aurea solitum efficere quæcumque manibus contrectasset. Superesse nihil eorũ video quæ asinis obiici solent

solent præter vocem, quam vt raucam & asperam qui minus probant, meminerint in Gigantum aduersus deos pugna, inclinata iam deorum acie, rudentem Sileni asinum rem restituisse, terribilq; ac stétoreo stridore perterritos Titanas in fugam vertisse; Iouiq; plus in asinì voce tum præsidij quàm in ægide & fulmine fuisse. Idcirco, parta constitutâque victoria, Iuppiter tam benè de se & de diis omnibus meritum asinum inter sidera collocavit. Quæ cum ita sint, auditores, ne quis vestrum excandescat, si forte asinus vocetur; non magis quàm Cleanthes, qui cùm ab iniquis asinus appellaretur, placidè respōdit, quod nullam subesse existimaret ei verbo contumeliam, se asinum quidem esse, sed qui ferre posset sarcinam Zenonis. Longum esset fastos Romanorum euoluere, vt inde Asellij viri consulares, Asinæ prætorij, Aselliones historici, Vinnij Asellæ, Asinij Galli, Asinij Dentones, & Asinij Polliones proferrantur: quibus omnibus antiquissimis nobilissimisque familiis id cognominis honoris causa inditum fuit: præstat huic asininæ laudationi modum adhibere, ne copia rerum obruar: de quibus me, garrientem veriùs, quàm differentem, minimè mirum est si benignè & attentè audiuiſtis. Nam ipsum elo-

quentiæ lumen , ac prope numen , Demosthenes, ab alienatam à se, abeuntémque cōcionem, sola asini vmbra reuocauit; & ad asinum , tanquam ad asylum , summus orator confugit, vt languentes iacentéque Atheniensium animos ad se beneuolè audiēdum excitaret. Habetis orationem, si temporis angustias quibus vrgemur spectatis, satis longam: sin, explosa imperitæ multitudinis opinione, rei dignitatem expendatis, nimium breuem: & in qua præstantes ingenio viros, multiplici doctrina instructos, longóque vsu confirmatos, par esset omnem vim dicendi consumere. Sed quia neque eruditione, neque vsu, neque orationis vbertate, abundamus, rem incomptè & inornatè complexi sumus, vt ipsa, quæ simplici sermone delectatur, veritas postulabat. Hanc si quis meliùs exornandam suscipere velit, haud equidem inuidemus, & illi maiore artificio expolierendam, vel etiam calamistris inurendam, libentes relinquimus. Nobis enim satis est purgasse & aperuisse viam, vt ad interpretationem Plautinæ fabulæ, quæ ab asinis nomen accepit, sine vlla offensione perueniremus.

IOAN. PASSERATII PRÆFA-
TIO IN CAPTIVOS PLAVTI.

NON medioerem vtilitatem cum summa delectatione coniunctam ex Comicorum scriptis ad iuuentutis studia permanare, nisi antea fatis ostendissemus, auditores, nonnulli fortasse nunc orationem eiusmodi à nobis requirerent, & tamquam debitum promissumque munus palam efflagitarent. Sed quia, vt meministis, id abundè præstitimus cum in superiores prolusimus fabulas, ridiculum putidumque esset eadem iterare, & eorum ineptias imitari qui venales plus nimio laudant merces quas volunt parum cupidis emptoribus obtrudere. Me tamen perpetua huius scholæ consuetudo, comœdiæque Plautinæ inscriptio, antequam ad rem ipsam accederem, vt de Captiuis pauca differerem impulerunt, quo facilius intelligatis in hominum vita, cuius imaginem exprimunt Comœdiæ, nihil esse captiuis frequentius, nec ad effingendos cuiusque mores aliud esse

aptius argumentum. Atque vt inde profiscamur vnde hæc ducenda est disputatio, quod vetus poëta γνωμολογεί quam vim habeat, & quàm latè pateat consideremus: ἔκ ἐστὶν ἀνδρῶν ὅς τις ἐστὶ, ἐλεύθερος. Ἡ' χρημάτων γὰρ δ' ἄλός ἐστιν, ἢ τύχης. Liber profecto nullus est mortalium ; Seruimus omnes fortunæ aut pecuniæ. Præclara me Hercule, nec à philosopho grauior expectanda sententia. Nam si verum est quod acerrimi virtutis custodes propugnatorésque defendunt, ὅτι οἱ σοφοὶ ἐλεύθεροι καὶ οἱ μῶροι δ' ἄλῳι, præter sapientem liberum esse neminem, & stultos omnes esse seruos, vereor vt in hac vrbe tanta, quid urbem dico? vereor inquam vt in toto terrarum orbe, vbi tam multi se liberos, ingenuos, nobiles iactant, & generis antiquitatem à fumosis repetunt imaginibus, reperiat quisquam, qui non in Plauti Captiuus nomen suum conditionémque cogatur agnoscere. Plures enim Soles quàm sapientes simul conspicias, & stultorum numerum ne Tarentinus quidem teneat Architas.

Quem maris ac terre numeróq; carentis arena.
mensorem appellarūt: adeo peruagata communisque res est stultitia, & vtrámque paginam facit, vt in Homeri Iliado

Quæ stultorū regum & populorū continet æstus.

Idcirco Damascippum in sermone quodam
 facetè consolatur Stertinius, qui malè re ge-
 sta cum vellet mittere operto se capite in flu-
 men, dexter stetit,

& caue faxis (get

*Te quicquã indignũ: pudor, inquit, te malus vr-
 Insanos qui inter vereare insanus haberi.*

Sui sunt humanis vt corporibus sic animis
 morbi, & quemadmodum non est cuius-
 quam tam firma valetudo quæ non aliquo
 genere morbi tentetur; sic nullus animi sta-
 tus ita tranquillus pacatúsque est, vt num-
 quam pravis opinionibus perturbetur, nec
 aliquo genere labore infaniæ.

*Sollicitant alij remis freta cæca, ruuntque
 In ferrum, penetrant aulas & limina regum.*

*Hic petit exscidiis urbem, miserósque penates,
 Vt gemma bibat, & Sarrano dormiat ostro.*

Condit opes alius, defossóque incubat auro.

*Hic stupet attonitus rostris; hũc plausus hiantẽ
 Per cuneos, (geminatus enim plebísq; patrũq;)*

*Corripuit; gaudent perfusi sanguine fratrum
 Exilióque, domos & dulcia limina mutant:*

Atq; alio patriam querunt sub sole iacentem.

μάγια liquidem, vt aiunt, & πᾶσιν ὁμόια; idque
 malum in aliis facile, in nobis ægrè cerni-
 mus, vt pauci vident manticæ quod in ter-
 go est: eo delectamur, id fouemus, alimus, au-

genus: ac si quis ratione disijcere & discutere conetur, aut nihil egerit, aut non magnam inierit gratiam. Testis Atheniensis Thrasilaus qui atra bile percitus se quotidie in Piræum conferebat, & illuc appellētes naues, quòd suas esse sibi persuadebat, benignè salutabat, ingenti gaudio excipiebat, reditum singulis gratulabatur: rursus vela facientes pari alacritate dimittebat, bonis que proferebatur omnibus abeuntes: Postquam autem ea liberatus est insania, dici non potest quam molestè tulerit, & quam suavi iucundòque vitæ fructu se orbatum conquestus sit. Testis & Arguius ille, siue, vt aliis placet, Abydenus.

*Qui se credebat miros audire tragædos,
In vacuo letus sessor plausor que teatro.
Ast ubi cognatorum opibus curaque refectus,
Expulit elleboro morbum, bilēque meraco,
Et rediit ad se; Pol me occidistis amici,
Non seruastis, ait, cui sic extorta voluptas,
Et demptus per vim mentis gratissimus error.*

Si tanta est igitur insanorum natio, iūq; exierunt, è potestate mentis & consilij, nōne captiuorum plena sunt omnia? Fingamus in eundem campum à censore lustrum condituro, omnes ordines conuocari, nihil ei opus erit scribæ, nihil tabulis in quas libera capita

referat. Nullus in senatu senator, nullus equiti equus relinquetur, nullus erit è plebe qui non fiat ærarius. Quid multa? existet illa *δολόπολις* & *πονηρόπολις*, & vetere celebrata verbo seruorum ciuitas. Age, vt citius census absoluator, & vt ego egregius sine populi suffragiis censor in principum mores inquiram, faceessant proletarij, citetur præconis voce prima classis. Prodeant cum laureatis fascibus atque securibus Imperatores, & ij maximè quos inuictissimos prædicant, nisi vero vincam, non posse liberos censi non recuso, quin eò detrudar, *vbi lapis lapidem terit*. Magnitudine animi rerumque gestarum amplitudine constat Alexandrum Philippi filium cæteris omnibus Imperatoribus esse anteponendum: Sui tamen iuris & mancipij fuisse negabit ambitio, & in eum manus iniiciet, quòd cum Anaxagoram differentem audisset innumerabiles esse mundos ingemuerit ac illacrymauerit: causamque lacrymarum percontantibus responderit, se non iniuria flere, quod vnus mundi regiones gentesque in tuam ditionem nõdum redegisset, & hominem inanis gloriolæ audissimum, cui parum erat quicquid terrarum alluit ambituq; suo complectitur Océanus. Vindicias in seruitutem postulabit ebrietas,

petétque vt sibi addicatur iracundia , quod vino & furore incensus, fidelissimos amicorum atque optimè de se meritos trucidarit. Abducet in neruum ægritudo , quod fera inutilique sceleris pœnitentia percussus, humi aliquot dies spectante exercitu iacuerit, muliebríque ciulatu castra compleuerit. In C. Cæsare, qui se totum ad imitationem & exemplum Alexandri composuit, eadem honoris cupiditas & ambitio reperta est, quamuis serpente simiáque dignior , quod patriam quæ se genuerat ac eduxerat, armis potentiáque oppressit : cuius impietatis non eas persoluit pœnas quas meruerat. Etenim legis sententia quæ est de parricidiis in culeum insui oportuerat, aut verbis legis Mæniæ, quæ ita concepta fuisse ex Varrone dicimus: *Si quis patriam maiorem parentem, exringuit, culeo insuatur.* Continentia verò temperantiáque minimè cum Alexandro conferendus est, qui templa deorum in prouinciis expilarit, in vrbe perfregerit diripueritq; sanctius ærarium. Contaminatum omnibus probris sibiq; deditum libido, vel in medio triumpho ciuibus ostendit, sublimémque in curru collocatum, per ora spectâtium traduxit, magnis militum suorum clamoribus: *Ecce Cæsar nunc triumphat qui subegit Gal-*

lias, Nicomedes non triumphat qui subegit Casarem. Item: Urbani seruate uxores, mæchum caluum adducimus: Auro in Gallia stuprum emisti, hic sumpsisti mutuuum. C. Cæsari qui dominationis iniustæ, idem & flagitiorum hæres extitit, sororis nepos, similique aspersus est infamia, quantumuis Augusti nomine imperijque felicitate gloriatur. Adulteria enim frequenter exercuisse etiam familiares & necessarij confessi sunt, verum non libidine sed ratione commissa excusarunt, vt commodius aduersariorum cõsilia per cuiusque mulieres exquireret. Hocine excusare est, ac non potius accusare? Ignoscendum, quia sciens prudensque peccauit, quia consulto fecit: Nõ est hic deprecationi locus, & stulta cautio, vt insidias fugeret, irruere in adulteria. Si salutem consulendum erat, rempublicam redderet, insidiarum causas præcidisset. Quid quod vniuersus populus frequentissimo theatri confessu, ludisque publicis vt prioribus posterioribusque membris impudicum notauit, latorem legis Iullæ, adulteriorum stuprique vindicem; & in eius contumeliam interpretatus est hũc versum in scena pronuntiatum:

Viden vt cinædus orbem digito temperat.

Tiberios, Caligulas, Neronas, & huiusmodi

monstra principum prætereo : libuit tantum de pleno & de meliore nota promere , non de fæce haurire , vt perspicuum fieret quid de cæteris iudicandum esset si Alexandri, Cæsares, Augusti, non tam victores aliis imperarunt , quam victi domitique turpissimis vitiis paruerunt. Potuiffem alius ascendere, & vetera narrare poëtarum commenta : Iouem humanarum formarum elegatissimum spectatorem, toties amore captum fuisse, ac in vincula coniectum à Titanibus , vix opera furtoque Mercurij euasisse : Junonem incude pedibus alligata è nubibus pependisse : Neptunum & Apollinem Laomedonti mercenariam seruilémque operam locasse : Martem & Venerem à Vulcano in adulterio deprehensos , adamantinisq; retibus implicitos fideiussore patruo pœnam non ignominiam redemisse : Herculem ipsum cum lana & colu apud Omphalem confedisse , & inter pedissequas pensa traxisse : Deos omnes denique , superos , inferos , maximos medioximos, minutos, patellarios, necessitati fatoque seruire. Sed mitto fabulosa : Venio ad magistratus, & ad eos qui aliquid cum populo contrahunt; nónne dum sæuissimæ illi obsequuntur bellæ , longissimè absunt ab ea quæ Platonicis definitur, *ἐλευθερία* , *ἡσέμονία*

βίῃ, αὐτοκρατεία ἅπτι πάντι ἐξουσία, τῷ καὶ ἑαυ-
 τὸν ἐν βίῳ. In Ægæo mari sub Arcturi occa-
 sum, tot non concitantur fluctus quot in ad-
 ministracione Reip. oboriuntur motus; nec
 Euripus aut Syrtes tam sunt instabiles, quam
 incertæ frequentésque commutationes vo-
 luntatum. Non sequitur, sed trahit; non al-
 licitur, sed rapit rectores suos multitudo: &
 eius immanitatis tot extant impressa vesti-
 gia, vt recte sensisse videātur qui sapienti nō
 esse capeffendam Remp. censuerunt. Quis-
 quis enim fasces à populo accepit, expertus
 est se molestissimas simul accepisse compe-
 des, & cum Aristophaneo Carione coactus
 est exclamare, Ὡς ἀργαλέον παρεῖμι ἐν, ὧ ζῆν
 καὶ θεοὶ Δῖλον γενέσθαι παραφρονουῦτος δεσπότης.
 Priuati nihilo sunt liberiores magistratibus,
 nec est quisquam de catasta & de machinis
 emptus, qui heri nut^o magis obseruet, quàm
 humiles potentiorū, quibus spe lucri conci-
 liandæq; gratiæ vel lenocinari sustinent. Ac
 quoniã lucri facta est mētio, affirmare nō du-
 bitē ab illo capite & fonte seruitutē, cæterá-
 que in hominū cœtus manasse incommoda.
 Qui rebus præfunt iudicādis, pretio parātur.
 pretio parantur causidici, medici, Rhetores,
 philosophi: cuncti sunt ordines nummarij:
Nulla ciuitas non uenalis est si emptorem inuene-

rit. Nulla etiam est ætas in qua non cernatur obedientia fracti animi, & arbitrio carentis suo. Pueritia magistri metu custodiâque coërcetur: Adolescentia temeritate & cæco animi impetu: Virilis ætas honorum contentione ducitur: laborat auaritia senectus, quoque minus est vitæ, eo plus cogit pecuniæ. Multi præterea magnis dotibus deliniti vxoribus ancillantur; aut, quod foedissimum est, verbis verberibusque domiti, muliercularum imperiis assuescunt. Ex quo genere est infelix in Cæcilij Plotio maritus, qui, salua vrbe atque arce, quasi ab hoste captum se vxori seruire queritur, ac inter viuos mortuum ambulare. Cœlibes vinculisque matrimonij soluti meliore conditione non sunt, vt qui scortillorū blanditiis irretiti, suas sæpenumero ita cœlo atque terræ proloquuntur miserias.

*Si mihi seruitium video, dominamq; paratã,
Iam mihi libertas illa paterna vale.*

*Seruitium sed triste datur teneorque catenis,
Et nunquã misero vincla remittit amor.*

Progrediar adhuc lōgius, liquidóque ostendam nos esse togata, tunicata, & palliata mancipia, hoc est, vt loquitur Plato, ἀνδραποδα καὶ ἀνδραποδώδεις πσίχας ἔχοντα, & miseriam seruire seruitutem.

*In culpa est animus qui se non effugit unquã:
Scandit aratas vitiosa naues Cura, nec turmas æ-
quitum relinquit. Nempe, vt in Iphigenia scrip-
psit Ennius, animus ne scit quid velit: nec do-
mi nos, nec militia sumus: Imus huc, hinc illuc:
cum illuc ventum est, ire illinc lubet. Incerte errat
animus, præter propter vitam viuitur. Et vt au-
ctor haud Ennio deterior Lucretius:*

*Si possent homines, proinde ac sentire videtur
Podus inesse animo quod se grauitate fatiget,
Et quibus id fiat causis cognoscere, & unde
Tanta mali tanquam moles in pectore constet,
Haud ita vitam agerent, vt nunc plerumque
videmus,*

*Quid sibi quisque velit nescire, & querere
semper;*

*Commutare locum, quasi onus deponere possit;
multaq; alia in eãdem sententiam. Talem in
Mercatore Charinũ noster descripsit Plau-
tus: Sũmne ego miser inquit, qui nusquam bene
queo quiescere? Si domi sum, foris est animus: sin
foris sum, animus domi est: Ita mihi in pectore ac
in corde facit amor incendium. Serui sumus
igitur infelicissimi, & impotentissimos ascif-
cimus dominos, qui neque noctu neq; inter-
diu nos consistere & conquiescere patiun-
tur. Nisi fortè absurdum existimatis quod
ἄξιός ille χύων, τῆς μὲν οἰκίας, ἔφη, δεσπό-*

ταις; τὸς δὲ φάυλως ἑπιθυμίαις δ' ἔλευψι: eaque
 captiuitas multo turpior quam quæ in bello
 contingit, propterea que huius crimen cul-
 pamque in ancipites belli casus conferre
 possumus, illius dedecus nosmet ipsi nobis
 comparamus qui non repugnamus, non re-
 sistimus, ac ne terga quidem vertimus, sed
 abiectis armis, nefarij salutis nostræ prodi-
 tores, nos præbemus constringendos volu-
 ptati, qua neque capitalior pestis humano
 generi, neque hostis infensior. Nobis certè
 quanto animus præstantior est corpore, tan-
 to animi seruitus esse debet seruitute corpo-
 ris acerbior. Nam qui hostium potiti sunt,
 vel fuga se substrahere, vel pretio redimere,
 vel aliqua alia ratione ad suos sese recipere
 possunt; qui autem semel se cupiditatibus
 manciparunt, numquam ad se redeunt, nec
 iis vllum amplius est postliminium. Serui
 porrò aut censu aut testamento aut vindicta
 sæpe libertatem adipiscuntur: Stultos, insa-
 nos, improbos, quis liberali causa manu
 asseret? Quamobrem sic statuo, omnes cu-
 iuscùmque sint ordinis ac loci, captiuos es-
 se; etiamne sapientes? Sane si credimus Si-
 monidi; ex quo cum Hieronis vxor quæsiif-
 set diuitem esse an sapientem magis expe-
 diret? Diuitem respondit, quod pro foribus

diuitum sedere consueuissent sapientes, & iis supplices esse vt eorum opibus propulsa-
 rent grauem & odiosam inopiam. Mirum id
 fortasse alicui videbitur, & Simonidis au-
 ctoritatem crimine auaritiæ eleuabit: Atqui
 virtus ipsa, ipsa inquam virtus, quæ tot tan-
 tisque laudibus ad cœlū tollitur, captiua trahi-
 tur & fortunæ seruit. Neq; id audias à moli
 aliquo philosopho, qualis fuit is qui neruos
 virtutis, incidisse dicitur, & illud semper in
 ore habuisse, *τύχη τὰ θνητῶν παράγμα* ἔκ ἐυ-
 βουλία; sed ex M. Bruto virtutis post homi-
 nes natos studiosissimo, qui victus Philip-
 pensis pugna cum iam de se grauius cogita-
 ret, *ὦ πλήμον ἀρετῆ, inquit, λόγος ἄρα ἦοδα; ἐ-
 γὼ δέ σε ὡς ἔργον ἢ χροῖα, σύ δ' ἐδουλεύεις τύχη;* In-
 felix virtus nihil eras igitur præter verba? at
 ego te tanquã rem aliquã colebam ac exer-
 cebam; tu vero fortunæ seruebas? Hos de
 captiuis tanquam centones sarcire & quic-
 quid occurrebat velut in satyram conice-
 re libuit, vbi Græca Latinis solutóque ser-
 moni versus libere ac de industria permis-
 cui, ne quis melapsum imprudentia in le-
 ges orationis commisisse arbitretur: quan-
 doquidem vobis istam disputationem, quo-
 cùmque nomine appelletis, non trado vt o-
 pus aliquod in Rhetorum officinis elabora-

tum & expolitum. Quicquid est tamē haud alienum duxi, hoc præsertim tempore, quo tantus belli terror impendet, armorumque strepitu aures nostræ circumsonant: hoc etiam mense, qui Martis nomine consecratus est, in cuius Dei comitatu, ut iræ, discordiæ insidiæ, formidines, strages, sic seruitutes captiuitatésque numerantur. Accedunt statē sollemnésque quadraginta dierum ceremoniæ, & ut noster ait Plautus, esuriales feriæ, in quibus, cum nihil nisi castū & integrum ad iuuentutis eruditionem expromendum sit, vna hæc ad pudicos mores facta diligenda fuit fabula, cuiusmodi paucas poëtæ referunt Comœdias, vbi boni meliores fiât. Ita enim breuissimè verissimèque Plauti ipsius testimonio cōmendatur. Ad eam commendationem nihil est quod addamus: siquidem minimè dubium est, quod excolendis adolescentium ingeniis conformandisque moribus plurimum profit, id esse vobis auidissimè arripiendum & complectendum: Mihi vero dandam operam ut siquam expectationē de me cōmouero, eam ne fallam, sed omni cura diligentiaque id assequar, ut cumulatè satis videar fecisse & suscepto muneri, & eorum qui audient voluntati.

IOAN.

IOAN. PASSERATII IN CVR-
CVLIONEM PLAVTI PRÆFATIO.

POTERAM meo iure in huius fa-
bulæ interpretationē rectà ingre-
di, & statim actores in scenā pro-
ducere, ipsius Plauti exemplo, qui
abuti operam in scribendo prologo nec vo-
luit nec debuit. Quarum enim rerum caus-
sa eiusmodi prologia reperta sunt, earū nulla
vt id faceret impellebatur. Commendatio-
ne nihil egebat comœdia, nihil comicus:
quia res per se ipsa iucunda erat, & poëta po-
pulo longè charissimus. Multò minus refel-
lenda aut regerenda in aduersarios erant
maledicta, quando istuc datum Plauto, vt ab
inuidia & à sibilo intactus semper è theatro
discederet: quorum in vtroque acerbiorē &
iniquiorē fato fuit Terentius. Quod autem
ad explicationem argumenti attinet, com-
modius visum est, vt eius partem inter agen-
dum protasis exponeret, partem inuolueret
epitasis, reliqua ostēderet catastrophe: cal-

lido sane consilio, vt scilicet incerto rei euentu suspensis omnium animis fabula spectaretur attentius. Ne tamen tantum sumpsisse mihi videar, quantum Plauto merito eius tribuebatur: & ne quis me arbitretur quorundam expectationi consuetudinique academiæ defuisse, institui paucis prefari, eosque imitari gladiatores qui ante iustam dimicationem nonnihil olim solebant ad speciem atque pompam proludere. Dicam igitur de Curculionum, hoc est parasitorum, ingenio ac moribus, simulque demonstrabo à veris Curculionibus minus confici, consumique triticum, quàm ab istis eorum fortunas ad quos semel sese applicarunt. Nam posteaquã rem familiarẽ comederunt, vnum illorum opus est, aliorum bona, & interdum famam arrodere. Vnde canes habentur partim venatici, partim molossici in Captiuis.

Prolatis rebus parasiti venatici

Sumus, quando res redierunt, molossici.

qualem describit Menium Pantolabum Horatius, qui rebus maternis atq; paternis fortiter absumptis.

Urbanus cæpit haberi

Scurra vagus, non qui certum præsese teneret.

Impransus non qui ciuem dignosceret hoste,

Qualibet in quemuis opprobria fingere seuus.

Pernicies & tempestas barathrúmque; macelli.

Neque cum canibus modò, verumetiã cum muribus cõparãtur, vt in Perſa: *Pater, auus, proauus, abauus, atauus, tritauus, Quasi mures semper edere alienum cibũ.* Quod nobiliffimus, ille confirmauit Cynicus, qui cum intueretur sub menſa curſitantes musculos, & ea quæ tibi prãdenti excidebant legentes, ecce, inquit, & Diogenes parasitos alit. Hinc auctore Heſychio profectum eſt verbum *μυροπολιτῶν* in eos qui muris inſtar vagantur, & alienas captant epulas, cibique cauſa in arctiſſimum quẽmque locum ſubeunt; neque alia febr̃i, quam trifti domiccœnio laborant. Speculatores venatorẽsque nature, id de muribus prodiderunt, generari lambendo, & delingendo ſalem concipere, quo modo procreatur, & propagatur paraſitorũ genus. Præſentire dicuntur mures ædium ruinam, eaque imminente confectim aliò migrare: Sic paraſiti eos continuò deſerunt, quos res deſerere inceperunt; *utcuq; mutata potentes veſte domos inimica linquit fortuna: dif- fugiunt cadis cum fece ſiccatis amici ferre ingum pariter doſoſ;* Idque paraſitis eſt cum pediculis commune, qui ex humanis corporibus excedunt ſimul, atque extinctus & exhauſtus eſt ille, quo alebantur ſanguis. Redeo ad

mures. Habiti sunt sæpe in prodigiis, adeoque dira portendere existimabatur, vt vnus foricis occentus comitia populi Romani dirimeret. Huc accedit quod nonnunquam vniuersas populantur messes, eorumq; è terra tanta plerumque vis erumpat, vt ex Troade & Gyaro insula incolas fugauerint. Itaq; Persæ, Arabes, Æthiopes, nihil maiore odio prosequerentur quam mures, neque quicquam magis auersabantur. Idem esse de parasitis sentiendum veteres iudicant Comœdiæ, in quibus nigri inducebantur, vt ex atro colore, & aspectu omnes intelligerent vehementer esse fugiendos. Confert eos etiam cū cochleis Plautinus Ergasilus. *Quasi cū caletur, cochleæ in occulto latent; Sui sibi succo viuunt, ros si non cadit. Item parasiti rebus prolati latent, In occulto miseri victitant succo suo.* Ignobiles sunt & terræ filij vt cochleæ; æque segnes tardique ad ea quæ recta & honesta sunt capeffenda; & quocumque ex loco pedem extrulerunt, in eo nulla non apparent turpitudinis vestigia. Censentur quoque muscarum nomine ab Hegesandro, qui narrat questum esse aliquando Alexandrum, quod à muscis (has bipedes muscas intelligebat) nimium morderetur, & idcirco ex aula omnes abigere statuisse: Tum vero

dixisse Nicesium, qui palmam in arte parasitica possidebat, metuendum ne iis exactis, aliæ recentes gustato regis sanguine multò acrius pungerent. Scribit Varro, muscarum esse ligurrare; quod quoties data est occasio, libentissimè audissimèque faciunt parasiti. Muscarum est quouis se penetrare, vbiq; adeste, scrutari omnia, vt in Mercatore, *Musca est meus pater, nihil potest clam haberi illum: Nec sacrum, nec profanum quicquam est quò non adsit illico.* Quò non irrepit siue potius irrumpit parasitus, si nidor culinæ naribus obiectus est.

*nec fræna virum nec verbera sæua,
Nec scopuli, rupesq; cauæ, aut obiecta retardat.
Flumina correptos vnda torquentia montes.*

Ingredientem aliquo videat cum opsonio coquam, En tibi *δειπνέειν ἀκλητος μῦα* vt est apud Athenæum: ad cœnam inuocata confestim aduolat musca, licet -

Expellas furca, tamen vsque recurret.

Est enim ore ita duro, vt vel pugil esse possit, is denique postulat ab asino lanam, qui pudorem expectat à parasito: excludas, extrudas, exturbes; reuertetur, reperiet aliquam rimam. *Nec à corio vnquam exterrebitur vncto.* Ideo sacerdotibus Ægyptiis placuit muscam esse impudentiæ symbolum, nec ab eo-

rum opinione abhorrent illa Homericæ ἦτε
 καὶ ἐργασμένη μάλα περ χροῖος ἀνδρομένοιο ἰχθυόσασσα
 δακύν. Vt oestrum auribus taurorum, aut

Immunis residens aliena ad pabula fucus,
 tenacissimè adhæret,

Nec missura cutem, nisi plena cruoris hirudo.

Conspuatur, incessatur ossibus, colaphis cæ-
 datur, frangantur ollæ in caput: omnia per-
 feret, nec recusabit quin reliquo corpori
 malè sit, dum sit ventri benè. Vni ventri se
 natum putat, vnius ventris curam gerit; re-
 ctèque in eum contorqueri potest, quod ie-
 cit in Demadem Antipater, tamquam ma-
 ctatæ, consumptæque in sacrificio victimæ,
 nihil ei superesse præter linguam & vêtrem.
 Quare satis facetè parasitus Melanthius cum
 ex eo quæreretur, quo pacto Pheræorum Ty-
 rannus qui eum pascere solebat esset inter-
 fectus; gladio, inquit, per ventrè meum. Nec
 inurbanè vetus poëta parasitum appellauit
 cancrum, quod totus ex oculis & ventre cõ-
 stet, dentibúsque non pedibus videatur am-
 bulare. Bono sanè diligentique patrifami-
 lias non minus sunt inimici infestique para-
 siti, quam apibus cancri, quorum odore solo
 necantur: & vt ex cancris oriuntur scorpio-
 nes, ita ex blandis hominibus, sæui truculen-
 tique obtrectatores repentè existunt. Om-

nes Protei formas induunt. Nihil magis varium ac flexibile: sæpius mores, vultum, & sermonem mutant, quàm colores Chamæleon. Verbi gratia, Stilpontem Megaricum Alexis sophista, idémque parasitus, atrocibus cõuitiis probrísque lacerabat absentem: cui vnus ex iis, qui fortè aderant: Atqui certè Stilpon de te semper honorificè loquitur. Tum Alexis nihil commotus nec veritus palinodian, per Iouem Stilponte meliorem virum noui neminem. Nimirum id obseruabat, quod præcipit Theognis: Πολύποδος νόον ἴχε πολυπλόκῃς ὅς ποτὶ πέτρῃ τῇ προσομιλίζει τοῖος ἰδεῖν ἐφάνη. Parent huic præcepto parasiti, polypi ingenium sibi comparant, qui quemcumque ad scopulum, quodcumque ad saxum sese affixerit, protinus eius colorè refert. Probat eam vitæ rationem in Bacchidibus seruus Chrysalus. *Nullus frugi esse potest homo, nisi qui & benè & malè facere tenet. Improbus cū improbis sit, harpaget, furibus furetur quod queat. Versipellem esse conuenit hominem pectus cui sapit. Vtcumq; res sit, ita animum habeat.* Excelluerunt in eo genere ij, qui Dionysio-colaces cognominati sunt. Nam cum Dionysius parum oculis vteretur, idem sibi vitium esse simulantes, huc illuc porrecta manu, patinas in mensa quæritabant, subuertebant,

frangebántq; de industria calices. Ac si quãdo Dionysiu cū amicis ridentē cōspexissent, quãuis procul stãtes in cachinos effundebãtur:causãq; sciscitãti Dionysio,negabãt fieri potuisse quin res illa perridicula esset quæ ipsi risum mouisset. Par erat Clisophi cuiusdã improbitas, qui rege Macedonũ Philippo, ex vulnere, quod acceperat in fura, claudicãte, eodẽ pede se fingebat claudicare; & Philippi oculo lana obuoluto, suum ipse oculũ lanea fascia obduxit. Turpes simiæ, & simiarũ tamen vna in re dissimiles, quòd dum homines imitantur, capiuntur simiæ; parasiti vero dũ reges suos effingunt, eos in suã redigunt potestatem. Meministis qua tractet arte Pyrgopolinice Artotrogus in milite glorioso.

nempe tu illum dicis cum armis aureis,

Cuius tu legiones difflauisti spiritu:

Quasi ventus folia, aut pãniculam tectoriam.

Mox Pol si quidem

Connixus esses per corium per viscera,

Pérque os elephanti brachium transmitteres.

Paulo post

centum in Cilicia,

Et quinquaginta centum Sycolatronida,

Triginta Sardi, sexaginta Macedones,

Sunt homines quos tu occidisti vno die.

Quanta istac hominũ summa est? septẽ milia.

*Quid in capadocia, ubi tu quinquagenos simul,
Ni hebes machera foret, vno ictu occideres?*

Ista dum audit fatuus miles, vltro addicitur
mancipatúrque Parasito.

*Communicabo te, inquit, semper mensa mea,
Loquere, aures meas dedo in ditionem tuam.*

Videte quã facile dũ laudatur inanis auidus
gloriæ à parasito, de mentis statu deiicitur:
huic idẽ cõtigit, quod suis accidit, qui dũ
fricantur ita se tractabiles præbent, vt nullo
negotio humi sternantur. Trecentis oratio-
nibus nemo eorum dolos, fraudes, scelera
complecti queat; *ijs nomina mille: mille nocen-
di artes.* Modo videntur aucupes, qui imita-
tionẽ vocis cuiusque, insidias auibus struũt:
modo vmbre, quæ cum corporibus omnem
in partem flectuntur. Nunc speculi more cu-
iuslibet rei obiectæ reddunt imaginem. Vim
habent cantharidum, quæ in rosis delitescẽ-
tes, venenato mortiferóq; aculeo incautos
fodiunt. Vbi enim in familiaritatem alicuius
falsa benevolentia specie se insinuarunt, ex
cordato stultum, ex stulto insanum efficiunt.
Leues homines atque fallaces, qui ad volun-
tatem loquuntur omnia, nihil ad veritatem, &
quasi rotæ figulorum, ad alterius sensum nu-
túmque celerrimè conuertuntur, vt Teren-
tianus Gnato.

*Negat quis, nego, ait aio: postremo imperavi,
Omnia assentari.* *(egomet mihi*

In hanc sententiam multa de assentationis peste differuntur à Cicerone cum in Lælio, tum in libro de officiis primo. *Cauendum est, inquit, ne assentatoribus patefaciamus aures, neve adulari nos sinamus, in quo falli facile est. Tales enim nos esse putamus, ut iure laudemur, ex quo nascuntur innumerabilia peccata, cum homines inflati opinionibus, turpiter irridentur, & in maximis versantur erroribus.* Quamobrem Passienum Crispum valdè miror, qui voluit assentationi apertam esse interdum ianuam, cum ei potius omnes ad nos aditus intercludendi sint; quemadmodum vir sapientissimus, cera sociorum aures obturauit, seq; ad nauis malum fortiter astringi iussit, ne ad Sirenium scopulos adhæresceret,

Difficiles quondam multorumq; ossibus albos, nisi forte eos qui assentatoribus delectantur deorum exemplo defendere voluit, ut Agis parasitus Argiuis, qui suos esse diis parasitos dictitabat, Ioui Vulcanum, Cercopas Herculi, Libero patri Silenos. Quàtò verius Antisthenes, qui satius esse ducebat, in coruos, quàm in assentatores incidere; quod illi mortuos tantum, hi vero etiam viuos videntefque depascerentur. Maior est in Græcis ver-

bis propter annominationem lepos: κρείττον
 εἰς κόρακας ἢ εἰς κόλακας ἐμπεσεῖν; οἱ μὲν γὰρ νε-
 κρῆς; οἱ δὲ ζῶντας ἐαθίσων. Princeps quoque
 philosophorum in Phædro assentatorem es-
 se scribit tæterrimam belluam; Et Bias inter-
 rogatus, quod animal omnium maximè no-
 xium esset: è feris, inquit, Tyrannus; è cicu-
 ribus assentator. Præterea Crates tam esse
 desertos aiebat, & opportunos prædæ, qui in-
 ter assentatores, σιτεῖ. ἔρως ἀχρήστους, καὶ μάττω
 τρεφομένους, viuerent, quam vitulos qui in-
 ter lupos versarentur. Habet quidem assen-
 tatio iucūda principia, vt apud Cornificium
 legimus, verū eadem exitus affert amarif-
 simos. Abundant exemplis historię, multos-
 que principes commemorant, qui ex floren-
 tissima fortuna in extremam calamitatem as-
 sentatorum opera deuenerint. Totius orbis
 victorem Anaxarchi vicit, & perculit assen-
 tatio, postquam ei persuasit ius fasque esse re-
 gibus quodcūque libuisset. Democles &
 Stratocles Demetrium Antigoni pessum de-
 derunt. Ex sublimi tyrannidis opulentissi-
 mæ solio, in humilem ludī literarij cathedrā
 sui parasiti Dionysium deturbarunt. Taren-
 tinus Procudes eius Philippi subuertit impe-
 riū, de quo triumphauit Flaminius. Andro-
 machus, M. Crassum qui se totum eius assen-

ratiōni permiserat, cum vniuerso exercitu Parthis prodidit. Cæsari Iulio necis causam præbuit M. Antonius, cum in ciuitate regium nomen, & vnius dominatum perosa, regni insigne per adulationem Lupercalibus obtulit. Eundem Antonium amore Cleopatrar, ad insaniam vsque incelsum, assentatores affixerunt. Tiberios, Nerones, & cætera principum portenta enumerare pudet, & periculum est si velim singula huius vitij incommoda persequi, ne ex argumento comico nascatur tragœdia; neve ex Curculione tamquam ex musca, videar Elephantum facere voluisse. Melius est igitur statuere modum huic, siue orationi, siue poemati, siue vtrique, & fortasse neutri. Libuit enim effutire quicquid in buccam, & abiectum parasitum, veluti mimum producere vili amictum centunculo. De Plauto alio loco satis multa, de me verbum nullum faciam, vt nihil præstare cogar, qui nihil audeo polliceri.

IOAN. PASSERATII IN MILITEM GLORIOSVM PLAVTI ORATIO.

ACCVSARI filerium meum à multis, quod tandiu patior, auditores, vereor ne otium potius quam officium sequutus videar, aut priuatis, quàm vestris omnium rationibus seruisse libentius. Vtrúmque tamen & reipsa, & meæ vitæ perpetua consuetudine facile refellitur. Nam neque vllum existimationi vnquam anteposui commodum: & quo tempore cæteris dabatur huius muneris vacatio, mihi obiectum est cum necessitate parendi, negotium hoc onere docendi longè grauius ac molestius. Cuiusmodi fuerit istuc, nihil attinet dicere, me sanè ad Idus vsque Ian. sine aliquo laboris fructu vehementer exercuit. Huc accessit oculorum parū prospera etiamnum valetudo, cui vtinam nemo ignoscat, modò ea mihi caussa fontica esse desinat. Habetis purgatam ex parte cessationis suspicionem: accipite quæ cõsequuta sunt vt me de-

• fiducia inertiaeque culpa prorsus liberetis. Cō-
 fecto quod imperatum erat negotio, iisque
 veluti compedibus exsolutus, vltro in viam
 regrediebar; iam Plauti militem formis æ-
 neis curaueram excudendum; iam librum in
 manus sumpseram, & me suscepto instan-
 tem operi extremus vidisset Ianuarius, nisi
 transuersa incurrisset alia magis incommo-
 da valetudo, meque lecto morbus afflixisset,
 quo qui tentantur, inter cursores & pugiles
 nomen non profitentur suum: nec pugnis &
 calcibus committunt, vt secum agi possit in-
 iuriarum. Odiosum esset cōmemorare quàm
 dirus ac penè feralis mihi extiterit Februa-
 rius: quibus me febris & piaculis lustraue-
 rit: tantum dicam vobis, vno dumtaxat in-
 tercalari die, mihi longiorem sæculo fuisse.
 Diurnitas enim & magnitudo cruciatus,
 quicquid habebam virium. & lacertorum,
 comminuit: neruos elisit: coëgitque tandem
 fateri, eum quem vocant motum asperum
 in corpore, à sensibus alienum, si non in ma-
 lis, at in rebus esse valdè fugiendis: quicquid
 Zeno & Chrysippus, cum suis adstipulatori-
 bus, contrà garriant & arguentur. Itaque
 Stoicos virtutis robur supra vim & naturam
 humanam æstimantes, à me dimittebam, ex-
 plosaque eorum incredibili & absurda opi-

nione , comprobabam Hieronymi Rhodij
 εὐεὶ ἀναλγησίας sententiam. Sub nonas au-
 tem Martias me acerrimis doloribus per-
 functum esse, Gallúmque Æsculapio debere
 arbitrabar : & ecce tamquam prostratus se-
 mel , nec ab aduersario iugulatus gladiator,
 quem infesti spectatores in arenam reuocāt,
 iterum iubeor decumbere. Verùm Dei Opt.
 Max. benignitate recreatus , testitudineum
 mouere gradum cœpi, méque ad intermissa
 studia referre, vt saltem ex instituto Romuli,
 anni rerúmque redeuntium à mense Martio
 initium ducerem. Militem quoque nostrum
 putabam oportunè mense Marti sacro pro-
 diturū , quo vobis egregius bellator sua nar-
 raret facinora, pugnatásque in vmbra & sine
 teste pugnas prædicaret. sed nescio quo pa-
 cto idem Venerius nepotulus, Veneris men-
 sem expectare maluit. Consilio id factum
 meo si quis arguet, haud inficiabor ; & hoc
 amplius concedam, me, postquam ex trime-
 stri morbo emerferam, mihi ad ludū & quie-
 tem aliquot dies pro meo iure sumpsisse: præ-
 fertim cum inuitaret verni temporis suauit-
 as, & Herculis Euripidei auctoritas impel-
 leret.

Πάζω, inquit Heroum fortissimus, μεταβο-
 λας γὰρ πόνων αἰεὶ φιλάω.

Satis ista de me, ac fortasse plus satis; de huius fabulæ argumēto, ne morem quem semper tenui non obseruem, pauca nunc differantur. Post coercitam veteris cōmœdiæ nimium proteruam & petulantem licētiam, poëtæ, vt ait Horatius,

vertère modum, formidine fustis

Ad benè dicendum delet andúmque redacti:

remotóque choro, & satyris in sylvas cum sua canina facundia relegatis, nouam inierrunt rationem populi ab iis quæ turpia sunt absterrendi, proposita scilicet sicut in speculo vitæ communis imagine. Quamobrem stultos, auaros, & morosos senes: adolescentes prodigos & intemperantes: mulieres mulieres: callidos & furaces seruos: meretrices improbas: periuros lenones: impudentes scophantas: edaces parasitos: pestiferos assentatores & id gen^o homines, in scenam induxerunt. Cum enim simus in aliorum peccatis Lyncei, in nostris Thamyræ: nec ferè quisquam respiciat manticæ, quod in tergo est, sapientibus viris placuit, vera & peruagata vitia fictis personis tribuere, in quibus irridendis, tota theatra magnos clamores excitarent. Quod à Lacedæmoniis petitum esse constat exemplum, qui in publicis conuiujs, quæ appellabant Phiditia, temulentos
ilotas

ilotaſ pueris ostendere conſueuerant, vt inde intelligerent quam fœda, & homineli-bero indigna eſſet ebrietas. Atqui certè, ſi Theophrasto credimus, eſt quædã *ἄλιος μέθυ*, quæ in hac fabula potiſſimum cernitur: ebriiſque ſimiles euadunt admodum ſitientes gloriæ. Similes dico? imò multò eſt deterior ebrietate inconſulta glorię cupiditas, & huic quàm illi eſt difficilius mederi. Nam, vt obiter emendatum proferam Laberij mimographi tenarium,

Homo ebriatus ſomno ſanari ſolet:

At quos aculei gloriæ pungunt ij nequeunt quieſcere; quod ob Miltiadis trophæa contigiffè ferūt Themistoeli. Velint nolint, etiam vinoſiſſimi, erit aliquis bibendi modus: non erit vllus gloriæ: ac ſi quos ſibi pepigerit terminos, eos continuo euellet vltèrius progrediendi inexplèbilis libido. Ideo Alexander, tot peragratis regionibus, tot gentibus victis, cùm diſputaret Anaxarchus innumera- biles eſſe mundos, illachrymauit, ſuamque vicem conqueſtus eſt, quòd nondum vno potitus eſſet. Multa ebrii temerè & periculoſè faciunt: Quis ta nen ebrius, deus immortalis haberi lum e ip t, vt Agrigentinus Empedocles, in arden*es Ætnæ crateras ſponte tua inſiluit? aut, vt Heroſtratus, ne ignobi-

lis & inglorius moreretur, celeberrimū pulcherrimūque orbis terræ templum incendit? Multa ebrij ridiculè: quid ambitiosi? Rex regum Xerxes, qui ambulavit maria, & nauigauit continentē, stimulis fodiebat Hellespontum: fluctibus plagas infligebat; & montibus per legatos minabatur. Lyfimachus occupata Thracia, quasi Europam & Asiam armis subegisset, se hastæ cuspide gloriabatur cœlum contingere: ibi Pasiades Bisantinus oppidò perquam facetè, Amici, colligamus sarcinulas, inquit, & priusquam hastæ istius mucrone terebratum cœlum in nos ruat, celeriter hinc faceffamus. Pyrrhus Aquilam se cognominari voluit; Antiochus Accipitrem: Clytus, ob demersas tres vel quatuor hostium triremes, Neptunum: Demetrius & Clearchus Heracleę tyrannus, Iouem: M. Antonius triumuir, Liberum patrē. Prætereo cum impietate coniunctam Idæ, Capanei, Achillis, vtriusque Aiadis, & Mezentij militarem ferociam atque insolentiā: Venio ad discipulum Antisthenis qui cum intueretur in δόξῃ πεφουσημένους dictitabat, ἔδὲν εἶναι μαζαιότερον ἀνθρώπου; καὶ τοὺς σαρφάνους ἀπεκάλει δόξης ἕξανθήματα; καὶ τοὺς τρισανθρώπους, ἀπὲ τῶ τεισαθλίους. Verè istuc equidem Cynicus nobilissimus, nihil esse stultius ho-

mine qui se gloriæ mancipavit: coronas esse bullas gloriæ: & eos qui dicendo laudem captant, gloriâque apud imperitam multitudinem aucupantur, ter homines, hoc est ter esse miseros. Nec minus rectè profecto in Bacchi pompa, furorisque & amentia comitatu à bono poëta numerantur

Cæcus amor sui,

Ac tollens vacuum plus nimio gloria verticem.

Eo in genere est *δοξοσοφία* quæ plures sectas peperit quam Hydra Lernæ capita: artiùmque parentem & magistram virtutum discerpfit philosophiam. In eodem *δοξοκαλία* qua formosi nobis nostra cū pernicie videmur, vt in fabulis Narcissus. His adiunge *δοξοκοπίαν*, *δοξομανίαν*, vnóque nomine *κενοδοξίαν*; quæ falsa honestatis specie mortales incautos in fraudem alliciunt, adamantinisque vinculis irretitos tenent. Reperias enim multos qui neque paupertatem aut morbum reformidant: neque terrore mortis deiiciuntur de statu: neque iracundiæ impetu exeunt de potestate: titillati vero gloriolæ, ceu molles ac delicatæ mulierculæ, non valent resistere. Quare maximum in eo certamen suscipiendum est, summâque contentione dimicandum, vt appetitum obtemperare doceamus rationi: siquidem intrus est proditrix

φιλαπία, quæ nobis omnibus innascitur, sopitiſque arcis noſtræ cuſtodibus, aſſentationi hoſti portas aperit: Quâuis illa intromiſſa nō palā & ſtatim irruat, ſed clā & pedetētim irrepāt: deinde q̄buſdā laudū ac blāditiarū præſtigiis illudat tenſibus: ac poſtremo lumini mētis vndiq; circūtuſa, quid rectū aut prauū ſit diſcernere vetet in tanta erroris caligine. Tūc animi iudicio, velut auriga perturbato, ater, refractarius, ac ſternax Platonis equus, per ardua, per decliuias: per plana, per aſpera: iugalem alterum fruſtra renitentem ſecum abripit, nec ante conſiſt t̄ quam agitatoreſ curru excutiat. Quantæ hinc editæ ſtrages commemorare longum eſſet;

*Hoc Crasso, hoc Pompeios euerit, & illum
Ad ſua qui domitos deduxit ſtagra Quirites:
vt inquit Satyricus Aquinas, cōq; antiquior
elegantiarum Neronis arbiter Petronius.*

*Tres tulerat fortuna duces, quos obruit omnis
Armorū ſtræ diuerſa feralis Erinnyſ. (gnus
Crāſſū Paribus habet: Libyco iacet equore Ma-
Tertius ingrataſ perfudit ſanguine Romam:
Et quaſi non poſſet tot tellus ferre ſepulchra,
Diuiſit cineres: hoſ gloria red dit hor oreſ.*

Superuacantum eſt in conquirendis exemplis operam & orationem conſumere: pauciſſimos in altum prouexit gloria, qui, licet

initio secundissimis ventis ferentur, non ad
 extremum ipsius gloriæ, & fortunarum si-
 mul omnium fecerint naufragium. Et quis-
 quam tot labores subit, sc̄que tot periculis
 obijcit eius rei caus̄a que nascitur ex sermo-
 ne populi! posita est in assensione imbecilla
 multitudinis imperitæ, & ex fama pendet,
 qua quid esse potest vanius, leuius, & incon-
 stantius? Sed plura persequi, neque est huius
 loci neque temporis, argumentoque fabulæ
 statuendus est modus, de quo M. Tullij au-
 reum extat præceptum, nec tam incuben-
 dum chartis quàm vanis cuiusque memoriæ.
*Deforme est de se iplo prædicare, falsa præsertim,
 & cum irrisione iudicantium imitari militem glo-
 riosum:* Vbi dabitur non est quin stolidum
 hunc nostrum militem significet, qui eam
 inanis gloriæ mercedem accipit, vt deluda-
 tur, compiletur & vapulet. De Plauti lau-
 de, quem promum condum antiquitatis Ro-
 manæ & Latini sermonis auctorem opti-
 mum optimi iudices pronuntiarunt, à me ni-
 hil est expectandum: neque de origine, præ-
 stantia, usu, generibus & partibus fabularum.
 Ista iam in superioribus comœdiis explicata
 sunt, & eadem apud eosdem iterare putidum
 esset. Eosdem appello, quamuis, vt maritimi
 fluctus, alij vestrum accedant, alij recedant.

Ex philosophis enim & iuriconsultis didi-
cimus, plerisque partibus aut capitibus mu-
tatis, nihilominus idem corpus & eandem
rei speciem permanere. Dixi 1580.27
April,

IOAN. PASSERATII IN PSEV-
DOLVM PLAVTI, PRÆFATIO.

ON temere id esse semper existi-
maui, quod in quadam veris de-
scriptione ait Horatius,

Dicunt in tenero gramine pinguiū

Custodes ouium carmina fistula:

Delectantque Deum, cui pecus & nigri

Colles Arcadiæ placent.

Nam mihi videtur, velut aliud agens, doctis-
simus poëta scenæ comædiæque originem
innuere voluisse. Primis enim temporibus,
rudique illo sæculo, pastores

Extrema sub casum hyemis, iam vere sereno,
in alicuius luci umbra densissima, ruris præsi-
des Deos carminibus inconditis venerari &
demulcere consueuerant. Inde fluxit origo
scenæ, & ab his profecta comœdia princi-
piis, paulatim ex agris in vicos, & ex vicis in

oppida se contulit, vt optimi auctores prodiderunt. Itaque huius antiquitatis memor, cum Zephyris & hirundine prima, decreueram in scenam prodire, absque vilo edicti prætorij metu, & sine infamiæ periculo Plautinam agere comœdiam. Sed totis mensibus Februario & Martio, adûsque nonas Apriles, se tanta vis effudit imbrium, vt anni pueritiam, aquarum intemperies obrueret; multique mirarentur urnâ Aquarij, Iugulam, Vergilias, & fuculas non esse penitus exhaustas. Postquam liquidior affulsit tempestat, aduersa me valetudo, & anniuersarius pedum intasit dolor, domique inuitum detinuit donec ad Calendas Maias peruenimus. Non dum tamen à me vobis præstituta dies præterit, si C. Verris opinioni credimus, qui veris initium non à Fauonio, neque ab aliquo astro notabat; sed cum rosam viderat, tunc ver incipere arbitrabatur. Certè quocumque modo se res habet, non ante mihi adesse licuit, neque potui maturius ad constitutum, etiam si ob desertum vadimonium mihi causâ cadendum fuisset. Hanc à me exculationem, æqui, vt spero accipient: iniqui autem vereor ne meum de suscepta interpretatione Pseudoli consilium improbent, quod ibi perditus amator Callidorus, periurus leno Bal-

lio, cuiuslibet fraudis & fallaciæ architectus inducitur Pseudolus. Siccine, inquit, instituis adolescentes? Eane tu ætati teneræ & imbecillæ ad conformandos mores exempla proponis? Dij melius, inquam: fugienda istæc, non imitanda iuuentuti proponuntur: quanquam vt nunc sunt hominum ingenia, non est quod in nequitix ludum mittas: libidines non indigent magistris: nimioque facilius voluptatum illecebris delinuti, virtutis obliuiscuntur, quam vt ad eam perdiscendam operam & studium adhibeant. Vetera & peruagata indicamus vitia, non monstramus noua: & hæc nisi fierent in vita, non agerentur in comœdiis: Vt enim in speculis corporum effigies, sic in comœdiis variæ animorum expressæ cernuntur imagines. Suas illic quisquis agnoscat cupiditates, pudore ab us fortasse reuocabitur; nec amplius committet, vt ridiculi materiam præbeat histrionibus. Sint ergo amatores in comœdiis: vnde quæso nisi ex vitiis, vbi luxuries & otium creantur; morbi duo quibus maximæ ægrotant, & sæpe moriuntur ciuitates? An quod de cæca rerum humanarum arbitra fortuna dixit Plinius, non verius de cæco Veneris puero dicetur, eum in rationibus mortalium solum vtramq; paginam facere?

Peierant in comœdiis lenones ; simile mon-
 stri effct si seruarent fidem , quibus iusu-
 randum *emplastrum est aris alieni* ; vt loqui-
 tur Laberius ; vel vt Paennius ait , *mantile quo*
quotidiana extergentur noxa. Quid quod in
 iisdem comœdiis , lenones pœnam periurij
 sui , cum diuinam tum humanam iusserunt ,
 exitiũ scilicet & dedecus ? Afficiuntur , dam-
 nis & contumeliis , irridentur , exhibentur ,
 vapulant , abducuntur in neuum : profani
 habentur , impij , scelesti , nefarij , sacri , & in-
 testabiles : A Ballione ad Pseudolum , hoc
 est à periuro ad mendacẽ transeamus , quan-
 do mendacia periuriis finitima sunt , vt M.
 docet Tullius. Mentitur & fallit Pseudolus :
 seruile est mentiri , bonoque viro & liberali
 indignum ; neque Plautus aliter censuit , cum
 mendaciis turpem constituit exitum , vt fa-
 bulæ ostendit catastrophe , in qua fallaciæ ,
 præstigiæ , & sycophantiæ Pseudoli , in scorta ,
 conuiuia , fœdissimamque ebr etatem desi-
 nunt. Si tamen repente hic existet , & apud
 iudices non seuerissimos suam ager causam
 Pseudolus , vltro de mendacio confitebitur ,
 & argumentis vincet , eam fraudem sibi frau-
 di esse non oportere. Principio assumpro
 pallio , barbâque philosophabitur , seque
 Platonis auctoritate defendet , in libro de

republica tertio : τοῖς ἰατροῖς καὶ ἀρχουσι ἀπο-
 σήκη φεύδεται. Cum Plato magistratibus &
 medicis non putet indecorum esse mentiri,
 contendet sibi mentiri licuisse, vt argenta-
 riæ heri minoris inopiæ eo pharmaco me-
 deretur. Deinde acuminibus dialecticorum
 punget aduersarios, & negabit sublatis mē-
 daciis, quicquam opus esse vniuersa ratione
 differendi. Tum implorabit Iurisconsulto-
 rum fidem; quorum è numero fauet menda-
 ciis Paulus in lege Electio, de noxal. action.
 Neque hæredi, inquit, neque in hæredem,
 quod defunctus mentitus est actio danda,
 nec in ipsum quolibet tempore: laudabit, &
 testem Vlpianum in lege prima de dolo ma-
 lo: Dolum esse quendam bonum (sic Græci
 καλὴ καὶ ἐπαινετὴ πανουργία vocant) maximè
 si quis aduersus hostē & latronem quid ma-
 chinetur: Communem omnium hostem le-
 nonem à se dolo superatum, id iactabit esse
 palmarium. Nixam esse mendacio probabit
 reginam fori, & concionum moderatricem
 eloquentiam, vt eximius orator M. Anto-
 nius dictitabat, neq; pensum suum absolue-
 re posse, nisi circumuentis auditorum men-
 tibus, offusq; tribunalib⁹ & subfelliis multa
 erroris caligine. Historiæ Græcæ & Latinæ
 exordia ab anilibus fabellis repetet, histo-

riæque parentem Herodotum mendacissimum falsi coarguet, in eo præcipuè quod Persas à mendacio scribit tantopere abhorruisse: quoniam manifestum est ex magicarum artium vanitate, tot sæculis damnata, Persarum Magos fallendi mentiendique nobilissimam disciplinam reperisse, posterisque vt arcana quædam & mysteria tradidisse. Iam verò poëtæ vsque adeo falsa confingere, & quod nusquam est gentium excogitare coguntur, vt si vera semel mandare versibus ceperint, continuo nomen suum amittant. Commemorabit iura belli, plures infidiis quam aperto Marte partas victorias: magnos Imperatores ex Lyfandri Lacedæmonij præcepto vulpinam interdum affuere pellem leoninæ; Vlyffis que armis quàm Aiacis, felicius ad Troiam pugnatum esse: Versabiturque in ore tragici sententia: *Cum contendit nequitum est vi, clam tendenda est plaga.* Hortabitur vt Deæ sapientissimæ monitis cuncti pareamus, quæ suadet Telemacho vt inimicos de medio tollat *ἢε δόλω ἢ ἀμφιδον*: vnde apparet eos hallucinari qui hæc verba Coræbo Virgiliano vt stulto affingunt,

dolus an virtus quis in hoste requirat?

Ac quoniam in Deorum mētione incidet, Mercurij Venerisque præpotens inuoca-

bit numen; quorum alter fraudibus & furtis præest; altera δόλιος δολιόφρων, δολοφρονεσσαι, & πωλιόφρος, ab Euripide cognominatur: quod, ut ait Maro, *dolis ridet Cytherea repertus*. Numerabit inter mendaces Apollinem, de quo infra commodius: neque ipsum prætermittet Iouem, qui, ut est in Amphitruone Plauti,

versipellem se facit quando lubet.

Quæret, si mentiri sit iniustum, cur terra mater, quæ & est & appellatur iustissima, non raro agricolis mentiatur, & cultores suos fallat. Vulgò enim hæc nota sunt,

speciem mentita seges:

Et, verberata grâdine vineæ Fundusq; mēdax.

Mari Neptunoque nihil esse dicet fallacius, & iuræque i Palinurium, quod

toties cæli deceptus fraude sereni.

Quare nihil se noui fecisse quod falsellerit, aut mentitus sit, cum philosophi, iurisperiti, oratores, historici, poëtæ, imperatores, homines, dii, deæque, cælum, terræ, maria, fallant & mentiantur. Eodem alia quamplurima congeret, velut id ex Ciceronis Ligariana, *honestum esse quoddam & misericors mendacium*: ut Hyperminestriæ laudem ob insigne erga patrem mendacium, ex suauissimis Lyrici Venusini versibus:

*Vna de multis face nuptiali,
Digna, periurum fuit in parentem
Splendidè mendax, & in omne virgo
Nobilis auum.*

Aurem ei vellet Theognis, & hoc à se dictum iubebit meminisse:

Πολύποδος νόον ἴχε πολυπλόκου, ὅς ποτὶ πέτρῃ
Τῆ ᾠροσομιλίξῃ τοῖος ἴδειν ἐφάνη.

Occurret maxima eorum turba qui vota Lauernæ suscipiunt, & ita concipiunt preces:

pulchra Lauerna,

Da mihi fallere: da iustum sanctúmque; videri: nec diram imprecationem metuunt ex sollemni iurisiurandi per Iouem lapide[m] formula: si sciens fallo, tum me Diespiter, salua vrbe arcéque, bonis eijciat, vti ego hunc lapidem: Censent enim eum à lapide minimum distare, qui timeat periurij testem & vindicem siflicem. Interpretabitur esse dictum de omnibus ciuitatibus quod de vna Crotone scripsit in Satyrico arbiter Petronius: Si vrbaniore nota homines sustinetis semper moratiri reeta ad lucrum curritis. In hac vrbe non l iterarum studia celebrantur; non eloquentia locum habet; non frugalitas, sanctique mores laudibus ad fructum perueniunt: Quosunque homines in hac vrbe videbitis, scitote in duas partes esse diuisos: Nã aut captantur, aut captant: & quæ sequuntur

apud Petronium. Præterea nobis obijciat non tantum multitudinis consensum, verumetiam eorum iudicium qui sedēt ad gubernacula, rempublicam administrant, & magistratus gerunt; proprium esse munus civilis prudentiæ, vti foro, seruire tempori, induere Theramenis cothurnum, mutare velificationem pro ratione tempestatis, versare naturam suam ac tegere; quæ omnia Aquiliana doli mali definitione continentur, *cum aliud agitur, & aliud simulatur*. Vbi inter hæc præsidia defensionis suæ, & causæ firmamēta, aquam sibi videbit propemodum effluxisse, & aliquando perorandum; tūc ita cuncta miscebit ac perturbabit; sic in atramento suo sepia delitescet, vt à Prætore in cōsiliū missi iudices, nisi absoluant, omnino pronūtiaturi sint, *non liquere*. Nos quoque ea de re amplius quæramus, & amplectamur ἀπίστια Epicharmi ne iure à Pseudoloirrideamur, quod ab eo parum cauisse videamur, qui in hac fabula monuerit, prædixerit, ante denuntiari; ne quid sibi crederetur. Atque hoc idem philosophorum princeps iam olim præceperat in libro legum sexto, his verbis: ἔ γάρ υἱὸς ἑδὲν ψυχῆς δούλης, ἔ δὲ γάρ ἑδὲ πτερεῖν αὐτοῖς τὸν ἴδν κεκτημένον. Nihil inquit fani, nihil synceri, in eiusmodi seruorum in-

genijs , neque quicquam illis credere decet eum cui cor sapiat. Non expectatis, opinor, vt hic vobis commendem Plauti fabulas; Inuendibili merci, vt ait in Pœnulo Agorastocles, oportet vltro emptorem adducere: *Proba merx facile emptorem reperit, tametsi in abstruso sita est.* Pergam igitur ad nomen ipsum Pseudoli quod huic inditum est comœdiæ. Seruis comicis nomina imponuntur, inquit Grammaticorum eruditissimus, vel à nationibus, vt Mysis, Syrus, Dauus, Geta: vel ex accidentibus, vt Lesbia, vinosâ, ab insula Lesbo, vini optimi feracissima: Aut ex qualitate corporis, vt Chylacus: aut ex specie formæ, vt Pinaciû: aut ex negotio, vt Chrysalus: vel à moribus & vernilitate, vt Pseudulus. hæc ille. Dicitur est Pseudolus, quod *ψευδολογῆν* soleret, totûsque, fraudibus & mendaciis constaret. Sic à Varrone Satyra quædam inscripta fuit Pseudolus Apollo, cuius mentio fit apud Nonium, in verbo vagare, & in excalceare: Qua in Satyra non agebatur *ᾠδὴ ἀναστάσεως θεῶν*, vt vir multiplicis ac reconditæ doctrinæ existimauit, quod seruisset Admeto, neque agnitus fuisset: sed *ᾠδὴ θεῶν ματαιώσεως*; vt in melioribus Nonij codicibus inscribitur, & ab aliis iã animaduersum est, quod vanitas, mendacia, & im-

posturæ oraculorum, præcipuè Apollinis, ea Satyra Varronis exagitantur. Sanè Pseudolum Apollinem significat apud Euripidem Orestes in Iphigenia in Tauris, hoc senariolo: ἦμας δ' ὁ φοῖβος, μάρτυς ὦν ἐΰστατο, ex quo expressum id ab optimo poëta in sexto libro Æneidos;

nânque mihi fallax haud ante repertus,

Hoc vno responso animum delusit Apollo:

Nec absurdum est eodem Ennium respexisse in Thyeste: *Et me Apollo ipse delectat, ducit Delphicus.* Nomen autem seruile plerisque indidit Plautus fabulis, vt Pseudolo, Sticho, Epidico: propterea quod astuti & callidi seruuli primas in iis comœdiis partes sustinent, vt in Apologis Æsopi vulpeculæ. E Plautinis vero fabulis, ipsius iudicio Plauti, duas maximè fuisse comprobatas, ostendit apud M. Tullium Cato, in libro de senectute: *Quid in leuioribus studis, inquit, sed tamen acutis, quàm gaudet in bello suo Punico Nænius? quàm Truculento Plautus? quàm Pseudolo?* Gauderet etiam nunc Pseudolo, si viueret, at Truculento ingemisceret, tam lacero, manco, & mutilo, vt sine veterum librorum ope, ei facere medicinam, non optare quidem audeamus. Reuertor ad Pseudolum, vigebat tum adhuc in theatris & acionibus nobilissimi

fimi hiftrionis celebrabatur Ciceronis tempore , vt ifta declarant ex defenfione Q. Rofcij , vbi eius aduerfariū Chæream quendam inſectatur, qui capite & ſuperciliis ſemper erat rasis, ne vllum pilū haberet viri boni. Cuius perſonam, inquit, præclarè in ſcena tractare Roſcius conſuevit. Nam Ballionem illum improbiſſimum & periuriſſimum lenonem cum agit, agit Chæream. Ex Ballionis autè commemoratione, fabulã Pſeudolum intelligi nemo ignorat: cuiº ego prologum nolo attingere , quia certum eſt non eſſe Plauti. Cur enim in ſcribendo prologo hic operam abuteretur? An ad cõciliandam populi benevolentiam , attentionem , & ſilentium? At ſolo Plauti nomine, hiftrio, quaſi iuſſu magiſtratus præco, faciebat audiētiam. An vt aduerſariorum maledicta & calumnias refelleret ? At ne mortuus quidem aduerſarios in ſcena vllos habuit : datūque iſtuc poëtæ noſtro vt omnes eius ſtarent comœdiæ, cum nescio quo fato , vix vñquam ſuis Terentius potuerit tutari locum. An vt argumentum narraret fabulæ? At id aperiet, magnaque ex parte Pſeudolus eloquetur perendie. Craſtinus enim dies diuo gentili meo ſacer eſt : & in hac bibliopolarū regione, vt olim in mōte Albano, ſunt latinę ferię.

PRÆFATIO IN PLAVTI

- M E N Æ C H M O S .

ETVS illud est, & crebro vtriúsque linguæ sermone celebratum, multos in amicitia simul edendos esse salis modios: quoniam in tam occultis ingeniis, tamque varia hominũ natura, difficillimum est bene nosse qualis sit, qui cum ætatem degere cõstitueris, nisi quotidiano conuictu, assiduáque consuetudine, eius mores penitus perspectos habeas. Istuc autem quod in explendo amicitiaẽ munere à sapientibus præcipitur, mihi etiam videtur in legendis, intelligendisque optimorum auctorum libris, esse diligenter obseruandum: & in Plauto maximè: apud quem plurimum salis delingat oportet, qui sibi cum familiarẽ efficere cupiat: noctes & dies cũ eo versetur: confabuletur sæpissime: sciat quibus ludat iocis: abstrusos eliciat sēsus: distinguat ambiguos: vim omnem verborum: & rerum non ignoret acumen: existat denique alter Papyrij Pæti frater Seruius, qui propositis

sine poëtæ nomine versiculis , statim pronuntiabat, hic versus nō est Plauti, hic Plauti est: ita tritæ illius aures erant notandis generibus poëtarū. Equidem permagni refert cōsiderare vnde incipias, quo pergas : quem ducem, quos tibi comites adiungas : & quo instructus viatico in Latium antiquum proficiscaris , ad tibi conciliandam Sarcinatis hominis familiaritatem. Nam vt in longo itinere qui semel aberrauit , quo magis procedit, hoc recedit magis ab eo quem adibat loco : Sic, in ratione studiorum, qui rectum initio cursum non tenuit, nisi naturæ velificationem mutat, quo magis in altum prouehitur, hoc iactatur diutius ; magisque fertur procul ab eo quem petebat portu : nec dissimilis est imperito gubernatori , qui soluens ex Italia, relicto supero mari, per inferū mare, Tuscum & barbarū, nauigat in Græciam. Cauenda hic & prouidenda sunt non pauca : quæ ne singula enumerem, summatim vobis narrabo, & fide bona, quam institerim viam, & quo me putem peruenisse. Inde sibi quisque consilium & exemplum capiet, aut quod displicebit fugiendi , aut quod placebit sequendi. Igitur ante annos viginti,

*Dū melior vires sanguis dabat, emula necdū
Temporibus geminis canebat sparsa senectus,*

cum Plautum interpretādi me cupiditas incessisset, has eius fabulas ausus sum aggredi *Amphitruonem, Asinariam, Aululariā, Captiuos, Curculionem, Militem gloriosum, & Pseudolum*; neque me tunc ingenuè fatcor, operæ pœnitebat: imo, vt illa ætas est paulo confidētior, Plautum arbitrabar esse mihi familiarem, quod eum aliquoties salutassem; nec ignotū cum mihi esse quem valde amarem. Postquam verò inter arma scelerata & nefaria Camœnæ nostræ siluerunt, miserrimæque Academia Hispana insultauit barbaries, benignitate clarissimi viri Henrici Memmij, cui me omnia debere nunquam inficiabor, ingratum nactus otium, si quod otium in tanto tumultu esse potuit, ne nihil agerem, de Plauto cœpi attentius cogitare, & ea comparare mihi, quibus fretus, & veluti exemptus numero profanorum, sperarem me in adyta venerādæ antiquitatis penetraturum esse. Itaque veteres grammaticos rursus peruolutauī, ac in primis illa glossaria, longè optima, quæ non ita pridem Henricus Stephanus excuderat: dispersas scriptorum reliquias, qui Plauti æuo floruerūt collegi: duos hinc mihi commentarios elucubraui; vnum, priscaꝝ vocum: alterum, de cognatione literarum, & multiplici permutatione. Plau-

tinus codices non paucos contuli: scripturæ varietatem adnotavi; postremo Plautum à capite ad calcem totum relegi. Quid sim adfecutus, quæritis? hoc saltem, vt intelligerem me prius nihil aut parum intellexisse: vt essem aliquantò diffidentior, minúsque somniis aliorum vel meis crederem: neque tamē in tanta vetustatis caligine non aliqua visa est pedum via, plura me de hac re proloqui vetat pudor meus: tantum dicam, daturum me vobis esse qualiscumque mei laboris, & industriæ specimen in Menæchmorum interpretatione, nihil pollicebor amplius; & quasi pileata vendam mancipia, præterea nihil præstabo. Scio nec olim defuisse, nec nunc defuturos, qui non admodum vtilem Plautum esse censeant; & studio eloquentiæ, & moribus adolescentium: quod refellere tā in procliui est, quàm imber quando pluit. Didicimus enim ex Cicerone, sub exitum superioris anni, cum Plauti caussa disputationem de ridiculis exponeremus, oratoris esse mouere risum, animósque audientium lepore & facetiis permulcere: quod nemo sane melius Plauto facit, aut frequētius. Docuit etiam togatorum doctissimus, in Satyra quæ inscribitur Parmeno, vt in argumentis Cæcilium, in ethesi Terentium, ita in ser-

monibus Plautum sibi palmam vindicare. Probat idem Varro L. quoque Ælij Stilonis, (mendosè legitur apud rethorem Fabium Stilonis) de Plauto iudicium, qui musas ipsas aiebat, si Latinè loqui vellent, Plautino sermone fuisse locuturas. Vnius fortasse Horatij auctoritate ab iniquis oppugnabimur, ita scribentis ad Pifones.

*At nostri proavi Plautinos, & numeros, &
Laudauere sales, nimium patienter utrumque
Ne dicam stultè mirati, si modo ego & vos,
Scimus inurbanum lepido seponere dicto:
Legitimúmque sonum digitis callemus & aure.*

Decidenda nobis est quoquo modo hæc ab Horatio intorta in Plautum tragula; quod sine contumelia eius fiat, qui læsit; quippe homo est iracundus, & qui protinus inimicum Hipponacteum addicat præconio.

Qui me commoritur, inquit, melius non tangere, clamo,

Flebit, & insignis tota cantabitur vrbe,

Ne læui mi Flacce, pax sit rebus; audi æquo animo tria verba; mox tuus in Plautum emissus erit sine vulnere aculeus, nolo rixari tecum, iocari volo, & more Plauti oraculum arietinum fundere. Aut verum dicere non soles, mi Venusine, aut poëta non es, elige vtrū malis, vtrūque profecto elcuabitur testimo-

nij tui pondus. Si negabis te poëtam esse, tuis te coarguam tabulis, in quibus scripsisti: *Spiritum Phæbus, mihi Phæbus artem Carminis, noménque dedit poëtae*: Si fateberis, simul concedas necesse est te solere mentiri, ideóque tibi credendum non esse: quoniam tota hæc præclara vestra facultas pangendi carminis, plane est, quod ait Lucillius:

Pertica pictorum, veri nihil, omnia ficta.

age congregiamur propius, sed modo sine acerbitate. Velim mihi respondeas, an te proavis tuis sapientiozem putes, qui quod illi tantopere laudarunt, vituperes; nec arrogantiae crimen pertimescas, qui eadem opera Plautum insultatis, & maiores tuos stuporis damnes ac stultitiæ? Plautini sales ad stomachum tuum non faciunt. Esto,

Tres tibi conuiuæ prope dissentire videntur

Poscentes vario nimium diuersa palato,

quid hic noui? iniquum est Plautum insultū videri, propter alieni stomachi fastidiū, suis cuiq; gustus. Præterit asparagos vt edat carduos asellus: & vrbis vestræ cōditor, Romulus in terris, in cœlo Quirinus, cum dij ceteri alantur ambrosia, rapis vescitur. Insuaues Plautini numeri auribus tuis accidunt: nec istuc miror: quando Rex Scytharum Ateas per Aquilonē & Acinacem deierabat (quod

religiosissimum & sanctissimum Scythis iurandum) se equi hinnitum, quam tibicinis Ismeniaë, Græcorum præstantissimi, modulos audire libentius. Concludam hunc locum Macrobij verbis ab Horatio longissimè dissentientis: Animaduerto, inquit, duos quos eloquentissimos antiqua ætas tulit, comicum Plaurum, & oratorem Tullium, eos ambos etiam ad iocorum venustatem cæteris præstitisse. Plautus quidem ea re ita clarus fuit, vt post mortem eius, comœdiæ, quæ incertè ferebantur, Plautinæ tamè esse de iocorū copia nosceretur. Discedat ergo ab hac contentione Horatius censeo, dum integro & latere tecto licet; ne quis in eum vt in certitum arripiat saxum, id est saxeo testimonio testimonium eius obruat. Potest enim meminisse hoc incisum fuisse Plauti sepulcro

Postquã est morte datus Plautus, comœdia luscena est deserta: ex in risus, ludu', iocúsq; (get: Et numeri innumeri simul omnes conlacrumarunt.

Venio nunc ad alterum caput reprehensionis, videlicet ad iuuetutis mores, quos Plautina lectione corrumpi, vel improbè calumniantur maligni, vel temerè sibi persuadent imperiti. Meretrices procaces, inquiūt, avarilenones, parasiti edaces, adolescentes disso-

luti, stulti senes, veteratores & fallaces serui, in Plauti fabulis inducuntur. Hoc si vitium est non est Plauti vitium, vitium est comœdiæ; quæ nec ipsa in eo accusanda est: aut rectè à Liuiio Andronico & M. Tullio non definitur, *imitatio vitæ, speculum consuetudinis, imago veritatis*. Quamobrem qui hominum vitia comœdiæ imputat, idem facit quod turpes mulierculæ, quæ speculo suo irascuntur, & ei maledicunt, quòd formosam sui nõ referat imaginem. Tolle libidinem, luxuriã, auaritiam, stultitiam, & fraudem è vita, sustuleris è comœdia. Nihil illa peccat: quæ peccamus, sub alienis personis nominibûsque indicat, eòq; melius de nobis meretur, quod specie blandientis castigat. Minimè igitur istis Aristarchis, qui censuram sine populi suffragio gerunt, auscultandum, aut actum est de litteris, & continuò præcipua humanitatis studia perierint. Traducentur per subsellia & cathedras scholarû Ilias Homeri atque Odyssæa, propter adulteriû Paridis, Circes, Calypsus, procorûmque intemperantiam: frustra Virgilius sibi ex virginali verecundia cognomen inuenerit. Sordebit & despuetur eius diuinum opus ob amores Didûs & Æneæ: quamuis illos errori suo, culpæque apud Augustum deprecandæ, præ-

textat Ouidius, cum ait:

*Et tamen ille tuæ felix Aeneidos auctor,
Intulit in Tyrios arma virumque toros.*

*Nec legitur pars vlla magis de corpore toto
Quam non legitimo fœdere iunctus amor.*

Sed ego ineptus, qui abutor attentione vestra, & aquam mihi effluere sino, huiusmodi refutandis ineptiis: nec istos Plauto mastigas, infami calumniæ inuidiæque morbo laborantes, iubeo abire morboniam. Reliquum est, vt breuiter exponam cur è Plauti comœdiis Menæchmos potissimum delegerim: cuius rei duplicem causam adfero: vnâ, quòd Sicula sit hæc fabella, ideóque acutissima: cum sit omnium facetissima & callidissima Siculorum natio: alteram, quòd eius argumento nihil excogitari possit festiuius & vrbanius. Siculam esse fabellam, & is significat quisquis scripsit prologum: & iudicio sunt Menæchmi ac Messenio, Sicula nomina: Epicharmi que stylus à Plauto expressus accuratissimè, cuius eum imitatore fuisse, vel vnus Horatius, licet iniquior Plauto, satis ostenderit his verbis:

*Dicitur Afrani toga conuenisse Menandro:
Plautus ad exemplum Siculi properare Epicharmi.*

Apud Siculos vero natam, educatam, adul-

tam & excultam fuisse comœdiam, grauiffimi auctores prodidere: nequicquam Atticis controuersiam mouentibus: aduersus quos dandas Siculis esse vindicias, docti viri pronunciarunt his adducti rationibus, quod Phormis & Epicharmus, Siculi Comici, Chonida & Magnete priores fuerint, quos Athenienses apud se iactarent antiquissimos auctores comœdiæ: quod vicos Athenienses *δήμους* Megarenses verò, Siculorum coloni, *κώμας* appellarēt, ex quo nomen impositum comœdiæ, *τὸ δὲ πῶς ὠδῶν ἢ τὰς κώμας*, & quod iidem Athenienses *ἀπὸ τῆς πατρῴας* dicunt *πράττειν*, Megarenses & Siculi *δράμην*, & ἀπὸ τῆς *δρῆν* appellata sint *δράματα*, quæ Latinis fabulæ nominantur. Iam in argumento huius comœdiæ non parum inest leporis & iucunditatis, ob formæ nominisque similitudinē: quo genere delectatum esse Plautum, testis Amphitruo, & testarentur lenones gemini, quos citat Priscianus, & quorum obscura, propter mendum loci, est apud Gelliū mentio, nisi eam nobis fabulam inuidisset, temporis & hominum iniuria. Bella est inquam, hæc hypothesis, nobis enim gratus est noster error, & expectatione delusi libenter ridemus: quem vnicui operæ suæ fructum captat vulgus in spectaculis. Huc adde quod

summam admirationem adfert similitudo non geminorum modo, sed multo magis alienorum, cum internosci nequeunt: siue is naturæ fortunæque ludus: siue ea vis cœli natalitiique sideris in hominum formas. Ac ne prisca referam earum similitudinis exempla, & ne Valerij Maximi, Pliniique, scrinia cõpilè, extiterunt nobis pueris, aut adolescētulis, vnius vxoris duo viri, Martinus Guerra & Arnaldus Tilius sic per omnia similes, vt nec ab vxore, nec à cognatis, nec à propinquis & familiaribus, discernerentur, quod incertum ac suspensum diu tenuit senatum vniuersum Tolosanum: vixque diiudicata ea controuersia digna certè, quæ à nobilissimo iuriconsulto Corrasio literis proderetur, editoque insuper commentario illustraretur; Sed cruentum & infelicem in altero sortita est illa similitudo euentum, cuiusmodi fuerunt in Maronis carmine fata geminorum.

*Vos etiam gemini Rutulis cecidistis in aruis
 Daucia Laridæ Timbèrque simillima proles,
 Indiscreta suis, gratúsque parentibus error.
 At nunc dura dedit vobis discrimina Pallas:
 Nã tibi Tymbre, caput Euãdrius abstulit ensis:
 Te decisa suum Laridæ dextera quærit:
 Semianimésque micant digiti, ferrúmque re-
 tractant.*

In Menechmis autem Plautinis, quæ turbas parit similitudo, lætos & iucundos habebit exitus: quales rebus vestris semper optamus, vt hic prefandi finem in bono faustoque omine faciamus, Dixi.

IOAN. PASSERATII IN CICERONIS ORATIONEM PRO CÆCINA, Præfatio.

ALTERNAM Plauto & Ciceroni me nauaturum operam cum superioribus annis receperim, fidemque meam hæctenus liberarim, auditores, vt mihi perpetuò constarem, post interrogationem Vatiniij, aliquam Plauti fabellam oportuit interpretari. Nunc tamen pristinæ consuetudinis oblitus esse videor, qui & in Cicerone desierim, & ab eodem rursus initium ducam: vnde mihi merito leuitatis culpa pertimescenda est, & subeunda inconstantia infamia; nisi vobis cõsiliu meũ causamque omnem paucis aperuero; Ni-

tar igitur istam ex animis quorundam suspicionem euellere, meq; ab huiusmodi crimine alienissimum ostendere. Quod vt faciam, vestra etiam benignitas mouet, & cohortatur attentio, cui me par est morigerari, & vestrae expectationi non deesse. Plauti militem gloriosum explicare instituenti, & ad Idus Octobres planè parato atque instructo, quiddam accidit perridiculum, quo mihi suscepta ratio necessario commutanda fuit. Cum enim deessent exemplaria, quæ multa inueniri falsò nuntiatum erat, nec ego pecuniæ parcere decreuissem vt excuderentur, negauit typographus chartam, quæ quidem huic rei idonea esset, vllam tunc temporis posse reperiri. Ibi magna percussus admiratione, quæsiui quonammodo tanta in Academiam Parisiensem inuasisset chartæ inopia, quæ vndique terrestri itinere, & secundo aduersòque flumine inuehi quotidie cõfucuerit. Respondit, vim eius infinitam in Hispaniam ante paucos menses asportatam esse, & operas à Philippo rege amplis conditionibus inuitatas, lucri gratiâ frequentes illò commigrasse. Id primum mihi stomachum, deinde etiam risum mouit. Ac quoniam admirationem meam auxerat non minuerat, & illa parum mihi probabatur re-

sponsio, mecum ipse cogitare cœpi, ecquænam alia causa tantæ subesset inopiæ. Diu multumque in hanc cogitationem defixo, tandem in mentem venit, innumerabiles scriptores, eosque insignitè imperitos, qui per Academiam impunè grassantur, esse auctores huius mali, eoque rem rediisse ut nisi immensa libros quamlibet ineptè, & indoctè scribendi licentia magistratuû edictis coerceretur, breui charta prorsus Typographos deficiat. Itaque Caligulam, facem alioqui & Phaetontem orbis terrarum, non possum in eo non laudare, quod id genus Aquinos, Cæsios, Volusios, sponsia linguave delere scripta sua iubebat, & interdum scripta ipsa ferulis obiurgari, aut in profluentem abiici mergique imperabat. Nullus neque modus neque modestia; vix natû hoc examen euolat, nequitque suis aluearibus contineri. Et quemadmodum vulgo videmus tenuissimû quemque de plebe abundare liberis, qui adiuncta ad paternam egestatem inertia, ostiatim mendicantes annonam reddunt cariorum; Sic certi homines in summa tenuitate ingenij, longè plurimos animi fœtus edunt, quos cum fouere & educare domi non possint, Typographis tradunt, à quibus excepti, magno chartæ dispendio per omnes ciuita-

ris partes dimittuntur: vbique prostant, prætereuntibus passim obtruduntur, nec vlli aliarum mercium præcones exaudiuntur. Ex hoc hominũ more præpostero, grauissima in rem literariam manant incommoda; Nam si in Bibliopolarum officinis, Plauti, Cæsaris, Sallustij, & primæ classis auctorum, exemplaria conquiras, statim pro thesauro, vt est in vetere verbo, carbones: offerent meras quisquillas (pudet enim nominare & nosse nomina piget) quibus miseri doctores infelicem alunt falluntque iuuentutem. Expergiscantur inquam quorum interest, & vlceri scalpellum adhibeant, aut si serpit cancer longius, nihil propius est quam vt ne Ciceronis quidem ipsius vlla exemplaria reperiantur. Decima eius operum pars hodie non extat ad vsum nostrum æneis formis excusa; quo in numero cum præter opinionem oratio pro A. Cæcina inuenta esset, diu neglecta, & quasi ad tineas blattasque damnata, eam carie situmque squallentem non sum passus putrescere, sed iacentem excitavi, fecique vt è tenebris ad lucem quodammodo reuocaretur: neque quod cæteros auertit, me ab eius explicatione deterruit. Illi enim raro docent nisi ea quæ omnes se intelligere putant, obscuram horient de iure ciuili disceptationem,

nem longamque orationem tamquam longum aliquod iter refugiunt. Nimirum ut qui sunt languidiore stomacho, & insolentes navigationis, postquam nauim conscenderunt & paululum prouecti sunt, nauseant; requiruntque continentem: sic ij quibus imbecilla vis ingenij si longius progrediendum est, statim animo relinquuntur, ac in porta pœnè deficiunt ut Galbæ cantherius. Sibi nihilominus diligentes videntur, omnem mouent lapidem licet nihil promoueant, meri germanique Callipides assiduo cursitant neque vllum cubitum procedunt; Cum autem suis pedibus Ciceronem metiantur, necesse est iudicent longiorem. Atqui sanè longissima quæque Ciceronis oratio doctioribus maximè placet, quod de orationibus Demosthenis eidem Tullio visum est. Quæ iucunda sunt, scilicet, nimium citò præterire conquerimur, ac nimium diu quæ molesta sunt permanere: ut hyems vel morbus, & si breuis, longior tamè apparet. Ver autem vel bonam valetudinem nimis longam nemo dixerit, cui sanū fuerit sinciput. Obscura porro non tam natura sua est Cæcinæ controuersa, quam videtur quorundam inertia, quibus vel acies hebetior est, vel eam satis ad perspiciendam Ciceronis mentem non va-

lent contendere. Præterea illis plerumque accidit quod sepijs, quas aiunt ne capiantur effuso atramento aquam turbare, ac simul sibi & piscatori prospectum adimere. Sic multi & sibi & Ciceroni tenebras offundunt, dū ad locum aliquem ventum est, vbi metuunt ne deprehendantur in summa literarum ignorantia. Et vt ad eandem similitudinem reuoluar: quemadmodum Anaxilaus memoriæ prodidit sepiarum atramento lucernæ addito, eos qui adsunt continuo Æthiopes videri; ita qui contortos & confragosos in Ciceronem commentarios scribunt, lucem optimi auctoris infuscantes, faciunt vt videatur obscurior. Verba certe quibus vtitur aperta sunt, perspicua, & illustria: nec quisquam ore tam duro futurus est, qui oratori summo vitium orationis maximum, hoc est obscurū dicendi genus affingere audeat; in hac præsertim caussa, vbi ambigua diligentissimè distinguuntur, vsitata ac propria verba deliguntur, sine vlla contractione aut inflexione, atque immutatione sermonis. At res, & id quod in iudicium venit, perplexum implicatūque est: sit ita sanè: an ideo absterreri oportet, & ante tentatum certamen viribus nostris diffidentes hastas abiiicere? Enimuero eadem opera negabimus in

virtutis viam ingrediendum esse quod initio salebrofa sit & aspera. Sed tamen quæro cuienam faceffat negotium ? ignaro iuris ciuilis , an perito ? Si hanc sibi prouinciam deposcit iuris & legum ignarus , an dicemus illi rem esse difficilem ? haud hercle magis quàm Apellis spectare tabulam, aut statuam Polyclet, Tamyraë vel Tyresiaë. Necessè est igitur vt huius controuersiaë magnitudo pēdeat ex Iuriscōsultorum existimatione, qui mores & instituta veteris populi Romani teneant, multiplicem interdictorum naturam, qui fundo deiecti quoque pacto restitui à prætore debeant, quæ vis solida , quæ ciuilis & festucaria , quomodo fieret deductio moribus , veniretur in rem præsentem , aut in gleba totus fundus vindicaretur , quæ potestas ac munus arbitri , quæ sponsionum formulæ , quæ testamentorum , quæ municipiorum & coloniarum iura. Ista ex duodecim tabularum & veterum Iuriscōsultorum parietinis ac ruderibus sua diligentia eruit, nec tamen fartis à Triboniano centonibus instructus ad Ciceronem explicandum accedit, nec est communium literarum & politioris humanitatis expers, non metuet ipse ne in tenebris offendat , & aliis antiquitatis lumen præferens offusam oculis imperito-

rum discutiet caliginem. Quod si in iis rebus labatur quæ coniectura tantum nituntur, æquissimum erit ignosci, cum sit admodum lubrica tota coniecturarum ratio. De me vt non ausim multa polliceri, (ne quis fulicam parturientem mihi obiiciat sicut est populi sermone tritum & peruagatum) sic non inficiabor me in eo studio aliquantum temporis & laboris consumpsisse, vnde spes affulfit, vtinam ne inanis, orationes eiusmodi controuersis implicatas non pessimè à me posse explicari; Quinetiam prælagit animus fore vt in secundis tertijsve consistam, si primas in hoc genere alius tulerit. Ratum istuc augurium, non alitis inuolatus, non sinister oscinis cantus, aut sinistrae Iouis manubiæ, non tripudium solistimum, aut insomniorum visa faciunt: exta pecudum iecora & fibras non consului, nec eam sequutus sum quàm exaratus in agro Tarquiniensi puer inuenisse fertur disciplinam. Certiora sunt alia signa quæ ad præensionem futuri à me notantur: plurima cum Cicerone ipso frequenti lectione, ceu familiari quodam colloquio parta consuetudo ad eius mentem sensusque facilius inspiciendos, quædam antiquitatis notitia, mediocris exercitatio, & ex remissione, siue potius intermissione, acrior ad do-

cēdum alacritas : quibus omnibus signis mihi constituenda est apud vos auctoritas meæ prædictionis. Vna erit, fortasse auis arcula & inebra quæ minus liquidum reddere, & garritu suo nostrum turbare conetur auspiciū. Vereor enim ne more suo vulgus imperitum ogganniat, consiliūque meum reprehendat quod in manus sumam librum minimè, si diis placet, plausibilem atque popularem. Circumspiciēdum aliquid fuisse quod in aures suas mollissimè blandissimèque influeret, vt inde excitaretur hominum concursus, nec quicquam æquè prodesse doctrinæ opinionem aucupanti. Mecum agnoscitis, opinor vocem multorum capitum belua dignissimam, ad quam vt ad Catadupa qui Nilum accolunt iampridem obsurdi, adductus eloquentiæ parentis exemplo, qui in littore ad fluctum fremitūque maris declamitabat vt aduersas plebeculæ acclamationes inanēsque sibilos contemnere assuesceret. Indignus est qui sedeat ad puppim gubernator, si orta tempestate procellarum stridore perterritus, clauum omittit; miles exautorandus est ab imperatore, qui iam acie instructa ob clangorem tubarum, clamorēque hostium arma proiicit: multo minus ferendi sint doctores regij si insulso incondi-

tóque vulgi fermone ab officio dimouentur. Græculum nescio quem satis in dicendo copiosum vel potius loquacem, suámque artē in circulis venditantem, olim risisse fertur Annibal, quod is qui nunquam castra, nunquam exercitum vidisset, nec vllam omnino publici muneris partem attigisset de imperatoris officio coram se disputaret, & de re militari sibi præcepta traderet, qui tot annos de imperio cum populo omnium gentium victore decertasset. Ridere licet etiam nunc plusquam Terentianos Phormiones nulla re nisi humanarum literarum ignorantia insignes (hoc enim seculo eas nescire non in minima laude ponitur:) qui ceteris arrogantissimè præscribunt, quid, & quo pacto doceant, quibúsque artibus discipulorum frequentia sua scholam celebrent, & minimo negotio eruditionis famã apud sui similes callidos, scilicet, eius rei æstimatores cõparent. Nimirum illud est quod aiunt: *Qui sibi semitam non sapiunt alteri monstrant viam.* Alios quærant quibus sua narrent somnia; Auscultare mihi non vacat, & multo minus credere. Nam quod ad concursum multitudinis attinet, memini me vii um eximiè doctum audire cum diceret, si magnam discipulorum turbam videret apud eum qui re-

etè doceret permanentem (siquidem interdum vt sturni vel turdi gregatim aduolant & reuolant) rei nouitate stupefactum se ex vltima vsque Hetruria haruspices arcessiturum esse ad prodigium illud maioribus hostiis procurandum. Neque tamen id in dexteris notæ præceptoribus iustam habet admirationem , vt neque in lustro condendo fuisse plures proletarios quam assiduos. Semper enim hoc post hominū memoriam factum est, vt auditores spectatoresque plurimi ad Mimos, histriones, præstigiatores, Sanniones, lymphatos denique & cerritos libentissimè auidissimèque confluant, quia vulgus nugis quam seriis impensius delectatur, refertque puerile ingenium, quod puppas, mutas effigies, & inania rerum simulachra pro rebus ipsis consecratur; eorum amore sic exardescit vt apud Euripidem Alexander, qui pro Helena, inanem effigiem atque imaginem Helenæ rapit. Quid autem mirum est si lusus inertes oblectat, & si alienæ adiutores insanæ in otio ridere malunt, quàm cum labore, & negotio sapere. Crescit etiam numerus in immensum, quia iis idem quod pecudibus accidit, quæ dispersæ protinus accurrunt ad sui generis gregem, quem primum conspexerint. Immò si fortè se iam

alio contulerint, & vox alicuius sophistæ, & nugatoris increpuerit, relicto priore magistro ad illum properant, ibique segnes defident vt apiculæ in vnam conglobatæ. Verum in eo dissimiles quod fumum amant, & fumum oderunt apiculæ. Per absurdū est igitur sortiri è populi fece iudices, quorum sententiis, & arbitriis viri docti vel indocti censeantur; cum ne principes quidem verbum vnicum peregrinum vel insolens vllō edicto suo vsitatum reddere, aut ciuitate donare queant. Testis è gramaticorum tribu prodeat M. Pomponius Marcellus, qui cum in oratione Tiberij Cæsaris verbum aliquod (strenas opinor) reprehendisset, (quā sapienter, in tanta principis sæuitia non disputo) & Atteius Capito, cui plus adulatio proiecta infamiæ, quam iurisprudencia laudis peperit, affirmasset verbum illud latinum esse, aut si non esset mox futurum. Tum Marcellus, mentitur inquit, Capito; *Tu enim Cæsar ciuitatem dare potes hominibus, verbis non potes.* Verè simul & liberè; Quamobrem definant isti Censuram sine populi suffragiis gerere, & indoctissimos pudeat de aliorum doctrina quicquam statuere, ne stultitiæ suæ idem præmium ferant, quod Midas in fabulis iudicare ausus de Apolinis cantu. Indi-

gnissimum est enim tantum sibi sumere homines postremos, quantum principibus nunquam licuerit. Ex paucorum & peritorum iudicio, solida & expressa laus constansque eruditionis fama proficiscitur, non rumunculis multorumque opinione comparatur, & captantes auram popularem fugit, sequiturque fugientes. Satis iam ostendimus hanc pro A. Cæcina orationem, neque longam esse approbantibus, neque obscuram antiquitatis monumenta tenentibus, neque non plausibilem & iucundam studiosis iuris & eloquentiæ. Itaque hos præteruecta scopulos, & his extricata vadis, facilem iam cursum tenet, portumque prospectat, in quem mox deferatur oratio: Nisi fortè adhærescit illa nauigio remora; Cæcinæ causam, cuius patrocinium M. suscepit Tullius, privati esse iudicij, nec tantum imi, sed etiam nullius subsellij, regnare in publicis iudiciis eloquentiam, ibi animos inflammari aut restingui, eosque misceri motus, quibus auditores in maximam rapiuntur admirationem, celebrari hominum concursu causas quibus caput & fortunæ aguntur; in priuatis iudiciis vim dicendi non posse efflorescere. Subsella grandiores vocem desiderant (fateor) & in publicis iudiciis stimulos oratori admo-

uct populi corona ; sed adstantem in comitio iudicem, aut ad recuperatores, verba facientem, sapius oportet nō oratoris tantum subtilitate cum aduersario pugnare verum etiam grauitate copiąque resistētem percellere. Quæ omnia in defensione Cæcinæ præstitisse Ciceronem nunc non est demonstrandum, ne operam in re non necessaria collocemus. Itaque in oratione mea extremum id ponam quod primum præcipuūque est ; videlicet in discendi docendique ratione, vt in amicitia mutuis officiis inter nos esse certandum. Verum id monendi non estis, satis officij memores. Ego autem, modo fortuna conatum adiuuet & facultas voluntati respondeat, mecum pensum accurabo probe. Cedam multis ingenio, plerisque doctrina, paucis industria ; commodorum vestrorum studio nulli quidem certè. Id si vobis persuasero, hinc ita discedam vt me amplissimum laboris mei fructum gloriæ esse consequutum, Dixi.

IO'AN. PASSERATII IN
CICERONIS ORATIONEM PRO
lege Manilia Præfatio.

QVO vitio morbóve dissoluta sint
anno superiore ista comitia, quia
satis meminisse possumus, audito-
res; ideò nec mea reprehendi ma-
tura profectio, nec accusari fera debet reuer-
sio. Si quis tamen nimium molestus æris nõ
sui flagitator vrgebit acrius, méque coget
eloqui, cur collegis meis strenuè munia sua
obeuntibus, vnum atque alterum menscm
cessauerim, excusationis loco scitum illud
Imperatoris Romani accipiat, *Rationem otij
sui neminem reddere.* quamquam, vt ne quid
dissimulem, toto eo tempore otij minus mi-
hi quàm negotij fuit. Animi quidem mode-
ratæ remissioni datum esse aliquid haud in-
ficiabor: ignauix verò & socordix, non con-
cedam: imo sponsonem facere paratus sum,
iustóve sacramento contendere, quicumq;

me vadatus est vadimonio literario, numquam ad diem non occurriffe, nisi vis maior, quæ nulli præstanda est, obstiterit. Quod si quid cessatione peccatum est, id à vobis etiam tacitus tū deprecabor cum diligentia farciam. Sed vbi hanc causam dixerò, & paribus pluribúve iudicum sententiis absolutus cœpero discedere, vereor ne ab iniquis ad alios quæsitores, aliáque subsellia retrahar. Decantatam in scholis, inquit, orationem pro lege Manilia interpretandam suscepisti, tuæque consuetudinis oblitus, inchoatam Plauti fabulam in actu tertio reliquisti. Ista nec obiicere difficile est, & facile refellere. Nam si libros qui omnium manibus teruntur nobis fas non est attingere, eadem opera vti via prohibeamur, interdica- mur foro; communi victu cultúque corporis arceamur; aqua, igni, cœlo denique hoc ac spiritu quem omnes ducimus, velut manifesti confessique rerum capitalium, carere, iubeamur. Quantò melius Antisthenis discipulorum nobilissimus, qui τῶν Ἀθηναίων ἑφασκε (δεικνύς τὴν τῷ Διὸς ἱερῶν) καὶ πομπῆιον αὐτῷ καλεῖσθαι κέναι ἐνδίατάσθαι. Censebatur esse sine lare familiari & sine tecto; Atque ipse contra existimabat, Iouisque porticum ostendens, Athenienses sibi magnificentum aie-

bat ædificasse domicilium. Scilicet quod publicum est, patriciis & plebeiis, nobilibus & ignobilibus equè patet, nec ita fieri potest occupantis vt eiuldem ciuitatis, vel tenuissimus quisquam excludatur. Neque sanè obscurum est quo ex fonte tantus error, & inueterata manarit opinio. Nempe quæ à multis leguntur à multis intelligi putant; quod quàm falsum sit, demonstrabo cum huius orationis edisseram argumentum. Interea sic habetote: eum qui suasionem legis Maniliæ rectè cupiet explicare, non modò artis Grammaticæ rudem non esse oportere, & peruagata Rhetorum callere præcepta, sed multa præterea nosse quæ vulgus ignorat: vt-pote maiestatem populi Romani, vim Tribunitiæ potestatis, morem legum ferendarum, vnde colligerètur vectigalia, vt ab aratoribus decumæ, à pecuariis scriptura exigeretur, à mercatoribus portorium: quo pacto comitiis interdum inuito senatu, mandarentur imperia; quot quantæque sint boni imperatoris virtutes: quæ optima ratio belli administrandi, & alia quam plurima ad rei militaris scientiam pertinentia. Tu igitur hæc tenes, dicat aliquis. Nihil mihi sumo; ac nescio an potius detraho. Ita enim me Musæ ament, & nostram Academiam semper

florentem esse velint, vt quotidie magis magisque mihi videor imperitus. Cuius certè rei me non tam pœnitet quàm quod olim me non indoctum arbitrabar. Enitar tamen ope summa, & quod ingenio non possum, fortasse assequar industria. Verum ex diuerticulo in viam redeamus; & quod de inchoata relictâque Plauti comœdia obiectum est diluamus. Primum mihi liberum est quod arguitur negare. Quis enim scit an in aliud tempus distulerim, propterea quod nondum adsunt cuncti eius fabulæ auditores? Deinde regium est, præsertim in prætoriis & arcibus extruendis, incipere, nec perficere: quicquid falsus poëta in Sertorium arguetur. Præterea stat à me Græcorum vetus verbum, *πλέον ἡμῶν πάντος*: & vocem Tiberij Cæsaris vsurpare licet, qui vt parsimoniam cæterorum suo exemplo iuaret, solemnibus cœnis pridiana & semela opsonia, dimidiatúmque aprum sæpe apponebat, affirmabátque dimidiatum eadem habere quæ totum. Postremò miles noster, qui nihil nisi pericula metuit, & sapienter sibi cauet loco, in urbem adhuc reuerti noluit, ex qua ne inultus periret fortissimè profugerat, & vbi tot millia funerum in rationem Libitine venisse ei nūtiatum est, vt in saluberrimam Galliæ partem

cum suo cœlo Sardinia crederetur immigrasse. Sed ex animo discedat mihi priuatim infelicis, & publicè calamitosi anni memoria: hic vero melior nobis redierit precor, nec iterum interpellato studiorum nostrorum cursu, cogamur Dictatorem aliquẽ pãgendo clauo quærere, aut, quamquam indemnati, solum vertere, & Locros, vel Crotonem, vbi numquam ista lues sequi dicitur, cogitare. Impetritũ, inauguratum est: cãtus oscinis, alitis inuolatus, tripudiũ solistimum, ratũ faciunt: quæuis addicunt & admittunt aues; nec infastæ, & inauspicatæ, affulserunt hodiernæ Calendæ Martiæ, anni quondam initium, & quibus post reges exactos, diu Consules iniere magistratum. Calendæ, inquam, Iunoni sacræ, & apud priscos Quirites multũ fertis floribũsque celebratæ. Vos vestras modò partes agite, ego meam sustinere conabor personam: nec quicquam pollicebor amplius. Quippe non sum tam callidus vt pleròsque Italiæ caupones ac stabularios valeam imitari, qui simul atque peregrè aduenientem aliquem conspexerint, lóngè procurrunt obuiam, salutant benignè, hospitioque suo ambitiosè laudato, miris blanditiis inuitant, deducunt alacres vsque ad amplam & benè pictam ianuam: Postquã

autē ingressus fueris , & illi ad alios hospites captandos reuolarint, nihil culina frigidius, vt aiunt, nihil inanius stabulo reperias. Eorum mores magis amplector qui neminem promissis alliciunt , sua commendāt parcius, & sponte ad se diuertentes lautius accipiūt. Itaque hoc suscepti operis vestibulum ornatius esse non patiar, vt vos recta intromittam in atrium vbi collocatæ sunt Romanæ antiquitatis imagines, & ex quo interiora ædium cunctāmque suppellectilem possitis intueri. Ascendamus ergo paulò altius , & quæ ad suasionem legis Maniliæ , argumentūque huius orationis spectant, quasi à capite repetamus. Cum tria sint Reip. genera, quæ quidem ab Aristotele comprobentur, Βασιλεία, ἀριστοκρατία, δημοκρατία: Rempublicam Romanam , antequam vnus dominatione oppressa teneretur , constat ex his tribus generibus compositam & temperatam fuisse. Nimirum in Consulibus regium , & erat & dicebatur imperium. Cicero libro legum tertio : *Regio imperio duo sunt, iique præeundo, iudicando, consulendo, prætores, iudices, consules appellātor.* L. Papyrius apud Liuium libro octauo: *Quæro, inquit, Q. Fabi, cum summum imperium Dictatoris sit , pareāntque ei consules , regia potestas ;* & quæ sequuntur. Ecce in consuli-

bus Βασιλεία : Videamus an ἀριστοκρατία in senatu fuerit. Polybius & Dionysius Halicarnassens, vterque libro sexto, scribunt ærarium, prouincias, vectigalia penes senatum fuisse. Addit etiam Halicarnassens, perpetuo legem hanc Romæ vsque ab vrbe condita obseruatam, vt eorum omnium quæ ad populum ferrentur, patres auctores fierent : si quid non ita rogatum esset, eius rei ea lege nihilum rogatum. In senatu igitur ἀριστοκρατία, & optimatum principatus agnoscitur. Nunc ostendamus Δημοκρατίαν : Amplitudinem & dignitatem ciuitatis, totiúsque imperij maiestatem in populo fuisse hinc apparet, quòd non nisi à populo creabantur magistratus, eique submittebant fasces quoties in concionem ascendebant: quod de capite ciuis populus solus iudicabat: quod leges iubebat aut antiquabat: quod bellum, pacem, fœdus, societatem, solus decernebat. Quin & ipsum Dictatorem, licet Magister populi appellaretur, populo paruisse, declarant M. Fabij verba apud eundem Liuium eodem libro: *Tribunos plebis appello, & prouoco ad populum: eúmque tibi fugienti exercitus tui, fugienti senatus iudiciũ, iudicem fero; qui certè vnus plusquam tua dictatura potest pollétque. Videro cessurúsne prouocationi sis, cui Rex Romanus Tullus*

Hostilius cecit. Prætereo quòd apud Liuium libro septimo Dictator à Tribunis plebis magistratu abire compellitur : quòd Tribunis militum consulari potestate vincula minantur libro quinto: quod libro secundo Lectorius Tribunus plebis, viatorem mittit ad Appium consulem : quod libro vigesimo nono in castra P. Scipionis duo Tribuni plebis proficiscuntur vt imperatorem comprehensum iure sacrosanctæ potestatis Romam reducant. Indicant & veteres senatusconsulti rogationisque formulæ quantum intersit inter senatum, qui *censere* tantum dicitur, & populum, qui *velle & iubere* : quoniam in senatusconsulto erat, *de ea re ita censuerunt*; in rogatione, *velitis iubeatis Quirites*. Quare non elatè neque oratoriè M. Tullius in oratione pro C. Rabirio perduellionis reo sic populum Romanum alloquitur. *Vos Quirites, quorum potestas proximè ad deorum immortalium numen accedit, oro & obsecro.* Nec me mouet quod aduertus illa quæ supra memorauì proferri potest ex ea oratione pro Rabirio : *Bonorum & fortium ciuium esse, summum in consulibus imperium putare* : Siquidem extra ordinem id fiebat, & in extremo Reipublicæ discrimine. Quod vobis si fortè non persuadeo, audite grauif-

fimum auctorem Sallustium in bello Catilinario. *Itaque, inquit, quod plerumque in atroci negotio solet, senatus decreuit; Darent operam cōsules ne quid Respublica detrimenti caperet. Ea potestas per senatum, more Romano, magistratui maxima permittitur: exercitum parare: bellum gerere: coercere omnibus modis socios atque ciues: domi militiaque imperium atque iudicium summum habere: aliter sine populi iussu nulli earum rerum consuli ius est.* Pergamus porrò, vt quorsum hæc à me disputata sint intelligatis. Qui legem ad populum ferre cōstituerat, eam promulgare & proponere trinundinum necesse habebat, sicut ex Ciceronis Philippica quinta, Oratione pro domo sua, & Dionisij Haliarnassei libro decimo perspicuum est. Promulgandæ autem & proponendę legis causa fuit, vt eo interuallo trium nundinarum lex omnibus innotesceret, præcipuè tribubus rusticanis quæ rei suæ ergò, nūdinis Romam ventitabant: ac si cui suadere vel dissuadere legem libitum erat, concedebatur. Liuius libro quadragesimo quinto. *Prætor nouo maloque exemplo rem ingressus erat, quod non consulto senatu, non consulibus certioribus factis, de sua vnius sententia, rogationem ferret: Vellent iuberentne Rhodijs bellum indici: cum antea semper senatus de bello consultus esset, deinde*

ad populum latum: & Tribunis plebis, cum ita traditum esset, ne quis prius intercederet legi quã priuatis suadendi dissuadendique legem potestas facta esset: eoque persæpe euenisset, ut qui non professi essent se intercessuros, animaduersis vitijs legis, intercederent: & qui ad intercedendum venissent, desisterent, victi auctoritatibus suadentium legem. Ne vero vobis imponat quod hîc ait Liuius, suadendi dissuadendique legem priuatis potestatem fieri, id sic est exaudientum, etiam priuatis: quia procul est ab historiæ fide, & à mente Liuij, idem non licuisse magistratibus: cùm & Cicero Prætor, hâc legem rogationemque Manilij suaserit, & Consul dissuaserit legem Rulli agrariam. His ita constitutis facilis redditur causæ coniectio, & expeditum suasionis eiusmodi argumentum, ex Dionis libro trigesimo sexto, Velleij Paterculi libro secūdo, Appiani Mithridatico, Plutarchi Lucullo & Pompeio. Bellum cum rege Mithridate annos iam plus quadraginta populus Romanus varia fortuna gesserat: ac tametsi à L. Lucullo multis cladibus præliorum, & vrbium expugnationibus attritæ atque comminutæ regis opes essent tamen, ab suis, militum Fimbrianorū seditione destitutus, Mithridatem & Tigranem fugientes persequi, bellumque patrare

ac conficere non potuit. Eodem tempore Cn. Pompeius curator oræ maritimæ lege Gabinia, quanquam deuictis prædonibus, pacatôque vniuerso mari, nihilominus immensum illud & infinitum retinebat imperium : adeoque totam Italiam fama sui nominis impleuerat, vt vnus omni dignus imperio videretur. Idcirco populares homines quò Pompeij gratiam & plebis, cui lōgè carissimus erat, aucuparentur, eum laudibus ad cœlum ferre nouisque subinde honoribus cumulare certatim nitebantur. Quo ex numero C. Manilius Tribunus plebis rogationem promulgauit, vt bellū Mithridaticum, imperium, prouinciæ, exercitûsque Luculli Pompeio transmitterentur, adiuncta Bithynia, Phrygia, Lycaonia, Gallatia, Cappadocia, Cilicia, Colchide superiore, & Armenia; præter classem & maximas copias maritimas quibus aduersus prædones vsus fuerat. Hanc legem aduocata concione, nundinis, opinor, suaserunt C. Iulius Cæsar tum priuatus, & M. Tullius Cicero Prætor. Dissuaserunt Q. Lutatius Catulus, & Q. Hortensius Ortalus duo senatus lumina. Quo magis doctum hominē miror, qui in huius orationis argumento scribit à senatu reuocatum fuisse Lucullum, nec ei venit in mentem à Plutar-

cho proditum, esse indignissimum senatui vitum, Lucullo non tam laboris & periculi, quàm victoriæ & triumphii successorem dari: summâque contentione patres legi restitisse vsque ad ipsum legislationis diem, quo cæteri, populi metu, animo conciderunt: solus Catulus acri inuidiosâque oratione in legem & nimiam Pompeij potentiam inuectus, vt se frustra obniti sensit, conuerso tandem ad senatores qui aderant sermone exclamauit: *Quærendus vobis nunc est, Patres conscripti, mons aliquis libertati tuendæ maiorum exemplo: & arx propere munienda, in quam vos recipere, ac seruitutis iugum à ceruicibus vestris depellere valeatis.* Cæterum, ob legis Maniliæ suasionem Cicero nonnulla leuitatis aspersus est infamia, quod modo harum modo illarum partium à senatu ad populum transferret, & vtrique se vendicaret: ideòq; ab optimatibus ei nomen *Trāsfigæ* inditum est. Habuit hanc orationem anno ætatis quadragésimo primo, ab vrbe cōdita sexcentésimo octuagesimo octauo. M. Æmilio Lepido. L. Volcatio Tullo consulibus, ex Asconij commentario in orationē pro C. Cornelio, apud Dionem libro trigésimo sexto perperā editum est τῆλλιος pro τῆλλος, vel mendo librarij, vel ipsius Dionis errore, qui homo Græ-

culus nonnūquam in historia Romana peccat; vt cum ait Ciceronem, rogationem Maniliam suafisse, vt Ædilis à populo potius quam Tribunus plebis crearetur, cum manifestum sit, biennio ante Ciceronem ædilem fuisse: Sed hæc alias, nunc isti disputationi statuamus modum, ne memoriolæ nostræ, aut auribus vestris grauis sit longior oratio.

IOAN. PASSERATII PRÆFATIVNCVLA IN ORATIONEM, M.
Tullij pro A. Licinio.

INTER leges Tribunitias, quæ aduersus nimias opes nobilitatis, & inuidiosam optimatū potentiam, olim rogatæ sunt, ea non immerito laudata, populique Ro. consensu tandem comprobata est, quam in tribunatu L. Aurelio Cotta, L. Manlio Torquato consulibus, C. Cornelius tulit. Nam cum ad id tempus ambitiosi Prætores, pro cuiusque vel gratia vel odio, variè ius dicere contueuissent; ad iuris æquabilitatem in libera ciuitate reti-

nendam, statuit, vt ex edictis suis perpetuis res priuatas iudicarent, aut iudicari iuberēt. Inde manasse consuetudinem arbitrantur, vt proximis comitiis designati, simulátque magistratum iniissent, in concionem ascenderent: ac postquam iurassent in leges, tum edicerent, & in albo proponerent, quid anno suo in iure dicundo essent obseruaturi. Eum morem, eaq; antiquitatis vestigia persequuti, quoties ad hoc munus post vindemiales ferias reuertimur, pauca solemus præfari, vt ij qui adsunt intelligant quo pacto prouinciam literariam simus administraturi, & quos nobis cancellos circundemus. Verùm ne putidum sit eadem toties inculcare, rem tribus expediam verbis: me nihil scilicet de vetere mea docendi ratione mutaturum esse: adhibiturúmque, pro ingenij tenuitate, parem diligentiam & industriam. Adhæc quos auctores, quoque ordine sim enarraturus, breuiter indicabo. Primùm igitur M. Tullij orationem pro A. Licinio explicabimus: deinde Plauti Pseudolum, fabulam omnium festiuissimã: postremò M. Catonis, & L. Valerij, contrarias orationes de lege Oppia, si non vt habitæ, at vt scriptæ & editæ sunt à T. Liuiò. Sic triplicem aciem, vt imperatores commissuri prælium, instrue-

mus: aut vt periti conuiuiorum magistri, omnem nostrum apparatus tripartito diuidemus. Oua M. Tullius & lactucas: veluti pompam, & caput cœnæ, Plautus: secundas mēsas, & bellaria, præbebit Liuius. Ne tamē ad has epulas delicati fastidij conuiuæ accedant, néve nimiū auidi & famelici. Locus nō erit nisi iis qui paruo contenti esse poterunt, & nondum satiati, æquo animo discedere. Vt frugi hominem decet, cauebo ne quid committam in leges sumptuarias, & ne per me incendatur annona. Conducam ex macello coquum, non emam qui censum mergat, qui ad detergendam stomachi nauseam nouos excogitet sapes, & exquisitis gulæ irritamentis superare meditetur Apicium. Inimicis meis cœnam illi condiant, qui in comœdiis gloriantur, se suauitate condimentorum effecturos vt conuiuæ digitos prærodant suos. Sed auertamus paulisper animum à patinis, & nonnulla de M. Tullio: nam de Plauto & Liuiio aliàs commodius differemus. Suspicio non defuturos qui consilium meum in eo reprehendant quod hanc potissimum oratiunculam in manus sumplerim; peruagatam, tritam in scholis, puerisque decantatam: & qui longiorem deligi oportuisse clamitent, freti Ciceronis auctoritate, qui

ex Demosthenis orationibus eam esse optimam respondit quæ esset longissima. His sermonibus imperitorum non commoueor, & si quid eiusmodi obiectum erit, nullo negotio refellam. Magni præcipuè viri, qui etiamnum Gallici nominis in Italia, atque adeo Italiæ ipsius decus habetur, me defendam exemplo. Is enim hanc orationem Romæ, non ita pridem, incredibili hominum literatorum concursu interpretatus est, nec pertimuit ne male operam collocasse, aut laureolam in mustaceo quæsiisse videretur. Prætereà, falsum est istuc quod verum esse putant, à plurimis intelligi, quæ à plurimis leguntur: neque libris idem, quod metallis accidit, ut usu attritumque magis splendescant. Si ita esset, in Terentio, Cicerone, Virgilio, Horatio, cæterisque eiusdem notæ, qui vel indoctissimorum manibus assiduè teruntur, nihil remansisset obscuri. Imo verò, ut viæ publicæ magis puluerulentæ aut lutosæ sunt, ob frequentiam vltro citròque commean- tium: utque venales merces quæ à pluribus contrectantur magis sordescunt, sic varietate opinionum clarissimi cuiusque scriptoris nitor obsolescit: & rei qua de agitur, alioqui simplicis & apertæ; lumen, turba interpre- tum atque dissensione, vel obscuratur, vel

obruitur. Et quemadmodum ab ea parte Geometriæ, quæ à Græcis *ὀπτική* nominatur, fit interdum vt in vno speculo plures vnus rei appareant imagines; sic in explicandis & emendandis libris, vbi semel aberrauimus à coniectura, pro vna multæ se nobis offerunt & ostendunt sententiæ. Huc accedit quod dum minus cautè incedimus per ea quæ cōfidimus esse plana, nec aspiciamus quæ sunt ante pedes; in minimis offendimus, & per lubrica delapsi fœdissimè corruimus. Quod ad longitudinem orationis attinet, non sum eorum numero qui libros, vt agros, decempeda metiuntur, neque si mihi animi causa nauigandum esset, malletm vela per Ægæum facere, quam in lacu, aut flumine remigare. Qui librorum magnitudinem & molem cōsectantur, Colophonium requirant Antimachum, vel literatorem illum Didymum, qui, vt ab auctore grauissimo Seneca memoriæ proditum est, quatuor millia voluminum conscripsit, anilibus referta nugis, & his puerilibus quæstiunculis: quænam Homeri patria fuisset; quæ vera mater Æneæ: ebrietati an libidini magis indulserit Anacreon: an Sappho corpore quæstum fecerit: aliâque id genus congeffit in quibus miseris grammaticos Cæsar exercebat Tiberius. Absterret

me ab iis ineptiis nescio quis apud Suidam Callimachus, & cantilenam suam insufurrat: τὸ μέγα βιβλίον ἴσον εἶναι τῷ μεγάλῳ κακῷ. Quinetiã breuiorem librũ optarim, vt ante Cal. Ianuarias absoluerem: quod vereor, vt possim, sicuti cogitaram; quando triens mēsis proximi mihi periit, sublatis ad emendationem temporum decem diebus. Operæ pretium non est in tam frigida ieiunãq; calumniã diutius immorari: aliò me vocat ab oratore suscepta poëtæ defensio, vt doceam rectè atque ordine fecisse M. Tullium, quod Archiẽ laboranti opem tulerit; eique vocem commodarit, cuius præceptis institutisque conformatam esse meminisset. Age ergo, si vobis vacat, mihi libet Ciceronis & Licinij studia componere, & quàm benè oratoribus cum poëtis conueniat, demonstrare. Omnes quidem artes, liberalésque disciplinæ, sicut & virtutes, inter se coniunctæ, connexæque sunt, & communi quodam vinculo continentur: sed arctior nulla est cognatio quàm oratoriæ & poëticæ facultatis. Vis eadem vtriusque: par originis vetustas; beneficia & merita in genus humanum simillima. Id enim à nobis sibi deberi poëtæ contendunt, quod relictã glãde frugibus vescamur: quod carminum blãditiis deliniti feritatem exue-

rimus, legésque & oppida condiderimus: eos fuisse domitos leones: eas lyræ sono māsuefactas tigres, ea saxa, eásque arbores quæ sedibus radicibúsq; suis auulsæ, Orpheum & Amphionem sequutæ esse memorantur. Sibi quoque tribuit & vindicat cœtus hominum iure sociatos, copiosè loquēs sapientia: se priscos illos ferarum more dispersos palantésque ait congregasse: ex sylvarum montiúmque solitudine ad vrbium celebritatem: ex iniuria ad æquitatem: ex agresti immaníque victu ad meliorem vitæ cultum traduxisse. Poëtarum est inflammare, restinguere, permulcere animos, & ad arbitrium nutúmque suum conuertere: Est oratorum placare iratos; languētes incitare, erigere iacentes, consolari afflictos; omninóque est ὁ λόγος ἰατρὸς τῆς χεῖρ' ψυχῶν πάθους. Vt alliciat voluntates, conciliétque multitudinis gratiam, in aures mollissimè influit eloquentia: Poëtarum versiculis, vt Apellis aut Parrhasij tabulis, capimur, ducimur, detinemur: ideóque poësim germanam esse picturæ censuerunt; & elegantissimè Simonides dixit Melicus, τὴν μὲν ζωγραφίαν ποίησιν σιωπῶσαν, τὴν δὲ ποίησιν ζωγραφίαν λαλῶσαν. Nata in foro eloquentia, & in subselliis educata, aucupatur eorum qui audiunt assensionem, secundam

acclamationem populi, & admirationem coronæ: Scena & teatro, vt artis suæ incubulis, poëtæ delectantur, plausûque vulgi tantopere mouentur, vt eum esse putent laboris sui fructum amplissimum. Nec melatet ex iis quosdam reperiri, qui vulgi odium contemptûmque præ se ferant, quique vt profanum longè à sacris suis arceant: iidem tamen illi cum plebeculæ digito monstrantur, lætitia exultant, triumphant gaudio, nec Persarum montes, qui esse aurei perhibentur, merere velint, vt hac inani careant vmbra gloriæ. Negat Democritus quemquam bonum poëtam existere absq; aliquo quasi furoris afflatu: Orator egregius sine aliquo mentis instinctu nullus vnquam fuit. Nisi fortè ista sunt sani hominis indicia, in agendo brachia iactare; vocem tollere, demittere, inflectere: crebro vultum cõmutare: contorquere oculos: frontem ferire: percutere femur: pedem supplodere: modo ingenti clamore, ira, & indignatione perturbare omnia, modò, gemitu, lachrymis, plangore, & lamentatione miserabili forum complere. Quantulum qui hæc faciunt distant à superstitiosis, fanaticis, & Bellonariis? Mitto C. Gracchi fistulatores, & in perorando comites insanix motus: suæne potestatis erat Ser-

uius Galba, cum in ea commentatione, cuius meminit Tullius in Bruto, scriptores librarios innocentes pessimè multabat? haud magis profecto quam tragœdorum nobilissimus, qui cum Atrei gereret personam, & eum in cogitatione pœnæ ac ultionis penitus defixum exprimere conaretur, eam concepit animo iracundiam & furorem, ut prætereuntem fortè seruulum histrionem, eburneo quem tenebat scipione interimeret. Quid? an Periclem, cum ab Aristophane dicebatur fulgurare, tonare, permiscere Græciam, mētis compotem fuisse credimus? Nos certè ipsi dum alienam commemoramus insaniam, eiusdem morbi cōtagione penè correpti, & quo minimè tendebamus abrepti sumus. Quamobrem ne quis nos cum poëtis & oratoribus, ad agnatos gentilésque clamet esse deducendos, moderabimur orationi nostræ, sedatòque impetu ad reliqua pergemus. *Poëta*, inquit Plautus, *tabulas cum cepit sibi. Querit quod nusquam est gentium, reperit tamen.* Oratori ex usu commodòque suo quiduis licet comminisci, adeò ut oratoriè loqui nihil iam aliud sit, quam cum verborum splendore dictísque phaleratis mentiri. Absurda, falsa, incredibilia, poëtæ iure suo confingunt, & ut est apud

Aristotelem, *πολλὰ ψεύδομαι αἰδοῖ*: vel vt Lucilianum illud vsurpem, *Pertica pictorum, veri nihil, omnia ficta*. In quo Proteo tot figuræ; in quo polypo tot & tam varij, quàm in arte Rhetorum, colores? Quibus non modo cōcessum est rebus mutis vocem sermonemque tribuere, verumetiam mortuos, velut magico carmine, ab inferis excitare. Poëtæ, quantūvis mali & inepti, se omnes amāt; & Musarum suarum foetus, vt Simiæ catulos, dum nimis amplectuntur, sæpe opprimunt: Nullus non sibi placet, & de se magnificè sentit Orator. Vbi increpuit belli tumultus, conticescit illicò poëta: cum itum est ad saga, orator statim obmutescit. Vtrique molliorem animum ad suscipiendam quam ad deponendam offensionem natura dedit: & vtriusque, cum laceffitur & irritatur, magis formidandum est styli acumen, quam acies gladij. Nostis iambos Archilochi: Audiuitis Demosthenis verborum fulmina: non ignoratis quam in pace metuēdi fuerint: vicissim, vt enituerit eorum virtus in præliis, accipite. E pugna quæ ab Atheniensibus ad Chæroneam malè pugnata est, cum abiecto clypeo, bonaque simul fortuna, fugeret Demosthenes, accidit vt currentem vepres laciniâ retinerent: Tū ille trepidus, hostemque esse

esse ratus qui se cōsequeretur, voce supplici, ut vitæ suæ victor parceret orauit. Archilochus verò de se vltro confessus est, & ignauiam suam nobilissimo epigrammate testatam esse voluit.

Ἀσπίδι μὲν Σαίων τις ἀγάλλεται, ἢν ᾧ δὲ
θάμνω

Ἐνός ἀμώμητον χάλιπτον ἐκ ἐθέλων.

Ψυχλὴ ἐξεΐωσα φύγων ἀλλ' ἀσπίς ἐκεῖνη

Εἶρεῖω, ἥς αὖθις κήσομαι ἔκακίω.

Fortes & militares viri, γλωσσάσπιδες, ῥιψάσπιδες. Archilochus fugæ maculam non cimolia, quæ creta fullonia est, sed atramento eluere nequicquam tentauit. Demosthenes facinoris sui turpitudinem prouerbiali senariolo frustra eludere conatus est; Ἀνὴρ ὁ φεύγων καὶ πάλιν μαχήσειαι. Atque haud scio si ea res in cōtrouersiam disceptationemque veniat, an Archilochi causa deterior futura sit quam Demosthenis: quoniã hic seipsum rubis & sentibus permisit; ille clypeum tantum commisit: illius flagitij partem texere dumī, qui huius timiditatē detexere. Sed ut eo redeam vnde paulo antè profectus sum, eloquentiæ & poëticiæ communes sunt tres characteres & formæ dicendi. Nam oratorum & poëtarum alij sunt grandiloqui, vehementes, copiosi, graues: alij tenues, acuti,

subtiles, pressi, limati: Quidam ex vtroque genere temperati. Ornamenta rerum & verborum ex eodem fonte hauriunt: qualibet vagantur impunè, & vt passales oues, ac liberum pecus, nullis septis claustrisve cohibentur. Quamquam maior est oratoribus numerorum libertas, vt poëtis maior nouãdorum faciendorumque verborum licentia. Neq; enim in statuo vsquequaq; similes esse vt profusus internosci nequeant, præsertim cum & in gemellis sit aliqua dissimilitudo. Hic ego telam quam exorsus sum pertexam, si prius *μυθολογείν* mihi permittitis, & rem integumentis fabularum inuolutam euoluere: in quibus, eloquentiæ inuentor ille Mercurius, lyram quoque fertur reperisse, vt vnum artis vtriusque auctorem agnoscamus: & ex lyræ caduceique facta permutatione inter fratres deos, Mercurium & Apollinem, intelligamus poëtarum & oratorum fraterna inter se commercia. Est hic mihi necessariò consistendum, vt admonui, neque si velim possim vltius progredi, qui iam ad cœlum peruenim. Præterea si placui satis verborum est; si displicui, nimium. Quibus placuisse contigerit, ij mihi faciliè hanc veniam dabunt vt desinam; ne satietate minuatur aurium voluptas. Quibus displicuero, ij etiam tacere me iube-

bunt, ne longiore oratione augeatur illis audiendi molestia.

IOAN. PASSERATII PRÆFATIO IN Q. CICERONEM DE PETITIONE CONSULATUS. ¹¹ ¹¹¹

QVI abdita, & inuoluta fabularum integumentis, acie ingenij sui euoluunt, ac quæ poëtæ finxerunt de pœnis impiorum, in communi vita censent reperiri, mihi facile persuadent Ixionis nomine ambiriosi hominis adumbratam esse imaginem. Vt enim ille pro Iunone, cuius amore incensus erat, nubem cõplexus, Centauros fertur genuisse; & hoc libidinis suæ luere supplicium, vt radiis rotæ districtus, pendensque, sine fine circumagatur: sic isti honoris inconsulta cupiditate inflammati, dum inanem eius speciem amplexantur, nihil animo nisi mera monstra concipiunt: vanaque expectatione suspensi, & nusquam mente vel corpore consistentes, in ambitionis rota perpetuò versantur. Quod.

etiam Lucretius de Sisyphi saxo, luculentis sanè versibus, interpretatur.

Sisyphus in vita quoque nobis ante oculos est.

Qui petere à populo fasces, sæuásque secures,

Imbibit, & semper victus tristisque recedit.

Nam petere imperium, quod inane est, nec datur unquam,

Atque in eo semper durum perferre laborem,

Hoc est aduerso nixantem trudere monte

Saxū, quod tamen à summo iã vertice rursus

Voluitur, & plani raptim petit æquora campi.

His autem Lucretij verbis, *tristisque recedit*, Horatij verborum eodem spectantium admoneor.

Qui dedit hæc hodie, cras, si volet, auferet: ut si Detulerit fasces indigno, detrahet idem.

Pone, meum est, inquit: pono, tristisque recedo.

Nulli scilicet non tristes discedūt ambitiosi; siue id quod sequebātur assequuti sunt: quoniam intelligunt sibi mox esse deponēdum, vt inuiti cogantur in ordinem: siue repulsam patiantur, quæ illis morte acerbior. Mitto innumerabiles, & incredibiles petitionis molestias; in qua sæpe subcundi vultus inimicorum: ignoti pro notis appellandi: supplicandum indignis, & prensandæ vel operariorum dexteræ. Quanto ignominia periculo, P. Nasica, postea Princeps Senatus, &

vir optimus à populo Rom. iudicatus, fatis expertus est : qui cum rustici cuiusdam manum opere duratamprehendisset, & ex eo per iocum quæsiuisset, num manibus solitus esset ambulare; leuissimo dicto, nobilissimus iuuenis ædilitate curuli excidit. Meritò igitur in libro de officiis primo exclamat M. Tullius : *Miserrima est omnino ambitio, honorumque contentio* : & ea petitionis miseria liberatus Aufonius, iure has pro Consulatu agit Imperatori Gratiano gratias. *Consul ego, Imperator Auguste, munere tuo, non passus septa, neque campum: non suffragia, non puncta, non loculos: qui non prensauerim manus: nec consalutantium confusus occursum, aut sua amicis nomina non reddiderim, aut aliena imposuerim: qui tribus non circuiui: centurias non adulauim: vocatis elassibus non intremui: nihil cum sequestre deposui: cum diribitore nihil pepigi. Romanus populus, Martius campus, equester ordo, rostra ouilia, Senatus, Curia, vnus omnia mihi Gratianus.* Felix certè Aufonius, qui ne petierit quidem vt Cæsaris candidatus & consul factus sit: Infelices alij quibus cum vulgo negotium est: qui aliquid cum importuna multorum capitum bellua contrahunt: & vt quocunque pacto videantur imperare, multitudini imperitæ fœdissimè ancillantur. Quod de se apud

Euripidem in Iphigenia in Aulide, Rex ille regum ingenuè confitetur, *προσάτιω γε τῶ βίη τὸν δῆμον ἔχομεν τῶ δ' ὄχλω δαλεύομεν*. Ita de regibus loquitur, quasi populum arbitriū vitæ, rerumque suarum nacti, vicissim insanæ turbæ seruiant. Inde vera vox illic erumpit ex eodem Agamemnone, vbi hominis & vetuli, & serui, se fortunis inuidere ait, beatósque eos iudicat quibus tutam & ingloriam vitam traducere liceat. *Ζηλώ σε γέρον, Ζηλώ δ' ἀνδρῶν ὃς ἀκίνδυνον βίον ἐξεπέρας ἀπὸς ἀκλεῆς, τῶ δ' ἐν τιμαῖς ἦσσαν ζηλώ*. Multa prætereo quæ in ea fabula dicuntur in hanc sententiam: & quibus facile comprobatur, ambitiosos in quolibet magistratu, nihilo meliore conditione esse quam vilissima Saturnaliorum tempore seruitia. Imò interdum deteriore conditione sunt, quod in domino eiusmodi nulla possit esse dignitas quæ minus turpem reddat seruitutem: cùm præsertim τοῦτο θῆριον πολυκέφαλον, planè sit vt in Axiocho scribit Xenocrates, ἀχάριζον, ἀψίκορον, ὠμὸν βάσκανον ἀπαίδευτον; natura ingratum, insolentiæ & fastidij plenum, sæuum, inuidum, & ab omni humanitate prorsus alienū. Verùm hîc ego non statui vulgum accusare, quod nullo negotio faciat minimè disertus; sed prætextata vulgi mancipia: ipsamque φι-

λοσιμίαν ἢ φιλαρχίαν, vt omnium malorum fontem, & ex quo manant perniciosæ similitates, funestæ seditiones, pestifera bella, & luctuosæ rerum publicarum euersiones. Itaque istuc, vt omnia, præclarè Aristoteles, in libro Politicorum secūdo, vbi de Lacedæmoniorum rep. differit, quod Spartæ institutam à Lycurgo petitionem magistratuum vehementer improbat. Aut enim emptis suffragiis creantur indigni, quo nihil absurdius & iniquus: aut eblanditis renuntiantur digni, ad quos vltro, vel recusantes deferendi sunt magistratus: neutri autem ambitione vacant, in qua nihil est sani & sinceri, cū ad omnia scelera, quæ quidem voluntate suscipiantur, homines vel honoris vel pecuniæ studio impelli cōsueuerunt. Aristotelis quoque, & omnis augustioris sapientiæ magister Plato, in libro septimo de Repub. grauissimè reprehendit τοὺς σκιαμαχόντας πρὸς ἀλλήλους, ἢ παβιάζοντας περὶ τῶ ἀρχεῖν, ὡς μεγάλα πινὸς ἀγαθῶ ὄντος: eos qui de honore, vt de vmbra stultissimè dimicant, turbásque cient, & tumultus de imperio & principatu, vt de ingēti aliquo bono. Nec aliò pertinet, quod ex eodem Platone refert M. Tullius: similiter facere eos qui inter se contendunt vter rempublicam administret, vt si nauæ certēt quis

eorum potissimum gubernet. C. Cæsarem, summum virum, nisi transuersum nimia rapuisset gloria, M. Cato vnum aiebat ex omnibus sobrium ad rempublicam euertendam accessisse: opinor, vt id ostēderet, maximam partem, ambitione veluti temulentos, remp. capeffere; ibique cuncta ruere, & miscere, quod tunc nullis amplius cohibeantur rationis frænis & modestiæ. Hoc nempe Ciræo poculo mentes hominum valdè immutantur: & vt ait Sallustius, *ambitia multos mortales falsos fieri subegit: aliud gerere clausum in pectore, aliud peroccultum in lingua: amicitias inimicitiasque non ex re sed ex commodo aestimare: magisque vultum quàm ingenium bonum habere: sic, vt nusquam melius conueniat vrbaniissimi poëtæ Lucillij versus:*

Pertica pictorum, veri nihil, omnia ficta.

Postquam tamen se isti Protei varias in formas fallendi causa verterunt, non ideo iis conceditur, quod olim Atellanis, vt è scena personati exeant, sed velint nolint, vt ceteris histrionibus, inspectante populo, persona detrahitur, & tunc, vt ait Petronius,

Vera redit facies, dissimulata perit.

Atque vt nulla virtutis & prudentiæ simulatio potest esse diuturna, quidam suo iudi-

cio astuti & callidi, deprehenduntur in magistratu non plus sapere quàm visum sit eorum apparitoribus. Quod si veteris verbi memores essent : ἀρχὴ τὸν ἄνδρα δείκνυσιν magistratus virum ostendit, cautius incederēt, rectaque graderentur ad laudem via : nec per amfractus & diuerticula famam quærentes, inuenirent infamiam : & dum coli, ac suspici volunt, redderentur in purpura saltantes simiæ. Dies me citius quàm oratio deficiat, si ambitionis mala enumerare coner, & quam pestilens sit id vitium exemplis docere: quæ vtinam pauciora essent, nec noua quotidie præberent tragædiis argumenta, ἢ δὲ φύσις τῶν ἀπίων, προσθεῖσα τοῖς ἀγαθοῖς ἅπανσι καὶ κῆρας συμφύτας, vt inquit, eruditissimus, ac diligentissimus historicus, Dionysius, in extremo libro quinto, τῆς ῥωμαϊκῆς ἀρχαιολογίας. Eius rei culpam natura sustinet, quæ cum bonis omnibus, vt mala iussit exoriri & subolescere ; sic cum gloriæ studio in animis hominum inseuit, nescio quid populi otio, iuris æquabilitati libertatiquè inimicum. Quamquam si verum agnoscimus, eam ipse sibi populus perniciem semper attulit, qui licet legibus plurimis, vt Calpurnia, Cornelia Bæbia, Fabia, Poëtelia, Tullia denique ambitum coërcuerit, pecunia multa-

rit; notarit ignominia, damnarit exilio, sua tamen nunquam voluit esse gratuita suffragia. Quo nomine disertissimus Rhetor Iſocrates ciues suos obiurgat, in oratione, *ἠὲ εὐρώης Πλείστους πῆμνοι νόμους, ὀλίγον αὐτῶν φρονίζοντι* (de iis legibus loquitur, quibus ambitus & largitio capite fanciebatur.) Per multas ferimus leges, perpauca, siue potius nullas obseruamus, mox subiicit: *τῶς τὸ το φαερώτατα ποιῶντας τρεῖς χεῖροισιν*, eos qui luce palam id faciunt, qui præſenti pecunia, aridóque argento, nostra suffragia in comitiis nundinantur, duces & imperatores deligimus. Plautinus etiam Stafimus, in Trinummo idem queritur.

nunc mores nihil faciunt quod licet, nisi quod lubet.

Ambitio iam more sancta est, liberáque à legibus.

Petere honorem pro flagitio, more fit:

Strenuos præterire more fit.

Mores iã perduxerunt leges in potestatem suã.

His accedat quod in Attici vita scribit Cornelius Nepos, vt obiter maculam quæ illis infedit, & inueterauit, deleam. *Honores, inquit, non petijt, cum ei paterent propter vel gratiam, vel dignitatem: quod neque peti more maiorum, neque capi possent conseruatis legibus, in tam*

effusis ambitus largitionibus; neque geri sine periculo, corruptis civitatis moribus. In quibus verbis emendavi, geri pro rei, quod mendosè legitur, & mendosius reip. coniecturamque meam adiuuat ordo verborum & sententiæ *peti, capi, geri.* Quorsum, inquires, ista de ambitione propemodum ambitiosa disputatio? ne quis fortè miretur ambitionis, præcepta, tam accuratè à Q. Cicerone conscripta: quia si quid in eò vitij, id totum morum ac temporum fuit: quibus nonnihil indulgendum & seruiendum esse, ne philosophi quidem negant. Fuerint hæc, dicat aliquis M. Tullio, vt candidato, perutilia: quid inde tandem ad nos, & ad studia iuventutis, peruenturum est commodi, iam intermorta, & pœnè sepulta eiusmodi honorum petitione, aut quid attinuit relictis tot præstantium auctorum libris, hunc potissimum in manus sumere? Mihi non deerit quid respondeam; nec vereor ne arguar mendacij: nullum videlicet in lingua Latina librum esse, qui ad historiæ Romanæ, Ciceronisque, ac Liuij cognitionem plus adferat adiumenti: quoniam absq; eo esset, multa quæ ad veterem comitiorum rationem pertinent nesciremus: atque horum ignorance sæpe cogermur in turpissimis erroribus versari. Pendebat enim è co-

mitiis, amplitudo ciuitatis & omnis populū
Romani maiestas. Siquidem iubere aut ve-
tare leges: pacem bellūmve decernere: so-
cietates & fœdera cum Regibus & populis
cōtrahere vel dissoluere: honores & imperia
mandare: statuere de capite ciuis: non nisi
comitiis licebat. Quæ si maxima fuisse, vt
fuerunt, concedimus: eorūmque frequentis-
simam esse in libris mentionem: simul fatea-
mur oportet, rerum Romanarum scriptori-
bus intelligēdis plurimum prodesse Q. Tul-
lij commentarium. Sed ille vel solo fratris
nomine vobis notus commendatūsq; esse
debet. Quare finem faciam, si quam breuissi-
mè vitam eius morēsque perstrinxero Q.
Cicero Marco fuit natus minor: ita facili &
procliuī ad poëticam ingenio, vt quatuor
tragœdias diebus sedecim absoluerit. Pom-
poniam Attici sororem duxit vxorem: ex
qua filium Quintum sustulit, nec patre, nec
patruo dignum. Habitauit in ædibus pater-
nis quibus ei cessit frater, vt amicorum cliē-
tiūmq; caussa migraret in palatium. In Gal-
lia legatus C. Cæsari, fortem fidelēmq; Im-
peratorī operam nauauit, semel atq; iterum
in Hybernīs innumerabilibus hostium co-
piis circumfessus. Legatus postea M. Fratri
proconsuli fuit in Cilicia. Præturam ade-

ptus, intra eum honorem sterit: & ex prætura
Asiam nactus prouinciam, ei parum secunda
fama & existimatione præfuit. Breuiore sta-
tura eum fuisse declarat fratris iocus; qui cū
in Asia clypeatam eius imaginem, ingenti-
bus lineamentis, vsque ad pectus, ex more
pictam conspexisset, frater, inquit, meus di-
midius, maior est quam totus. Iracundiæ li-
bertis que suis nimiū indulsit, quamuis mol-
lissimus ad deponendam offensionem. Val-
dè laudandus ob insignem in restituendo
fratre pietatem, nisi magis vituperādus esset
quod sic auerso & alieno in eundem animo
fuerit aliquando, vt compulerit ardentem
dolore, hāc adtexere clausulam epistolæ no-
næ libri vndecimi ad Atticum: *Hæc ad te
die natali meo scripsi: quo utinam susceptus non
essem, aut ne quid ex eadem matre postea na-
tum esset.* Interfectus est à conquistori-
bus proscriptorum, paulo post indignissi-
mam fratris cædem: nec diu scelus impu-
ne tulit Philologus, à quo proditus dicitur,
quia mox venit in potestaté vxoris Pompo-
niæ quæ inusitatis auditúque formidolosis
exemplis excruciatum necauit: hæc ex Ci-
ceronis epistolis, C. Cæsaris commentariis,
Plutarchi in Cicerone, Macrobio Saturna-
libus, Suetonio in Augusto, excerpere satis

habui, & indicare, vnde plura qui volet, petat. Cætera suis locis commodius persequemur.

IOAN. PASSERATII ARGV-
MENTVM ET EPITOMA COMMEN-
tarij Q. Tullij De petitione Con-
sulatus.

Breui culum exordium: quo se non fratris docendi, sed amoris causa istuc ait scripsisse.

Tria fratri consideranda proponit: Qui sit; Quid petat; Ciuitas quæ sit, vbi petat; Nouus sum; Consulatum peto; Roma est.

NOVITATEM nominis dicendi gloria subleuãdam esse. Inde copiam amicorum & gratiam adfuturam; subsidiãque ipsi præsto esse maiora quàm competitoribus, Antonio præsertim & Catilinæ; quorum mores vitãmq; reprehendit, & docet omnibus vel contemptos vel inuisos.

Magnitudo petitionis hinc æstimanda,

quòd summum locum ciuitatis petit : quòd inuidebunt Consulares eum illi honorem; & nati familiis Consularibus, nec eum adepti: & prætorij pariter : quod multi inuidi in populo : quod irati multi ob causas contrà se actas. Aduersus ea contraria illi studia, incumbendum in summam rationem, curam & diligentiam petitionis, quæ petitio diuiditur, in

Amicorum studia, & popularem rationem, siue voluntatem.

Amicorum nomen in petitione latissimè patet. Amici enim vocantur qui quocumq; modo nobis fauent; sed quidam ex honestiore causa nobis amici sunt, vt cognationis, affinitatis, necessitudinis. In amicis sunt sodales, tribules, vicini, clientes liberti, serui denique nostri. Accedant illustres homines, ad speciem, concilientur magistratus qui comitiis præfunt: & ij qui conficiunt, vel tribuunt centurias.

Amici eiusmodi, & studiosi suffragatores, tribus modis parantur.

Beneficio: si quid tibi debebunt, vt tunc referant gratiam, orandi.

Spe; si quid à te commodi expectabunt: quod genus multò esse solet officiosius, & diligentius.

Beneuolentia: id est studio voluntario, & gratuita propensione voluntatis.

In iis considerandum, quid, & quantum quisque nostra causa velit, & possit, ne frustra in iis praesidium statuamus, qui vel nolint, vel non possint. Adiungendi denique omnes Senatores, equites, plebeij, urbani, rustici, municipia, coloniae, praefecturae; iuvenes & adulescentes: tota postremo Italia.

Ab amicis eiusmodi postulatur, ut saluent, ut deducant, ut affectentur. Inde tria genera officia praestantium candidato.

Saluatorum: qui domum manere veniunt salutatum, & quorum minimum est officium; retinendi tamen, ad speciem.

Deductorum; quorum maius officium, & illustrius; a quibus certis temporibus in campum deducitur candidatus.

Affectatorum: qui partim voluntarij; partim obligati; illi rogandi, hi flagitandi: eorumque magna conficienda frequentia.

Constitutis amicis; discernendi firmi a fucosis & simulatis; notandaque.

Obrectatorum & aduersariorum tria genera.

Vnum, eorum quos laesisti, cum contra eos diceres, quomodo leniendi.

Alterum, eorum qui sine causa non amant:
qui

qui de illa prauitate animi deducendi sunt.

Tertium, eorum qui competitorum amici sunt, iis inseruiendum eadem ratione & oratione qua superioribus duobus.

Sequitur popularis voluntas, siue popularis ratio. Nam supra petitio diuisa est, in amicorum studia, & popularem rationem: ea desiderat.

Nomenclationem: vt nomine quémque appellando nosse eum videaris.

Blanditiam: non illam quæ deterio-rem alium assentando facit, sed quæ reddit amicior: éstque petitori pernecessaria.

Affiduitatem: vt nusquam absis; habites in oculis ciuium: premas forum: appelles sæpe obuios.

Benignitatem: (id est liberalitatē) in con-
uiujs celebrandis passim, & tributim: atque
etiam in opera præbenda: vt aditus diurni ac
nocturni ad candidatum pateant: vt etiam,
vultus ac frons, quæ est animi ianua: & comi-
sit oratio, benignè pollicendo, vel bellè ne-
gando. Interdū enim durior est eius oratio
qui recipit, quàm eius qui iucundè negat se
facturum: sūntq; qui malint nos sibi mentiri,
quàm p̄cisè negare. Plures quoq; reperiūtur
qui rogant vt liceat vti alterius opera, quàm

qui vtantur.

Rumorem: vt bona de nobis, noſtráque petitione & ſuffragatorum amicorúmque frequentia fama ſpargatur; & à nobis optimum & potentiffimum quémque ſtare.

Spem in rep. vt ſpes bona ſit & honeſta de nobis opinio apud omnes ordines. Senatus exiſtimet defenſorem auctóritatis ſuę: Equeſter ordo ſtudioſum otij: plebs, non alienum à ſuis commodis.

Reliqua eſt pars tertia primæ & ſummæ diuiſionis: **Nouus ſum: Conſulatum peto:**

Roma eſt. Ciuitas ſcilicet ex nationum conuentu, vbi inſidię, fallácia, ſuperbia, inuidia: quæ omnia effugere perdifficile eſt, eloquentia tamen & patrocinio multorum tolleretur aut minuetur offenſio.

Largitionis poſtrema eſt mentio, cui iam affuevit ciuitas, & qua præcipuè populus capitur: integritate tamen certandum erit; & terrore iudicij ambitus coërcendi competitores, ita vt metu acerrimi oratoris aut largitio nulla à competitoribus fiat, aut nihil valeat.

Peroratiuncula breuiſſima, & ſimillima exordioli.

IOAN. PASSERATII PRO-
LEGOMENA IN CICERO-
nis Topica.

RATIONEM & operam in re mi-
nimè necessaria fortasse abuti vi-
debor, auditores, si cùm artem di-
cendi profitear, eius artis ab opti-
mo magistro tradita præcepta, quæ ignora-
tione exemplorum habentur obscuriora, il-
lustrare statuerim. Solet enim qui spontè ad
aliquod se opus accingit, quibus de causis id
faciat commemorare, non qui religione of-
ficij adstrictus suo munere perfungitur. Mihi
tamen aut meum vobis exponendum erat
consilium, aut in apertam existimationis
dimicationem descendendum: quoniam
anceps ex silentio periculum imminebat, ne
in leuitatis crimen incurrerem, nève ambi-
tiosæ ostentationis suspicio grauè mihi con-
citaret offensionem apud eos qui ex sua na-
tura cæteros fingunt, nec quemquam alie-

num esse putant ab illa culpa cui affines ipsi reperiuntur. Leuitatis autem opinio ideo mihi pertimescēda est, quòd promissa susceptaque omnium Plauti fabularum explicatione, ac tribus tantum absolutis, Amphitruone, Asinaria, & Aulularia, desultoris in modum ex fesso in recentem equum subinde transfultantis, à Plauto ad Ciceronem me repente conuerterim. Vereor, inquam ne id in reprehensionem cadat, & à me temerè facta iudicetur voluntatis commutatio. Huic occurrendum est, & aspersa falsò macula, priusquam infideat atque inueteret, penitus eluenda. Haud sum equidem oblitus quid promiserim, nec me, aut sponforem meum, appellari sinam; quin, vt bona nomina consueuerunt, nulla præstituta die, vltrò fidem meam liberabo. Nam ita me Plautina delectant vt cùm à Cicerone discessero nemo sit quem Plauto anteponam, & in quo ex aliqua ægritudine ac molestia libentius conquiescam. Tantus hominis in iocando lepos, tam crebri sales ac facetiæ, tanta est antiqui incorruptique sermonis urbanitas; cuius me perstudiosum esse non inficior. Sicut enim in antiquis moribus plus fuisse probitatis nobis persuademus, sic in antiquo sermone plus inesse & veritatis & suauitatis,

eique tamquam vino generoso, ac notę Opimianę, magnam accedere ex vetustate commendationem. Verum mihi concedi postulo vt alterna Plauti & Ciceronis interpretatione fessum animum reficiam, & ea varietate leuem velut ortum ex cibi eiusdem assiduitate nimia languētis stomachi fastidium. Nullus tam suavis sonus, neque tam iucundus color, qui perpetuò placere possit, & in quem semper intenta sensus nostri acies tandem non obtundatur: rectęque monent qui præcipiunt vitãdam esse similitudinem, quę sit mater satietatis. Si quis verò docendi regio munere, & hoc suggesto indigna esse cõtendit Ciceronis topica, quorum prælectione omnia ferè gymnasia personant, & se à nobis ait, expectasse grauiora; næ ille nos conditione durissima esse iubet, cùm iis prohibet quę sunt communia: nec solùm in ordinem, verumetiam in angustissimum compellit locum, si aliis permittit vt partes faciant, & quam optarint capiant, nos vetat quicquam sumere nisi quod illi contempserint ac reliquerint; Tãm insignem fieri nobis non patiemur iniuriam, & ab iniquo tribunali, ad æquiozem confugiemus Prætorem, cuius ea sit cognitio, quique de consilij sententia pronuntiet: Videri in alienam posses-

sionem non irruisse, quorum prouincia non
 Plauti Cicronisque terminis circumscripta
 sit, sed longè latèque patentibus humanita-
 tis finibus contineatur, per quos liberè possi-
 mus nostro iure spatari. Nemo igitur qui ca-
 lunniaè ignominiam effugere uolet nos in
 leuitatis crimè uocabit, in quibus ne tenuis-
 sima quidem hæret inconstantiaè suspicio.
 Depellenda nunc est ostentationis uendita-
 tionisque infamia, nec est committendum
 ut me quis arbitretur inanis gloriolæ cupidi-
 tate iuuentutis studio uelificantem populari
 aura huc prouectum esse, quò maiore audi-
 torum numero hæc subsellia celebrentur. Er-
 rat qui id credit, & me ignorat profectò. Fa-
 ctor enim ingenuè (absit uerbo inuidia) me
 & ingenio meo, & instituta uitæ ratione, nõ
 ita multis iudicibus contentum esse, & eo-
 rum opinione nihil commoueri qui docto-
 ris eruditionem discipulorũ frequentia me-
 tiuntur. Non est sanè, non est æquus, nec
 Edilitius iste modus; eiusque rei locupletis-
 simum testem uel è media scena produxero,
 qui paucis, hoc est bonis, non plurimis, pro-
 bari cupit; quia fieri non posse uidet ut quis
 utrisque simul probetur, cum grauissimus
 actor Theognis, hoc ipsi etiam Ioui nega-
 tu esse memoriæ prodiderit. Α' τοῖσιν δ' ἔπω

πᾶσιν ἀδείν δυνάμει ἔδεν θυμαστὸν Πολυταΐδην.
 ἔδὲ γὰρ ὁ Ζεὺς ἔψ' ὕων πάντας ἀνδράνδ' ἔψ' αἰέχων.
 Beati sibi videantur, & hac felicitate diutissi-
 mē fruantur ad quos fit plebeculæ concur-
 sus, per me licet: laureolam ego in isto non
 quæram mustaceo. Magnum enim eorum
 cogere numerum qui nihil cogitatione fa-
 ciunt, & cæco impetu ad sui similes rapiun-
 tur scio tam esse in procliui quam agnorum
 gregem quò velit ducere facile est verueci se-
 ctario. Doctus vir, & cordatus, frequentiam,
 si adsit, non aspernabitur; si absit, magnoperè
 non requiret. Nisi fortè ad alterius famam,
 quicquid increpuerit, gregatim conuolan-
 tes quasi mortuos lugeat, cùm nihil intersit
 vtrum quis è *vita migrasse*, an *ad plures abiisse*
dicatur; quemadmodum prisca loquebantur
 Latini, atque adeò Græci, qui idem sentie-
 bant. Istuc clarissimi philosophi auctorita-
 te confirmauero, qui Stoicorum porticum
 fulcit, & Zenonis valdè nobilitat familiam.
 Ac ne vox eius versa barbarè de venustate
 sua plurimum amittat, ita proferam vt à dili-
 gentissimo scriptore literis mādāta est. Οἱ νε-
 διθαῖς ὑπὸ πινός ὅτι ἐχὶ τῶ δα. Αἰείωνι μετὰ πολ-
 λῶν σχολάξῃ. Εἴ τοῖς πολλοῖς, εἶπε, τῶ θείχων, ἐκ
 αἰ ἐφηλοσόφισσα. Præclarè hoc, vt cætera,
 Chrysippus, qui doctore vtī noluit Aristone,

eò maximè argumento quod multos haberet auditores, id est, vt interpretabatur, imperitos, & inter quos nullus esset philosophandi locus. Quo dicto nescias turbàmne auditorum an Aristonem ipsum acrius perstrinxerit. Cogitanti præterea quantum multitudini tribuèdum sit, Menandri mihi venit in mentem, qui arte & doctrina Philemone longè præstantior, sæpius tamen ab eo superatus est, ita turpi stultoque populi iudicio, vt ridere qui vincebatur, & qui vincebat cogere tur erubescere. Quò pertinet & illud acutè dictum à magistro discipulum obiurgante cui vulgus impensius faucebat; Infelix? nisi quid te perperam & ineptè fieret, isti haudquaquam tibi plauderét. Censoris personam, & tristis alicuius patruï non sustinebo: prodibit, & eas partes suscipiet Petronius, cognomento Arbiter, cui effusa Satyræ licentia potestatem dedit liberius loquendi. *Sicut adulatores, inquit, cum cœnas diuitum captant, nihil prius excogitant quàm quod gratissimum auribus fore opinantur: (neque enim aliter impetrabunt quæd petunt nisi quasdam insidias auribus fecerint:)* Sic eloquentiæ magister, nisi tâquam piscator eam hamis escam imposuerit quam sciat appetituros esse pisciculos. sine spe prædæ moratur in scopulo. In hũc præposterũ morem in-

uectus, statim declarat quæ messis eã semetē consequatur. *Adolescentulos in scholis existimo stultissimos fieri, quia nihil ex iis quæ in usu habentur aut audiunt, aut vident, & cum in forum venerint putant se in alium terrarum orbem esse delatos.* Ac paullo post: *Qui inter hæc nutriuntur, non magis sapere possunt quàm bene olere qui in culina habitant.* Plura in eam sententiam Petronius; quæ nolo cōmemorare, ne multi non libenter audiant. Atqui certè, si verum agnoscere volumus, nec nos nimium amamus, cum ab vtrisque multa peccantur, tum istuc in primis, & meritò, reprehensum est, quod discipuli sinistra interdum accipiunt quæ à doctoribus dextra porriguntur. Doctores verò non mediocri laborant invidia, quòd non satis habent nugatoriis imbuisse præceptis quos erudiendos conduxerunt, nisi ieiunis concertationibus, frigidis quæstiunculis, absonòque clamore miseros exerceant, & in eos disputationum laqueos induant vnde nequeant expedire: ex quo effectum est vt rabularum plena sint omnia, caudidici multi, disertipauci, oratoris nullum amplius extet vestigium. Quanta porrò quotque in scholas inuexerunt incommoda; qui sublato librorum delectu, ea quæ vix, ac ne vix quidem didicerunt, docere non veren-

tur, & ad hæc Pindari verba obsurduerunt? τὸ διδάξασθαι δέ τοι εἶδότεν εἰς ἄλλο: ἀγνώμων δὲ τὸ μὴ παρορᾶν. O miram hominum impudentiam! & quibus os est adeo durum vt vel pugiles esse possint! Ecquem enim pudet (verbi gratia) quamuis rudem in vadimoniorum sponsonumque formulis, ad exponendam P. Quintij controuersiam accedere? Ecquis, licet plumbeus in Prætorum interdicitis, A. Cæcinæ pertractare causam reformidat? Nōne ad Corn. Balbi defensionem vltro accurrunt qui in iure ciuitatis Romanæ peregrinantur? Ipsa denique Topica, quæ Tullius noster, nec imperitus iuris, & ad iuris peritissimum scripsit, commentariorum, ceu conuitorum plaustris, ij potissimum onerarunt, qui ius ciuile nulla ex parte attigerunt: nō dico merum illud Romanum & decemuirale, sed istuc peruagatum quod excerptit, siue potius concerptit Tribonianus. Quare non est mirum si in tantis tenebris tam multa turbant, & qui duces illos sequuntur in magnis versantur erroribus. Reddeant aliquando in viam, ducemque sibi sumant in omni genere doctrinæ numeris omnibus absolutum (Aristotelem, opinor facillè intelligitis) qui vt eloquentiæ & iurisprudentiæ cognationem ostendat, eloquentiæ ori-

ginem repetit, non à Corace nescio quo & Tisia, iudiciorum ac fori ignaris homunculis, sed vsque ab Empedocle, qui Græcis iura legésque descripsisse traditur. Nempe consentaneum erat vt postquam Agrigentinus ille docuisset quomodo excolenda esset ratio, doceret quo pacto expolienda esset rationis interpret oratio; ne hirundinum more quicquid in buccâ veniret garriramus, & ne in sermonis mentisque coniunctione aliquod oriretur linguæ cordisque discidium. Idcirco sapientiæ gloria quondam florentissimi Ægyptij sacerdotes, qui sculptis quibusdam notis atque simulachris, non literis, rerum notiones exprimebant, vt copulatam esse vim orationis ac iustitiæ significarent, vtrâmq; vna oculi figura effinxerunt. Si quidem oculus velut tacitus mentis est sermo, vnde ab elegantissimo poëta vocantur *oculi loquaces*: & δίκης ὀφθαλμος Diphilo, ὄμμα δίκαιοῦς Orpheo nominantur, vel quòd omnia quæ in terris fiunt oculo iustitiæ perlustrantur, vel quòd antequam loquamur accuratissimè peripiciendum est ne quid eorum quæ dicturi simus æquitati & honestati repugnet. Alioqui in circulis inania verba fundentes, nullâque subiecta sententia quilibet blaterantes, omnium irrisione ludamur

neceſſe eſt. Et qui rem æſtimabit ſeuerius portentum eſſe dicet maioribus hoſtiis , & ſupplicatione ad omnia puluinaria procurandum , vt apud veteres ex haruſpicum reſponſis, Hetruſcâque diſciplina, fieri conſuevit cum pecudes loquutas eſſe nuntiabatur. Qui lenius ac remiſſius aget, id contorquebit quod Lacon quidam in luſciniam à ſe captam, cum reuulſis plumis perexile corpusculum contempleretur : auem ego te eſſe arbitrabar, at tu nihil eras præter vocem. Pulchrè etiam conueniet id quod alius Lacon, in illa quinquenniali celebritate ludorum Græciæ cursoribus obiecit : fuſtuario quàm corona digniores eſſe, qui celeritati plurimum, minimum ſtuderent æquitati. Hos colligunt laborum ſuorum fructus, hæc ſtultitiæ ſuæ præmia ferunt, qui relicta vera germanaque eloquentia, eam conſectantur quam venuſtiſſimè conſictò vocabulo Nouius *Tolutiloquentiam* appellauit. Sed hunc locum non vrgebo diutius, vt in pauca conferam quæ de Topicis dicenda reſtant. Breuitas enim in oratione non bona, laudis aliquid habet, & eo facilius concoquitur moleſtia quò citius deuoratur. Multorum quidem manibus is Ciceronis liber teritur, nonnulla tamen

insunt quæ fallant non admodum perspicaces, latetque vt in picturarum vmbriſ quidam reconditum quod prima ſpecie non animaduertant, vbi propius intuētes diſpexerint, artificis eximiam ſolertiam admirentur, & omnia non tam ad Ariſtophanis lucernam, vt ait Varro, quam ad Cleanthis elucubrata eſſe fateantur. Quid ergo eſt? An inter tot interpretes vnus repertus ſum Lynceus, cuius mentis aciem nihil fugiat? Tātum nec mihi ſumo, nec aliis tribuo: ſed cum cogitatione præceperim quàm difficile ſit minus iſtuc & penſum abſoluere, quò minus ingenio poſſum, ſubſidio mihi diligentiam cōparauī. Neq; ſanè ſpem noſtrā infringet perficiundi difficultas; immò experiundi voluntas, & adoleſcentium commodis inſeruiendi, exacuet induſtriam, nec in medio curſu concitati animi alacritatem patietur elanguere. Sublatum igitur onus, quod nec abiicere ſine flagitio, nec deponere ſine turpitudine licet, perferre pro meorum virium modulo enitar, modò aliquantulum veſtra audiendi iudicandique benignitate ſubleuetis. Nihil de me ſpondebo prolixius, ne mihi vſuueniat quod multis accidit, qui, malè inita ſubductaque facultatum ſuarum ratiuncula, vix me-

diocria præstare possunt , cum ingentia fa-
cilè pollicentur.

IOAN. PASSERATIÏ PRÆFA-
TIVNCVLA IN DISPVATIONEM
de Ridiculis , quæ est apud Cicero-
nem in lib.ij.de Oratore.

STENTVM ingens Neronis princi-
patu factum narratur , cum , in
agro Marrucino , Vectij Marcelli
vniuersum oliuetum viam publi-
cam transgressum est: & contrà, è vestigio, in
locum oliueti, arua successerunt. Magis verò
stupendum apud nos , superiore lustro, pro-
digium accidit , cum Hispania migravit in
Galliam : & in media Parisiorum ciuitate
superbè inambulans Celtiberiam adspe-
ximus. Tum quidem primùm, fateor , non
absurdam iudicavi Cleanthis & Icetæ opi-
nionem , supra stare omnia, solam in mun-

do terram moueri. Huc accedebat quòd pleraque huius regni oppida, sæuissimis agitata seditionum procellis, & suis pænè conuulsa sedibus, Symplegadam instar, inter se concurrebant: populique velut œstro perciti, in mutuam præcipites ferebantur perniciem. Itaque, in ea rerum perturbatione ac vertigine, non potui inducere animum, stare terram: aut audiendum esse Plinium, qui negat Galliam quati terræ motu. Facio inuitus vt recorder ciuium insanias, quas præstaret obliuione sempiterna obruere: sed neque ciuium numero habendi sunt Catilinæ, & Cethegi: neque facile est eam, quæ altè insedit, doloris iniuriæque memoriam citò deponere. Quid enim isti sceleris & amentia prætermiserunt? In regem suum, & optimè de se meritum, perfidiosè coniurarunt: concitata per vim multitudine, regiâ suâ, soliòque auito, quantum in ipsis fuit, immanissimè deturbarunt: coacto latronum exercitu, audacissimè oppugnarunt, ijs ducibus in quos peruagatus ille versus optimè conuenit.

Εν δὲ διχομασίῃ κἀνδροκλείδης πολεμαρχεῖ

Ac tandem per cucullatum sicarium, emisfarium suæ factionis, nefariè trucidarunt: carcerem in Senatum, Senatum in carcerem effuderunt: priuata publicis, imis sum-

ma miscuerunt : cunctaque diuina & humana iura violarunt. Præterea hominum forma induta (horresco referens) in ædibus sacris, ad homines verè sacros, concionatae sunt Furiae, & ad arma, cædes, incendia, ruinas, direptiones urbium, populationes agrorum, regionum vastitates, perditissimum quemque impulerunt. Ventum ad supremum erat : & iam infelici patriæ acerbum funus ducebatur : iam ad rogam, cui ciuili flammæ subijciebantur faces, mæsti atrati- que liberi parentem prosequeremur ; cum exortus HENRICVS iiii, vt alter Asclepiades, salutarem ei dexteram medicinamque porrexit, & ab Orci faucibus ad vitam lucemque reuocauit. Hic nos patriæ, nobisque patriam restituit, si non rectissime valentem & incolumem, spirantem certè, & melius in dies sperantem. Hic nobis lugubria detraxit, mœrorem lacrymasque absterfit, & communis incēdij restinxit ignes. Hic à iugulis nostris paricidarum gladios, & à ceruicibus grauissimum externæ seruitutis iugum depulit. Absque illo esset, victrix gentium Gallia, ijs indignissime pareret, quibus imperare consueuerat, & *Impius hac tam culta noualia miles haberet, Barbarus has segetes.* Pro quibus meritis, quas tibi laudes gratèsq;

persol-

persoluemus ? quæ vindici nostræ salutis & libertatis præmia rependemus , -- ô quâ sol habitabiles

Illustrat oras, maxime Principum?

Quo nihil maius meliúsue terris

Fata donauere, bonique diui:

Nec dabunt, quamuis redeant in aurum

Tempora priscum.

Quos ego versus hoc libentius vsurpo, quòd eos non tam de Augusto fudisse , quàm de HENRICO quarto, multis antè sæculis, Camœnarum & Apollinis instinctu , cecinisse videtur Horatius. Difficilis , & lubricus admodum locus, cui nunc insisto: necdum planè constitui, vtrum tantus mihi rex silendus, an dicendus fuerit. Silere de tot eius benefactis, ingrati animi crimen esset , quo nullum turpius, magisque fugiendum: de laudum eius, rerùmque gestarum magnitudine velle dicere, ingenij esset nimium confidentis: atque huc transferri possit , quod super Æneide sua scripsit ad Augustum Virgilius: Nemo ad hoc opus aggredietur, qui non laborare mentis vitio existimetur. Frustra erit, & ludet operam profectò, quisquis cum tam insigni argumento paria facere volet, in quo expoliendo pro dignitate, ipsi deesset vis & facultas Demostheni, & Ciceroni suum elo-

quentiæ flumen exaresceret. Alexandrum istum vni Lysippo fingere, vniq̄ue Apelli pingere conceditur: deterioris notæ artificibus fas non est cum suo cælo vel penicillo committere. Viri pudentis est id duntaxat oneris tollere quod sustinere & perferre queat; ac Timanthem imitari, vt quod dicendo consequi non possit, tectum inuolutumque taciturnitatis & silentij velo relinquat. Quamobrem mihi satis est Regiam maiestatem, tanquam aliquod numinis simulacrum, de via, aut à fani limine venerari; & libare tantum, non etiam sacrificare Genio Principis, præsertim cùm aliò me vocet officij mei ratio. Proxima inuictissimo regi, & longo tamen interuallo proxima, salutanda est Academia, eorum more qui redeuntes peregre, vel in bello capti, & postliminio reuersi, saluere iuebant terram patriam, deos penates, cognatos, propinquos, & quicquid ijs erat carissimum. Adfuius quidem corpore, coacti temporibus & necessitudine pænè fatali constricti: sed procul abfuius animo, voxque nostra obmutuit, quandiu hanc hostes, partim à suis desertam, partim proditam occuparunt, & è sacra profanam multis modis reddiderunt. Lustranda igitur & expianda nunc Academia, Mu-

sisque iterum dedicanda, diligenti cautione adhibita, ne amplius earum templa & ceremoniæ contaminentur. Id vt rectè fiat atq; ordine, abigendæ sunt imprimis obscœnæ volucres, quæ rapinis contactûque omnia fœdant immundo.

*Decolor est illis vultus, tæterrima ventris
Proluuias, uncaq; manus, & pallida semper
Ora fame.*

Non agnoscitis volucres: agnoscite sine plumis bipedes,

Curua quibus pullam subnectit fibula vestem.
Has Harpyas nisi Senatus & amplissimi ornatissimique viri, quibus Academia, scholæque Regiæ instaurandæ tradita est prouincia, fugarint & exterminarint, vt pinnati Aquilonis filij in fabulis, frustra lictoralibus dijs vota nuncupabimus: rursus ad eos scopulos, ad quos nuper est fermè adflicta, nauis nostra referetur. Nequicquam in excolendo Musarum fundo sudabimus: ne quicquam lolium, carduos, lappas, & tribulos extirpabimus, nisi ex agro nostro hæc filix radicitus euellitur. Meminisse debemus quonam pacto profugi homines, nec minus vagi quàm Scythæ, noua gratuitæ doctrinæ professione vulgò commendati, huc irreperint, & ἀένηται Ἰεωὶ in Academia parte confederint: qui

bus artibus, inhiantes locupletum fortunis, diuites orbos, vel cœlibes; deliros senes, superstitionas mulierculas, & adolescentulos imperitos deceperint, & velut Circaeo poculo, repentiè immutarint: vt religionis specie, quam inexplebili avaritiæ suisque fraudibus obtendunt, equum Troianum paulatim introduxerint: vt semper in insidijs manserint, & in speculis steterint, proditiōis occasionem expectantes: vt ea oblata, machinam suam continuò aperuerint, armatisque hostibus hanc urbem, & totam Galliam omni genere calamitatis repleuerint. Ne verò insidias & paratam pestem caueremus, nève impendentia prospicientibus ac prædicentibus cordatis viris crederemus, obstiterunt Corœbi quidam atque Vcalegontes, qui plures in Ilio nostro quàm Laocoontes fuerunt. Et hos adhuc habemus in sinu Sino-nes? *Quid hos, malum, fouemus, aut quid hi sciunt, Nisi vncta deuorare patrimonia? At gratis nocent.* multa literulam, rem acu tetigeris, *Gratis nocent*: eoque maectandi maiore infortunio, quòd gratuitò sunt mali: quam vix istuc sibi persuadebit qui eos bene nouerit. Testes honestissimæ amplissimæque familiæ, quarum sanguinem pro leui docendi opella, & exiguo Mineruali, istæ

hirudines exorbuerunt. Testis immanis eorum census, qui cum Regum ac summorum Pontificum opibus certat. Præclara liberalitas, repudiare drachmam, vt talentum extorqueas! Mirum genus benignitatis, pro stipe menstrua, immensæ pecuniæ legata, opimâsque captare & rapere hæreditatès! Institutio puerorum his aucupibus est illix. pendebunt pulchrè qui ab ea transfenna turdi lumbricum petent. Gratuita doctrina illis est pro hamo, vel potius pro reti-iaculo, quo callidi piscatores cuncta conuerrunt cum puluisculo. Stolidi parentes, qui suos ijs credunt liberos, eadem opera columbas accipitribus, pullos miluijs & oues committent lupis. Sed quid tandem isti, per aureum funem de cœlo delapsi magistri, discipulis suis tradunt? nihil sapere, ritus Hispanos, odium legum institutique patrij, & vt priscis vtar verbis, imbelliam, imbalnitiam, impolitiam, imparentiam, merámque cum Lauernæ sacris barbariem: quam consultò huc inuexerunt, opinor, vt eam soli docerent. Interim delitescunt in vepretis nostris nitedulæ, quæ rem ciuium arrodunt: nobiscum impunè versantur speculatores & exploratores Philippi, & eius tyrannidis acerrimi satellites. Atqui discuntur apud eos boni pudicique mores. Sanè

tristes cùm aspicias, frugi censeas: nec tamen si fibulam gestant, sunt Hippolyti; nec si bonos auctores euirant, ideo bonis placēt; Gallicis præsertim, quibus natura sunt inuisi Deliaci. Magna laus est scilicet, ac palmarium facinus, ex hirco caprum, ex ariete veruecem, ac ex verre maialem facere. Atque utinam fabri patribus eorum, qua parte opus fuit, perpetuam imposuissent fibulam: recta hic non deprauarent ingenia, dum curua corrigere videntur, nec Κρήτες αὐτὸν ψῶσαι, κατὰ θηρία, suos edocerent artem mentendi, & dolos, quos appellant industrios. Quid autem aliud præciperent vulpeculæ, si scholam aperirent? Sic amant verum hi Chamæleontes, polypi, ac stelliones. Huiusmodi doctrinam, & hos mores, nos illis non inuidemus: sibi habeant, abeantque simul cum strigibus ἀκροπόρου ἕτερον ἄλλοις: & illuc reuertantur vnde malum pedem huc attulerunt. Iam pridem vasa collegerunt, profectiois signum datur: quid morantur amplius? Academia nostra certè, quæ longum periculosumque morbum eorum contagione contraxit, nisi hoc leuetur vomitu, vix vnquam conualescet. Reliquum est vt de suscepti muneris ratione pauca differam: & cur potissimum ad disputationem de Ridiculis illustrandam ag-

grediar, breuiter exponam. Principiò in vrbe, inuictissimi regis virtute ac felicitate, modò libera, liberè hoc eloquar: simul atque tutò mihi ridere licuit, ridere libuit. quid facerem? inquit Arpinas Attico, *plorando fessus eram*. Vescantur betis fatui: viuant insulsi quibus displicent sales: Ruri degant ætatem inter rastros & sarcula: inter rubos sentesq; stolones ipsi, ac frutices, consenescant, quos non delectat vrbánitas. Si quis flere quàm ridere mauult, per me licet: solas cæpas prandeat, solum cœnet sinapi, solúmque fimum bibat: & ad tam bellum conuiuium bellos homunculos, amicos nostros, illos dico fibulatos, quotidie inuitet: similes habebunt labra lactucas. Cùm nobis risum vt peculia-rem natura dederit, humanum, & naturæ cõsentaneum putamus, ridere potius quàm ringi, quod canum est & asellorum. Risus autem nõ solùm honesta & liberalis, sed etiam sacra res est. Vt enim Vitulinæ & Lubentiæ, Lætitiæ præsidibus, Romani diuinos honores decreuerunt: sic Risum in deos retulerunt Græci, diemque festum instituerunt, & annuos ludos cum sollempnibus sacris ei deo fecerunt: præcipuè Thessali, & ex ijs Hypantenses, qui veneratione cultúque γέλωτος θεοῦ valde celebres & insignes extiterunt. Lycur-

gus quoque, feueriffimæ ac rigidiffimæ auctor difciplinæ, Rifus marmorcum fimulacrum Spartæ in delubro pofuit, fanxitque vt ciues fui, militiae laboribus perfuncti, ei deo religiofè supplicarent. Nempe fapientiffimus legiflator æquum putauit & vtile, ficut corpora quiete refici, ita & mentes hilaritate recreari. Quamobrem rideamus & iocemur, quod fiat bono modo: quando nos ab omni reprehenfione & ritus Laconum, & Lycurgi tuetur auctoritas. Adftipulantur illis philofophi à Zenone, quibus non fatis fuit eloquentiam appellare virtutem, nifi rifus & vrbauitatis facultatem eodem nomine deco raffent. Rifum fibi comitem, & ex eo iucundum cognomen Venus afciuit, quoniam fine Rifu effet Venus inuenufta: vt & ipfæ, quæ Veneri ancillantur, fine Rifu effent ingratae Gratia. Ex animo nunquam is dolebit cui Rifus erit propitiuſ. Aequus fuit Rifus Democrito, Heraclito iniquus: vnde fata illorum contraria: & alterius perennes lacrymæ, alterius perpetui cachinni. Adfuit Rifus naſcenti Zoroaſtri, qui vnus mortalium rifit quo genitus eſt die, futurae incredibilis ſcientia felici præſagio. Rifus ad dicendum neceffarius, non vtilis modò, vel vt languentes excitet audientium animos, vel vt inſenſos

deleniat, & conciliet auersos. Sæpe orator quæ negare non est, aut defendere, tempestiuo risu & cauillatione deflectit, ac aliò tramittit, coniectique in se teli vitat aut retundit aciem : quemadmodum bonus gladiator, parua quadam declinatione motûque corporis, aduersarij petitiones eludit. Risu sæpe obruuntur, vel eleuantur, quæ contentione frangi, refellique argumentis non poterant. Sic noster Tullius repetundarum reū, & haud dubiè fontem, L. Flaccum, iudicio & pœnæ legum eripuit. Sic idem patronus L. Murenæ, in manifesto ambitus crimine, salutem dignitatémque tutatus est. Quid quòd in bello interdum plurimùm valent risus & facetiæ? Iocatus in Gisconem Annibal Romanorum multitudine perterritum exercitum suum confirmauit. Lacedæmonijs iratum regem Philippum vna falsè scripta placauit literula : & qui milites in tentorijs regem Pyrrhum probris lacerauerant, facetè translato in lagoenam crimine, è periculo capitis, regiæque iracundiæ flamma euolauerunt. Nimis longum esset singula id genus persequi : Itaque finem facio, quòd vereor in aurium vestrarum fastidium incurere, & quòd ista cras melius ex ipso Cicerone audietis.

IOAN. PASSERATII PRÆ-
FATIO IN CICERONIS LIB.
de legibus.

IST hoc moris vetustate confirma-
tum vt in ædes alienas ingredia-
tur nemo, nisi qui fores ante pulsa-
uerit; aut si quis rectâ introrumpat
non satis tenere ciuilem vitæ rationem exi-
stimetur. Idcirco Lachartus Dux Corin-
thiorum Cimoni per agros popularium cum
exercitu iter facienti; haud quam par fuit, ô
Cimon, inquit, sine bona Corinthiorum ve-
nia per illorum fines te agmen ducere, haud
hercle magis quam iniussu domini in priuati
hominis tecta introire. Quod & olim non
iniquè comparatum est, & nunc iustis de
causis obseruatur; vt sua videlicet cuique do-
mus tutissimum sit per fugium; & ne occulta
familiæ, solisque diis Penatibus aspicienda,
curiosis pateant oculis inuidorum. Cuius
consuetudinis memores primas legum quasi

fores nobis esse pulsandas duximus antequam ingrederemur, & in augustissima iustitiæ adita penetraremus. Vereor tamen ne nimium proteruè faciam, qui duo clarissimi iurisconsulti respõsa labefactare coner. Multorum enim sæculorum spatio corroborata, communique hominum approbatione munita nequeunt absque temeritatis suspitione, manifestoque offensionis periculo tentari. Sed qui erunt æqui in cognoscendo, faciles eodem spero in ignoscendo futuros, quando simplici veritatis studio non prava contentionis cupiditate in eo viriculas nostras experimur. Præterea, Ciceronis sententiæ, institutõque de legibus sermoni quæ refellere cogitamus planissimè aduersantur. Sunt autem huiusmodi: *Quod Principi placuit legis habet vigorem*: Item, *Princeps legibus solutus est*: quæ si vera sunt vis iuris vniuersa, dignitasque, atque adeo nomen legis è rerum natura tollitur: Sin falsa esse, sicut sunt, demonstramus, suscepta de legibus pulchrè procedet disputatio. Excutiamus igitur hæc verba Ulpiani capite primo de constitutionibus principum; *Quod principi placuit legis habet vigorem*. Vtrum recta, honesta, iusta, quamuis absit principis voluntas, legis loco non sunt? aut accedente principis volunta-

te, praua, turpia, iniqua, vim legis obtinebunt? Illud non negabit, opinor, & hoc assentietur, fretus astipulatoribus Paulo atque Mæciano. Paulus enim, capite vndecimo de iustitia & iure, *Pratorem ait ius dicere, etiam cum iniquè decernit*: & Mæcianus, capite sexagesimo quinto ad S. C. Trebellianum, *quod erit per errorem vel ambitionem male iudicatum nihilominus rei iudicata pondus & auctoritatem habiturum*. Nunc demum Anaxagoræ credo niuem esse atram; & Syracusio Nicetæ, cœlum, stellas, solem, lunam, supera denique stare omnia: neque præter terram vllam rem in mundo moueri. Sunt ista non iuris antistitum sed nescio cuius Anaxarchi assentationis projectæ perditæque impudentiæ, qui vt Alexandrum excitaret ex eo luctu quem ob Cliti cædem acerbissimum conceperat, hunc in modum regem factur alloquutus: Ecce Alexandrum illum magnum quem vnum omnes venerantur & intuentur. Ecce prostratum humi, flentem, & ciulantem instar mancipij legum ac infamiæ metu. Numquid venit in mentem te vicisse vt imperes, non vt vanæ hominum opinioni seruias? Per te arbitrum æquitatis honestatisque fines regendi sunt: quicquid statueris iustum honestumque cense-

bitur. Cur enim Themis à poëtis fingitur
 assidere Ioui? Nempe quod omnia quæ à re-
 gibus fiunt iusta sunt & honesta. Gnatonem
 aut Phormionem non philosophum loquu-
 tum putes, & vero Antiphatem aut Poly-
 phemum: qui percontanti eidem regi cuius-
 modi videretur conuiuium cui adhibitus
 erat; Nihil ait splendidius, modò satrapæ ali-
 cuius cruentum caput apponatur: quam sæ-
 uam immanemque assentationem quæ de-
 buit pœna mox consequta est; sensitque in
 mortarium à Nicocreonte coniectus & fer-
 reis pistillis contusus numquam Iustitiæ nu-
 men impunè violari. Similis oratio Caracal-
 læ præcipitem ad incestum egit. Is ad nouer-
 cam eleganti forma oculos incontinentes
 adiecerat, cùmque libidinis impetum non-
 nihil retardaret pudor, hætenus interpella-
 uit, *vellem si liceret*. Fatebatur monstrum
 principis non licere quod placebat, sed ne-
 faria mulier hac responsione labantem ad
 scelus impulit: *Si libet, licet. Nescis te imperato-
 rem esse, & leges dare non accipere?* fuit & Athe-
 nensium erga Demetrium regem adulatio
 longè foedissima, qui sciuerunt vt quod ad
 res diuinas sanctum ac religiosum, quod ad
 humanas iustum & honestum esset quicquid
 regi Demetrio videretur. Inscitum mediuf-

fidius populi scitum? quo reponebatur τὸ δίκαιον ἐν τῇ χειρὶ, & pro ratione dominabatur principis libido. Nimirum hinc natum illud est quo passim aulæ personant, *Sic placitum*, quæ Iouis summi, fatique verba quo modo accipienda sint nulli magis ignorant quam qui frequentius vsurpant; Discant ex Hôratio: *Sic potenti iustitiæ placitúmq; parcis*. Ac ne quis miretur à me iustitiam Iouis nomine appellari, sic habeat, Iouẽ ipsum esse solem: & veteribus Theologis persuasum fuisse solem oculum esse iustitiæ. Ideo populus Romanus vt memoriæ à Plutarcho proditum est, annum Ioui, & Iunoni menses consecrauit, quod Iouem esse solem & Iunonem lunam arbitraretur. Est autem sol, vt est apud Orpheum, ὄμμα δίκαιοσύνης, & qui ab Homero dicitur ἥλιος, ὅς παντ' ἐφορεῖ καὶ παντ' ἐπακέρει; δίκης ὀφθαλμός à Diphilo comico nominatur: ἐστὶν δίκης ὀφθαλμός καὶ τὰ πανθ' ὄρα: vt in celebri epigrammate, ὄμμα δίκης καθορεῖ πάντα τὰ γινόμενα. Itaque quicquid iustitiæ placuit, aut principi iustitiæ cultori, quin pro lege sit non repugnabo, nullam vero legis ne vmbra quidem habere fatebor si quid princeps iubeat quod iuri & honestati non sit consentaneum. Exempli gratia Xerxi placuit Hellesponto plagas infligi: quæro an

in mare & fluctus lictor lege egerit. Placuit Caligulæ equum suum incitatum consulem designare: quæro an eodem iure quadrupes, hero bipede dignior principatu, consulatum initurus sit, quo centuriatis comitiis, auspicato in campo, cunctis liberisque suffragiis populi renuntiati Metelli aut Scipiones. Versetur vobis ante oculos equus in toga candida, qui centurias ambiat, prensat vngulis, & obuio cuique adhinniat, mox cum fascibus & securibus tollutim trabeatus incedat: *Speſtatum admiſſi riſum teneatis amici.* Non est irridendus primus ab imperatore magistratus, isque legitimus, quia sic Cæsari placuit. Placuit eidem Caligulæ vt Luna sibi nuptum daretur, quam plenam fulgentemque assidue in amplexus inuitauit; contracta sit cum Ioue & Apolline affinitas: Latona generum inuenit. Placuit Neroni urbem florentissimam, domicilium imperij, caput orbis terrarum incendere; incendit: lege factum defendamus. Placuit matrem interficere, interfecit, parricidium comprobemus: placuit exectum marem, velatum flammeo, præcedente facula & tibicine vxoris loco domum ducere; è cinædo existat repete materfamilias, & sint legitimæ nuptiæ. Sexcenta id genus commemorare possem, quibus si legis nomē im-

posueris vel ipsi risum moueas Heraclito: ita ridiculum erit legis appellatione honestari ea quæ ciuium, gentium, naturæque iura peruertant. Melius Dionysius, licet tyrannus, & nobilitatę insignisque crudelitatis tyrannus; cuius mater cum opere summo cuperet esse in matrimonio cuiusdam adolescentis forma & ætate integra, ipsa iam grandis natu, contendebat à filio vt ad cogendum reluctãtem vim dominationis interponeret. Tum ille: Ego quidem ô mater, Syracusanis suas leges tuamque libertatem eripere potui: naturæ verò leges abrogare, nec mihi nec alij cuiquam fas fuerit. Sed ne quæratur Vlpianus male secum agi; rationē qua nititur proferamus & expendamus. *Quod principi placuit legis habet vigorem.* Quid ita? quia populus principi lege regia suã omnem potestatem contulit. Fac esse certum quod controuersum manet de lege regia: tamen populus non plus concessit principi quam sibi tribuerat, idque me docuit cap. quinquagesimo quarto de regulis iuris: *Nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet.* At nunquam populus tantam sibi sumpsit vt quod iuri aduersaretur id lege lata ratum esset. Testis est sollemnis, quæque omnibus rogationibus adscribebatur formula: *Si quid ius non esset*

rogari esset eius ea lege nihilum rogatum esse. Pergā, porro, & ostendā non modo pro lege non habendum, si quid princeps iniuste iubeat verumetiam antiquissima lege constitutum fuisse, ne fraudi esset ei, qui iniuste & per vim imperantem occidisset. Linus Apollinis filius; patrum Herculem cithara canere docebat: citharædi præcepta tardius percipiebat Hercules, utpote qui melius arcum & sagittas quam citharam & fides tenderet: hebes ingenium discipuli acriter Linus increpat, & verbis addit verbera. Insolens erat Herculi vapulare, idque immerito: sibi temperare non potuit, quin magistrum plethro plecteret & interimeret. Arguitur cædis, factum confitetur: res invidiosa, facinus atrox; à discipulo magister, & fratris filius à patruo interfectus. Ex illa tamen iudicij flamma euolauit recitata lege Rhadamanti, ne Iurisconsultis quidem satis nota: ὡς ἂν ἀμύνηται τῶν χειρῶν ἀδίκων ἀρξάντι ἀθῶον εἶναι; que lex extat apud Apollodorum in libro secundo bibliothecæ. Prospicio quid contra referat Ulpianus, *Principem scilicet legibus solutum esse*, cap. 31. de legibus & S. C. Benè habet, istuc ibam: alterum enim est eorum que mihi refutanda proposui: longe petitis argumentis nihil est opus; in principum causa

principum testimoniis negotium tranfigetur. Demarati Spartanorum regis fortunam qui à suis exilio multatus erat, nonnulli miserabantur; & malè factum dicebant quod rex à suis pulsus esset nec locum ac dignitatem in vrbe sua regni viribus retinere potuisset: Imò factum est optimè, inquit Demaratus, quod Spartæ plus leges, quam reges valuerint; alioqui tam absurdum esset in administranda ciuitate principem non teneri legibus, quam in dirigendo nauis cursu gubernatorem non hærere gubernaculo. Rex eiusdem gentis Leonidas eo potissimum mortem suam & trecentorum, qui secum ad Thermopylas ceciderunt, consolatur, quod dum patriæ legibus obtemperant, pro eius salute sanguinem vitamque profuderint, ὦ ξῦν' ἀγλαῖχον Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῆδε Κέρμεθα, τοῖς κείνων πειθόμενοι νομίμοις. Quos Simonidis versus latinè sic meministis redditos à M. Tullio in Tusculana prima:

*Dic hospes Sparta nos te hîc vidisse iacentes,
Dum sanctis patriæ legibus obsequimur.*

Quid Agesilaus? inter omnes constabat rem in Asia præclarè gesturum esse, cuncta victoriam ostentabant & pollicebãtur: tantus terror armorũ quæ intulerat per barbarorũ animos peruaferat, allata est epistola qua reuo-

cabatur ab Ephoris, gloriã & prædam, quæ in manibus erat abiecit, ac è vestigio regressus est in patriã, dictitãs *verè munus esse regiũ parere institutis patriæ, & magistratus tum maximè imperare cū maximè legibus obedirent.* Pari animo Archidamus Xeuxidami filius hospiti interroganti quonam pacto fieret, vt tam benè Sparta regeretur, respondit, quod illic magistratuũ imperio ciues, potestati legum vltro subiecti essent magistratus. Prætereundum silentio non est, quod regi regum quotidie nuntiabatur. Ingressus in cubiculum prima luce vnus è purpuratis, clara voce monebat, vt surgeret, & ea procuraret negotia, quibus ipsum præfecisset Mesoromasdes; is est Persarũ lingua deorũ maximus, eadẽque lex *certa dei mens* vt est in Aufonij mondsyllabis. *Lex naturali quam condidit imperio ius, Ius genitum pietate hominum, ius certa dei mens.* Testimonium super ea re dicet & is quem supra commemoravi Alexander: faucebat impensius Thessalo tragædo, aduersus Athenodorum certanti de histrionia, victum ab aduersario Thessalum postquã audiit; maluissem, inquit, dimidiam regni partem amittere, quam istuc accidisset; verum quid faciam? cæteris omnibus me superiorem esse studeo; legibus inferiorem omnino esse conuenit.

Nec ab ea sententia multum aberat Antigonus cum diceret *regnum & principatum nihil esse aliud, quam splendidam seruitutem*. Prodi-
rent Zaleucus & Charondas, qui suo sanguine leges à se latas sanxerūt, sed præstat ipsum producere Augustum, ad cuius legem Iuliam hæc Vlpiani verba , *Princeps legibus solutus, est*, pertinēt, vt ex inscriptione cognoscitur, vehementi commotus percitúsque ira, quendam ex Iuliæ filia adulteris manu verberabat : exclamauit ille , *legem tulisti ô Cesar, qua lege sua huic crimini pœna est irrogata*. Statim ad se rediit , legisque suæ à se violatæ adeo pœnituit principē , vt totū illum diem cibo potúque, abstineret. Cuius principis maius fastigium est, quam fuit Augusti? Is tamen legis amplitudini concessit, quæ omnes res exuperat summúmque; cœli verticem trāscendit. *Regum timendorum in proprios greges, sed reges in ipsos imperium est Iouis*, id est legis, quæ mortalium & immortalium est regina, vt diuinitus scripsit Pindarus , & Pindarum imitatus Chrysippus *Ἐὶ νόμος : ὁ νόμος πάντων ἔστι βασιλεὺς, θεῶν τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων*, & quæ sequuntur, Martiani I. C. beneficio ab obliuione & interitu vindicata capite secūdo de legibus Senatusque; cōsultis. Quamobrem malè de principibus & ciuitatibus

merentur, qui vel clam in aures principum infusurrant, legibus non teneri, vel palam inculcant. Magnam enim ad omne facinus aperiunt fenestram, impunitate proposita, legumque sublata reuerētia. Ex illo fonte, quæ manant in cœtus hominum iure sociatos incommoda? Nam, vt ad speculum formam suam fingunt mulierculæ, sic ad principis vitam mores suos, ciues componunt: quæ si casta puraque est ab omni sceleris labe, vix vlla in ciuium moribus insidebit macula: sin se voluptati atque libidini manciparit, immane quantum noceat exemplo. Nisi enim caput ipsum rationi obtemperet, non est vt cætera membra consilio gubernentur. Poteram meo iure finem dicendi hic facere, paululum tamen adhuc commorabor in eodem loco, & ex suis subselliis Vlpianum contra se testem suscitabo. Dic mihi Vlpiane, qui principes extra legum metum ponere voluisti, vt Deos Epicurus extra mundos, quos innumerabiles somniauit, ne forte ruina eorum opprimantur: quid scripsisti ad edictum Prætoris. *Quod quisque iuris in alterum statuerit vt eo ipse vtatur*, capite primo. Hoc edictum summam habet æquitatem. Quis enim aspernabitur idem ius sibi dici quod alijs dixit vel dici effecit? Inter se nullo modo possunt ista

cōgruere, æquissimum est, vt qui ius aliquod statuit eodem vtatur: & Princeps legibus solutus est. Suisne princeps legibus solutus erit & adstrictus simul? Quæret diuerticulum, & eò confugiet, semper excipiendum esse principem. Istic male delitescit, retrahetur & verba sua cogetur agnoscere, capite octauo de inofficioso testamento. *Si Imperator heres sit institutus, posse inofficiosum dici testamentum sepius rescriptum est.* Finge me immerentem præteritum esse à parente vel indignè exheredatum, & principem scriptum esse heredem; si iustam esse meam de inofficioso querelam iudicibus probauero, te auctore edicti legumque auxilio, meam principi hereditatem eripere potero. Quid autem opis & auxiliij ferent mihi leges? Princeps ijs non tenetur. Vrgere nolo diutius, & pertendere aduersus eum qui meo iudicio in iure familiam ducit: Vlpianum admiror, Iurisconsultorum plaris facio neminem: quare vt cum bona eius gratia hinc discedatur aliquam ineamus rationem. Hæc autem erit de prudentissimorum hominum sententia, Celsi videlicet capite vigesimo nono de legibus; Iuliani capite decimo septimo de manumissis testamento: & Marcelli capite tertio de ijs quæ testamento debentur; vt

duo illa responsa benignius interpretaremur Principibus, quales nostri qui re sunt, vt nomine principes, nihil placere, nisi aut quod rectum sit, & tunc vere dici legem, aut saltem quod ad suorum vtilitatem spectet, & tunc legis vim obtinere. Solutos autem videri legibus, qui sponte faciunt quod alij legum metu. Quem interpretem improbabit nemo, qui Iurisconsultum Paullum audierit de legatis tertio, vicesimotertio capite. *Ex imperfecto testamento inquit legata vel fideicommissa Imperatorem vindicare inuerecundum est. Decet enim tanta maiestati seruare leges, quibus solutus esse videatur.* Satis iam factum consuetudini, pulsataque legum ianua nobis patet, solis temporis angustiis excludimur. Itaq; vt commodius id fiet die craftini, morem disciplinamque augurum secuti, in dissolueda dimittendaque concione. *Alio die pronuntiabimus.*

IOAN. PASSERATII PRÆ-
FATIO IN CIC. EPISTOLAM AD
Hirtium & Cæsarem.

ETEREM ac solemnem populo
Ro. hunc fuisse morem ipsis Qui-
ritium monumentis proditum est,
vt homines ingenio abundantes,
famæque & doctrinæ cupiditate incensi, in-
terpellata temporibus studia, vel ferijs legi-
timóq; otio intermissas lucubrations, Vul-
canalibus potissimum instaurarent. Cuius
moris prementes vestigia liberalium docto-
res artium in hac Academia florentissima,
partim Calendis Octobribus rei literariæ so-
lent auspiciari: quamuis olim præstitutæ ei rei
fuerint Idus Octobres, vt Valerius indicat
Martialis:

*feruleque tristes, sceptrâ pedagogorum,
Cessent, & Idus dormiant in Octobres:*
partim, vt ij qui de fisco salarium accipiunt,
expectant donec annus litium redierit, & ad

suum se munus referunt circiter Idus No-
 uembres. Quo fit, vt ego, qui multo serius in
 hoc *charteum*, vt Varro loquitur, *stadium* re-
 gredior, in negligentia crimem vocari pos-
 sim. Neque sanè deprecarer culpam, nisi æ-
 quum esset ignosci, ei præsertim, qui paratus
 sit quod cessatione peccatum erit, diligentia
 corrigere, & moram sarcire industria. Liceat
 etiam iustissima excusatione valetudinis vti,
 & trimestris morbi causam adferre vel son-
 ticam : Sed ægrotis apud medicos potius
 quàm apud vos de morbo suo conqueren-
 dum. Missa igitur faciamus quæ sunt aliena,
 & ea persequamur quæ ad rem vestram fi-
 demque meam magis pertinent. Memini e-
 nim me vobis pridem pollicitum esse inter-
 pretationem epistolæ Antonij ad Hirtium
 & Cæsarem, ad quam ecce accingor, si prius
 pauca de Cicerone & Demosthene : ac pau-
 lo plura de Antoniano scribendi genere di-
 xero. Extat inter Demosthenis opera Phi-
 lippi regis Macedonum epistola, qua cum
 Atheniensibus de grauissimis iniurijs expo-
 stulat, & ad extremum illis bellum denun-
 ciat. Arripit eam occasionem Philippo in-
 fensus Demosthenes, & ad hoc bellum ala-
 critate summa suscipiendum, fortissimèque
 gerendum, vt pium, iustum, necessarium, po-

pulares suos acerrimis eloquentiæ stimulis incitat. M. Tullius, qui se totum ad Demosthenis exemplum componit, similem natum inimici Antonij epistolam, eius singula propè verba exagitat; instat, vrget eoque incumbit, vt hostis à senatu iudicetur Antonius. Infelicem vtriusque oratoris memorare conatum, exitumque belli suavioribus ipsis calamitosum, & suis ciuitatibus pestiferum, horret ac refugit animus. Amborum tamen inimicitijs id debemus, quòd, absque illis esset, neque illam Philippi, neque hanc Antonij epistolam haberemus. Audistis cur epistolam Antonij Tullius noster inseruerit ijs orationibus, quas Demosthenis imitatione Philippicas inscripsit; nunc cur Antonianum dicendi genus in eiusdem Ciceronis & aliorum reprehensionem incurrerit, attendite. Nullam omnino eloquentiæ laudem qui M. Antonio tribuit, neque cum Plutarcho, neque mecum sentit. Tenuit initio gentile decus, vt cui paternus auus fuerit vir eloquentissimus M. Antonius, quem de ratione dicendi cum L. Crasso differetem in libris de oratore M. Tullius inducit. Quanquam hæc nepotis facundia militaris magis quàm forensis fuit, & armatæ quàm togatæ aptior concioni. Verum quicquid erat adeptus à natu-

ra boni, quadam perplexi, obscurique sermonis ambitione postea corrupta, falsaque recti specie paulatim in vitium delapsa est virtus. Cæsar quidem Augustus, qui nihil antiquius ducebat, quàm apertissimè animi sensum exprimere, in eo damnabat reconditorum verborum, ut appellabat, foetores: Et qui Tiberio priuigno non parcebat exoletas voces aucupanti, collegam suum Antonium increpabat, ut insanum; quòd Annij Cimbri, Verrijque Flacci æmulus, ea scriberet quæ mirarentur citius homines quàm intelligerent. Exorti sunt, his annis viginti proximis, non dissimili laborantes insania, noui quidam Antonij, utinam minus multi, quorum causa, ne quid dissimulem, hanc præfatiunculam institui. Si quidem me facturum operæ pretium putavi, si istum animi morbum vel arte aliqua persanarem, quod in ijs difficillimum est, qui sic ægrotare malunt quàm valere, vel aliqua ex parte imminuerem: idque saltem assequerer ne hæc apud nostros latius serpat contagio. Atque ut ex quo capite omnis hic manet error videatis, has nobis turbas dedit, daturaque est inconsulta famę cupiditas, & intempestiua eruditionis affectatio. Blandum me hercule malum, eoque cauendum diligentius. Nempe sibi magnifi-

cum fore, ad nominis commendationē credunt adolefcētuli, si cūm aliquid repperint grammaticorum vulgo indictum, vel inauditum, id omnibus chartis illinant, & eo vtranque impleant paginam: nec semel cotinam se meruisse ciuicam arbitrātur, si vnum aut alterum verbum, eorū opera, quasi quodam postliminij iure, videatur in Latium rediisse. Agnosco ingenium: probō indolem: nec reprehendo quod in literis sedulō molliuntur; dum id bono fiat modo: & inde proficiantur vnde oportet. Nunc contrā fieri cernimus, & ridemus quod aiunt, *canterium in porta*: quoniam longum iter ingresso, vt linguæ Latine regio longissimè latissimèque patet, non animaduertunt se ad eius limen offendisse: neglectisque auspiciis, quorum in principiis vis inest maxima, se quò magis progrediuntur eò minus rectè feliciterque procedere. Quid ergo est? nondum illis optimus eloquendi magister persuasit, *vitium in oratione vel maximum esse, à vulgari genere, & communi consuetudine sermonis abhorere*: nec illud ex Aristotelis tripode oraculum audierunt, *μόνη λέξεωσ ἀρετὴ σαφὴ εἶναι*: vnicam & singularem orationis esse laudem, si perspicua & aperta sit. Cur enim à natura data nobis oratio? nōne vt cum fidelissima,

tum apertissima mentis nostræ fit interpret. Data lingua, quæ tacitæ cogitationis fit internuncia, & complicatas notiones nostras euoluat. Data vox, ut varios animi motus exprimat, non ut imitetur auium garritus, qui egent augurum interpretatione. Ἀλλ᾽ ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας, inquit in Phœnissis Euripides; & qui planè simpliciterque verba facere non didicit, necesse est ignoret quid sit Romanè & Latinè loqui. At in procliui est, inquit, nec in eo laborandum quod & pueri & mulierculæ sua sponte faciunt. Experiantur isti qui desueuerunt: quam id sibi iam sit arduum sentient. Nam quemadmodum qui in compedibus & tenebris diu iacuerunt, licet emissi solutique sint, vix tamè incedere aut lucem ferre queunt: sic in obscuris verborum ambagibus, & densa orationis caligine diu versati, cum iubetur prodire in publicum, & more cæterorum hominum loqui, æstuant, hæsitant, circumspiciunt, nec tria verba commutare possunt. Atque ut ea quæ liquida sunt facilius turbaeris quam effeceris ut quæ turbida sunt liquecant: sic ex perspicua obscurâ, quam ex obscura perspicuam facilius reddideris orationem. Et ut eæ lanæ quæ natura candidæ sunt, si semel arte infuscantur, natiuum colo-

rem numquam postea recipiunt : sic orationis candor hac vetustatis infectus fuligine, prorsus interit ; & in eiusmodi maculis eluendis fullones operam ac cimoliam perdunt. Quamobrem nondum satis constitui deridendine magis sint, an miserandi, qui omnia Latini sermonis conuerrunt purgamenta, vt eorum scripta niteant : & quod in Ennio Virgilius legit, relinquunt: quod reliquit libentissimè legunt : est autem eiusmodi ; vt si nominare velim honos auribus præfandus sit. Splendorem, opinor, petunt è ferrugine, veterique panno depexam & detritam assuunt purpuram, vt suas nobis diuitias ostendant; seque indoctis venditant pro gemmarijs, vt à doctis habeantur scrutarij. Quod si nihil illos nisi priscum delectat, nuptias censeo contrahant Manilianas , & Cascus Cascam ducat : vel si perplexa & contorta illis tantopere placet oratio , ad Delphicam se conferant dictionem. Sin metuunt ne intelligantur, quin vtuntur consilio Phauorini, & tacent , atque ab infelici charta prurientem abstinent manum? Verùm nos nostraque nimium amamus sine riali : & , vt quocunque pacto innotescamus, ancipitem subire ingenij aleam malumus quidlibet scriptitando, quàm sine vlla existimationis nostræ iactu-

ra, certissimum amplecti silentij præmium. Videte præpostera iudicia. Cùm variæ mortalium linguæ, diuersiq̃ue sermones eodem tendant, vt apertè quisque nostrum eloquatur quæ sentiat, recta, simpliciq̃ue viâ, natura istuc ducit: nos hanc ducem spernimus: & imperitorum opinionem sequimur, quæ per multas salebras, multosq̃ue anfractus, tandem eo pertrahit vbi pro eloquentia balbutiem doceamur & infantiam. Sordent nobis Tullius, Cæsar, Terentius: Valerij Antiatis, Cincij, Cælij, Pisonis, Fabij Pictoris, Quadrigarij, Sisennæ annales requirimus. Vnde tam delicatum fastidium. Cato, & Varro, vix ad stomachum faciunt: vix auiditatem nostram explent primi Consulium fasces, & fastorum incunabula: Decemvrales tabulas, leges regias, Saliare carmen, icta cum Sabiniis fœdera, Fecialium iura formulâsq; transcendimus, vt penetremus in sermonem Aboriginum, tanquam simus cum Egeria Numæ, aut cum Euandri Carmëta loquuturi. Equidem mihi sæpe cogitanti cur hæc à iuuentute nostra tam cupidè expetantur, id vnum in mentem veniebat, magnis erroribus magna interdum prætexi nomina. Sectatores enim se pleriq̃ue istorum esse profitentur Plauti & Sallustij; grauissimisque nitantur aucto-

ribus, nisi auctoritatem illi defugerint. At hoc non est, mihi credite, Plautum imitari, quædam modò Plauto sublegere, vel obsoleta, ad antiquitatis speciem; vel obscura ad eruditionis ostentationem. Quadruplicem potius adhibeant cautionem ingenui adolescentes in euoluendo Plauto, si mihi obtemperare velint: Primùm, si quæ verba ridiculi causa confingit, vt multa procudere solet, vel si qua iungit audacius Aristophanis more, ea comicæ putent esse licentiæ, neque sibi permittant. Deinde si qua occurrent obscœniora, vt lasciua fuit scena illorum temporum, nullam inde concipiant turpitudinis maculam, sed per ea sic incédant quasi per mediam Suburram properent ad sobrium vicum, aut ad aliquod pudicitiaæ sacellum. Præterea nimis prisca verba, & ferè desita, sibi tantum seponant ad cognitionis oblectationem: vt elegantes consueuerunt homunculi antiqua vasa, sigilla, & nomismata; quæ recondita delectant, neque deprompta inter quotidianam suppellectilem deteruntur. Sirpos denique vitent, & Plautinarum quæstionum cruces, in quibus frustra se torsisse viros doctissimos M. Varronem, Ælios, Gallū, & Stilonem, Ateios, Capitonem, & Philologum videmus. Cætera omnia meo bono

periculo, studioſè conſectentur, quæ ſi fuerint aſſequuti, non erit quòd alium Latini ſermonis fontem ad hortulos ſuos irrigandos deſiderent. Venio ad Salluſtium, cuius ſe quoque imitatores videri volunt. Quod is olim arguitur feciſſe vt ex Catonis originibus multa furaretur quæ pro ſuis ederet: id cenſeo faciant in ſcriptis Salluſtij: furique ipſi ſurripiant quod non minus aptè concinnèque in rem ſuam poſſint conuertere. Si propitia fuerit Lauerna, bonuſque Mercurius, haud metuum coire ſocietatem huius criminis, & ope conſilioque meo furtum eſſe factum conſiteri. Imò verò ſi iudex in hac quæſtione ſedeam, non modò eos mea tabella furti abſoluam, ſed etiam laude ac præmio dignos iudicabo. At qui ſanè turpius nihil eſt his furibus manifeſtariis, qui neque cauere ne deprehendantur, neque rerum furtiuarum ſigna commutare didicerunt. Verba tantum obſoleta venantur, intermortua ſuſcitant, ſepultaque effodiunt, quæ paſſim ſcriptis ſuis & ſine vllò delectu aſpergant: viſitata, trita in medio poſita, illos latent: Et qui noſſe laborant quo modo rex Latinus cum Iano fabulatus ſit, quis auorum ſuorum ſermo, ante centum annos fuerit ignorant. Cur ſi libet iis eſſe antiquariis, nò priſco ſermone

fabellas nobis componunt Milesias, Apuleij exemplo, eiúsque felicem imitantur audaciam; aut verecundam in eo genere A. Gellij diligentiam; quem præclari emendatores Agellium appellari iubent. Ineptè, & penè dixerim improbè, cum id repugnante fiat Valerio Grammatico, & re & nomine probo. Mitto quàm inæquabili ac discolori filo eorum texatur oratio: quàm longè arcessita verba, ideóque putida: quam discrepantia, & alieno loco posita: in quibus tam perit gratia, quam in beneficiis malè collocatis. Scio, quosdam esse, paucissimos tamen, quibus hic priscè loquendi scribendique conatus præclare successit: quorum laudi semper fauebo, tantum absit vt quicquam de eorum fama detractum velim: Quin haud negauro me vtique cò antiquitatis studio teneri, vt si auctio necessario facièda sit, res alias omnes potius subiecturus sim hastæ, vocique præconis, quam abalienaturus illa, quæ animi caussa multis iam annis & vigiliis mihi comparavi: Sed monendam mihi iuventutem putavi, vt dum tener est animus, dum flexibile ingenium, dum stylus quocunque ducis sequitur, vt statim optimis affuescat. Dehortor etiam ab imitatione dissimillimi generis hominum, qui toti sufflati fucóque obliti,

bonam habitudinem, munditiámque, & elegantiam orationis mentiuntur: vbi propius inspectaris, nihil sani, nihil succi, nihil neruorum: & quorum sermo funiculis ac fidiculis non articulis cohæret. Hi sunt qui Tullianis verbis implicati, vt in pampinis inuoluculi, longísque & contortis comprehensionibus verborum, sibi & imperitæ multitudini meri videntur Cicerones, aut saltem Ciceroniani; quòd posterius ego lubens illis concedo, eoque amplius vt syllaba tantum nomen augeatur, sintque & habeantur Ciceroniasini. Non sunt tamen ista huius disputationis. Nam sentio me in altum abripi, metuoque ne iam longius quam destinaram prouectus sim. Itaque inhibeam, optimum est, & me referam in portum, quando susceptum definitumque cursum iam confeci. Ostendi enim quid Tullio nostro propositum fuerit in carpenda inimici Antonij epistola, eumque in hac re Demosthenis sequutum esse exemplum. Et quia *Ἐὶ ἀρχαιολογίας* mentio inciderat, ab eius prauo studio reuocare conatus sum illos qui nimium præcipites illuc feruntur: orauí vt paulisper se sustineant, & firmius ac maturius iudicium expectent, quòd veterum scripta legere, expendere, & in vsum suum traducere commodius

possint. Rectè necne censuerim, alij viderint, hoc liquido tantùm affirmauero, me bona fide consilium dedisse, cuius neque me vnquam neque vos, vt spero, pœnitebit.

IOAN. PASSERATIUS

N. R. S.

AM O te quòd Plautum amas, amores meos: adcoque non offendor rivalibus, vt ad eius notitiam & familiaritatem aditum permultis quotidie coner aperire. Hoc si tibi persuaseris à me fieri bona fide, quod nunc dicam bonani boni consules. Dum literas tuas, & libellum vnâ missum lego, animaduerti te studio Plautini sermonis labi longius, & ad prauos antiquitatis imitatores diuertere, quibus omne penu est in priscis glossematis, & omnis cura in concinnando tessellato Lucillij opere. Blandum & peruicax malum ista κακοζήλια; à qua nisi maturè caues, stylus tibi perpetuo perierit. Sapiens, si rationem ita mutabis vt eū tibi fingas & læuem & vberem; meminerasque sine filo æquabili orationē non rectè contexi. Aliud est enim scribere, aliud suere cœtones; quod qui faciunt, vix est vt nō in peruagatū morbū incidant, cui iā olim à Marone inditū nomen. *Attica Febres*, Si plusculum essem na-

ctus otij, longiorem haberes epistolam. Sed ea nihil opus est, quandò vir optimus, tuus pater te monet amborũ vicem; cui, fat scio, parebis monstranti benè. Id vero mihi hæc pauca vt exararem auctor fuit, ne mireris me tibi consilium non petenti dare. Vale. Luteiæ Parisiorum. V. Kal. Apriles.

IOAN. PASSERATII PRÆFATIO IN CATILINAM SALLUSTII.

QVIBVS ex rebus togatorum longè doctissimus M. Vario, in satyra Menippæa *Nescis quid serus vesper vebat*, constare dixit omnibus suis numeris absolutum conuiuium; si collecti belli homunculi, si lectus locus, si tempus lectum, si apparatus non neglectus: earum ego rerum partem alteram nunc esse nobis oblatam video, alteram spero non defuturam. Adest enim locus docendi auctoritate amplissimus, discendique frequentia celeberrimus: & anni tempus dudum venit quo nos ad hæc nostra munera referre consueuimus. Belli autem vt conueniant homunculi optare possum, præstare non possum, auditores:

id à vobis pro humanitate vestra expectatur, neque tamen vt valdè faceti, vrbani, commodique sitis postulo: abundè comitatis erit si, quod in templis olim iubebatur, *hoc ageris, fauebitis linguis*, & vos hinc non commouebitis ante sacrorum solempne verbum *Ilicet*. Quod ad conuiuarum numerum attinet, Terentia lege soluti sumus, quæ vetat conuiuas intra Gratiarum, aut supra Musarum numerū adhiberi. Nam hoc quasi epulum est, tam inuocatis quàm vocatis præbetur, & omnibus promiscuè ius est accumbere. De apparatu, nihil magnificè pollicebor, nec eorum ambitiosas imitabor ineptias qui diuersorij ianuæ inscribebant, *Hospes hîc benè manebis*. Accipiam vos vt poterò, & vt frugi homines oportet, vterque medicorum consilio qui vitandas esse moneant cœnas dubias. Itaque faciam vt ante mensam, cœnæ caput, & bellaria idem esse dicatis; coctumq; istuc & conditum à Chalcidensi Titi Quintij conuiuatore. Interea quod apponetur boni consulite, & in tenui apparatu vt inopiæ pudorique meo succurratis, seruate placentæ locum. Ecce vobis appono Sallustium. Non audetis attingere? Thyesteum conuiuium non est; conficite, consumite: confectus & consumptus ex se

renascetur vt Tityi iecur in fabulis : & postquam famem vestram expleuerit, nihilominus incolumis manebit. Licet audivissimè, & ad satietatem vsque appetatis, tanquam ex Platonis vesperna hodie surrexeritis, cras melius prandebitis. Diffusum autem bibemus vinum, non haustum de dolio, nisi optimæ notæ defecerit cadus: & regem qui præscribat modum, incorruptis eligemus doctorum suffragiis, non incerto talorum iactu fortiemur. Flosculos, corollas, vnguenta, pulvillos, venustas mulierculas, & eleganti forma ministros, relinquemus delicatis. pro fidibus, tibia, pueris symphoniacis, assentantiunculis parasiticis, & scurrilibus iocis, seria nos oblectabunt acroamata. Sed quoniam nonnulli extiterunt, & vereor ne iterum existant, qui has epulas fastidirent, nausæamque cæteris mouere conarentur, eamus obuiam calumniæ, & obtreçtatoribus occurramus, quibus non caruisse Sallustium haudquaquã mirum est, cum inuidia, sicut ignis, summa petere soleat. Dux & signifer istorum fuit Asinius Gallus Pollionis filius, quem super tanta re disceptatorem non accipio, si quis mihi iudicem ferat. Indignus enim cui de capite Sallustij tabella detur, cum ore tam duro fuerit vt M. Tullij eloquentiam conte-

ieret, totas orationes vellicaret, verba singula, vt nec propria nec latina, insectaretur, edito libro cui nefarius titulus Ciceromastix. Titus etiam Liuius parum æquus Sallustio fuisse perhibetur. Nollem profecto, vel hominis caussa, diligentis, accurati, & eruditi scriptoris quantum qui plurimum. Quocirca nisi alienis manibus non tangam hoc vlcus, & ne quid offendam, egregia cum Sallustij laude, permittam hanc Senecæ arbitrio controuerliam. *Cùm sit præcipua in Thucydide virtus breuitas, inquit, hac eum Sallustius vicit, & in suis illum castris cecidit. Nam in sententia Græca, tam breui quàm saluo sensu, detrahas vocem aliquam, constabit sensus, si non equè comptus, tamen integer: At ex Sallustij sententia nihil dem sine sensus detrimento potest.* Titus autem Liuius tam iniquus Sallustio fuit, vt hanc ipsam sententiam, & tanquam translata, & dum transferretur corruptam obijceret Sallustio: nec amore Thucydidis facit vt illum præferat, sed laudat quem non timet, & facilius putat à se vinci posse Sallustium si antè à Thucydide vincatur. Verùm Liuium bonam cum gratia dimittamus: neque admodum irascamur Trogo Pompeio si de Sallustio secus existimauit: satis poenarum dedit quòd interiiit. Fabij verò Quintiliani censuram

tanti faciamus, quanti estimanda est ludimagistri alicuius cum Orbilij fascibus dictatura. Lenæi quoque grammatici probra in Sallustium vt iratæ aniculæ conuitia, & arrepta de triuio maledicta, contemnamus: exquiramus potius omnem obtrectationis causam & calumniæ. Duo sunt opinor quæ malignè carpuntur in Sallustio: nimis concisa oratio, & nimium antiquitatis studium in verbis. Quibus non probatur Sallustiana breuitas, ij nullam breuitatem non obscuram esse putant; & hæc tam altis radicibus defixa est opinio, vt vix è quorundam animis euelli queat. Ego inutile certamen non suscipiam aduersus pertinaces; si quis tamen se doceri patietur, ostendam esse multa quæ breuiter simul & perspicuè dici scribique possint. Atque vt Homero testimonium denunciemus, nónne breuis idem & dulcis apud eum Menelaus: *Ἦτοι μὲν Μενέλαος ἐπιπροχάδ' ἰω ἀΐορευε, Παῦρα μὲν, ἀλλὰ μάλα λιγέως, ἐπεὶ ἔ πολύμυθος.* Huius orationis breuitati si quid obscuritatis inesset, numquam ei comitem addidisset suauitatem. Prodeat item alter Homerus somnio factus, Ennius qui nescio quem Seruilij familiarem his exornat virtutibus.

*Doctus, fidelis, suavis homo, facundus, suoque
Comites, scitus atque beatus, secunda loquens in*

*Tempore, commodus, & verborū vir paucorū.
 Multa tenens antiqua, sepulta.*

qua velut imagine nostrū expressum agnoscimus Sallustium. Audiamus & Phocionis vocem, cui quondam in concione sedenti vnus è popularibus, videris, inquit, ô Phocion, nescio quid tecum ipse meditari. Tum ille: Non aberras à coniectura: meditor enim & cogito num ex ijs quæ ad populum verba facturus sum, aliquid valeam circumcidere & amputare. Atqui eius breuiloquentiæ tanta vis erat, vt quoties ad dicendum Phocion surgeret, ipse rex concionis ac fori Demosthenes fateretur adesse verborum suorum securim: Ideoque Polyuctus Demosthenem aiebat magnum quidem esse oratorem, sed Phocionem melius dicere. Ille videlicet copiosa, vehementi & incitata oratione, ceu gladio dimicabat: hic subtili, presso, & angusto sermone, ceu pugione, rem gerens, propius vrgebat, instabat acrius, fortius feriebat, confodiebátque aduersarium. Age verò, quid breuius epistola, non duorum modò verborum, qualis ea fuit, *Lacedæmonij Philippo, Dionysius Corinthi*: sed vnus duntaxat literulæ: si quidem vna fuit tantùm qua respondere Lacones Littera, & irato regi placuere negantes, & ea littera nihil significan-

tius, nihil apertius. Innumerabilia eiusmodi breuitatis exempla, ex Lycurgi profecta institutis, prodita sunt memoriæ, quibus prætermittis ad Thucydidem redeamus, cum quo Sallustius, ut Æterninus cum Placidiano à criticis componitur. Sic igitur de eo M. Tullius in libro secundo de oratore. *Thucydides dicendi artificio facile omnes vicit; qui ita creber est rerum frequentia ut verborum propè numerum sententiarum numero consequatur. Ita porro verbis aptus & pressus, ut nescias utrum res oratione, an verba sententiis illustrentur.* Et in libro de claris oratoribus, ubi Cæsaris commentarios, ut nudos & rectos vehementer probat, negat esse quicquam in historia pura & illustri breuitate dulcius. Præterea breuitas inter virtutes narrationis recensetur, cui sit adiuncta perspicuitas. Quid autem aliud est historia quàm perpetua quædam rerum gestarum narratio? Hic fortasse nos aliquis auctoritate Aristotelis oppugnabit, qui peruagata ista, de breuitate narrationis, præcepta Rhetorum irridet, ἡδὲ γὰρ ἐν ταῦτα βῆσι τὸ εὐὴ ἢ τὸ ταχὺ, ἢ τὸ σιωπώμως, ἀλλὰ τὸ μετείως, ut benè narretur, id nō vult esse positum in celeritate, aut breuitate, sed in mediocritate certoque orationis modo. Aristotelem Rhetoribus liceat, si libeat, vlcisci, & par pari re-

ferre quod eum mordeat. Contédent enim, Aristoteli fatius fuisse vt breuitatis nomine malè audiret, quàm τῆς εἰκαισιότητος; & quàm ei exprobraretur futilis & molesta loquacitas, vnde & à Theocrito Chio κενόφρων appellatus fit in hoc quod Laertius posteritati tradidit epigrammatico : Εἰρμείδ' εὐνέχου, ἢ δ' Εὐβύλα ἀμα δ' ἄλα, Σῆμα κενὸν κενόφρων τεύξεν Ἀριστοτέλης. Dij tamen melius quàm vt hoc vitium hære in Aristotele cuiquam credamus, aut in eo, cuius paulò ante mentionem fecimus, Liuiο : quamuis Cæsar Caligula, cum eius scripta vellet abolere, vnam hanc causam confingeret, quòd esset verbosus in historia. Nobis satis erit id obtinuisse, quoddam genus esse breuitatis minimè obscuræ, in qua vnus omnibus præstiterit Sallustius; & ob eam rem Valerium Martialem, nō tam de sua quàm de communi eruditorum sententia, Romanæ historiæ principem iudicasse: Qui si horridus incultus, obscurus fuisset, vt isti somniant, Cornelius Tacitus, & ipse breuitatis mirus artifex, non illum nominasset *rerum Romanarum auctorem florentissimum*. Sed ego sum ridiculus qui de breuitate multa disputo, neq; ad alterum Sallustianum crimen protinus transeo, de quo hi olim in vulgus sparsi sine auctore versiculi:

Et verba antiqui multum furate Catonis

Crispe, Iugurtina conditor historia.

Si verum est quod arguitur, factū à Sallustio improbè. In simulatur enim furti, & quidem manifesti: quo quidē maleficio vel è duodecim tabulis Catoni tradendus est in seruitutem, vel, si benignius cum eo agatur, existimationis iactura & quadrupli pœna subeunda est iudicato. Ridebit ista me hercule Sallustius, vltroque ibit in neruum, vt qui se totum iam addiderit Catoni. Nos properantem lacinia retinebimus, & furtum esse factum non concedemus, cum inuito domino res aliena contrectata non sit. An Homerus & Ennius, si reminiscant, res suas & verba repetent à Virgilio, & manus iniectioe vindicabunt, ac non potius gratiam habebunt quod se potissimum delegerit quos imitaretur? Quid quod res aliena esse desijt? Nam simul ac editi sunt libri, quicquid inest, publicum est, & vtitur quisque pro suo. Videtis quàm infirmum sit hoc furti crimē, & quàm non indigeat deserto patrono. Extarent Catonis origines, è quibus multa Sallustium excerptisse ex Suetonij Augusto cognoscimus! libenter cum Sallustio coirem huius furti societatem. Vtinam ad nos peruenissent Sisennæ historiarum libri, Pisonis, Qua-

drigarij & aliorum annales ! ego plura inde vel palam fumerem , vel clàm furriperem ac reconderem : non vt priscè loquendo non intelligerer, quod tacendo magis possem assequi, sed vt veterum auctorum reliquias tot locis dissipatas colligerem & intelligerem facilius. Equidem, quandò huc semel orationis impetu prouectus sum, de me non dubitabo confiteri quod multò præstantiores viri semper præ se tulerunt, antiquitatis, & amissorum temporis iniuria Codicum incredibili desiderio teneri: & si quid huius generis atate ferre potuit, amare, amplecti, exoculari. An errem nescio, mihi certè meus iucundus est error : finite sic infaniam: cui suus placet morbus, ei odiosus est qui parat facere medicinam. Habet quiddam ἑλκυστικὸν antiquitatis effigies: tacitè uos ad se allicit, trahit, rapit. & humanissimum quémque cogit illa venerari, vt aliqua religione consecrata, in quibus impressa cernit eius vestigia. Scrutantur alij nummos adesis iam & fugientibus notis : plerique lamellas, sigilla, truncas statuas, & frustra marmoris, & ruderibus cadaueribusque oppidorum effodiunt : Multi deorum manium sanctitatem violant, neque parcunt sepulchris, dum eruant quod in bibliotheca repositum colant, & pro fumosis

maiorum imaginibus ostendent: pars maxima erosas à tineis & blattis membranas cōquirunt, cariosasque membranas noctes & dies euoluunt, si qua fortè superioris eui monumenta literis consignata illic reperiant. Quod si verbum vnum aut alterum nostro sæculo inauditum ex iis tenebris in lucem protulerint, vt re bene gesta, non expectato senatusconsulto, triumphant. Nolite enim arbitrari omnem vim antiquitatis & splendorem in rebus esse, nullum in verbis. Longè aliter æquales Sallustij (& quanti viri?) existimabant: M. Cato priscorum verborum vt priscæ sanctimonix obseruâtissimus: M. Brutus, libertatis vindex fortior quam felicior. M. Antonius qui postea triumuir reip. constituendæ: Annius Cimber cui faceret àncipiti dicto Cicero patricidium obiecit, *Germanum Cimber occidit*: Verrius Flaccus, ex cuius messe spicas legit festus Pompeius: Diuinarum denique & humanarum rerum scientissimus M. Varro, vt indicant pauca, quæ ex luctuosissimo eius voluminum naufragio ad nos enatarunt tabellæ. Mitto Ælij Galli, & Sinni Capitonis, clarissimorum iuris antistitum curam & operam priscorum verborum explicatione collocatam: tantùm dicā quod est in prouerbio *Cascus cascā ducit*: Nuntia

vetustatis historia verbis gaudet vetustis; & antiqui mores antiquo sermone delectantur. Quid igitur? ego ille antiquitatis admirator si mihi ducenda esset vxor, an Hecubam ducere malletm quam Polyxenam? Dissimillima est ratio corporis & ingenij: forma corporis caduca & fluxa est, paucorumque annorum spatio deflorescit: quod ingenio perfectum suam habet Venerem, vetustate non senescit, ex temporis longinquitate plus ei conciliatur gratiae, quemadmodum piscibus ex ætate plus commendationis accedit. Quo tandem progrediar? nonne populi Romani caeremonias, rogationes, formulasque omnes priscis verbis placuit esse conceptas, quod verba rebus plus adferunt amplitudinis & maiestatis? Haecenus quid in Sallustij reprehendatur scriptis ostendimus & refellimus, satisque officio fecimus: tam curiosi autem & maleuoli non sumus ut in eius vitam inquiramus. Viderunt istud magistri morum: nos id tantum studemus eruditionis & doctrinae illius famam factam tectamque esse ab omni calumnia aut inuidorum aut imperitorum. Vos ex hoc vno Catilinario bello facile perspicietis quam religiosè historiae legibus paruerit; ut nihil illic scribatur falsi, nihil non scribatur veri, suspicio gratiae nul-

la sit, nulla simultatis : vt progrediatur ordine temporum: vt sub oculos subijciat regionum situs : vt consilia præcedant, facta comitentur, sequantur euentus: vt interpositis grauissimarum sententiarum aculeis pungat improbos, excitet inertes, nauos & industrios ad decus & gloriã cohortetur. Cæteras historiæ laudes oratione complecti longum esset, & huic loco non valde consentaneum. Sinamus in isto se campo pueri exerceant, ne abutamur vestra opera diutius, quam bonam & benignam præbuiſtis. Purgandum nunc est hoc forum quasi præco supremam pronuntiarit. Quare si vobis videtur discedite, auditores; nihil vos amplius moror: iam enim ventum est ad pontificium illud de quo supra vos admonueram, *Illicet.*

IOAN. PASSERATII IN LI-
BROS HISTORIARVM SALLV-
stij oratio.

SATIVS fortasse nunc fuerat, au-
ditores, si longiore mora culpam
contraxi, eam astutè dissimulare,
ac præterire silentio, quàm leuiter
obiiciendo, vel refellendo, me mihi appo-
fuisse calumniatorem, aut præuaricatorem
videri: neque tam iniquitate causæ, legitimá-
que cera, quam discoloribus tabellis, & futo-
rio, vt aiunt, atramento, esse absolutum. Ne
tamen ista confessionem dicatur imitari ta-
citurinitas, cur aliquantò serius quàm cæteri
prodierim, & quid in hunc annum cœperim
consilij, dum breuiter expono, velim beni-
gnè, id est vestro more, audiatis. Mihi qui-
dem cum hyberno tempore patum firma
valetudo esse soleat, quamuis non decubue-
rim, (neque tanti mihi sit huius muneris va-
catio vt decumbam,) morbi excusationè, &

verbis, quibus Mæcenatem affatur Horatius, apud vos vti licet:

*Si me viuere vis sanum, rectoque valentem,
Quam mihi das agro, dabis egrotare timenti,
Auditor, veniam.*

Tueri me possum etiam oratione Terentiani Getæ:

*Gallina cecinit: interdixit hariolus:
A ruspex vetuit ante brumam aliquid noui
Negotij incipere: quæ caussa est iustissima.*

Ac quoniam aruspicias incidit mentio, monuit me Spurina ille, qui artis suæ veritatem Idibus Martiis cōprobauit, ante flatum Faunonij nefas esse ad cōsuetudinem reuerti: vt iam temerarius haberi debeam, qui Zephyri aduentum non expectauerim. Denique periniquum est, quod paululum ab his signis absumus, nos vt emāfores increpari, aut coerceri vt desertores: iuberique frequentes huc procedere, quibus non procedunt stipendia. Abeunt, inquam, magna ex parte, nostra præmia, & incertum quando redditura sint. Quò abeant quæritis? quò nequam homines; ad bellum: & ad teterrimam ciuilibus tumultus hydram, cuius tot capitibus contundendis & exurendis vix decem Hercules suffecerint. Nos interea capite minuti, ridiculo genere adoptionis, in aliã transimus familiam,

& pro Voleſis, aut Metellis nepotibus, Piſo-
 nes frugi : Imò verò metuo ne pro Licinijs
 Craſſis, Licinij Macri poſthac nominemur.
 Digna ſcilicet merces, labore noſtro merces
 nobis redditur, ſi, vt publico docere com-
 pellimur, ita & priuatim cogimur eſurire.
 Verum his querelis ſtatuet modum notiſſi-
 ma Tragœdiæ clauſula : Πολλὰ μορφῶν τῆς
 δαμνίων, Πολλὰ δ' ἀέλπτως κερκίνουσι θεοί: κ' τὰ
 δοκηθέν' ἔκ' ἐλέεσθαι; τῶν δ' ἀδοκήτων πόρον εὔρε
 θεός: quod breuius & cōcinnius noſter Maro:

Fata viam inueniant, aderūtq; vocatus Apollo.

Ceſſationis ergo crimen, ſi crimen illud eſt,
 accuratius diluere non placet ne ſuſpicio-
 nem culpæ augeat nimis elaborata deſenſio:
 reſpondebo iis potius qui me leuitatis & in-
 conſtantiæ arguere volent, quod Propertij
 ſuſceptam interpretationem vel depoſuiſſe
 videar, vel abieciſſe, cum me ad Salluſtium
 contulerim. Imperiti gladiatoris hæc eſt, &
 in me fruſtra coniecta petitio quam ita faci-
 lè vitabo vt Priami telum Pyrrhus,

rauco quod proinus ære refulſum

E ſummo clypei nequicquã umbane pependit.

Nō enim mutata mea ratio, nec me ſuperio-
 ris conſilij pœnitet : ſed commodius viſum
 eſt in Veneris menſem, Aprilem dico, Vene-
 res & Amores Propertij differre. In Sallu-

stianis autem scriptis , vt in amœno & opportuno diuersorio , tantisper commorandum se hyemis sæuitia frangit, & veris internunciæ reuolant ad nos hirundines. Multa verò me impulerunt vt has quatuor orationulas, & epistolas duas, quæ solæ ex libris historiæ super sunt, explicandas sumerem: horum & illorum temporum similitudo: crebritas & acumen sententiarum: delectus & nitor verborum: incredibilis, eadêmque perspicua breuitas: ac in primis antiquitatis admiratio, cum eorum quæ amissa sunt desiderio coniuncta. Quemadmodum enim ex nobilium quondam oppidorum ruinis, proiectisque cadaueribus, pristinam eorum magnitudinem animo concipimus: sic ex huius præclari operis, tanquam ingentis ædificij collapsi parietinis ac ruderibus, quale, & quantum olim fuerit æstimamus. Cætera sparsa, minuta, lacera, quæ docti diligentisque viri vndique collegerunt, nullum tanti corporis membrum efficiunt, ad quod abscissum seruatûmque, prisco ritu funerum, mortuo iusta faciamus, & æternæ Sallustij memoriæ parentemus. Quid quòd nec hæ concionum & epistolarum reliquiæ, ad nos integræ peruenire potuerunt? sed partim vetustatis iniuria deformatæ, partim librariorum

inſcitiã & incuria corruptæ , malam inſuper
eorum manum expertæ ſunt, qui, vt harpyiæ
in Phinei menſis,

*Omnia contingunt, contactuque omnia fædant
Immundo.*

Eiuſmodi hominum audaciæ qui reſiſtunt,
& librorum integritati, & commodis iuuen-
tutis conſulunt : quibus quia faueo impen-
ſius, quid ea de re cenſeam pauçis oſtendam.
Iouis & Memorix filias pingi fingique virgi-
nes, nemo neſcit : cur ita pingantur, ſingan-
túrque, ſi quis ignorat , meminere, hac nos
imagine admoneri , cùm in vniuerſa vita,
tum maximè in literis , vt virginali præditi
ſimus modeſtia. Itaque verecundè ſe gerant
oportet, qui in ſtudiis humanitatis cum lau-
de verſari cupiunt ; caueántque, ij præſertim
qui de obſcuris deprauatiſque locis iudican-
di partes depoſcunt , ne à quoquam acerbè
diſſentiant : néve ſibi , aut aliis nimium cre-
dant ; & ante omnia , ne quid temere affir-
ment; quia falſa veris, vt vitia virtutibus, fini-
tima ſunt , paucique tenent eam notam qua
verum à falſo diſcernitur, tutiſſimam in ſcri-
ptorum mæandris, atque labyrinthis inſiſtūt
viam, qui , vbi occurrit ſpecies mendii, vete-
res libros, ſi copia eſt, adeunt: vt in rebus du-
biis, magna cum religione, libros ſybillinos

adibant Quindecimviri. Si nihil opis afferunt codices; altera progrediendum est, opinionis, & coniecturæ via; quæ valdè præcepta est, & lubrica; in variis que ducit errores: nisi suspenso gradu incedamus; &, vt fit in tenebris, manu iter prætentemus. Lapsos enim quamplurimos, & quotidie per eam viam labi, certissimo indicio sint, *variarum lectionum, verisimilium, coniectaneorum, emendationum, observationum*, & id genus innumerabilia volumina: in quibus eadem de re mille discrepantes reperiuntur sententiæ, cum plus vna vera esse nequeat. Fateor sanè plerisque eximia doctrina viros, quod in eluendis librorum maculis studium & operam suam libenter collocarint, bonam solidamque à præstantissimis auctoribus inisse gratiam: negari tamen non potest, quin hinc à multis multa peccentur, vt sunt ex Biantis oraculo οἱ πολλοὶ κακοί: quæ cuiusmodi sint si demonstraero, faciam vt quid vobis idem experientibus fugiendum, & quid sequendum sit intelligatis. Principiò, nec ferendam putavi vnquam certorum hominum in iis quæ non probant mutandis confidentiam; & mihi sæpe risum, ac interdum bilem, mouit ista verborum insolentia: *Ita hunc locum, sola ductus coniectura, verisimè restitui: Nos primi ex ingenio felicissimè*

sic emendauimus: Dubium non est quin ita scripserit, & ita reponere meo periculo: Sic omnino legendum est, vel libris omnibus inuitis &c. Aufer has, ut Comicus appellat, basilicas, & imperiosas editiones: indignæ sunt liberalibus disciplinis, in quibus nemo vnus regnum possidet. At enim, dicat aliquis, cum hæc tota res arbitraria sit, vnicuique liberum est quid sentiat eloqui, & quæ videantur praua, corrigere. Ego contra referam: quibusdam ea videri praua, quæ sunt rectissima; ut arquatis, & yeternosis, quæ lutea non sunt, lutea videntur: & ut stultis persuasum est nullum eorum qui sapiunt non insanire. Atque vtinam id & à paucis, & modicè tentaretur: Musarum vicem minus doleremus, quarum ad hortulos depascendos nouum subinde correctorum, ut crabronum, examen aduolat; nec quisquam abigit, aut indignissimum facinus vindicat. Qui Prætoris album corrumpit, ingentis pecuniæ damno multatur: qui testamentum subiecit, partum supposuit, alienum chirographum imitatus est, tenetur lege Cornelia: qui monetam adulterauit, capite plectitur: ij soli qui libros adulterant, & sacrosancta violant antiquitatis monumenta, impunè cum spongiâ grassantur: delent, inducunt, circumscribunt, toties stylum ver-

tunt, vt plures in vtraq; pagina lituræ quàm literæ appareant; nec prius appingere & affingere de suo quicquid libet desinunt, quã totos ferè libros alios fecerint. Nisi fortè cauillabuntur, aliam rem non fieri partibus commutatis, vt de Thesei naue disputatum est in scholis philosophorum: & à iuriconsultis responsum, eandem nauim existimari, cuius alia facta sit carina, prora, puppis, latera, malus, velum, antennæ, & gubernacula. Aduersus hos librorum, mangones, si repente nunc existat aliquis è numero eorū quorum scripta manibus nostris teruntur: puta, Sallustius ipse; profectò se in suis libris quaeret, & ignotorum hominum dissolutam benignitatem mirabitur, qui sibi nec roganti, & opulentissimo, tantum de suis copiis latigiantur: Idem ad extremum, missio ioco, his interpolatoribus seriò irascetur; & aut Morboniam dimittet, aut Anticyram censebit esse deducendam fanaticam correctorum coloniam. *Capras sanas, inquit Varro, nemo sanus in lege venditionis promittit, quòd nunquam sint sine febris: ideòque dentem earum, & saliuam, arboribus esse venenum tradunt: ac inde nomen inuenisse, quòd carpant omnia.* Qua ratione moti astrologi, ita eas receperunt in cælum, vt excluderent extra limbum duodecim

signorum: veriti, opinor, ne aliquod signum arrodere. Sic hæ bipedes capræ, siue potius hirci, perpetua febris laborant carpendi omnia; cùm interea se meros Chironas, & Podalirios esse credant, neque minus gloriose de se loquantur, quàm ille in Plauti Menæchmis medicus, qui se ait *obligisse crus fractum Aesculapio, & Apollini brachium*: Non inficior multis librorum vulneribus, & vlcerebus faciendam esse medicinam: sed parū est, quòd horum manibus tractata recrudescunt vulnera, nisi sanæ parti scalpellum adhibeant. Medicum libri desiderant leui mollique brachio; & Critobuli similem; qui sibi gloriam peperit immortalem, extracta Philippi regis Macedonum oculo sagitta: & curata, citra deformitatem oris, luminis orbitate. Effrænatam correctorum licentiam non insectabor diutius; quamuis satis vituperari nō possit, vt neque satis laudari eruditorum, ac bonorum virorum verecūda in eo genere industria: quos ego libenter, & honoris causa nominarem, nisi metuerem, ne quis eorum, quos nollem mihi succensere, vel à me non suo loco nominatum, vel præteritum esse, quereretur. Reliquum est, vt fontem, vnde ista manant vobis ostendam, ne quid ex eo fonte vel eius riuulis, ad restinguendam ina-

nis gloriolæ sitim , imprudentes hauriatis. Caput igitur erroris hoc est , quòd vt mole-
stum esse solet quicquid moram obijcit fe-
stinanti , ita quicquid nos ad optatissimum
cognitionis & scientiæ finem properantes
remoratur, vt odiosum tollere statim & amo-
uere studemus , ne quid posthac nobis aut
aliis exhibeat negocij. Enimuerò delicias fa-
cimus , si quacumque ingredimur , cylindro
æquari nobis solum , velut aræ ad trituram,
volumus : & sybariticum Caligulæ renoua-
mus exemplum, si longè profecturi , cum sa-
lebrosum , aut puluerulentum iter erit , velli
nobis omnes scrupos , & verri conspergique
vias iubemus. Mitto, quòd non rarò ignora-
tionis nostræ causam libris adscribimus ; &
dum nos pudet nescire quæ nescimus, impu-
denter ea loca mouemus , quæ melius fuit
non attigisse. Quippe vt sine populi Romani
iussu, comitijsq; Centuriatis , pelli quisquam
ciuitate, aut in eam restitui iure non poterat;
sic in libris, tolli, aut reponi oportet nihil, si-
ne veterum librorum consensu , & maximo
doctissimorum hominum quasi comitiatu.
Dicam, quod & magis miremini : ne veteri-
bus quidem libris auctoribus , id semper esse
faciendum : proptereaquòd , vt M. ipse Tul-
lius vociferatur , & priscae membranæ cla-

mant', constat ab iis ipsis qui hæc æterna ingenij sui monumenta nobis prodiderunt, multa sæpe mutata, aliterque scripta, & edita in vulgus fuisse. At veterum librorum usus, maiestásque omnis ita iacebit : mentísque nostræ aciem sinemus hebescere, si nullus erit coniecturæ locus ! Eius rei componendæ perfacile ratio inibitur, si, editionibus intactis, quæ pridem vulgatæ sunt, separatim antiquæ lectiones, & seorsim coniecturæ excudantur ; quibus tantum tribuo, quantum diuinationi hoc versiculo Ennius:

Bene qui conijciet, vatē hunc perhibeto optimū;

Γνώμη δ' ἀείσθη, μάντις, ἢ ἔυβελία:

vt ait in Helena Euripides. Plura fortasse de correctoribus quam par fuit ; præsertim cum in eos nuper luserit acutissimo vir ingenio, & singulari doctrina, in eo libello quem Somnium, siue Saturam inscripsit. Nos tamen eius scrinia non compilauimus ; Sed neque vobis, vt coniectoribus narrare somnium voluimus, & saturam ieiuni saturis reliquimus.

IOAN. PASSERATII PRÆ-
FATIO IN CATONIS ET VALERII
orationes de lege Oppia.

IERTIVS hic est mensis ex quo ce-
leberrimæ de lege Oppia contro-
versæ interpretatio à me vobis de-
betur, auditores: neque tamen vl-
lam huius nominis non expediti culpam su-
stinet, aut meæ pollicitationis obliuio, aut
moræ improbitas, aut fraudationis causa in-
famis latitatio. Istuc enim pensum iampri-
dem confecissem, & suo tempore puta-
tam rectè lanam reddidissem, nisi trans-
uersa incurrisset dira vis morbi, quæ per vr-
bem Academiámque nostram diu grassata,
necessitatem nobis attulit expectandi dum
vel sub exitum Autumni consensceret, vel
hyemis aduentu omnino extingueretur.
Nunc verò postquam tæterrima lues, velut
solemni ritu, & carmine procurata, procul
hinc cum strigibus abierit *ἀκυρότης ἔτι νῦν αἰ*,

alacrius ad intermissa referamus nos studia, & aggrediamur ad legem Oppiam, de qua vel stabilienda, vel conuellenda, memorabilis exorta est inter M. Porcium Catonem Consulem, & L. Valerium Tribunum plebis, contentio. Imminus hinc aperitur campus, ubi liberius vagari, & exultare quævis possit oratio, sed mihi angustius curriculum ipse circumscribam, decursuque spatio, quod vnicuique nostrum scholæ consuetudine definitum est, consistam. Proficiscar autem ex iisdem carceribus ex quibus emissus Cato in mores mulierum inuehitur, suisque ciuibus ope summa nititur persuadere, ut indomito animali frenos iniicere velint, & impotentem naturam firmissimis legum vinculis coercere, ac constringere. Atque, ut exordiar ab immodico sumptu, luxuque muliebri; quando ἡ γυνὴ τὸ *Σκολόν* ἐστὶ δαπάνηρον, quemadmodum ait Menander; qualis & quantus est mundus ille immundus, cuius usus tantum consistit in molliendis, poliendis, fingendis, pingendis, comendisque mulierculis; ut sunt vngueta, cerussa, rubrica, purpurissum, specula, volsellæ, pectines, spongiæ, aciculæ, & calamistra. Adde ornamenta, in quibus recensendis, & explicandis, si laborant iurisperiti, quid infelices mariti faciunt in comparan-

dis? Cuiusmodi sunt, inaures, crotalia, armillæ, viriolæ, aurum, anuli, margaritæ, gemmæ, petiti ab indico rubroque mari lapides: vitæ, mitræ, fasciæ, tæniæ, fibulæ, calanticæ, crocophantia, reticula, & anademata. Accedat iis vestis coloria, versicoloria, plumatilis, cumatilis, impluviata, ferruginea, cerina, ostrina, molochina, crocotula, caltula, violacea, lutea. Quo in numero sunt pallæ, pallia, togæ, tuniçæ regillæ, stolæ, ricinia, capitia, zonæ, focculi, plagulæ, penulæ, & strophiola: Ancillarum, Eunuchorumque comitentur greges; vehant equi, muli, carrucæ, lecticæ, sellæ, pilenta inautata, & eburata carpenta. Hæc tam multa, tam varia, tot empta damnis, laboribus, & periculis, cui tandem rei? vt viri secum habeant, quod facetissimus & acutissimus ait Epicharmus, ἀλυχία κοσμὸς μέναι. Quid enim aliud est forma cultûque insignis mulier, quàm pulchrè exornata & expolita miseria? Proinde non immerito exclamat Antiphanes, Ὡς ἐστὶ τὸ γαμῆν ἕσχατον τῆ δουλείῃ; Malorum extremum est vxorè ducere? Quamuis autem theatra eiusmodi sententiis personent, paucas tamen proferam, suo quaque loco, & è leuioribus poematis, ne ridiculum sit in nugis muliebribus agere tragicædias. Sequitur luxum ignauia, vetere notata

palliatorum verbò, γυναικὸς πύγῃ; & excipit ignauiam libido, siue, vt mollius dicam, nequitia. Nam vt in aluearibus inutiles fuci, sic in ædibus desides feminæ, quicquid viro- rum opera quæsitum, & coactum est, sciunt absumere; quærere, & cogere, nesciunt; ideò- que Gallinæci pedes iis esse perhibentur in Sirenum mythologia, quod, vt Gallinæ, pas- ci nequeant, etiam pleno in aceruo, quin dis- pergant & disperdant omnia. Quod genus mulierum Simonides ex asina scribit esse procreatum, quia nihil iis segnius est, ac tar- dius, ad rectè agendum; nec officium suum possunt, nisi malo, commoneri. Interim ve- stiuntur, peccantur, lauantur, extergentur, a- lienis manibus: alienis pedibus ambulant; ac si quando pepererunt, quod inuitis accidit, à se continuò partus suos amandant, & able- gant. Melitæos videlicet catellos, vel simio- las, educare & gestare malunt, quàm liberos. Venio ad earum impudicam impudentiam; & γὰρ ἔστι, inquit Alexis, ἀναίσχυτότερον ἔθνος θηλείον Γυναικὸς; Nulla muliere impudentior est bellua, aut quæ acrioribus stimulis libidi- nis concitetur. Helenas, & Clytemnæstras, nō commemoro: Ipsa Penelope, cuius adeò nobilitata est Homerico carmine pudicitia, nōne ex Mercurio tertio; vel, vt alij tradūt,

ex omnium procorum congressu , Pana genuit? Sed quid ego muliebrem in terris quaero pudicitiam , cum nec in cœlo vsquam reperiatur? Casta & integra Minerua est, opinor. Quæve ex Vulcano genuit Erichthonium, & eum Apollinem in cuius tutela fuisse Athenas quondam crediderunt? Virgo Diana; quæ cum Virbio in syluis solet,

Nudus & Endymion Phæbi cœpisse sororem

Dicitur, & nudæ concubuisse deæ:

Mercurioque sacris fertur Bæbæidos undis

Virgineum Brimo composuisse latus:

Quid quod ad Mufas ea stupri contagio peruenit & infamia?

Hic quoq; non nescit quid sit amare chorus:

Si tamen Oeagri quædam compressa figura:

Bistonijs olim rupibus accubuit.

vt taceam ex Strymone & Euterpe natum Rhesum. Non est igitur mirum tantam à viris adhiberi in custodiendis mulieribus diligentiam , quas si Argus seruet, qui oculus totus fuit , is nunquam seruet, vt noster loquitur comicus. Natura enim est φιλέξοδος mulier , nec contineri limine potest : multoque minore negotio murus ab hostibus , aut à furibus pecunia defenditur , quam arcetur à libidine mulier , vt idem ait, quem paullò ante nominaui, Alexis: ἔκ' ὄρεϊν, ἔ'τε τείχος, ἔ'τε

χρήματα ; ἔτ' ἄλλο δὲ Φύλακλον ἔδδεν, ὡς γωή.
 Par etiam imbecillitati membrorum, mentis
 contigit imbecillitas ; nec incommodè in
 mulierem dixeris, quod in personam histrio-
 nis Æsopi vulpecula : ταυτὴ κεφαλὴ ἐγκέφα-
 λον ἔκ' ἔχει. Qua de caussa prisca togati eas
 in perpetua tutorum potestate esse voluerūt;
 propter infirmitatem consilij ; foro, concio-
 ne, omni reip. administratione submoueriūt;
 nec non abstemias esse iussit, capitali pro-
 posita iis pœna quæ vinum bibissent, ne cō-
 mune mentis vitium propria ebrietatis au-
 geretur insania. Celebrata quoque est mu-
 lierum leuitas ore vulgi, γυναικὸς φρόνες; siqui-
 dem nolunt vbi velis, vbi nolis cupiunt vltro :
 illudque Maronis vt è tripode, profectum
 accipimus, *varium & mutabile semper
 Femina*. Neque tamen si prudentia constan-
 tiâque vacant, ideò non calliditate pollent è
 malitia : Δφναὶ γὰρ αἱ γυναικες εὐρίχθιν τέχνας,
 inquit Menander : nec à Menandro Roma-
 nus abludit Callimachus:

Sed vobis facile est verba & cōponere fraudes.

Hoc vnum didicit femina semper opus,

Ac quoniam sunt non sublesta modo, sed &
 scelesta fide, vt ab iis caueamus ab eodem
 poëta sæpicule admonemur : μήποτε λάβης
 γυναιχεῖα εἰς συμβουλίαν ὡς ἔστι ἀπιστον ἢ γυναικεῖα

φύσις γυναικὶ μὴ πίστευε σὸν σωτῆρα βίον. γυναικὶ μὴ πίστευε, μηδὲν ἀποθανῆ. Mulierem ne tibi in cōfilium adhibeas. Quam res infida est sexus muliebris? Tuam ipsius vitam mulieri ne committas. Nihil mulieri credas, ne mortuæ quidem. Eodem pertinet lepidissimum epigrammatum quod Arbitri Petronij nomine circumfertur.

*Crederatem ventis, animum ne crede puellis:
Námque est fœminea tutior unda fide.*

*Femina nulla bona est; & si bona contigit una,
Nescio quo fato res mala facta bona est.*

Hinc fit vt muliebris fides, ingenium, iusiurandum, prouerbiis agitentur. Futiles enim sunt, & plenæ rimarum mulieres; qualibet perfluunt; ac si quid earum vni semel narraueris, hoc erit quod ait Antiphanes, πᾶσι τοῖς κήρυξιν ἐν ἀγορᾷ φράσαι, omnibus id tradere præconibus medio in foro prædicandum. Hæc est muliebris suppellex, clarus clamor sine modo; & Eunomia Plautina ita de loquacitate nimia mulierum fatetur, vt neget mutam repertam esse vllam vlllo in seculo. Quamobrem argutissimè Xenarchus, qui longè fortunatiores censet esse hominibus cicadas: quod in eo genere mares soli vocales sint, & mutæ prorsus fœminæ. Εἶτ' εἰσὶν οἱ τέττιγες & οὐκ εὐδαίμονες; Ὡν ταῖς γυναιξὶν ἔδ'

ὀλίγον φωνῆς ἐνί: ferendum hoc esset fortasse aliquo pacto, nisi loquaci perfidiæ adiuncta esset crudelitas : vt in Propertiano miscentur versiculo:

Ah crudele genus, nec fidum femina nomen.

Confirmant id peruagati, senarioli: θηρίων πάντων ἀγριωτέρα γυνή. Item: ἴσον λεαίνης τῆς γυναικὸς ὀμότης. ferarum omnium sæuissima est mulier : & Leænæ mulierisque par crudelitas : satis Lemniarum mulierum scelere testata. Quin & ab eadem ratione vocatur mulier ἰὸς ἀσπίδος, quod ea nihil sit pestilentius. Hinc simultates, odia, bella, pugnae, cædes, agrorū vastitates, euersiones urbium, populorum interneciones, Ilias deniq; malorum & γυναικῶν ὄλεθροι. Quocirca si quid vspiam est formidolosum vt Empusæ, Lamiae, striges, Gorgones, Grae, Harpiæ, Diræ, Furiae, Febres, Mors, Pestis, habitu specieque muliebri figuratur: vnóque mulieris nomine quaecunque acerba homini eueniunt continentur, sicut ipse suo iudicio testimonióque satis comprobât. Nullo enim grauiore conuicio mulierum verberantur aures, nec vquam in iurgio contumeliosius dimittuntur à viris, quam cum istuc audiunt, *Abi, mulieres.* Statuite ergo tandem vtrum satius sit cœlibi vxorium pendere, an nuptiis venatorem

fieri. Nam ita maritus à venusto poëta nominatur, qui cum rabiosa femina, tamquam cum cane ætatem exigit: & ad extremum sic habetote: sapius renalci Phœnicem quam mulierem bonam existere. Quæ à viris in mulieres iaciantur, multis tamen consultò prætermisissis, hæctenus exposui: nunc ea quo pacto refellantur, paucis accipite. Longa & inuidiosa in reprehensione sumptus luxúsq; muliebris consumpta est oratio, cui facillimum ita respondere, Munditiem & ornatum semper matronas decuisse virisq; earum placere. Si cui displiceant alieno, hunc sordido, horrido, & inculto ingenio esse oportere. Sumptum qui in iis fiat, nec inhonestum esse, & ciuibus suis saluti interdum fuisse: yt cum matronæ aurum omne suum duris patriæ temporibus in publicum certatim contulerunt. Quod illis redditum est à senatu, auctúmque multo verborum & rerum honore. Viros contrà, priuatæ luxuriæ causa, sæpenumero publicum rapuisse, socios expilasse, vexasse prouincias, fana spoliasse; vt subuersis montibus, constratóque mari, domos & villas in vrbium modum exædificarent. In piscinas, balneas, intempestiua conuiuia, aulea babylonica, conchiliata peristromata, signa, tabulas, toreumata, de-

liaca, & Corinthiaca vasa malè parta, malè profudisse: quouñ nihil omninò in sobriam mulierum elegantiam cadit. De ignauia non dissimilis est calumnia. Quòd enim domi sedent, nec vllam reip. partem attingunt, ea virorum est iniuria qui iubent, non mulierum culpa, quæ iniusto parent legum à viris latarum imperio, si leges eæ sunt quæ per vim latae, potentiorum commodis tantum feruiunt. Falsum & de libidine quod arguitur. Vtrius enim libido maior? eius qui rogat, an quæ rogatur? eius qui cogit, an quæ cogitur? Helenæ multæ sunt & Clytemnestræ: paucioresve sunt Parides & Ægistus? Impudentes mulieres: non impudentior est & scelestior qui deas audet insimulare impudicitiae? Verum *deorum iniuriæ dijs curæ*, vt Cæsar aiebat Tiberius. Imbecillæ mulieribus vires: Ingens crimen, quo crimine, constituto inter brutas animantes iudicio, lupi damnabunt oues, & Aquilæ columbas, ne videantur innocentes discerpere. At est mulieribus omnibus infirmitas consilij. Si bonam mentem dii mulieribus ademerunt, vt viris tribuerent, eorúmque esset peculiaris prudentia: scire velim cur scriptum sit in duodecim, si furiosus existet: cur a prætore tot curatores dentur cui tot Corœbi & Tuditani ad agna-

tos gentilięque deducantur. Sola videlicet Agaue bacchatur in scena: Nullus illic fuit Pentheus: non Alcæon & Orestes insaniunt: nec inter cerritos elc borotos, & lymphaticos palmam possidet Hercules. Leues & infidæ mulieres. Vnde ergo iustissimæ illæ mulierum de viris querelæ?

Nusquam tuta fides:

Heu ubi pacta fides: ubi quæ iurare solebas?

Tum iam nulla viro iuranti femina credat.

Nulla viri speret sermones esse fideles.

Qui dū aliquid cupiēs animus prægestit apisci.

Nil metuunt iurare, nihil promittere parcunt.

Sed simul ac cupidæ mentis satiata libido est,

Dicta nihil metuere, nihil peiuria curant.

Postremum hoc suum viri agnoscant ex Lacedæmonij Lylandri præcepto: Pueros fallendos esse talis, viros iurciurando. Prætermisi quæ de calliditate & fraudibus balbutiunt, quia si concedam esse vera, suam inficiari non poterant stultitiam & vecordiam, quibus tam facile os sublināt mulierculæ. At nimiū tinniunt mulieres, earúmque odiosa loquacitas. Conferte quæso blandos & argutos mulierum sermones cum philosophorum disputationibus, clamoribus sophistarum, caudicorum altercationibus, rabularum conuiciis, strepitúque concionum, mu-

lierum loquacissimæ videbuntur lusciniolæ, viri plusquam hirundines. Reliqua est crudelitas, quæ quia in tam blando mollique ingenio, ac miti, est incredibilis, confugiunt ad poëtarum testimonia, fabulas aniles, & mera portenta pictorum. Quid est in re atrocissima nugari, si hoc non est? Monstra quædam esse narrantur muliebri specie. Quid artes? quid artiũ præsides mulæ? quid virtutes ad beatè viuendũ certissimæ duces? quid ipsa rerum omnium parens natura? Nónne muliebri specie finguntur. Pudet me harum ineptiarum: Redeo ad seria. crudelitas est ubi furta, rapinæ, latrocinia, cædes, incendia, parricidia, sacrilegia, quæ omnia esse constat virilia non muliebria facinora. Et qualibet Bufirides, Phalarides, Mezentij, Caligulæ, ac Nerones. Age, si tam horribilis res est mulier, cur legis Oppiæ acerrimus propugnator M. Cato, in gremium & amplexum vxoris currebat potissimum cum intonuisset? si mulierum tam importuni & intolerandi mores cur alteram vxorem duxit extrema iam ætate? Cur virum qui manus mulieri suæ adferret proximum sacrilegio admittere scelus adfirmabat? Vrgemur poëtarum auctoritatibus: & iisdem subleuamur. Ζητεῖ γυναικα σύμμαχον τῶν πραγμάτων: βίον καλὸν ζήσεις ἐὰν γυ-

ναῖκ' ἔχης καλὸν φύλον πέφυκεν ἐν βίῳ Γυνή. Γυνή
 δικαία τῆ βίῃ σοφία. Mulierem quærito re-
 bus tuis sociam & adiutricem, honestam vi-
 tam ages si vxorem habueris: egregia stirps
 est quædam in vita hominum mulier, inquit
 Menander. Et Antiphanes τί γὰρ ἥδιον Γυναι-
 κὸς, τί δαί σλυκύτερον; quid muliere iucundius
 & iuauius? Obruerer si pergere porro liberet
 exemplorum rationumque multitudine: sed
 modus esto huic præfatiunculæ, in qua expli-
 cauimus potius legis Oppiæ argumentū quā
 sententiam nostram interposuimus. Non e-
 nim in tanta controuersia Catonis aut Vale-
 rij partes sequimur, ne si Catoni contra Va-
 lerium adsimus, parum habeamur fortes, qui
 eum mulierculis bellum geramus: sin à Vale-
 rio consistamus aduersus Catonem, parum
 sani existimemur qui in eiusmodi caussa op-
 pugnare Catonis virtutem sapientiāmque
 audeamus.

IOAN. PASSERATII PRÆFA-
TIYNCVLA IN OVIDII CONSO-
lationem ad Liuiam.

D O S T optimorum auctorum in-
terpretationem , Plauti, Ciceron-
nis, Sallustij, Liuij, Catulli, Virgi-
lij , & Propertij , quos in manus
sumpsimus, ab eo tempore quo rex inuictissi-
mus, æternâque memoria dignissimus, Ca-
rolus eius nominis nonus, huic nos muneri
præfecit , nunquam putauimus fore vt Oui-
dianum aliquod opus attingeremus. Inue-
terauit enim opinio , vulgîque fama percre-
buit, eum poëtam esse non multæ doctrinæ,
humilîsque & nimium luxuriantis styli ; atq;
etiam, si diis placet , latinæ linguæ elegan-
tiam nitorémque in eo requiri : adcò vt Ita-
lus quidam vel hac re inprimis nobilis, cum
humanioribus literis vnicum gnatum im-
bueret , illa mito artificio contexta mutata
ter quinque volumina formæ in patrium ser-

monem conuerterit, ne, si latinè legeret, ex Ouidij scriptis sordes & barbariè colligeret beata pueri vena, quæ iam tum ad exemplū Maronis properabat, vt plerique Italorum prope ab incunabulis; meri existunt iudicio suo Marones. Delicias hominis! quas angens sua riserit nescio, musas profecto ipsas, quamlibet nunc tristes, arbitror risum non tenuisse in tam delicato & Sybaritico fastidio. Siue igitur errore vulgi, consensūque multitudinis, siue alia ratione inductus, nondum vt dixi, quicquam de Ouidio explicando cogitaram. Sed cum sceleratus hic annus sororis filium egregiæ indolis mihi eripuisset, acerbūque eius desiderium niterer mutis librorum solatiis & alloquiis lenire, accidit vt inter cætera Ouidij quoque ad Liuiam carmen consolatorium percurrerem. Cuius carminis bis tēque repetita lectio mærorem meum auxit potius quàm minuit; hoc tantum sum assequutus, quòd aliquantò libentius lugere cœpi, vt sæpe fit infelicis animi praua voluptas dolor. Accessit ad priuati casus recollectionem imago publicæ calamitatis, & oculis obuersata est flebilis patriæ species, quæ tot plagis confecta, & tanquam elata funere, ad dispergendas eius reliquias, pluribus simul rogis imponitur. O miseram

rerum faciem, & luctuosum spectaculum! Ardet iamdiu bello Gallia, communis omnium parens, quæ nos genuit, excepit, educavit: & vix est vt tantum excitatum incendium nisi florentissimi quondam regni ruina restinguatur: quod omen in hostium capita deus auertat. Verùm abstinenceamus vngues ab hoc vlcere, ne retractatione crudescat: quanquam nec laurus dum crematur tacere potest, nec vir bonus, bonusque ciuis, intueri sidentem in cineres patriam, & sentire ardorem flammæ, quin queratur & ingemiscat. Mortalis tamen acculandus est nemo: culpam huius vastitatis sustinet *fortuna seuo leta negotio: Iniurioso quæ pede proruit Stâtes columnas, cum populus frequens Ad arma, cessantes, ad arma Concitat, imperiûmque frangit.* Onerandum est inuidia crudele fatum, cuius æternæ legi de ortu & interitû rerum humanarum, neque vlli Tribuno intercedere licet, nec vllis populorum comitiis & suffragiis vel derogare vel obrogare. Nam abrogare ne diis quidem conceditur. Vocanda in partem criminis natura, quæ certas esse voluit ciuitatum & imperiorum conuersiones ac euersiones, fuerunt hæc quæ patimur semper, & semper erunt; Conquenda modò eiusmodi malorum, cum eueniunt, solatia. Vnde, in-

quies? non è libro de consolatione, Cicero-
 nis nomine non ita pridem edito? minimè
 verò. Valeat Pseudo-Cicero, vt hybridam
 vocem vsurpem, & cum Pseudo-Cicerone
 faceffat Pseudo-Cornelius-Gallus. Ad au-
 ctōres suos; qui nos fungos putant, redeant
 trans Alpes, vnde huc malum pedem attule-
 runt. Leuabit melius ægritudinem nostram,
 quæcumque ex publicis vel priuatis malis
 continget, is qui Liuiæ mœrorem tam bene
 permulcet Ouidius: rationibus argumentis-
 que peruincet, humana omnia esse humanè
 & moderatè ferenda: molli obiurgatione
 querelas, muliebrésque eiulationes excutiet;
 virorum fortium exemplis singultus premet,
 ac recondet gemitus: alloquutione blanda
 lacrymas abstergebit: & verum esse demon-
 strabit quod ait in oratione *ᾠδὲ εἰρῴνης* diser-
 tissimus ac suauissimus Rhetor Isocrates: *ταῖς*
ψυχαῖς ταῖς νοσούσαις ἕδὲν ἔστι ἄλλο φάρμακον
πλὴν λόγος. Quibus consentiunt hæc in sce-
 nis & scholis decantata: *ψυχῆς νοσοῦσης εἰσὶν*
ἰατροὶ λόγοι. λόγος γάρ ἐστι φάρμακον λύπης μόνος. ὁ
λόγος ἰατρὸς τῆς ψυχῆς πάθους. Nēpe vt canes
 vulnera sua lambendo sanant, illis que pro
 medicamento est lingua: Sic animo ægroto,
 & ictu doloris faucio, salutaris est tempesti-
 uè adhibita orationis medicina. Memoria

prodiderunt Democritus & Theophrastus viperarum hominúmque morsus quibusdam tibiarum infractis modulationibus curari: quod & Ischiadicis existimant prodesse plurimum. Contra cum Phrygios modos tibicen incinebat, quasi repentino furore, ac rabie perciti, Galli Cybeles, ferrum in se stringebant, & membra sua laniabant, quæ utinam insania tanto interuallo ad eorum gentiles non peruenisset. Non dissimilis est vis orationis & facultas, quæ si vehementius in aures audientium infunditur, quantumvis quætas & sedatas mentes concitat ac perturbat: si leuius influit, perturbatas & concitatas sedat, oleoque tranquilliores redcat. At istæ philosophorum, non oratorum, sunt consolandi partes? Quid si philosophos ipsos ostendero suos hortulos, unde remedia morbis animorum petunt, Ouidij fontibus irrigasse? Optimè, vt mea fert opinio, de luctu minuendo scripsit L. Annæus Seneca. Perlegite eius consolationes ad Polybium Claudij Cæsaris libertum: ad Martiam Cordi Cremutij filiam; ad Elbiam matrem: nisi mihi concesseritis Senecam id totum Ouidij carmen peruolutasse, edidicisse, in libros suos transtulisse: ego vobis concedam me nihilò plus sapere quàm betam. Si non erit

otium, aut pigebit perlegere, istum laborem vobis demam, & inter explicandum singillatim indicabo quid ex Ouidio Seneca sumperit, quid subriperit: quàm astutè dissimularit mutuam, & quàm callidè commutatis verbis, ceu signis & notis sententiarum, furtum suum occultarit. Interpellabit hîc aliquis, & à me Ouidium dicet falso alienarum virtutum præconio commendari: quoniam eruditi viri nuper huic carmini. C. Pedonis Albinouani nomen inscripserunt. Fateor, & valde sum admiratus: nec adhuc intelligere potui cur id fecerint. Veteres certè membranas, librósque manuscriptos, sicut consueverunt, eius rei testes nullos producunt: &, vt producerent, quis æquus Prætor infirmis & titubantibus librariorum testimoniis fidem haberet, & secundum eorum tabulas litem daret: ac non potius vetaret interdicto ne Ouidius de antiqua possessione, & velut de auito fundo deiiceretur? Alio confugiunt, & Ouidianum characterem non esse, nobis persuadere conantur. Equidem si versarer in meis numis, & illi parum locupletes essent, meam illis pecuniam citius quam istuc crederem. Quòd autem aiunt clientem Drusorum fuisse Albinouanum, & idcirco hæc scripsisse in laudem Drusi, cuius comes in Ger-

mania fuisset , & nauigationem in Oceano versibus mandasset , eorum pace dixerim, frustra sunt : Siquidem ex iis ipsis versibus, qui hodiéque extant apud Senecam , & ex Corn. Tacito, satis liquet non ad huius Drusi, sed ad Germanici filij nauigationé eos versus referri oportere. Nec melius diuinant, cùm hariolantur eundem esse Celsum Albionouanum , scribam Tiberij Neronis, æqualem & familiarem Horatij. Numquam ille fuit tam magni oris ac spiritus vt eiusmodi carmen funderet , homo pertenuis ingenij, nec ingenui pudoris , vt apertè testatur Horatius in quadam ad Iulium Florum epistola.

Quid mihi Celsus agit ? monitus, multúmque monendus

Priuatæ vt querat opes & tangere vitæ

Scripta Palatinus quacumque recepit Apollo:

Né si fortè suas repetitum venerit olim

Grex auium plumas , moueat Cornicula risum

Furtiuè nudata coloribus.

Postremò , ne cuiquam amplius illudat hæc Æsopica Cornicula , néve, vt Cumanus asellus Leonis gerat exuias , plus quinquaginta locorum comparatione ita comprobabo esse Ouidij, vt, quod ait malus arbiter comicorum, si quis contrà sentiat, nihil sentiat.

Vnum

Vnum hoc duntaxat superest, vt Ouidiani carminis argumentum paucis eloquar. Augusto Cæsari duas fuisse vxores accepimus, Scriboniam, & Liuiam. Sponsæ enim Seruiliæ Isaurici filiæ conditione vti noluit, & Claudiam Fuluię virginem intactamque dimisit. Scriboniæ mores, ex qua filiam suscepit Iuliam, legis Iuliæ dedecus, ferre non valuit, eamque sibi res suas habere iussit. Liuiam cognomento Drusillam, captus insigni forma, matrimonio Claudij Tiberij Neronis, cui iam filium Tiberium genuerat, & ex altero grauidam, domum abduxit, vbi intra mensem tertium hunc Drusum peperit, cuius mortem deflet Ouidius, olim Decimum, mox Neronem prænominem, quem tanta suspicio fuit ex vitrico per adulterij cõsuetudinem procreatũ, vt Græcus senariolus vulgò iactaretur: τοῖς ἐπιτυχῶσι καὶ τρίμενα παῖδια. Ex Liuia nihil Augustus liberorum tulit: nihilominus in liberum loco ac numero priuignos habuit Tiberium atque Drusum: eosque ad reip. curam admouit, & iussit imperij partem capeffere. De Tiberio nihil hic necesse est plura dicere: frater eius Drusus, in Augusti gratiam à Senatu legibus solutus, ante legitimam ætatem Quæstor, Prætor, & Consul factus est. In Quæsturæ & Præturæ honore dux

Rhetici, deinde Germanici belli præclarissimas res gessit, quas recensere Ovidius, vnde ius ouandi & triumphalia cepit ornamenta. Post præturam, inito statim consulatu repetiit expeditionem Germanicam, vbi morbo, quem ex equi lapsu contraxerat, supremum diem obiit, in æstiuis castris, quæ ex eo scelerata sunt appellata. *Adolescens ille, inquit Velleius, tot tantarumque virtutum fuit, quos & quantas natura mortalis recipit, vel industria percipit: cuius ingenium utrum bellicis magis operibus, an ciuilibus suffecerit artibus in incerto est. Morum certè dulcedo, & suauitas & aduersus amicos æqua, ac par sui æstimatio, inimitabilis fuisse dicitur, & eximia corporis pulchritudo. Illum autem magna ex parte domitorem Germanie, plurimo eius gentis, variis in locis, profuso sanguine, fatorum iniquitas, consulem, agentem annum tricesimum, rapuit. Nihil attinet commemorare qua pompa, (ea triumpho simillima fuit) corpus relatum in urbem, crematum, sepultumque in campo Martio: utque defunctum cum pro contione laudaret Augustus, deos precatus sit, similes ei Cæsares suos facerent, sibi que tam honestum quandoque exitum darent, quam illi dedissent. Elogium insuper versibus à se compositis, se-*

pulcro inculpsit, profæque oratione, vitam eius complexus est. Liuia mater audita morte filij, in primo illo furore, cùm maximè feroces, impotentésque sunt miseræ, se consolandam Arrio philosopho Alexãdrino præbuit : in eaque orbitate masculinum animum, femináq; principe dignam constantiam exhibuit ; vt quæ simul cum cinere atque ossibus filij dolorem suum eius tumulto intulerit: Hæc è Velleio Paterculo , Seneca , Plinio, Suetonio , Cornelio Tacito, epitoma Liuij in pauca contulimus, vt apertior vobis esset & planior ad Ouidiani carminis explicationem via. Habetis breuis libelli breuem præfatiunculam : quæ tamen vereor ne sit æquo prolixior: & imitatus existimet malos architectos, aut ineptè ambitiosos patresfamilias, qui ne in re angusta videantur angustè habitare , aliquando paruis ædibus magna præstruunt vestibula.

IOAN. PASSERATII IN OVI-
DII ARMORVM IVDICIVM
Præfatio.

VNQVAM fore putaram vt semel explicata consolatione ad Liuiam super morte Drusi, Ouidium rursus attingerem: non quòd eum auctorem aspernarer, quem semper existimaui per bonum & perutilem stylo iuuentutis: sed quod istam operam arbitrarer in obscurioribus scriptis illustrandis melius collocari posse. Mutavi tamen consilium; nec propterea lenitatis & inconstantiaè crimen pertimesco: quin vos quoque spero meam rationem esse probaturos, vbi cur id fecerò intelligetis. Primùm quærenti mihi & circumspecti libellum qui horum dierum breuitati conueniret, occurrit mihi hæc de Achillis armis inter Aiacem & Vlyssem contentio paucis descripta versibus: simulque obiecta Terentiani Getæ religio, qua facilius moueor, quod meæ fauet ignauiaè: Interdixit hariolus: Hauspex vetuit aliquid magni ante brumam

incipere. Deinde ab officio nostro, susceptaque eloquentiæ professione, non est id carmen alienum, in quo nota Rhetorum præcepta nemo desideret: siue ad fidem faciendam, siue ad flectendos permouendisque animos eorum qui audiunt: omnesque fateantur esse verissimum quod in libro primo de Oratore scribit Marcus Tullius. *finitimus est oratori poeta, numeris deuinctior paulo, verborum licentia liberior, multis ornandi generibus socius, ac pœnè par, in hoc ferme idem, quod nullis circumscribat terminis ac definiat ius suum, quominus ei liceat, eadem illa facultate & copia, vagari qua velit.* Et in libro tertio. *Poetis est cum oratoribus proxima cognatio.* Item in Oratore ad Brutum. *Etiam poetae questionem attulerunt, quidnam illud esset quo ipsi ab oratoribus differrent: numero antea videbantur & versu: nunc apud oratores numerus increbuit. Hoc autem laudabilior est poeta, quod Oratoris virtutes persequitur, cum numero sit astrictior.* At hoc pœma in minutis scholis tritum, & pueris decâtatum, parum huius loci amplitudinem decet. Improbum facinus, & animaduersione dignum censoria? Ecquid tam protritum, ecquid tam proculcatum quam vrbis viæ, quas equi, boues, asini, muli, hominesque clitellarii, assidue terunt? Ideone me continebo domi, ne

bipes ingrediar inter quadrupedes, & carebo publico, ne minuam maiestatem ordinis; vel, si prodire huc velim, cogar dignitatis causa, cum fimiis & felibus in tegulis ambulare? Non ascendam illuc, opinor: imitabor potius Chalcidensem T. Quintij hospitem: atque ut ille bellus scitúsque conuiuator, cum Imperatori Romano, eiusque prætorix cohorti cœnam daret, omne genus venationis, speciémque ferinæ carnis, variis condimentis effinxit: Sic ego easdem istas vulgares epulas, ut cæteri, nempe Ouidium, vobis apponam, sed alio pacto condiam. Libet enim magnifica verba fundere, ut gloriosi coqui solent in Comœdiis. Tenuis erit forsitan apparatus: nimirum in re tenui: quanquam, si Maroni credimus apiculas suas iactanti,

*In tenui labor, at tenuis non gloria, si qua
Numina leua sinunt, auditque vocatus A-
pollo.*

Huc adde quod ad interpretationem Ouidii passim Homerus adhibendus, aduocandus sæpe Sophocles, aliique Græciæ principes Tragœdiæ: conquirendæ colligendæq; sparsæ ac lacerae poetarum reliquiæ qui latinè eam fabellam expoliuerunt, ut Attius, & Pacuuius, omnisque æui doctissimus M. Varro: nec Liuius Andronicus Enniusque sunt piæ-

termittendi, quos vertisse Aiācem ex antiquis grammaticis cognoscimus. Horum si extarent integræ tragœdiæ, hodie, ne quid diffimulem, nihil mihi esset cum Ouidio negotii: nunc, quod solum licet, cum Ouidianis conferam illa fragmenta quæ superesse voluit temporum iniuria: eaque locorum inter se comparatio, nisi fallor, vobis erit nō iniucūda. Istuc autem quod armorum iudicium vocauerunt, valde olim probatum celebratūque fuit: Cæsarēque ipsum Augustum in eo genere lusisse iocus illius indicat, quem refert Macrobius his verbis. *Aiācem tragœdiam scripserat, eamque quod sibi displicuisset, deleuerat. Postea Lucius, grauis tragœdiarum auctor, eum interrogauit, quid ageret Ajax suus: in spongiam, inquit incubuit*, Præterea nobiles pictores, vt sunt gemini germani poetarum, (ὅτι γὰρ ζωγραφία ποίησις σιωπῶσα, ποίησις δὲ ζωγραφία λαλῶσα) in eo se argumento libenter exercuerunt, suasque tabulas iis coloribus inusserunt. Timāthem & Parrhasium testor, quorum hic, Sami, magnis suffragiis, vt Plinius loquitur, ab illo, in Aiace armorūque iudicio superatus, herois nomine, se moleste ferre dicebat, quod iterum ab indigno victus esset. Itaque in eo carmine nec opera mea nec vestra

ludetur : nec si propior stylus hic quam co-
 thurno, vobis vilior habebitur : nisi forte
 quosdam ab Ouidij lectione abducit Senecæ
 Philosophi, & Fabij Rhetoris auctoritas,
 qui Ouidio non multum tribuunt, siue po-
 tius plurimum detrahunt. Fabio prius, po-
 sterior Senecæ respondebo. Fabius in libro
 decimo Institutionum oratoriarum, capite
 primo, vbi de vi & facultate poëtarum vtri-
 usque linguæ differit, ita de Ouidio pronun-
 tiat. *Lasciuus in heroicis quoque, Ouidius, & ni-
 mium amator ingenij sui.* Nec procul hinc:
Ouidius utroque (Tibullo & Propertio) lasciuior.
 Ac paulo post. *Ouidij Medea* (id tragœdiæ no-
 men) *videtur mihi ostendere quantum vir ille
 prestare potuerit, si temperare ingenio suo quàm
 indulgere maluisset.* Amat ingenium suum O-
 uidius: magnum crimen, & ad tribunal L.
 Cassij quæsitore deferendum? Mirum ni o-
 derit: more hominum facit, & præcipuè poe-
 tarum, qui omnes Suffeni sunt & Aquinij.
 Indulget Ouidius ingenio suo: aduectum
 credo, est aliquid ex Africa noui: an si ge-
 nio suo indulgeret, sapere multorum iudicio
 diceretur, Fabij sententia diceretur insanire
 quod suo indulget ingenio? Bonis nostris
 benignius & liberalius, citra reprehensionem,
 nobis vti conceditur. Nostris ingeniis, tan

quam equis, quo libitum est cūmq̄ue vehimur: campūmq̄ue & planitiem nacti, non tam iis adducimus habenas, quam laxamus & immittimus. Lasciuit Ouidius, & luxuriat, hoc ego laudi duco quod tu vitio vertis: quod tu obesse putas, id ego prodesse adolescentulorum studiis existimo. Et verò peruincam, eo si certemus iudice quem tu iniquum cierare non audeas. *Volo*, inquit M. Tullius in libro secundo de Oratore, *se efferat in adolescente fœcunditas. Nam facilius, sicut in vitibus, reuocantur quæ se nimium profuderunt, quàm si nihil valet materies, noua sarmenta cultura excitantur: ita volo esse in adolescente vnde aliquid amputem. Non enim potest in eo succus esse diuturnus quod nimis celeriter est maturitatem adeptum.* Sed quid ego M. Tullium appello? Te tibi iudicem fero; te tuis damnabo tabulis, qui longè plura in eam sententiam disputasti capite quarto libri secundi: quæ & breuitatis caussa prætereo, & vt ad Senecam veniam: cuius quo nomen est mañus & grauior existimatio, hoc est accuratius censura refellenda. In libro controuersiarum secundo, controuersia tertia, (quod opus patrisne Senecæ, an filij sit, aliàs videro) hæc de Ouidio leguntur. *Declamabat Naso raro controuersias, & non nisi ethicas: libentius dicebat suaso-*

*rias: molesta illi erat omnis argumentatio: verbis minimè licenter vsus est, nisi in carminibus: in quibus non ignorauit vitia sua, sed amauit. Manifestum potest esse, quòd rogatus aliquando ab amicis suis vt tolleret tres versus, inuicem petijt, vt ipse tres exciperet, in quos nihil illis liceret. equa lex visa est: scripserunt illi quos tolli vellent: in iisdem codicillis iidem versus erant: ex quibus primum fuisse narrabat Albinouanus Pedo; qui inter arbitros fuit: Semibouémque virum, Semiuirúmque bouem: Secundum: Egelidum Borean, egelidúmque notum. (Valdè mihi dolet versum tertium intercidisse.) Ex quo apparet subiungit Seneca, Summi ingenij viro, iudicium non defuisse ad compescendam licentiam carminum suorum, defuisse animum. Aiebat interim decentiorem faciem esse in qua aliquis naeus inesset. Purgauimus ista ferè supra in defensione lasciuix & luxuriæ quæ obiicitur à Fabio: quod autem ad næuum attinet, assentiretur Ouidio grauissimus auctor Alcæus, quem næuo in articulo pueri impensius delectatum esse accepimus. Pergit in Ouidium Seneca, & in controuersia septima libri tertij: *Alfius, inquit, Flauus hanc sententiam dixit: Ipse sui & alimentum erat, & dâmnnum. Hunc Castius, quasi corruptè dixisset, obiurgans: Apparet te poetas studiose legere. Iste sensus est eius qui hoc seculum**

amatoris non artibus tantum sed sententiis implevit. Ovidius enim in libris Metamor. dicit:

Ipse suos artus lacero diuelleremorsu

Cæpit, & infelix minuendo corpus alebat.

Idem in controuersia quinta libri noni. *Habet hoc Montanus vitium: sententias suas repetendo corrumpit. dum non est contentus unam rem semel bene dicere, efficit ne benè dixerit: & propter hæc & alia, quibus Orator potest poeta similis videri, solebat Scaurus Montanum inter Oratores Ouidium vocare. Nam & Ovidius nescit quod bene cæsit relinquere. Non multa referam quæ Montaniana Scaurus notabat, uno hoc contentus ero. Cum Polyxena esset abducta, ut ad tumulum Achillis immolaretur, Hecuba dixit: Cinis ipse sepulti In genus hoc pugnat. poterat hoc contentus esse, adiecit: tumulo quoque sensimus hostem. Nec hoc contentus adiecit: Aiacidæ secunda sui. Aiebat autem Scaurus rem veram: non minus magnam virtutem esse, scire desinere, quam scire dicere. Attendite quam cæca sit aliena carpendi cupiditas. dum Ovidium insimulat vitij, errorem insignem errat, eumque duplicem; & quod hæc ab Hecuba dici ait antequam Polyxena immolaretur, quæ dicuntur ab Hecuba in hoc libro post necem Polypenæ; & quod ea reprehendit in Ouidio quæ in tumulis & poetis & oratoribus laudantur.*

Homerus in Achillis ad matrem querimonia, ἐλὼν γὰρ ἔχει γέρας αὐτὸς ἀπούρας, Ter idem dixit ἐλὼν, ἔχει, ἀπούρας; nec vitiosum esse quisquam putat. Virgilius in oratione Ilionei.

*Quem si fata virum seruant, si vespicitur aura
Aethera, nec adhuc crudelibus occupat um-
bris:*

Sermonem hunc nemo non emendatū putat cum satis fuerit vnum è tribus dixisse. Simile Ciceronis illud in perduellionis caussa: *Inclusum atque abditum latere in occulto: & ignauiam suam parietum ac tenebrarum custodiis tegere.* Eiusmodi trecenta memorari possunt, quæ si in aliis dicendi virtutes habentur, cur in Ouidio vitia existimentur nihil causæ video, nisi in eo Senecam voluisse caninam exercere facundiam; & seueri censoris partes agere quasi nihil vnquam in vita aut scriptis deliquerit. Quod sane mihi verbum Catonis in mentem reuocat, *qui mirari se aiebat cur non Aruspex rideret cum Aruspicem aspiceret:* Ita Senecam miror tenuisse risum quoties libros suos legeret, vbi commendat paupertatem feneratorum omnium locupletissimus, & laudat clementiam præceptor Neronis. Neronem de industria nominavi, vt ex ovo qualis coruus fuerit æstimetis. Et quo-

modo fuisset æquus Seneca Ouidio, qui Mæcenati, cõmuni poetarum parenti, quotquot aureo illo exorti sunt Augusti sæculo, tam infensus fuit, vt eius mores, facta, dicta, verba denique singula sic carpit vt videatur in eo mustaceo laureolam quærere: & in virum post homines natos optimum, beneficentissimúmque, malignum petulantis linguæ virus effundat. Ista videlicet mella legerat quondam *exul inter Corsici rupes maris*. Si hæc in Senecam acerbius, ignoscite eo me prouexit, nõ odium Senecæ, sed Mæcenatis amor: & *Hoc si crimen erit*, vt ait Propertius, *crimen amoris erit*. Nolim illo pacto violare sanctitatem manium: verum non tam est immanitas violare manes, quam humanitas violatos manes vlcisci. Satisfaciat Ouidio & Mæcenati, ego cum illo rediero in gratiam. Sentio & loquor vt Plautinus Tranio in Mercatore: *Milri pax est cum mortuis*.

*Ossa quieta, precor, tuta requiescite in urna,
Et sit humus cineri non onerosa suo.*

IOAN. PASSERATII PRÆFATIO
IN EPITHALAMIUM CA-
tulli.

DE veterè nuptiarum apud Romanos ritu verba facturi, quod antiquæ religionis, ac pietatis, semper fuit, Deos præfabimur; & eos præcipuè commemorabimus quos esse matrimoniorum præfides censuerunt.

Iupiter.

Principium autem à Ioue ducemus, quem *διά τέλειον* appellabant; Suidas, Pollux, & Eustathius, rectè *γαμήλιον* interpretantur. Is verò inter conjugales Deos colebatur, ὅτι *Ζεὺς πατὴρ χαλῆσαι πάντων*, ut ait Dionysius Halicarnassæus.

Iuno.

Nec alia de caussa ἦσαν *τελείαν* ἢ *ζυγίαν* venerabatur, quam Iunonem Iugam Latini vocant, à viris feminisque coniugandis, cui Romæ ara fuit in

vico qui ob id Iugarius nuncupatus. A variis autem officiis, varia sortita est Iuno cognomina. modo enim Pronuba dicebatur, quòd in eius tutela essent nubentes; modo Cinxia, à virginalis solutiòne cinguli: modo Vnxia, ab vngendis januæ maritalis postibus: modo Curitis, ab hasta ferenda: quod cum sit imperij symbolum, subiiciendam significabat imperio viri vxorem: modo Domiduca, vt Deus quoq; habebatur Domiducus, eadèmq; Iterduca, nisi potius Introduca legendum sit, quod mariti domum nouam nuptam duceret, & in eam introduceret.

Inuocabatur & Ceres; vel quod *Ceres.*
 θεσμοφόρος, & legifera; ob legitimam maris & feminæ coniunctionem: vel quòd δαδύχος atque tedifera, ob nuptiales faces: vel quòd rebus creandis præsit, vnde & nomen inuenit: vel quod rei familiaris curam gerat, vnde ἐπιμεδύη est appellata.

Interesse quoque connubiis. *Libes pater.*
 Liberum patrem volebāt: vel quòd vna cum Cerere semper colebatur: vel quod Deum libertatis esse arbitrabā-

tur, quam in mariti domo esset vxor auspicatura.

Apollo. Numerabant etiã inter coniugales Deos Apollinem, eundemque Phœbum, κατὰ φῶς βίῃ; καὶ λυκηγενέτω, quasi lucis auctorem: aut quod auspiciis & auguriis videat, sine quibus nullæ fierent nuptiæ.

Diana. Fratrem Apollinem comitabatur Diana, & ad fecunditatem, & ad facilitatem futuri partus.

Mercurius.
Venus. Aduocabant Mercurium cum Venere, vt significarent benigni sapientisque sermonis voluptatem indigere coniugalem.

Amor. Atq; vt Venus ceston adferre credebatur, sic aurea vincula Veneris filius, si audimus Tibullum:

*Vota cadunt: utinam strepitantibus
aduolet alis,*

*Flauaque coniugio vincula portet
Amor.*

*Gratiæ
suada* Præterea cum Gratiis vt adesset Peitho, siue Suada, precabantur: videlicet vt neque vi neque iurgiis aut minis, sed vltro merisque blanditiis, coniuges à se mutuò quæ vellent impetrarent.

Sequun-

Sequuntur dii quidam paulo ob-
scuriores, & è Semonum turba, vt

Pilumnus & Picunnus, quibus le- *Pilūnus.*
ctus genialis in ædibus mariti sterne- *Picunnus.*
batur: neque ipsi

Genii maritorum prætermittendi, *Genius.*
quos aduocare solebant pronubæ,
cum feminae Genios nullos, sed Iuno-
nes tantum haberēt.

Ex eadem numinum turba

Iugatinus, à iugandis copulandis- *Iugatinus*
que viris ac feminis;

Subigus, qui viro subigeret, mo- *Subigus.*
rigeramque redderet vxorem.

Domitius, vt in domo mariti vxor *Domitius*
esset.

Manturna Dea, vt cum viro perpe- *Manturna*
tuo maneret vxor.

Virginensis, vt virgini zona solue- *Virginē-*
retur. *sis.*

Perfica, quæ obscœnas luteasque *Perfica.*
voluptates ad exitum perficeret dul-
cedine inoffensa procedere.

Prema, vt subacta nupta ne se cõ- *Prema.*
moueret cum premeretur.

Pertunda, quæ in cubiculis præsto *Pertunda*
esset virginalem scrobem effodienti-
bus maritis.

Mutunus

Postremus omnium Mutunus, vel Mutinus, aut Mætinus, idem, opinor cum hortorum custode, cuius immani fascino inequitare nuptam docebāt pronubæ, vt à Deo delibata eius virginitas existimaretur.

Crassius ista fortasse, sed veritus nõ sum quod non puduit sanctissimos viros Augustinum & Arnobium proferri. Nec sanè licuit thalassionem, vt ille ait, verbis dicere non thalassionis.

Enumeratis iis numinibus quæ adesse nuptiis ferebantur (nam de Hymenæo suo loco dicetur) transeamus ad ritum nuptiarum, & ordiamur à sponsalibus.

Sponsalia contrahi solita vel nudo consensu, vel interposita stipulatione & sponsione, adhibitisque tabulis, in quas sponsalitiæ conuentiones referrentur, notissimum est, σπόνδαςq; & libationes quasdã fieri consueuisse.

Annulus

Nec illud dubium sponsum dare sponsæ vel mittere solitum annulum ferreum, eúmque sine gemma.

Quod si forte luctus in familia erat, propter sponsalia minuebatur.

Contractis sponsalibus, pater spō- ^{Coniuiū}
 sæ cœnam sponso dabat ; & hoc est
 quod M. ait Tullius se Crassipedi, cui
 Tulliolam suam desponderat, spon-
 salia præbuisse,

Pridiè nuptiarum regillis, tunicis
 albis, reticulis luteis, vtrisque rectis,
 textis sursum versus à stantibus, indu-
 tæ virgines cubitum ibant omnis
 caussa. Festus.

Nuptiis autem non quilibet dici ^{Atri}
 poterat dies. Nā totus mensis Majus, ^{dies.}
 parentalia, mundus cum pateret, Ca-
 lendæ, Nonæ, Idus, Calendarum, No-
 narum, Iduum, posteri dies, vt atri
 nuptijs censebantur alieni.

Nihil hîc necesse est de tribus ge- ^{Vfus, far}
 neribus matrimoniorum, vfu, farre, ^{coemptio.}
 coemptione, longam orationem ex-
 promere. nullo negotio consuli pos-
 sunt Cicero in Topicis, & ad ea Boe-
 tius, vt Arnobius & Vlpianus.

Cæterùm non nisi auspiciato cele- ^{Auspices}
 brabantur nuptiæ ; semperque auspi-
 ces nuptiis adhibiti, etiam cum au-
 spicia petere desierunt nullum verò
 nuptiis augurium felicius, quàm Ac-
 cipitris Circi altero pede claudi aspe-

ctus. Solus aer conscius erat cum auspices adhiberent : A soon non rigeri.

Ornatus.
recta Tunica. Postquam nuptura togam, prætextamque puerilem, fortunam ad virginalem detulisset, recta tunica induebatur, qualem Caia Cæcilia texuerat, cuius nomen faustum frequensque in nuptiis.

Cingulū. Cingebatur cingulo, quod vir in lecto soluebat, facto ex lana ovis.

Sem crines. Senis crinibus ornabatur, siue sex crinium sertis; quod is ornatus antiquissimus fuit; aut quod ita ornabantur Vestales, quarum castitatem viro spondebat.

Celibaris hasta. Celibari comebatur hasta, quæ in abiecti occisique gladiatoris corpore stetit.

Vitta. Vittam rectam eo die gestare incipiebant Propertius.

Corona. Coronam an capite gestarit, mihi est incertum, neque id planè confirmatur his Tertulliani verbis de Corona militis : *Coronant nuptie sponso:* neque hoc Lucani versu,

Turritaque premens frontem matrona corona:

Siquidem, vt ex Synesio didici-

mūs, postero die nuptiarum fiebat, vt fascijs redimita caput, & Cybeles instar turrita, urbem circumiret. Corollam certè de floribus verbenis, herbisque à se lectis, sub amiculo tulisse non ambigitur.

Obnubebatur eius caput, flammeo *Flammeum* lutei coloris, vnde Nuptæ & Nuptiarum nomen, quod eo genere veli assiduè flaminica vteretur, cui non licebat facere diuortium.

Sic ornata rapiebatur, aut rapti *Raptus* mulabatur, è gremio matris: vel si ea non esset, ex proxima necessitudine, exemplo Sabinarum, quarum raptus Romulo, priscisque illis pastoribus prosperè cesserat.

Prodibat sub noctem, ex oriente *Vesper* stella vespero, & præcedente tibicine: *Tibicen* *Officium* magna cognatorum amicorumque frequentia, qui ad hoc officium conuenerant.

Tres pueri patrimi & matrimi eam *Deductores* deducebant, quorum vnus facem *Fax.* spineam, siue pineam præferbat, reliqui duo nubentem tenebant.

Colus compta cum fuso & stamine *Vtensilia* comitabatur, impubésque puer *Camillus.*

Cumera. vtenfilia nubentis in operto vase gestabat: quem puerum Camillum, vt vas, quod etiam Cumerum aut Cumeram vocabant.

Tres asses Deferebat tres asses ad maritum, quorum vnum, quem manu teneret, tanquam emendi causâ, daret marito: alterum quem in pede habebat, in foco Larium familiarium poneret: tertium, quem conditum in sacciperio compito vicinali resignaret.

Thalassius
Ianua &
Lares co-
ronati. Hac pompa, Thalassium inuocantes, nuptam domum mariti traducebant; cuius erat ianua laureata, postêque, & Lares familiares coronati.

Lance
mta. Vbi ventum erat ad ædes mariti, nupta Ianuam postêque laneis vittis cingebat; lanamque fixam tangebatur: & ne quid mali medicamenti ingrederetur, adipe lupino postes vngebatur: ex quo vxoris nomen, & Vnxiæ Iunonis, vt ante diximus.

qua?Caia
Interro-
gatio. Tum maritus pro foribus interrogabat, quænam esset? respondebat se Caiam esse; rursus quærenti, vellêne sibi esse materfamilias, respondebat se velle, & vbi ille Caius esset Caiam se futuram.

Haud scio an illic aqua adspere-
retur, an antequam deducta esset, vt
pura castaque ad virum veniret: Illic
sanè aqua & igni positis in limine v-
xorem maritus accipiebat. Ignis au-
tem è foco Aedilium in titione ex fe-
lici arbore, Aqua verò in aquali è pu-
ro fonte per puerum felicissimum ad-
ferebatur. Iubebatur nupta ignem &
aquam tangere. Plutarch.

*Aspersio
Aqua
& Ignis.*

Interea fax, qua prælucente noua
nupta deducta erat, rapiebatur ab v-
triúsque amicis: ne aut vxor ea nocte
sub viri lecto poneret, vel vir in sepul-
cro comburendam curaret; quo vtro-
que, mors alterutrius captari putaba-
tur.

Fax rapta

His confectis, Limen nupta transi-
libat, quod ominosum erat contin-
gere: & claues tradebantur ingredi-
enti, siue ad signandum partus facili-
tatem, siue ad omnium rerum permis-
sam administrationem & custodiam.

*Liminis
traiectio.
Claues.*

Mox in lanata pelle statuebatur,
vel propter morem vetustum, quo
homines erant pellibus induti; vel vt
testaretur se Lanificij officium præ-
staturum viro.

*Lanata
pellis.*

Toga lectus stratus. Pronuba.

Nuptiali peracta cœna, sternebatur toga lectus, aduocato vt supra monuimus mariti Genio (adde huc lectum aduersum) ac postquam Muttono litauerant eo ritu quem indicauimus, Pronubæ, quæ vni tantum viro nupsissent, nuptam in lecto collocabant.

Tenebræ. Noces.

Maritus verò ad nuptam non accedebat nisi omnibus luminibus remotis, & sparsis nucibus quas pueri cum tumultu legerent, positisque pretextis Fescenninos canerent, procæces & inconditos versiculos.

Fescennini.

Sacra Munera Repotia

Postero nuptiarum die, noua nupta libertatem auspicans vxoriam in mariti domo rei diuinæ operam dabat, eique à propinquis ac cognatis munera mittebantur. Eodémque die apud nouum maritum instaurabatur potatio, cui nomen inde Repotia.

Veterem nuptiarum apud Romanos ritum perstrinximus, cuius partem maximam iam pridem collegit, & libro singulari cõplexus est vir doctissimus, amplissimúsque Præses Brissonnus; nos quædam inuestigauimus & adiunximus. Quod si aciem nostram

nonnullam fugerint, mementote ne solem quidem ipsum, mundi oculum, videre omnia.

Non progrediar hodie longius. Satis enim negotij vno die confecit qui mulierem ornarit, compserit, & deduxerit.

IOAN. PASSERATI PRÆFATI-
TIVNCVLA IN PROPERTII LI-
brum primum.

EST præter opinionem vulgi, nec absurdum tamen, quod in Euripidis Medea nutrix conqueritur.

Σχαιῖς δὲ λέγων, κ' ἔδεντι σοφῆς, Τῆς
αὐτοῦθε βροτῆς ἔκ' ἂν ἀμάρτοις. Οἱ ἴνες ἕμνης ἔπι
μὴ θαλίαις, Ἐπίτ' εἰλαπίνας, καὶ παρὰ δειπνοῖς,
Ἐύροντο, βίῃς τερωνάς ἀκοάς. Στυγῆς δ' ἐβροτῶν ἔ-
δεις λύπας Ἐύρετο, μέσῃ καὶ πολυχόρδοις Ὠδαῖς.
πάυην, ἐξ ὧν θάνατοι Δεινά τε τύχαι Σφάλλασι δό-
μης καὶ τοι τὰ δὲ μὴ κέρδος ἀκείοθα Μολπαῖσι βρο-
τῆς ἴν' εὐδ' ἴπνοι Δαῖτες τι μάτῳ τείνῃσι βροάνι Τὸ
παρὸν γὰρ ἔχει τέρῳ ἀφ' αὐτῆ Δαιδὸς πλήρωμα
βροτοῖσιν. Molliculum, aureolum, & profus
Euripideum Anapæstum? Cuius ego carmi-

nis venustatem quia latinis versibus exprimi posse diffido; circuitione ambituque verborum leuiter adumbrabo, vt vim eius nonnullam ij saltem percipiant qui græcè nesciunt. Ex priscis, inquit, mortalibus, qui primus instituit vt diebus festis, epulisque sollempnibus, & conuiujs, fidicularum vocumque modulationes adhiberentur: à luctu vero & lacrymis cas remouit: is profectò insigniter imperitus, ne dicam stultus fuit. Rebus enim secundis, & ad nutum fluentibus, quorsum attinuit hæc interponere quæ aures mentisque nostras permulcent: cum laeta, & ad plenum instructa conuiuia, satis ex se voluptatis habeât, sine citharædo & tibiçine? At cum transuersa votis nostris incurrit fortuna, cum premimur curis, & conficimur angoribus, tum lyræ tibiæque cantu, & affa voce solari ægritudinem satius fuerat. Hac ratione permoti, nobis nunc maximè audiendam celsimus Propertij musam, & Amoris quem canit hilaritate tristitiam temporū esse condiendam: vt dum hæc detumescunt negotia, repentinæque turbæ consilescunt, à præsentis mali sensu, & à cogitatione publicæ calamitatis, animum tantisper abducamus. Nam pacis Amor Deus est, -- *Pacem venerantur amantes*, vt hic noster ait; & multò

antè poëta vetus apud Platonem. Εἰρήνην μὲν
 ἐν ἀνθρώποις, πελάγῃ δὲ γαλήνην : Ννεμίας δ'
 ἀνέμων, κοίτῳ ἕπνον τ' ἐνὶ κήδει. Quæ latinè,
 quamvis pinguiore Minerua, reddideris:

*Magnus Amor pacem tribuit mortalibus al-
 mam:*

*Aeriosque solet motus, tumidique procellas
 Aequoris, & tristes cessatum ducere curas.*

Negat & Mimnermus apud Plutarchū ὡς
 ἠθικῆς ἀρετῆς, esse quicquam in vita dulce vn-
 de Amor absit: nec mori recusat vbi Veneriæ
 militiæ commodis frui defuerit. τίς δὲ χάρις,
 τό δὲ τέρπνον, ἀνευ χρυσῆς Αφροδίτης; τεθναίνω, ὅτε
 μοι μηκέτι ταῦτα μέλει. Qua de sententia Ho-
 ratius in epistolis.

Si Mimnermus uti censet, sine amore iocis que

Nil est iucundū, viuas in amore iocisque.

Accedat his comicus senex è Casina Plauti.
 Coquos equidem, inquit, nimis demiror
 qui utuntur condimentis, Eos eo condimen-
 to vno non utier, omnibus quod prestat.
 Námque vbi amor condimentum inerit, cui-
 us placituum credo. Neque falsum neque
 suaue esse potest quicquam vbi amor non ad-
 miscetur. Fel, quod amarum est, id mel
 faciet: hominem ex tristi lepidum & lenem.
 Adsit igitur amor stipatus Gratiarum cho-
 ro: tum huius alitis felici aduolatu & au-

spicio spes nobis affulserit concordia. Nisi forte periculum est ne quis nos existimet alieni amoris interpretes eadem opera adolescentium intemperantiae libidinum faces admouere. Quasi verò vllò sit opus ad nequitiam magistro. Vellem sanè opus esset, nec nisi assiduo labore, peruigilique studio vitia discerentur: minus multos improbos hodie videremus. Sed vt bonæ fruges absq; diligenti cultura, continuâque politione, etiam è pingui solo, nō excitantur, cum inutiles herbæ succrescant vberrimè: sic in hominum ingeniis agrè adolescunt semina virtutum: vitia autem, & statim oriuntur, & augentur citò: & serò vel nunquam euelluntur, altissimis defixa radicibus. Quis autem iure nos reprehendat, si q; facimus antiquissimorū & eruditissimorū virorū more ac exemplo facimus? Rapta Helena: abducta Briseis: Penelopes proci; Homero Iliada & Odissēā pepererunt, quod vtrūque opus doctorum manibus quotidie teritur, & semper teretur. Homero proximus diuinæ Aeneidos auctor

Intulit in Tyrios arma virūque toros.

Nec legitur pars vlla magis de corpore toto

Quam non legitimo fœdere iunctus amor.

Tyrānorū exactor Alcæus, Qui ferox bello, tamen inter arma, Siue iactatam religarat vdo Lit-

tore nauim : Liberum , & Musas Venerémque & illi Semper hærentem puerum canebat : idémque de se Romanus Alcæus liberè confitetur. Nos conuiuia, nos prælia virginum , Sectis in iuuenes vnguibus acriū Cantamus vacui ; siue quod urimur, Non præter solitum leues. Cæteros poëtas prætereo, quos percensere longum esset; Comœdias certè & Tragœdias, componere, legere, agere, spectare, quando non licuit; quarum arguméta probri & adulterij plena sunt? Plenæ flagitiorum & stuprorum historia, & ipsis annalibus nihil fuisse perhibent hirsutius ac lasciuus. Phædrum & conuiuïum Platonis nemo non legit : & Stoicorum pater Zeno, incredibili grauitate ac seueritate philosophus, scripsit non modò $\omega\epsilon\lambda\iota\ \epsilon\pi\omega\tau\tau\omega\nu$, sed etiam $\omega\epsilon\lambda\iota\ \epsilon\pi\omega\tau\tau\eta\varsigma\ \tau\epsilon\ \chi\upsilon\nu\eta\varsigma$; vt iam Ouidio paranda non sit defensio, quòd de arte amãdi libros ediderit. Abeamus à poëtis historicis, philosophis; quid libentius auscultamus quàm luscinias? eæ tamen, si credimus istis qui linguas auium intelligunt, mera supra, & incestos amores garriunt.

Omne adèò genus in terris hominúmq; ferarúmq;

Et genus aquarèũ; pecudes, pictæque volucres,

In furias ignémque ruunt : Amor omnibus idem.

Pugnare mihi liceret pluribus argumentis, testimoniis, & exemplis; imò verò quatuor verbis Terērianis causam obtinere possem: Ista nosse falus est adolescentulis: Verum quod arguitur, quia falsum est, inficiari placet. Non enim magis ad amorem & libidinem alios hortatur suis malis & miseriis cōmemorandis Propertius, quam miles enumerandis laboribus militiæ, & suis vulneribus ostentandis alios ad bellum vocet: aut quam nauta inuitat ad nauigandum; narrantis suis periculis & naufragiis. Scilicet hæc ad amandum impellunt:

*Quid tibi vis, insane? meos sentire furores?
Infelix, properas ultima nosse mala,
Et miser ignotos vestigia ferre per ignes,
Et bibere è tota toxica Thessalia,*

Vel ista:

*Tum magis Armenias cupias accedere Tigrès,
Et magis infernæ vincula nosse rotæ:
Quàm pueri toties arcum sentire medullis.*

Aut illa:

*Vel tu Tantalea moueare ad flumina sorte,
Vt liquor arenti fallat ab ore sitim.
Vel tu Sisyphios licet admirere labores.
Difficile ut toto monte volutes onus:
Durius in terris nihil est quod viuat amante,
Nec modo si sapias, quod minus esse velis.*

Item:

*Nunc jacere è duro corpus iuuat impia saxo,
Sumere & in nostras trita venena manus.
Atque utinam in primis animam me ponere
cunis*

Iussisset quæuis de tribus una soror.

Satis iam & corruptelæ suspicione Propertium vindicauimus: nunc paucis de suscepta eius librorum interpretatione consilium nostrum aperiamus. In elegiis scribendis, celebrâdisq; amoribus, principem Propertium, & Plinius minor agnoscit, & consensus eruditorum confirmat: nec me Fabij Quintilianii iudicium mouet, qui Tibullum maximè probat; quia non diffitetur multos esse qui Propertium quam Tibullum malint; quibus me adnumerari facile patiar. Longè maior enim & reconditior in Propertio doctrina, vis & spiritus acrior, validiores numeri, lectiora verba, crebriores sententiæ: ea denique doloris sui exprimendi est inter vtrunque dissimilitudo, vt Tibullum putes lacrymas, Propertium fundere sanguinem. Atque vt concedam esse illi quædam cum aliis cõmunia; hoc omnino eius proprium est, quod in effingendis amantium animorûmque perturbationibus, voluptate, mœrore, cupiditate, metu, discordia, gratia, blanditiis, quære-

lis, cæteri tantum colores terunt: solus Propertius penicillo manum admouet, & ita lineas ducit, vt ipsum te spectare credas in Appellis tabula Cupidinem. Huius ergo tanti auctoris *epoſi* & interpretari non cuiuslibet est hominis: quod vt ipse sum expertus ante annos viginti, cum, (pudet dicere, nec dissimulare possum,) huic muneri me imparem tacitus sensi, & perdolui: nec non huius ætatis doctissimi viri, tantum non vociferantur, qui etsi Propertium in oculis ferant, & in ore perpetuò habeant, nihilominus eum attigerunt verius quàm pertractarunt. Quare cum iterum idem aggredior, de me profitear oportet quod de se prædicat in Bacchidibus Plauti Chrysalus.

Insanum magnum molior negotium.

Vereor que possim rectè vt emolirier.

Audebo, inquam, rursus onus tollere semel à me depositum: audaciam fortasse, vt est in vetere verbo, adiuuabit fortuna, & doctrinæ meæ, ingeniique tenuitati subsidio venient, ad studia vestra propensa nostra voluntas, & qualiscunque industria. Reliqua sunt perpauca de Propertio; ne vulgata prætereò: Cuius patrem à Cicerone significari suspicor in oratione pro domo sua, vbi ait L. Pisonem Sex. Aurelii Propertij nomen inter
fica-

ficarios detulisse; nec ausum accusare calumniæ metu. Scripserat initio Propertius de amoribus suis librum singularem: unde in codicibus manu exaratis; & in libris olim excusis, hæc legitur ἄτυραφῆ Sex. Aurelij Propertij Monobiblos. Librum secundum attexuit postea, vt his versibus declarat.

Tu loqueris, cum sis iam toto fabula libro.

Et turpis de te iam liber alter erit.

Mox tertium adiunxit quem amorum finem esse voluit, vt ex versibus intelligitur.

Sat sit magna, mei, si tres sint, pompa, libelli;

Quos ego Persephona maxima dona feram.

Quartus autem liber, vna dumtaxat, aut altera excepta elegia, alius est, & grauioris argumenti: de vrbis Romę laudibus; Vertunni, Actij Apollinis; Herculis; Iouis Feretrij, ad imitationem Hymnorum Callimachi. Scripsisse quædam existimatur præter illa quæ extant, quia Fulgentius in libello de prisco sermone, laudat duo testimonia Propertij: vnum in Catillare:

Catillata geris vadimonia, publicum prostibulum:

Alterum in Diuidiæ:

Diuidias mentis conficit omnis amor.

Quod ad Cynthiam attinet, cras inde nostrę interpretationis ducemus initium.

IOAN. PASSERATII PRÆFATIO IN PROPERTII LIBRUM
secundum.

ATI s iam anno superiore de Propertio, & amatoris eius scriptis, differuimus: rationibusque ac exemplis docuimus, nec metuendum ab iis iuventuti periculum, & multa inde speranda esse commoda studiis adolescentium. Vnum addam, quod nescio quam in partem accepturi sint nimium seueri quidam censes, tristes patrum, & communis humanitatis penè hostes: Si quis cum amore & voluptate quid habeat commercij, non ideò videri nuacium virtuti remisisse. Sunt enim φιλήδονοι plerumque φιλόκαλοι, καὶ φιλοδέχαιοι, ut Caius ille Cassius aiebat, Romanæ libertatis vindex: idque vir fortissimus, non solùm exitu suo comprobauit, sed etiam aureola magistrati sui confirmauit sententia. Ἐκ' ὅσιν ἠδέως ἀνευτὲ φρονίμως, καὶ καλῶς, καὶ δικαίως ζῶμεθα.

φρονίμως, ἔ καλῶς, ἔ δικαίως, ἀνευ τῆ ἠδέως.
 Quibus verbis negat iucundè viui posse, nisi
 sapienter, honestè, iustéque viuatur: Et sapi-
 entia, honestatis, ac iustitiæ vllum esse fru-
 ctum, si à voluptate iucundáque vita seiun-
 xeris. Verùm ista, vt dixi, satis iam disputata
 sunt. Itaque satius nunc est, quot & quantæ
 Veneres in Venere Propertij lateant, prius
 ostendere, quàm ad libri secundi explicatio-
 nem accedamus. Ordinem autem à Simo-
 nidis melici voce meritò celebratissima: τὴν
 ζωγραφίαν, ποίησιν εἶναι σιωπῶσαν; τὴν δὲ ποίησιν,
 ζωγραφίαν λαλῶσαν. Vel vt extulit Plutarch⁹:
 ζωγραφίαν μὲν, εἶναι φθελγομένην τὴν ποίησιν:
 ποίησιν δὲ, σιωπῶσαν τὴν ζωγραφίαν. Hinc au-
 ctor Rhetoricorum ad Herennium in libro
 quarto. *Si poëma, loquens pictura est; pictura,
 tacitum poëma debet esse.* Et. M. Tullius in quin-
 ta disputatione Tusculana: *Traditum est, Ho-
 merum cecum fuisse: At eius picturam, non poësin
 videmus.* Item Horatius in arte poëtica.

Ut pictura, poësis erit, quæ si propius stes,

Te capiet magis: Et quædam, si longius abstes.

Mitto quæ Aristoteles, & eius doctor Plato,
 de vtriusque artis cognatione literis manda-
 runt: tantum dico, vt in oblectandis pascen-
 disque oculis varietate rerū, & naturæ ipsius
 imitatione, laus picturæ cernitur: sic in expri-

mendo multiplici animorum sensu, atque motu, poëticæ facultatis spectari præstantiam. Quod quoniã pigmentis quibusdam efficitur: & suos habet colores poëta, quos versuum lineamentis inducit, vt suavius gratiusque carmen efflorescat: non pessimam a studiosis poëticæ inibo gratiã, si quo ex capite arcessita sint illa orationis lumina, & insignia, demonstraro: ac eorum pleraq; indicaro, ex Homeri potissimum fonte deriuata, in hortulos Propertij fluxisse. Principatus verò in hoc genere translationibus tribuitur; quæ cum sint veluti mutationes ac migrationes verborum in alienum domicilium, quatuor è locis ducuntur. Α ποῦ ἐμψύχων ὅτι ἐμψυχα: vt Homero dicitur ἠνείαχος νῆος, ἀντὶ τῆς ναύτης: auriga nauis, pro gubernatore. Ex quo ad Mecenatis laudem Propertius transtulit:

Velorum plenos substrahis ipse sinus.

videlicet à moderatione cursus, ad animi & secundæ fortunæ moderationem. Α ποῦ ἐμψύχων ὅτι ἀψυχα: vt κορυφή ὄρεος, ἀντὶ τῆς ἀκρόραφια: vertex pro cacumine Propertius.

Transla-
tiones ἀπὸ
ἐμψ. ἐπι
ἐμψ.

ἀπὸ ἐμψ.
ἐπι ἀψ.

*Hic erat Arganthe Pega sub vertice
montis.*

ἡσθ τέρανος quasi corona insulæ,
quod aquis vndique cingatur. Sic co-
ronare, pro cingere Propertius.

Fixâque congesta castra coronat hamo.

Ἀπὸ ἀψύχων ἐπι ἔμψυχα: vt, σιδήρειον ἀπὸ ἀψ
ἦτορ: cor ferreum, pro ingenio durissi- ἐπι ἔμψ.
mo, Propertius:

Illâ tamen nūquā ferrea dixit: amo.

puella ferrea, sæuissima. Ἀπὸ ἀψύχων ἀπὸ ἀψ
ἐπι ἄψυχα: vt σπέρμα πυρός: quod ad ἐπι ἄψ.
curas Propertius traduxit:

Semina curarum de capite orta tuo.

Minus tamē ab Homero recessit Vir-
gilius: *querit pars semina flammæ.*

Nonnunquam Homero intelligitur
ἀπὸ μέγας τὸ ὄλον: vt φίλη κεφαλῆ, λέ- ἀπὸ μέγας
γέλα ἀντὶ τῷ ἀνὴρ. τὸ ὄλον.
Propertius.

Et sumpta, & posita pace, fidele caput.

*Nec te dulce caput, mater, Scribonia
lesi.*

Ponit etiam Homerus id quod sequi- *Id quod*
tur, pro eo quod præcedit: vt σκωλεύειν, *sequitur*
ἀντὶ τῷ φονεύειν: spoliare, pro occidere. *pro eo*
quod præ-
cedit.

Propertius:

Dixerat, & spoliū corruit ille Ioui.

Corruit spoliū, occisus, vt mox ab

Metony-
mia.

hoste spoliaretur. Iam μετωνυμία Ho-
mero frequens, vt A'ρης, ἀντὶ τῆς πόλε-
μος. Propertius.

*Nullus & antiquo Marte triumphus
avis.*

Antono-
masia.

Crebra quoque ἀντωνομασία, vt Αἰρεί-
δης, Πηλεΐδης, Τρίλογένεα: pro Agame-
mnone, Achille, Minerua. Sic Pro-
pertio Iafis, pro Atalanta: pro Tyro,
Salmonis: pro Neptuno, Deus Tæna-

μειώσεις.

rius. μειώσεις, καὶ ἐλάττωσις Homero
familiaris est: vt, εἴδ' ἔ γήθησεν Ἀχιλλεύς.
minimè lætatus est: pro, valde indo-
luit. Propertius.

*Cum de me, & de te, compita nulla ta-
cent.*

pro, nihil aliud loquuntur: &, amor
noster per urbem solus sermo est om-

Empha-
sis.

nibus. Ornat Homeri versus ἔμφασις:
vt πᾶν δ' ὑπερτερμάνθη ξίφος αἷματι. totus
incaluit gladius sanguine: Propertius
*Denique quis nostro curuum te funere vi-
dit?*

Atram quis lachrymis incaluisse togã?

Non rarò aliqua vox in Homeri vet-
su abundat; vt, δέχα πάντα τάλαυτα. vbi
τὸ πάντα, πλεονάζει. Propertius.

Pleonaf-
mus.

Tantus erat demēs inter utrūq; furor.

O noctem meminisse mihi iucunda voluptas?

ybi superuacaneæ voces , demens & iucunda: cùm nullus furor, dementia: & nulla voluptas, iucunditate careat. Laudatur Homericæ *ᾠδαί φρασις*, βίη ^{Periphrasis.} *Ἡρακλείη*, vis Herculeæ, pro forti Her-
le. Propertius.

*Nec si caelestem flagrans amor Herculis
Hebem.*

amor Herculis, Hercules amans.

*Quæ miser ignotis error perpeffus in
oris
Herculis.*

Error Herculis, Hercules vagus. Illustrat Homeri scripta, παλιλογία, ἐπανάλι-
ψις, ἀναδίπλωσις, ἐπαναφορὰ, καὶ ἐπα-
νοδος: quarū exornationum vnū dunta-
xat exemplū ab Homero petam: plui a
è Propertio. Homerus. Τῆ δ' ἐγὼ ἀντίος
εἶμι, καὶ εἰ πρὸς χεῖρας ἔοικεν, εἰ πρὸς χεῖρας
ἔοικε μένος δ' ἄθωνι σιδήρῳ. Itē, Νηρεὺς δ'
αὐτὸς σύμμεθεν ἄγαν τρεῖς νῆας εἰστάς. Νηρεὺς
Ἀγλαΐης υἱὸς, χαροποιὸς τ' ἀνακτος. Νηρεῖς,
ὁ κάλλιπος ἀνὴρ ὑπὸ Ἴλιον ἦλθεν. Dicitur vix
potest quantum iis verbis, geminatis,
iteratis, & commutatis, Propertius
delectetur. Geminat verba; vt:

*Gemina-
ta verba.*

*Non non humani sunt partus talia
dona.*

*Iterata
verba.*

Iterat autē verba multis modis. Nunc
initio versuum: vt:

Sit licet & saxo patientior illa Sicano:

Sit licet & ferro durior, & chalybe.

Oscula suspēsis instabāt carpere palmis,

Oscula & alterna ferre supina fuga.

Nunc in eiusdem versus principio &
medio: vt

*Magni saepe duces, magni cecidere Ty-
ranni.*

*Non hac Calliope, non hac mihi cātat
Apollo*

Nunc in eiusdem versus principio &
fine: vt.

*Quid fles abducta grauius Briseide?
quid fles?*

*Cesaris hac virtus, & gloria Caesaris
hac est.*

Aut verbum quod penultimum est in
priori versu, primum in posteriore
collocatur: vt:

*Donec diuersas percurrens Luna fene-
stras:*

*Luna moraturis sedula luminibus.
Omniāque ingrato largibar munera som-
no.*

Munera de prono sæpe voluta sinu.

*Hinc etenim tantum meruit mea gloria
nomen:*

Gloria ad hybernos lata Borysthenidas.

Aut iteratur in prioris velus medio
& posterioris initio: vt.

Interea nobis nonnunquã Ianua mollis:

Commu-
tatio.

Nonnunquam lecti copia facta tui.

fit etiam iteratio conuerso verborum
ordine: vt

*Vxor me nunquam , nunquam me ducet
amica.*

*Semper amica mihi , semper & vxor
eris.*

Aut vna cum verborum ordine casus
variantur: vt,

*Siue illam Hesperis , siue illam ostendet
Eois:*

Vret & Eoos, vret & Hesperios.

vel mutantur simul tempora verbo-
rum, & gradus nominum: vt.

*Quamuis magna daret , quamuis maiora
daturus.*

In eiusmodi autem commutatione
& iteratione vocum ; aut paria pari-
bus: aut dissimilia dissimilibus: aut cõ-
traria contrariis referuntur. Paria pa-
ribus: vt.

*Cum tibi nec frater, nec sit tibi filius
vllus,*

*Frater ego, & tibi sim filius vnus ego.
Tu mihi sola places, placeam tibi, Cyn-
thia solus.*

Diffimilia diffimilibus: vt:

*Maxima praeda tibi; maxima cura
mihi.*

*Cynthia forma potens, Cynthia verba
lenis.*

Contraria contrarijs: vt,

Siue ea caussa grauis, siue ea caussa lenis.

Cynthia prima fuit, Cynthia finis erit.

Huius ero viuus, mortuus huius ero.

*Similiter
definentia
& caden-
tia.*

Similiter definentia, & Similiter ca-
dentia, quæ ὁμοιοτέλευτα, καὶ ὁμοιόπτωτα
vocat, persequi singula longum es-
set: nunc vno sumus exemplo conten-
ti, Homerus: καὶ ξείνον παρέοντα φιλεῖν,
ἐθέλοντα δὲ πέμπειν. Propertius.
*Osculáque opposito dicat sibi debita ven-
to.*

Et nihil infido durius esse viro.

ἔλλειψις.

*Nec ἔλλειψις quidem inuenusta est,
cum verbum aliquod abest, potius
quàm dceat sententiæ. Homerus. ἦ μοι
ἄχος μεγαλήτορος Αἰνείαο. Λεῖπει γὰρ τὸ
παρεσι, ἢ συμβέβηκεν Propertius*

Te nihil in vita nobis acceptius unquam.

Nunc quoque eris.

à verbo eris, abest, acceptissima.

Tu ne igitur demens? nec te mea cura moratur.

subaudiendum, abire paras, aut quid

simile. Solet Homerus $\chi\epsilon\tilde{\eta}\theta\alpha\mu\tau\omicron\iota\varsigma\ \acute{\alpha}\rho\epsilon\tilde{\nu}\iota\kappa\epsilon$
ἀρενικέ
 $\zeta\epsilon\tilde{\nu}\iota\kappa\omicron\iota\varsigma\ \acute{\alpha}\nu\tau\iota\ \tau\tilde{\eta}\varsigma\ \theta\eta\lambda\upsilon\kappa\omega\tilde{\nu}$. ut κλυτός ἰωπο- ἀντὶ τῶν
θηλυκῶν.
δάμεια, ἀντὶ τῆς κλυτῆς. Propertius.

*Sed cupidus falsis attingere gaudia pal-
 mis,*

*Thessalis antiquam venerat umbra do-
 mum.*

Umbra Cupidus, pro Cupidi aman-
 tis Prothesilai. Nominandi casum, Nomina-
 tiuus pro
 vocatiue.

pro vocandi casu, non semel Home-
 rus vsurpat: ut: Δὸς φίλος, ἔγάρ μοιδο-
 κέεις ὁ κάκιστος Ἀχαιῶν. φίλος ἀπὶ τῆς φίλε
 Propertius.

tu criminis auctor,

Nutritus duro, Romule, lacte lupa.

Romule nutritus, pro nutrite. Idem
 facit in permutando comparationis
 gradu. σαώτερος ὡς κενέου ἀπὶ τῆς σώος.

Propertius.

Compa-
 rationis
 gradus
 mutatio.

*Supplicis à longis tristior excubijs:
 tristior, pro tristis.*

Turpior & saeli viuere luxuria.

Turpior, pro turpis. Inuenitur saepe numero apud Homerum ῥῆμα τὸ ἐνεργήτικον ἀντὶ γήπικον ἀλλὶ τῆ παθητικῆ: vt Δωρήσω τρίποδα χρυσάτον. ἀντὶ τῆ δωρήσομαι. Propertius.

Non ita Carpathiae variant Aquilonibus vnde.

variant, pro variantur.

Percussas dominae vertat in auriculas;
pro vertatur

At tu seu mollis quā tendit Ionia.

tendit, pro tēditur, & porrigitur: Nufquam non occurrit apud Homerum

Enallage
numero-
rum.

numerorum aut temporum enallage. Numerorum, vt, τῆ ἀμόθεν γε θεὰ θυγάτηρ Διὸς εἶπέ τε καὶ ἡ μῖν, ἡμῖν ἀντὶ τῆ ἐμοί. Propertius.

non haec mihi cantat Apollo.

Ingenium nobis ipsa puella facit.

Quid mihi desidia non cessas fingere crimen.

Quod faciat nobis conscia Roma morā.

utrobique mihi, & nobis, promiscua.

Enallage
persona-
rum.

Porro enallage personarum lepidissimū continet εἶδος ἀποπροφῆς; vt τυδείδω δ' ἔκ' ἀν' γνοίης πολέροισι μετείη. ἀντὶ τῆ, ἔκ' ἀν' τῆ γνοίη. Nescires vtris Diome-

des adesset : pro quiuis nescitet. Propertius.

*Tranquillo tuta descendis flumine
cymba.*

Descendís , pro quiuis descendere potest. Et

Nonne putas miras hunc habuisse manus?

putas, pro quiuis putat, Cui schemati etiã inest festiuissima sui allocutio: vt. Allocutio sui.

*Qui nullum tibi dicebas iam posse nocere,
Hæsisti; cecidit spiritus ille tuus.*

Surge anima ex humili iam carmine.

Sic igitur prima moriere atate Propertii?

Sed morere, interitu gaudeat illa tuo. Apostrophe ad

Animos legentium haud minus per- muta.
mouet, cum ad res mutas sermonem
conuertit. Propertius.

Ianua, vel domina penitus crudelior ipsa,

Quid mihi tam duris clausa taces foribus?

Vos eritis testes, si quos habet arbor amores,

Fagus, & Arcadio pinus amata deo.

Ignes castrorum & Tatia prætoria turme;

*Et formosa oculis arma Sabina meis:
O utinam ad vestros sedeam captiva pe-
nates.*

*Ergo sollicita tu caussa pecunia vita es!
At tu seuve Aquilo, nunquam mea vela
videbis.*

εἰκῶν.

Distinguit Homericum poema εἰκῶν,
ὁμοίωσις, καὶ ὑπερβολή; vt: ἡ δ' ἔεν ἐκ θα-
λάμοιο πείφρων Πυελόπυρα, Ἀρτεμίδι
ἰκέλη, ἢ ἔχρυσή Ἀφροδίτη. Propertius.

*Fulua coma est, longaeque manus; & ma-
xima toto*

*Corpore, & incedit vel Ioue digna so-
ror.*

*Aut cum Dulichias Pallas spatatur ad
aras,*

Hyper-
bole.

*Gorgonis anguiferae pectus operta co-
mis.*

Veritatis traiectio & superlatio est in
hoc Homeri versu. Λευκόθεροι χιόνος,
θείφν δ' ἀπέμοισιν ὁμοῖοι. id est, Virgilio
interprete:

*Qui candore niues antecirent, cursibus au-
ras.*

Propertius.

*Lilia non domina sint magis alba mea.
Aut Maotica nix, minio si certet Ibero.
Utque rose puro lacte natant folia.*

Per ἀλληγορίαν, siue inuersionem ait *Allegoria*
 Homerus : Νῦν μὲν δὴ μάλα πείγχε, *ria*
 μελάνθριε, νύκτα φυλάξεις, Εὔνη ἐνὶ μαλα-
 κῇ καταλέγμενος, ὡς ἐπέοικεν. Vbi aliud
 loquitur, aliud sentit. Propertius.

*Iam tempus lustrare aliis Heliconæ cho-
 reis :*

*Et campum Aemonio iam dare tempus
 equo*

*Nunc ad te mea lux veniet, mea littora,
 nauis*

Seruata? an mediis fidet onusta vadis?

Multæ sunt apud Homerum allegori- *Paræmia*
 cæ paræmiæ, quibus, quoniam dili- *Allego-
 rica.*
 genter ab aliis collectæ sunt, superse-
 debo : pauculas è Propertio profe-
 rani. Est hæc omnino prouerbialis al-
 legoria, reuocare lapsum, de admoni-
 tione stulta, & præpostera. Propertius.

At vos qui sero lapsum reuocatis amici.

*Vt dare cineri medicinam, de sero, &
 inutili auxilio.*

*Atque utinam non tam sero mihi nota
 fuisset*

*Conditio, cineri nunc medicina datur.
 quemadmodum de frustra sumpta o-
 pera, & male collocata:*

Ludet, qui sterili semina ponit humo.

Enumerare mihi liceret id genus sexcenta dicendi ornamenta, quæ Propertio sunt cum Homero communia: sed enumeratio illa vix esset solidi & æstiuvi diei, nedum exigui huius spatij, horæ curriculo circumscripti. Vna est

Προσωποποιία, & ficta personæ indutio, quam nequeo sine piaculo præterite: Et vereor tamē, ne, vt ait Plautus, in me obuertat cornua. Excitabit enim fortasse ipsum à campis Elysijs, myrteaque sylua, Propertium, qui me his suis obiurget versibus, quod se cum Homero composuerim

Προσωποποιία.

*Quid tibi cum tali demens est carmine?
quis te*

Carminis heroi tangere iussit opus.

Existet etiam fortasse aliquis, qui me non potius Callimachi ac Philetæ, quam Homeri, fecisse imitatorē Propertium, miretur: & similitudinem in re tam dissimili quæsiuisse. Respondebo ὕπερον ἄλλοτερον ὁμιλικῶς, meq; tuebor Thorauij mangonis exemplo. Is (dicam verbis Plinij quò dicam melius) M. Antonio iam Triumuiro, eximia forma pueros, alterum in Asia genitum,

nitum, alterum trans Alpes, vt gemino s, vè-
didit: tanta vnitas erat. Postquam deinde
sermone puerorum detecta fraude, à furen-
te increpitus est Antonio, inter alia magni-
tudinem pretij conquerente: nam ducentis
mercatuſ erat ſestertiis: respondit verſutus
ingenij mango, ob id ipsum se tanti vendi-
diſſe: quoniam non eſſet mira ſimilitudo in
vllis eodem vtero editis: diuerſarum qui-
dem gentium natales tam concordia figura
reperiſſi, ſupra omnem eſſe taxationem. A-
deo que tempeſtiuam admirationem intu-
lit, vt ille proſcriptor animus modò, & con-
tumelia furens, non aliud in cenſu magis, &
fortuna ſua duceret. Sic ego admiranti hanc
Homeri & Propertij comparationem refer-
re poſſim: niſi me noui facturum fuiſſe, ſi
Callimachum & Propertium inter ſe con-
tendiſſem; & vt fratres, aut Venerios nepo-
tulos, ſimiles eſſe oſtendiſſem. At quod ele-
giographorum principem Propertium, cum
Homero Epicorum coryphæo contulerim,
illam in diſſimili genere ſimilitudinem vo-
bis plus voluptatis attuliſſe. Neque verò pe-
riculum eſt ne mihi Propertius ſuccenſeat,
quaſi nō & libens, & ſolens, Homerum imi-
tetur. Quod ſi vel callidè diſſimulat, vel im-
probè negat, aut hominē ſtellationatus dam-

nabo, aut furti manifesti conuincam. Et ecce rem vobis auctorem dabo. In elegia septima libri quarti, est insignis conformatio, quam ex Homero sumptam esse cui non persuadebitur, idem vix adducetur vt credat, meridie lucere. Apud Homerum igitur ἰλ. χ. Patrocli umbra in somnis Achilli apparet, & alloquitur; eaque euanescente, Achilles exclamat. ὦ πόποι; ἦ ῥα τίς ἕστ' ἐγὼ εἰν Αἴδαο δόμοισι ψυχὴν εἰδῶλον

Est aliqua, est certè Plutonis in ædibus umbra.
Inde Propertius elegiæ duxit initium.

Sunt aliquid manes? letum non omnia finit.

Pergit apud Homerum Achilles. ἦ λθε δ' ὅτι ψυχὴ Πάτροκλ' ἦος δ' ἔλθοιτο, Πάρι' ἀντιῶ μέγεθος τε καὶ ὄμμα (καὶ χεῖρ' εἰκυῖα, καὶ φωνὴν, καὶ ποῖα ὤξει γούρ' εἶματα ἔσο. quæ verti, & metuo ne peruerterim:

Ad me infelicis Patrocli venit imago.

Omnia persimilis, membra ardua, lumina pulchra

Vocemque, & tales gestabat corpore vestes.

Propertius:

Cynthia nanque meo visa est incübere fulcro,

Murmur ad extremæ nuper humata via.

Eosdem habuit secū, quibus est elata, capillos:

Eosdem oculos: lateri vestis adusta fuit.

Cum Achille Patroclus his verbis expoſtu-

Iat. Εὐδεις; αὐτὰρ ἐμείῳ λελασμένος ἔπλεν Ἀχιλλεύς; *Dormísne? érne mei dilecte oblitus Achille.* Haud leuior de Propertio querela Cynthiæ.

*Perfide, nec cuiquam melior sperande puella,
In te iam vires somnus habere potest?*

Notum est vť, Iride internuncia, vocati ab Achille venti, ei morem gesserint, pyrámq; cui Patrocli cadauer impositum erat, flatu suo accenderint. Quò pertinent Cynthiæ verba:

Cur ventos non ipse rogis, ingrata, petísti?

Ait Achilli Patroclus. ὡς δὲ καὶ ὅτ' εἰς τὰς ἄστυας ὁμοῖον ἀμφικαλύπτοι. *Sic etiã nobis lapis idem contegat ossa.* *Mecum eris* inquit Cynthia Propertio, & *mixtis ossibus ossa teram.* Narrat ad extremum, Homerus: ὡς ἄρα φωνήσας ὠρέξατο χερσὶ φίλησιν, Οὐδ' ἔλαβεν: ψυχὴ δὲ κατὰ χθονὸς, ἢ τε καπνὸς ὤχετο τελευγυῖα. *Sic fatus, carásque manus protendit Achilles: Nec pote complecti: querulo nam murmure fugit. Sub terras umbra, ut fumus.* Hæc Propertius in vnum versiculum coniecit: qui & vtrique somnio, & nostræ simul orationi, finem faciet.

Inter complexus excidit umbra meos.

IOAN. PASSERATII AMORIS
ET FORTVNAE INTER SE
comparatio in eundem lib. 2.

POST longam huius muneris vacationem, & morbo datam, & rerum prolotarum silentio concessam, iam redire tempus est ad id negotium, à quo inuiti ad molestum otium pridem diuertimus. Digressi autem sumus ab elegia Propertij quæ est octaua libri secundi, cum ad eam ventum esset sententiã;

Omnia vertuntur: certè vertuntur amores.

Vinceris, aut vincis: hæc in amore rota est.

Cuius sententiæ quoniam duplex est ratio: vna, de vicissitudine, & conuersione omnium rerum: Altera, quæ magnam Amoris & Fortunæ cognationem ostendit: de priore, posterius, quam breuissimè: & de posteriore prius, Homericã consuetudine, differemus. Atque, vt ab auctoritate testimonióq; Pausaniæ proficiscamur, Ægeiræ, quod oppidum Achaïæ non ignobile fuit, in ædicula

quadam, is se vidisse testatur Fortunæ signū, cui pinnatus adfisteret Cupido: idque interpretatur, arctiorem amoris & Fortunæ conjunctionem, ac necessitudinem. Eodémque probari putat argumento, plus interdum in amore posse Fortunam, quàm vllam venustatem corporis, aut formæ præstantiam. Neque sanè multum à mēte Pausaniæ Propertius abludit, his versibus. *Me sine quem semper voluit fortuna iacere, Hanc animam extremae reddere nequitia.* Et alio loco.

Vnicuique dedit vitium natura creato:

Mi fortuna aliquid semper amare dedit: Vt enim amorem præsto esse nascētibus sibi persuadebant, qua ex opinione scripsit hic noster:

*Num tibi nascenti primis, mea vita, diebus,
Aridus argutum sternuit omen amor?*

Sic vna cū amore fortunā inter deos Præstites numerabant Ægyptij, quos adesse quatuor homini, simul ac in lucem editus esset, existimabant, *δαίμονα, τύχην, ἔρωτα, ἀνάγκην.* Quò fortasse referendum est illud summi Oratoris, in oratione de parricidio: *Si tibi fortuna non dedit, ut patre certo nascerere: & quæ sequuntur.* Fortuna nunc cæca perhibetur, nunc videns: ut in Ciceronis Lælio. *Non solum ipsa fortuna caca est, sed eos etiam plerumque cacos efficit quo complexa est.* Et

in Philippica decimatertia. *Quis hoc vestrum non videt, quod ipsa Fortuna, quæ dicitur cæca, vidit?* Fortunæ quoque respicientis meminit, in libro secundo legum: vt Fortunæ videntis L. Apuleius in libro Milesiarum vndecimo. *In tutelam receptus es fortunæ, sed videntis: quæ lucis suæ splendore cæteros deos illuminat.* Cæcum esse Amorem, & Plato, & poëtæ ferè omnes prodiderunt Theocritus: τυφλὸς δ' ἔκ' αὐτὸς ὁ Πλάτων, ἀλλὰ καὶ ὠφρόνιστος ἔρωτος. Non solus captus est oculis Plutus, sed & amor, qui plenus amentia, Propertius, *Ante pedes cæcis lucebat semita nobis. Scilicet insano nemo in amore videt.* Contrà sæpe oculatus est, imò totus oculus amor: si quidem dictus à Græcis ὀμμάλειος, vt Hesychius docet; eiusque oculi acres, & flammei, à Moscho describuntur, in Idyllio, Ἐ'ρωτος δραπέτης, ὀμμάτῃ δ' αὐτῷ Δερμύλα, καὶ φλογόειτῃ, τύχη κοφὴ βεῖν, ait Cebes Thebanus; Surda est Fortuna: Et amor surdus, præsertim turpis. Propertius. *Turpis amor surdis auribus esse solet.* τύχῃ μεγανοιδίῃ vocat idem Cebes: & fortunam insanam Pacuius. Quid amore insanius? quid tam à ratione auersum, & consilio inimicum? In Satyra Flacci, Momentanus exclamat: *heu fortuna, quis est crudelior in nos Te deus?*

In Virgilij Pharmaceutria Pastor : *Sæuus Amor*, inquit, *docuit natorum sanguine matres Commaculare manus. Crudelis tu quoque mater. Crudelis mater magis, an puer improbus ille? Improbus ille puer: crudelis tu quoque mater.* Itaque in Cistellaria Plauti Alcesimarchus, amorem ait primum inter homines commẽrum esse carnificinam. *Fortuna sæuo leta negotio: & ludum insolentem ludere pertinax.* Veneri & Amori nihilo clementius ingenium: *queis placet impareis Formas, atque animos sub iuga abenea, Sæuo mittere cum ioco.* Pingi fingique volucrem cupidinem nemo nescit. Et alas fortunæ simulachro addi solitas monet Eusebius; nec obscurè innuit Horatius. *Laudo manentem* (de fortuna loquitur,) *si celeres quatit Pennas, resigno quæ dedit.* Extitere qui amori quasi pennas vellerent, & adimerent alas: in quibus Eubulus comicus. *Τίς τῷ ὀ γράψας πρῶτος ἀνθρώπων ἄρα: Ἡ κηροπλαστικῆς ἔρωθ' ὑπόπτερον; Ὡς ἔδει ἢ δει πλὴν χελιδόνας γράφειν:* Quicumque primus, inquit, vel cæbo, vel penicillo, aligerum Amorem expressit, vt nihil ille norat pingere præter hirundines? μόχκου ῥατὴν subjicit: *Βαρὺς δὲ κομιδή, πῶς ἂν εἴν' ἔχοι πλεῖα.* Cum in me tam lentus, ac tardus sit, quonam pacto, aut

quem ad vsu[m] , alas habeat. Quin & apud Virgilium in libro Æncidos primo :

Patet amor dictis caræ genitricis, & alas Exit.
 Si qua fides habēda Plutarcho, in libello de fortuna populi Romani; Tiberim traiectura, & urbem Romam ingressura fortuna, fertur alas posuisse, vt significaret, se illic vel le perpetuò manere. Notæ sunt Amoris sagittæ. Nec ignota fortunæ tela, de quibus M. Tullius, in epistola qua Titium consolatur. *Homines nos esse meminerimus, ea lege natos vt omnibus fortuna telis proposita sit vita nostra :* Et in libro primo de Officijs, quo minus multa patent in eorum vita, quæ fortuna fertat. Et in Academicis quæstionibus. *Fortunæ grauißimo percussus vulnere.* Ausonius in Parentalibus. *Expertus fortis tela cauenda deæ.* Aliquando, pro arcu & sagittis, fulmen Amori tribuitur: quo modo pictum aiunt in Alcibiadis clypeo fuisse; atque pictum etiam in Octauix scholis ait Plinius. *Trisulcum id Iouis telum fortuna vibrat;* vt in secunda Ciceronis disputatione Tusculana. *Non solum stimulos doloris, sed etiam fulmina fortunæ contemnimus.* Facem amori tribuunt poëtæ. De Fortuna, dixit Plautus, in Persa. *Nequaquam fortuna tibi faculam lucrificam allucere*

vult. Ἔρως θεῶν καὶ ἀνθρώπων τύραννος ab Euripide vocatur; & ab aliis ποῖτις πανδαμάτωρ, quoniam *Omnia vincit Amor*. Propertius. *Hic deus & terras, & maria alta domat*. Menander. Δέσποιν' ἔρωτος ἔδδ' ἐν ἰσχύει πλέον; ἔδ' αὐτὸς ὁ κρατῆρ' ἐν ἕρασι θεῶν ζεὺς, ἀλλ' ἐκείνω πάντ' ἀνάγκασθεις ποιεῖ. Amore nihil valentius: ne ipse quidem qui in cœlo diis imperat Iuppiter: sed eo cogente nihil non facit. Omnia esse in fortunæ potestate, vel philosophi de meliore nota confitentur, vt Theophrastus, cuius ore nobilitatus hic senarius. τύχη τὰ θνητῶν ἀνάγκασμα, ὅκ' ἐν βελία. *Vitam regit fortuna, non sapientia*. Ea de caussa in antiquis statuis, ac numis, fortuna cum gubernaculo cernitur: vocaturque à Lucretio gubernans, & Omnipotens à Virgilio. *Lucretius. Quod procul à nobis flectat fortuna gubernans. Virgilius, Fortuna omnipotens, & ineluctabile fatum, His posuere locis*. Tam ignota est fortunæ, quàm Nili origo: quid illa, & vnde sit, sapientum scholæ inter se diuersæ certant, & adhuc sub iudice lis est. Adeò est obscurum Amoris genus, & tenebricosi natales, vt vna cum Chao, vel statim ex Chao natum tradant Orpheus & Hesiodus. Anceps & lubrica fortuna. Nihil est facilius quàm in Amorem labi, & præ-

cipitem ferri. Beatos aut miseros fortuna
 reddit ; ex quo fortunati , aut infortunati
 vulgò appellantur. Felices vel infelices , A-
 mor efficit. Tibullus. *Ab miseri , quos hic
 graviter deus urget ; at ille Felix , cui placidus
 leniter afflat Amor* Pellax , & tenax est for-
 tuna: trahit ad se cuncta, tenetque quicquid
 adhæserit ; ex quo à Græcis dicta est ἰζουλ-
 εία ; & à Latinis fortuna viscata. Amoris
 blanditiis amantes, vt visco aues, capiuntur.
 Hinc adolescens Pistoclerus , in Bacchidi-
 bus Plauti, sic ipsas Bacchides affatur. *Vis-
 cus merus vestra est blanditia. Quid ita? quia
 due unum expetitis palumbem.* Et Philo-
 xenus senex in eadem Comœdia. *Tactus
 sum vehementer visco ; quid multa? ego amo*
 Fortuna immoderata, in bono æquè atque
 in malo: inquit ille, ex equite Romano, Mi-
 mus, & ex Mimo, fortunæ beneficio, Sena-
 tor factus. Moderati nihil est ab Amore ex-
 pectandum. *quis enim modus adsit amori!*
 In sua tantum inconstantia constans fortu-
 na reperitur. Amor, in eo solùm inuenitur
 grauis , quòd à leuitate sua nusquam disce-
 dit. Amor odit inertes, fortibus est fortuna
 viris data ; vt in septimo Annali ait Ennius,
 & Tibullus. *Audentes forsque Venusque iu-
 nat.* Fortunam & bonam & malam antiqui

venerati sunt : fuitque vtriusque templum
 Romæ. Amorem bonum & malum, dulcem
 & amarum, sentiunt qui amant. Propertius.
*Quin ego diminuo curam, quod sæpe Cupi-
 do Huic malus esse solet cui bonus ante fuit.*
 Virgilius. *Et vitula tu dignus, & hic: & quis-
 quis Amores. Aut metuet dulces, aut experie-
 tur amaros.* Plautus in Pseudolo. *Dulce
 atque amarum vna nunc misces mihi.* Et in
 Mostellaria. *Nam ecastor Amor & melle &
 felle est fecundissimus. Gustu qui dat dulce,
 amarum usque ad satietatem oggerit.* Catul-
 lus. *Multa satis lusi: non est dea nescia no-
 stri. Quæ dulcem curis miscet amaritiam.* In-
 de Græci ἔρωτα γλυκύπικρον dixerunt; vel
 ὀξύγλυκον: quod eleganter Latino verbo red-
 ditur Dulcacidum in prisco glossario. For-
 tuna nuncupata est Aurea, quæ in cubiculis
 Cæsarum haberi, & Imperatore ipso mori-
 turo præsentem, ad successorem transferri cõ-
 sueuerat. Aureæ Veneris Aureus est filius.
 Ovidius. *Nec mora mouit Amor gemmatas
 aureus alas.* Rarò simul hominibus bonam
 fortunam, & bonam mentem dari, ait apud
 Liuium Afrubal. *Amare, & sapere, vix deo
 conceditur, vt ait P. Syrus. Cui ad fine est
 illud eiusdem mimographi Fortuna nimium
 quem fouet stultum facit. Malè geritur, in-*

quit idem Syrus, *quicquid geritur fortunæ fide*. Qui volet in fraudem induci, se suâque Amori committat, cuius, vt Moschus ait, νόος ἔστιν ἀνάμερος, ἡπεροπρευτάς: ἔδὲν ἀλατρεύων, δόλιον βρέφος; mens immitis & fraudulenta nihil veri loquitur: dolosus est puer. Multa hominum de fortuna querelæ: quibus si quid aduersi, quamuis merito, euenit: id immerenti fortunæ imputant: vt M. Tullius in epistola quadam ad C. Cassium. *Horum malorum omnium culpam fortuna sustinet*. Quò valdè pertinent Plinij verba, capite septimo libri secundi. *Toto quippe mundo, & locis omnibus, omnibusque horis, fortuna sola inuocatur: vna nominatur, vna accusatur: vna agitur rea: sola laudatur, sola arguitur, nec sine conuicijs colitur*. Quicquid amantes libidine sua & intemperantia peccant, id omne adscribunt Amori. Tibul.

Non ego te lesi prudens: ignosce fatenti,

Iussit Amor: contra quis ferat arma deos?

Propertius. *Vna contentum pudeat me viuere amica. Hoc si crimen erit, crimen Amoris erit*. Mitto quæ loquitur in Aulularia Plautinus Euclio: neque tamen præterire possum quod scribit poëta Consularis, in ecloga, cuius lemma est, Cupido cruci adfixus. *Reus est sine crimine, iudice nullo,*

*Accusatus Amor : se quisque absolueret gestit,
Transferat ut proprias aliena in crimina cul-
pas. Ridiculum morem ? nec dissimilem
veteris Atheniensium instituti : apud quos
cum nefas esset mactare bouem, & eam ta-
men victimam certa sacra postularent : sa-
cerdos, is qui βεϕόνος appellatus est, percus-
so boue, abiectaque illicò securi, vbi se in
pedes coniecerat, securis ipsa vocabatur in
iudicium : & causam capitis dicere iubeba-
tur, vt commemorat in Atticis Pausanias.
De fortuna scribit Horatius : *Te semper an-
teit saua necessitas, Clauos trabales & cu-
neos manu Gestans ahena : nec seuerus Vn-
cus abest, liquidumve plumbum.* Ea suppel-
lex non desideratur in Amoris instrumen-
to. De Amoris clauo, Plautus in *Afinaria*.
*Fixus hïc apud nos est animus tuus clauo Cu-
pidinis.* De plumbo, in libro primo *Me-
tamorphoseon* Ouidius, vbi agit de duplici
Amoris telo. *Fugat hoc, facit illud Amorem.
Quod facit, auratum est, & cuspide fulget a-
cuta. Quod fugat obtusum est, & habet sub
arundine plumbum.* De vnco Propertius.*

*Et bene cum fixum mento discusseris unicum,
Nil erit hoc; rostro te premet ansa suo.*

In eodem Horatij carmine ad fortunam. *Te
spes, & albo rara fides colit Pelata panno.* In

Amoris castris spes quidem frequens: nempe sine qua nomen ipsum Amoris interiret: sed rara fides, siue potius nulla. Propertius. *Expertus dico, nemo est in amore fidelis.* Amor admitti fenestra gaudet: adque nequitiae magister in arte amandi præcipit: *Cum melius foribus possis, admitte fenestra; nec inficiatur Cynthia se hoc actu meretricio ductasse Propertium: Et mea nocturnis trita fenestra dolis, Per quam demisso quoties tibi fune pependi.* Lepida est apud Plutarchum, *Ἐν πομπηροῖς* narratiuncula, de fortuna noctu ad regem Seruium Tullium, quem perditè amabat, per fenestram commeante: quod Ovidius paucis versibus complexus est, in libro sexto fastorum. *Tum Dea furtiuos timidè profitetur Amores: Caestémque homini concubuisse pudet. Arsit enim magni correpta cupidine Regis: Cæcæque in hoc uno non fuit illa viro. Noctè domum parua solita est intrare fenestra: unde fenestella nomina porta tenet.* Liceat, si libeat trecenta id genus percensere quæ sunt Amori & Fortunæ inter se communia: sed ne singula persequendo longius quam statui progrediar, extremum hoc erit. Ob tantam omnibus pænè in rebus, Fortunæ & Amoris similitudinem, consentaneū videri, vt Psyche

nescio cui clauibus ex lege duodecim tabularum ademptis, eaque domo exacta, fortunam amor vxorem ducat : verumque fiat Homericum prouerbium ὡς αἰεὶ τὸν ὅμοιον ἀγει θεὸς ὡς τὸν ὅμοιον. Quod si quid litium & turbarum, in eo matrimonio, vt in nullo non solet, orietur, vterque iure istos hende casyllabos audiet. *Cum sitis similes, paræque vita : Vxor pessima, pessimus maritus: Miror non bene conuenire vobis.* Nunc reliquum est vt illud alterum percurram, quod ordine prius, tractatione posterius feci : de amoris & fortunæ rota: hoc est de vicissitudine rerum, præcipuè in amore: cuius æmulum meminisse iubet Parmeno Terentianus in Eunucho. *hoc nunc dices, eiectos hinc nos. Omnium rerum, heus, vicissitudo est, Propertius. Iste quod est ego saepe fui : sed fors, in hora, Hoc ipso eiecto carior alter erit,* Id autem τροπικῶς in hac elegia dixit: *Vinceris, aut vincis: hæc in amore rota est.* Eius rotæ riualet admonet Tibullus. *At tu qui potior nunc es, mea fata caueto. Versatur celeri fors leuis orbe rota.* Horatius verò ad aliud rotæ genus traduxit eandem sententiam. *Ingratam Veneri pone superbiam, Ne currente retrò funis eat rota.* Est tertium rotæ genus, longè ab vtróque diuersum, quo

non ad vicissitudinem, sed ad cruciatum amor utitur. Plautus in *Cistellaria*, *iactor, crucior, agitor, stimulator, versor in Amoris rotamiser*. Alludit enim ad pœnam & rotam Ixionis, vel ipso interprete Propertio. *Tum magis Armenias cupias accedere tigres: Et magis infernæ vincula nosse rotæ, Quam pueri toties arcum sentire medullis*. Magnus hîc Rhetorum campus, in quo, vel indiserti, liberius vagetur, & exultet oratio: de varietate fortunæ: de commutatione tempestatum, & elementorum: de dierû & noctium, otij & negotij, vigiliæ & somni, laboris & quietis, doloris & voluptatis vicissitudine: de orbium denique cælestium rerûmque & publicarum, & priuatarum cōuersione: quibus omissis, vnâ tantum fabellam vobis referam, quam mihi quondam ægrotanti narrauit anicula. Venatum olim profecti, parum fauente Diana, lupus & vulpes, cum ad solem occasum campis syluisq; peragratiss, nihil cepissent, nec quicquam esset prædæ prædatoribus: famelici, & ad famelicos catulos, per hortum quendam remeantes, puteum præteribant. In quem despiciens vulpes, & ingentem in aqua visa videre eascum, *nam nox erat, & calo fulgebat Luna sereno*) eò, stimulante inedia, se per situlam demisit.

demisit. Postquam agnouit errorem suum & se deceptam *radiantis imagine luna* : vulpinæ fraudis , & ingenij sui non oblita in tanto discrimine , statim rationem iniit, qua & sibi exitum , & lupo exitium crearet. Illo igitur vocato , heus tu, inquit, maior est hic caseus , quàm vt sola valeam extrahere. Proin facito vt alteri situlæ insidens, huc venias , in partem oneris simul & prædæ. Vix ea Vulpes , & iam lupo esuriens erat in situla : quæ grauiore imposito pondere deorsum ferri cepit , & eadem opera Vulpes sursum redire. Sensit tum stolidus lupo dolum, & verbis illis quibus inter se loquuntur belluæ , Vulpis perfidiam accusabat, & ius societatis violatum quærebatur. Cui ridens vulpes. Neq; mirum est, si grauia deorsum tendunt: neque iniquum, si pessimi pessum eant. An , stulte nescis ita natura comparatum esse vt hic descendat, ascendat ille: alia tollantur, alia deprimantur?

Sic fata deum rex

Sortitur voluitque vices: hic vertitur ordo.

Lupo quid postea factum sit , nec scio , nec curo. Nisi fortè renouato vetere rapacium coquorum supplicio , rapax lupo in puteo cœnam coquit: aut nisi Martis auxilio , in cuius tutela est , illinc euasit ; inopinataque

virati periculi lætitia, λύκος πρὸς τὸ φρέαρ χορεύει, vt est in Græcorum paræmia. Anicula tamen, quæ rem gestam ita narrabat vt crederes interfuisse, hoc aiebat vnum, vulpem calliditate sua inde incolumem discessisse. Quare & nos cum vulpe incolumes discedamus; prius Apollinem νόμιον, λύκιον, ἔλυκόκτονον precati, vt quod ei lupo accidit: cæteris omnibus contingat: gregibusque innoxiiis per hostium perniciem salute parta, quicquid est luporum in puteos condatur.

IOAN. PASSERATII PRÆFATIO IN TERTIVM LIBRVM
Propertij.

INTER omnes non satis conuenit, rectène dictũ sit ab optimo poëtarum, cum admiranda Mæcenati polliceretur rerum leuium spectacula: *In tenui labor, at tenuis non gloria.* Imperiti enim, quorum est, fuit, & semper erit magna natio, negant paruis rebus esse immorandum: nec quicquam probant, ac

suspiciunt, nisi quod specie, sonóque ingenti, oculos & aures feriat. Hebetes scilicet eorum sensus, vt vastę cuiusdam ac mole sua torpentis belluę, vehementioribus tantum stimulis excitantur, & excitati, non ratione ac iudicio, ad ea quę sese offerunt, sed opinione impetúque rapiuntur. Ex hoc semine orti sunt innumerabiles cum asininis auribus Midę, qui tiliarum Marsyę asperum stridorem, libentius quàm dulcem Apollinis lyrę strepitum, audiunt. Quibus autem natura ingenium acrius, &, vt veteres loquebantur, capitalius, largita est. immane quantum istorum dissimiles sint, qui artificum opera, vt decempedatores agros, pertica metiuntur. Quippe vnum Phidię sigillum, aut vasculum Mentoris, omnibus colossis, Mausolęis, & insanis Pyramidum substructionibus anteponent; magisque auscultabunt huic Virgilij præcepto, *laudato ingentia rura, Exiguum colito*; quam Hesiodo suadenti, Νῆ ὀλίγην ἀνεῖν, μεγάλη δ' εἰς φορτία θέσθαι. Quorsum hæc instituta disputatio, aut quid ad Propertium? Nimirum vt eorum coarguam, & comprimam sermones, qui male poni operam in huius poëtę interpretatione censent, & melius potuisse collocari in aliis auctõribus explicandis. Iactantur

enim hæ voces ab hominibus qui nunquam Gratijs litarunt: quas ego silentio frangere perseuerarem, nisi periculum esset ne pro cōfessione haberetur taciturnitas. Quid, obsecro, illos mouet, vt Propertium, quem omnes verè docti, quotquot sunt, admirantur, vulgariter doctōrum nemo intelligit, tanto pere fastidiant? An rei quam tractat, & styli humilitas? En cor Zenodoti, en iecur Crætetis. Tenuis, inquit, est amorum materia; & tennes elegiarum versiculi. An propterea non est *in tenui labor, & tenuis non gloria*? Pudet in hoc stolones velitari exemplis, & rationibus pugnare: abeant ad mulieres lanificas, & ab iis quærant, vtrum d'fficius sit, crassum stamen, an tenue substemnere. Rogent eximios pictōres, vtrum operosius sit, secare lineas tenuitate sua obtutum effugientes, an eas ducere quæ in oculos incurrant, & sint vel lippis conspicuæ. Sciscitentur ex Polycleti ac Myronibus, procliuiusne sit argumenta sculperè in valuis templorum, in heroum clypeis, & in poculis operis antiqui: an vt cogitauit Stasicrates, ex Atho monte ambitiosissimi Regis effigiẽ formare, quæ sinistra retineret vrbem cum decem incolarum millibus, & annem sinistra funderet in proximum mare decurrentem. Cele-

brauit, & adhuc celebrat fama Callicratem, quòd eburneas formicas, & alia tam parua fecerit animalia, vt eorum particulæ discerni nequirent. Est illustri nomine Myrmecides, quod item ex ebore quadrigam cum agitatore elaborarit, quam alis suis musca integeret; & nauem, quam apicula pennis absconderet. Viget laude, monumentisq; literarū, is qui fertur in nucem inclusisse Illiada Homeri: atque id scripto in membrana carmine. Tollebatur in cælum Zeuxis frequēti plausu theatri, cum vvas in scena proposuit, ita pictas vt aues ad eas statim aduolarent: Sed de cælo decidit, vbi Parrhasius sic pictum induxit linteum, vt Zeuxis remoueri flagitaret, quòd vvas suæ ostenderentur. Deinde errore intellecto, is qui paulò ante alitū iudicio tumebat, ingenuo pudore coactus est palmam aduersario concedere: quoniam ipse volucres, se verò artificem Parrhasius fefellisset. Tantum valuit in eo certamine nobilissimorum pictorum exacta subtilitas. Quid Pyreicus? nonne, quamuis humilia sequutus, summam humilitatis gloriam adeptus est: eiúsque per exiguæ tabellæ pluris vnerunt quàm maximæ multorum? Tráscamus à simulatione ad veritatem: hoc est, à picturæ vmbri, ad Naturæ lucem; &

minutissima consideremus, quæ ob id insecta nuncupantur: fatebimur communem omnium parentem maiore solertia bombyces, apes, culices, formicas, cicadas, & alia id genus, architectatam esse, quàm leones, equos, tauros, & vastissimos quadrupedum elefantos? Age, comparemus Regalium cum Struthiocataclo: componamus crocodilum cum Scinco: conferamus Remoram cum ceto: contendamus gemulas cum faalis: & herbulas cum arboribus: per spectis singulis, e tripode hoc vaticinatum credemus Plinium, *Nusquam magis quàm in minimis totam esse Naturam*. ignoscemusque Aristomacho Solensi, quod in apibus contemplandis annos duodesexaginta consumpserit. Descendamus ad contemptissima, & maximè ludicra Naturæ opuscula: faciamus quod olim ad Caietam Scipio & Lælius: cōchas legamus, & umbilicos, eiectamēta maris, & quæ fluctus quotidie in littus expuūt: qua de causā nugas marinas vocat Apulius, & littorales quisquillas. Sic enim emendandum opinor in Apologia priore, ubi pessimi è nunc legitur, qui scyllas. Quanta in eis, quæso, lasciuentis Naturæ, ac sine penicillo pingētis varietas? quot colorum differentiarum? quam multiplices figuræ? planæ,

concauæ: longæ, breues: lunatæ, orbiculatæ,
rugosæ, læues: denticulatæ, striatæ: virgula-
tæ, crispæ: pectinatim diuisæ, imbricatim vn-
dulatæ: canaliculatim reticulatæ: sic vt mil-
lesimam partem ars nulla possit imitari. Ita-
que quod antea ridiculum, nunc serium &
memorabile queat existimari Cæsaris Cali-
gulæ in expeditione Britannica facinus: qui
cum aciem instruxisset, machinâsque dispo-
suisset in litore Oceani, suspensis exercitus
animis quidnam acturus esset, repente, signo
dato, militibus imperauit, vt conchis galeas
& sinus implerent, hæc esse dictitans palatio
debita, Capitolioque digna Oceani spolia.
Propertium ergo qui carpunt, & vellicant,
quod è tenui argumento laudem, vt laureo-
lam è mustaceo petat, si quid sapiunt, ad in-
uidiam sapiunt, & malignè improbi sunt:
quemadmodum qui eum paulò duriores
esse prædicant, si ita sentiunt, nihil sentiunt,
ac vereor ne sæpius in Salmacide lauerint.
Smyndridam Sybaritam, hominem cum
vitio gentis, tum suo, luxu perditum, accepimus,
cum in rosa obdormisset, vix tandem
excitatum ad symphoniam, eiulare, ac lamé-
tari cœpisse, quod sibi, de lecti eius duritia,
tergum & latera dolerent: tanquam rosa far-
ti puluilli fuissent Cretesium robur, *durumve*

cubile inarime, Iouis imperijs imposta Typhæo. Par horum mollis inertia, qui si fortè ab aliis studiis, quæ grauiora putant, requiescere aliquantisper tentauerint, quamuis teneris offensi uersiculis, de ijs immerentibus cõqueruntur, vt in aulularia de sermone sorouis Megadorus: *Mihi misero cerebrum excutiunt tua dicta: Lapidés loqueris.* His ego bonam mentem precabor, & vt stolidissimum Iouem medicum Menecratem Philippus Macedo, iubebo ὑγιαίνειν. Sin ægrotare maluerint, quàm esse mea salute saniores, nihil uetabo quin Anticyra relicta, cum sui similibus, perpetuò incolant morboniam. Cæterum in expolitione paruorum rerum triplex nobis est adhibenda cautio. Vna, ne in ματαίωτεχνίαν imprudentes delabamur, & dum admirationi esse cupimus, ludibrio simus: vt ille qui Ciceris grana, certo ex interuallo missa, continuè, & sine frustratione, in acum inserbat, spectante Alexandro: A quo, vt magnificentissimo rege, cum amplissimam mercedem expectaret, eamque iam spe deuorasset: λυκο, ἔχωνεν διὰ κενῆς, vt est in Græcorum prouerbio. *Inhiant frustra lupus:* donatúsque duntaxat eius leguminis modio: quod præmium, vt ait Fabius, illo fuit opere dignissimum. Altera est cautio: ne nimium

velimus esse diligentes: quia sæpe plurimum obest nimia diligentia. Ex quo iocus Africani, tribu mouentis Centurionem, qui in Pauli pugna non affuerat. Cum enim ex Censore quæreret, cur ab eo notaretur: diceretque se custodia [caussa] in castris remansisse: *Non amo inquit nimium diligentes.* Quo nomine reprehensum quoque ferunt ab Appelle Protogenem. Nam cum eius opus immensi laboris, ac curæ supra modum anxie, miraretur: omnia sibi dixit cum illo esse paria, aut etiam illi meliora: sed vno se præstare, quod Protegenes manum de tabula nesciret tollere. Postremò cauendum est, ne dum exilitati studemus, inanes aridique existamus: nobisque pro sicca, & firma valetudine, contingant eæ quæ in Maronis epigrammate vocantur *Attica febres.* Siquidem nō pauci tenuitatem in scribendo confectantes, male pasta, ieiuna, & velut abortiua fundunt carmina: in quæ id iure contorqueatur, quod de se ait in Captiuus Ergasilus: *Ossa atque pellis, misera macritudine.* Diuerso, nec minore laborant vitio, qui vt habitiores nitidioresque appareant, saginam cadunt, & sine vero succo, colore, & sanguine, vt veterinosi, magis magisque intumescunt, qualem fuisse perhibent apud Græcos Anti-

machum : & nescio an apud Latinos huius morbi contagio hæserit Lucano , Papinio, Claudiano : quos tamen è poëtarum Senatu non eijcio , cùm honestè locum suum tumentur , & id vitij aliis rependant virtutibus. Multa quidem hic peccamus : sed vnus est fons erroris ex quo manant omnia : quòd cùm tabulas ac stylum cepimus , vt Icarus, aut Phaethon in fabulis, modum tenere nō didicimus: & , quæ est in plerisque iudicij vel imbecillitas, vel prauitas, interdum Comœdiæ cothurnum , & Tragœdiæ foccum induimus. Præterea, velut pedarij senatores in discessionibus , quæ pars maior videtur , in eam transimus: quamuis *indiciū pessimi turbasit*, vt rectè Seneca monet. Neque enim tam benè agitur cum rebus humanis, vt meliora pluribus placeant. Hinc quidam, soliti numerare non expendere sententias , Propertij libros aspernantur non alia de caussa quàm quòd a multitudine contemnuntur: si contemnere est , non legere , & non sequi, quod non valeas assequi. Ad Paulli filium, euerforem Carthaginis & Numantiæ , cum in villam ad Laurentum (sic apud Macro- bium puto scribendum esse, nō Lauernium) allatus esset Acipenset , rarissimus inuentu piscis , & Apiciorum Nomentanorūque

gulæ inprimis expetitus : is tam elegans nactus cœnæ caput, vnum & alterum : ex iis qui se salutatum venerant inuitauit, plurésque inuitaturus videbatur: Ibi Pontius eius familiaris in aurem infusurrauit: *Vide quid agas, Scipio: Acipenser iste paucorum hominum est.* Idem de Propertio dici potest : Poëta iste perpaucorum lectorum & auditorum est: Non quòd omnes ad has discendi epulas, quandoquidem publicum est conuiuium, non admittamus, vltroque & liberaliter accepturi simus, sed quod ad multitudinis palatum & stomachum Propertius non facit. Vulgus fatuum fatuis delectatur betis: non gaudet sparsis papauere & sesamo ferculis. Liberum esse patiamur, vt Lucillianum pecus, qua lubet pascatur: *nec suam inuideamus Cyprio boui merendam*, vt est in Ennij Sotadico. Istuc nempe, vt cætera, præclarè in Phœnissis Euripides: Εἰ πᾶσι ταιῖο χαλὸν ἔφυ, σοφρόνθ' ἅμα, οὐκ ἦν ἀν' ἀμφίλεκτος ἀνθρώποις ἔρις. Pulchrum atque honestum si foret cunctis idem, nulla esset anceps hominibus contentio. Cui consentaneus Homeri versiculus ὁ δ. ζ. Ἄλλος γὰρ τ' ἄλλοισιν ἀνὴρ ἕπι τέρπειαι ἔργοις. Atque vt ille ipse Homerus aliū fingit esse deorum sermonem, aliū hominū: Sic aliud alijs poëtis scribendi genus. Suum

certè Propertio, proprium, ac peculiare: valdè remotum à consuetudine sensûque populari: subtile, pressum, limatum: floidum historiis, varium fabulis, verborum & sententiarum crebris luminibus distinctum: refertum exoticæ, reconditæque doctrinæ. Cuius rei cōscientia fretus de seipso ista non dubitavit prædicare.

*Primus ego ingredior, puro de fonte sacerdos,
Itala per Gratos Orgia ferre choros.*

Quo me fama leuat terra sublimis, & à me

Nata coronatis Musa triumphat equis.

Magnū iter ascendo, sed dat mihi gloria vires.

Non iuuat è facili lecta corona iugo.

Opus hoc de monte sororum

Detulit intacta pagina nostra via.

Hæc curent iuuenes, hæc curent scripta puellæ:

Mèq; Deum clament, & mihi sacra ferāt

Tunc me non humilem mirabere sæpe poëtam,

Tunc ego Romanis præferar ingenis.

At turpe est, dixerit aliquis, suo ipsius ore celebrari; vrecundiorésque sunt, vt ait M. Tullius, præcones ludorum Gymnicorum, qui cum cæteris coronas imposuerant victoribus, eorúmque nomina magna voce pronuntiarunt, cum ipsi ante ludorum missionem corona donantur, alium præconem adhibent, ne sua voce ipsi se victores esse prædicent. Respondet isti loco M. Brutus his

ad Ciceronem verbis. Iuvat magnificè loqui, & certè decet aduersus ignorantes quid rectum quid prauum sit. Nunquid porro & M. Cato de virtutibus suis orationem habuit contra Thermum: Et alterum Calabriae decus, vociferatur, vt exaudiant ac simul rumpantur iniqui: *sume superbiam Quasitam meritis: & mihi delphica Lauru: cinge volens Melpone comam.* Quinetiam poetarum princeps, qui è virginali modestia Partheniatis cognomen inuenit de se ita loqui non erubescit.

(*perfit,*

*Primus ego in patriam mecum, modo vita su-
Aonio rediens deducam vertice Musas,*

Primus Idumæas referam tibi Mætua palmas.

Mitto Pindari, Lucretij, & aliorum iactantiunculas: litem hanc edito libello, ceu honorarius arbiter, decidit Plutarchus. Licuit igitur, libuitque simul, Propertio, insultare inuidiæ, tum eius famam arrodenti, vt magnos homines sapius quàm paruos minuti allatrant canes. Datum illi etiam ab Apolline vt præfagiret sibi venturam mortuo eam laudem quam viuo negarat inuidia, & quæ postea iudicio testimonióque doctorum ei contigit.

*At mihi quod viuo detraxerat inuida turba,
Post obitum duplici sænore reddet honos.*

Doctorum dixi, quorum manibus teritur,
 gestatur in oculis, fouetur in sinu: licet do-
 lendum sit, ex eo numero extitisse tam pau-
 cos, qui sibi corollam è delicatissimis & a-
 mœnissimis eius hortulis texuerint, ac sal-
 tem adnotatiunculis & scholiis aureos illos
 versus illustrarint. Primus Beroaldus, vir di-
 ligens, & vt illo sæculo, eruditus, in eum
 scripsit commentarium; cui sanè tribuenda
 laus, quod egit: danda venia, quòd reliquit,
 nō spicas, sed vberem messem: in quam nos
 quoque falcem iniecimus: Quo successu,
 θεῶν ἐν γούναφι κείται. Opus hīc ingenio: erudi-
 tione opus: quod vtrumque in me perexi-
 guum agnosco: Pergam nihilominus, vt oc-
 cepi: nec semel susceptum onus deponam,
 fatis officio, vel sola voluntate consulendi
 vestris studiis, facturus: quandò, vt hic noster
 ait, *In magnis & voluisse sat est.* Non est meum
 in Aquilianam de dolo malo formulā com-
 mittere: Nec mihi simulatio, nec dissimula-
 tio probatur: agam bona fide: quod sciam, id
 vos non celabo: quòd nesciam, id nescium
 vobis tradam. qui à me plura postulabit, eie-
 rabo, iniquus est. De me præterea nihil: hoc
 solum de Mantuani vatis oraculo: si vsquam
 verum est, *In tenui labor, at tenuis non gloria:* id
 in scriptis Propertij verissimum esse. Qua de

re si quis pertinacius nobiscum litigare vo-
let: nulla per nos mora, quin iure iudició-
que contendamus non *caluimur*; non *strui-*
mus pedem: recta Prætorem adeamus. Detur
nobis Q. Horatius seuerus harum contro-
uersiarum iudex, ne dicam fastidiosus cen-
sor, cui Plautus, facetiarum pater videtur pa-
rum facetus. Is egregiè Propertium laudat,
sed testimonio prope cæco. Adeò in eius
verbis delitescit Amerini poëtæ iusta com-
mendatio: quam ego primus, nisi fallor, è te-
nebris eruam & in lucem proferam. Sic igi-
tur scribit ad Iulium Florum:

Carmina compono: hic elegos: mirabile visu:

Cælatumque nouem Musis opus.

Obscurè inquam, per elegos, & cælatum o-
pus nouem Musis, Propertij poëmata in-
nuit, ipsis Camœnarum manibus expolita:
quod & paullò pòst significat apertius: *Dis-*
cedo Alceus, puncto illius: ille meo quis! Quis nisi
Callimachus? Meminerat, credo, Propertium
auidè arripuisse, sibiq; vindicasse, Callima-
chi nomen: & fortasse legerat vel audierat
illos versus ex elegia prima libri quarti.

Vt nostris tumefacta superbiat Umbria libris,

Umbria Romani patria Callimachi.

Quicquid est, non temere profectò Statius,
in epithalamio Stellæ & Violâtillæ, Proper-

tium Callimacho & Philetæ socium adiungit : *hunc ipse choro plaudente Philetas:*

*Callimachusque senex ; umbræque Propertius
antro,*

Ambissent laudare ducem:

Amat enim hic noster se cum illis conferre,
vt elegia sexta libri quarti.

Serta Philetæis certet Romana corymbis;

Et Cyrenæas urna ministret aquas.

vbi per aquas Cyrenæas Cyrenæum intelligit Callimachum. Elegia prima libri secundi.

Sed neque Phlegæos Iouis Enceladique tumultus,

Intonet angusto pectore Callimachus:

Nec mea conueniunt duro præcordia versu

Cæsaris in Phrygios condere nomen auos.

Elegia vltima.

Tu satius memorem Musis imitere Philetam.

Et non inflati somnia Callimachi.

Elegia nona libri tertij.

Inter Callimachi sat erit placuisse libellos:

Et cecinisse modis Coe poeta tuis.

Denique elegia prima eiusdem libri. Nam consulto mutauit ordinem, vt hic hodie desinerem, vnde cras incipiendum erit.

Callimachi Manes, & Cui sacra Philetæ,

In vestrum quæso me finite ire nemus.

IOAN.

IOAN. PASSERATII PRÆFA-
TIO IN LIBRVM QVARTVM
Propertij.

SACRA Musis solemnia facturi, vt
solemnem ritum sacrorum tenea-
mus, ab omnibus bonis ordie-
mur, & iubebimus fauere linguis,

dum Propertius noster *Carmina non prius au-
dita, Musarum sacerdos, virginibus puerisque
cantat.* Cuius rei nos admonet insani prin-
cipis sapiens magister, cum beatè viuendī
præcepta tradens, Quoties, inquit, sacrarum
literarum mentio interuenerit, fauete lin-
guis quod verbum, non vt plerique existi-
mant, à fauore trahitur, sed imperatur silen-
tium, vt ritè peragi possit sacrum, nulla voce
mala obstrepente: & quoties aliquid ex eo
proferetur oraculo, vt intenti, & compressa
voce audiatis. Neque verò satis est, quod in
sacris præcipitur, linguam pascere, nisi men-
tem simul ipsam pascamus: quod facit is qui
adest animo, vt corpore. Nam cuius ani-

mus & aures peregrinantur, quamuis taceat, nihilominus obstrepit sacris musarum, nec vllum præstat in ea taciturnitate silentium. Id quam vim haberet vt indicarent diligentissimi, peritissimique rerum diuinarum Ægyptij, Isidi & Osiridi perpetuò-comitem adiunxerunt Harpocratem, qui ab Ausonio dicitur Sigalion: licet aliam eius moris causam apud Diuum Augustinum reddat Marcus Varro. Ex hoc Ægyptiorum ritu credibile est philosophum illū inelytū Samium, suam hausisse ἐχεμυθίαν, cum eos quos probabat discipulos omnium primum docebat tacere: vt certo definitóque temporis spatio, pro cuiusque indole & ingenio, essent dumtaxat ἀκροτικοί: mox ab iis profecti initiis μαθηματικοί, ac postremo φυσικοί euaderent. Eam quoque, vel virtutem, vel virtutis administram, vocauit idem philosophus ἡσυχίαν ἐν δειλέρῳ ἱερῷ λόγῳ, eo versu quo præclarum opus exorsus est, & qui aureis literis scribatur dignissimo. ὦ νέοι, ἀλλὰ σεβασθε μέτῃ ἡσυχίας τάδε πάντα. Præterea vetus opinio fuit, Regem Numam, qui Pythagoræ auditor fuisse perhibetur, aut à Pythagoræ decretis non alienus, cum Musarum consuetudine non minus quàm Egeriæ Nymphæ vteretur, Quiritibus suis persuasisse, vt ex ea-

rum numero vnam nomine *Tacitam*, præcipuè venerarentur, quam Plutarchus *σιωπηλιώ και νέαν* interpretatur, ob studium fidemque silentij, & ætatis florem semper vigentem. Angironam certè constat eos persanctè coluisse, eiúsque dexæ simulacrum ore obligato & obfignato, in ara Voluptiæ posuisse, vt significarent, silentij patientiæque beneficio ad maximam perueniri voluptatem. Non me latet aliud esse in sacris genus silentij quod arcana sacrorum enūtiare prohibet, ne inexplicabilis fraus admittatur: quo de genere silentij nunc loqui non instituimus: Augurum silentium potius optamus, hoc est, vt ipsi definiunt, omnis vitij vacuitatem: vt ad hæc sacra, pro puris manibus, pura veste, puris verbenis, & puris victimis, puras aures, animúmque purum adferamus: quia sic captatis auspiciis, statim quæuis addicent aues, & quicquid acturi erimus fortunabunt. Quisquis enim Sigalioni, Tacitæ, Angeronæ, castè operabitur, experietur verissimam esse Menandri sententiam, *ἔστιν σιωπῆς ἕξι χρησιμώτερον*. Libet autem hoc loco tria trium poëtarum insignia silentij exempla proponere, quæ inter se collata, & leuiter emendata, reor vobis non iniucunda fore. Ennius in Scipione: *Mundus*

*cæli vastus constitit silentio. Et Neptunus saevus
 undis asperis pausam dedit. Sol equis iter repres-
 sit unguis volantibus. Constitere amnes perem-
 nes: arbores vento vacant.* Reperiuntur hi ver-
 sus apud Macrobius in libro sexto saturna-
 liorum, capite secundo, mendosi tamen hoc
 modo. Mundus cœli vastus constitit silen-
 tia. Item consistere amnes peremnes. Re-
 stitui, cōstitit silentio: quod valet, stetit cum
 silentio: vt apud Virgilium in libro quarto
 georgicorum:

Atque Ixionei vento rota constitit orbis:
 constitit vento, stetit cum vento. Et in libro
 duodecimo Æneidos

Consurgunt gemitu Rutuli:
 surgunt cum gemitu Catullus in miserabili
 carmine ad manlium.

*Quod mihi fortuna, casuque oppressus acerbo,
 Conscriptum lachrymis mittis epistolium.*
 conscriptam lacrymis, scriptum cum lacry-
 mis. Pro consistere amnes peremnes, quod
 reposui consistere: ita videlicet sensus poë-
 tæ postulat, & flagitat trochaici modulus,
 confirmâtque is versus quem mox laudabi-
 mus. Sequitur illic, arbores vento vacant:
 quod nos manu ducit ad emendationem al-
 terius versiculi Eunniani ex Hectoris Lytris:
Constitit credo, Scamder: arbores vento vagant.

Nempe hęc nobis lectionem obtrudit. Nonius Marcellus in verbo vagas pro vagaris: vbi ridiculè nouus Orpheus arbores inducit vagantes. Atqui quauis sponſione contenderim, & meo bono periculo, legendum eſſe, vacant, non vagant. Quid enim tam geminum germanum quàm hi duo ſunt eiufdem poëtæ verſus? *Conſtitere amnes peremnes: arbores vento vacant. Conſtitit credo Scamander: arbores vento vacant.* Quid ſit porò arbores vento vacare, non ignorant qui norunt quid ſit *νηνεμία*, & meminerunt iſtuc Euripideum in Bacchis, vbi Deo verba faciente, mirum exprimitur cœli, arborum, & ferarum ſilentium. *Σίγησε δ' αἴθρη σίγα δ' εὐλειμοςνάπη φύλλ' εἶχε, θήρων δ' ὄσα ἄν ἤκουσας βόλω.* *Conticuit ether: tacita frondosum nemus Continuit folia: vocem preſſerunt fera.* In Euripidis & Ennij veſtigiis pedem poſuit Maro, cum ait Ecloga nona.

*Et nũc omne tibi ſtratũ ſilet æquor, & omnes,
Adſpice, ventoſi ceciderunt murmis aure.*

Verùm in libro decimo *Æncidos* vtrumque & ſe ipſum pænè ſuperauit.

Tum pater omnipotens, rerum cui ſumma potestas,

Inſit: eo dicente, Deũm domus alta ſileſcit.

Et tremefacta ſolo tellus: ſilct arduus ether.

*Cum Zephyri posuere : premit placida equo-
ra pontus.*

Quibus in verbis, si quis ista consideret attentius, Est tremefacta solo tellus : suspicari poterit, scriptum à Virgilio fuisse, Et tremefacta sono tellus, non solo : vt diuinæ vocis ingenti sono tellus conterrita intremuisse dicatur: quo modò ferè loquitur in libro secundo Æneidos.

*Nunc omnes terrent aura, sonus excitat omnis
Suspensum, & pariter comitique onerique ti-
mentem.*

Et Propertius in elegia quinta libri quarti.

*Nec sedeant cineri manes: & Cerberus ultor
Turpia ieiuno terreat ossa sono.*

Sustinebo tamen assensionem, ne affirmatione temeraria, in lubrica coniecturarum via vsquam labar : præsertim cum non nesciam dici sola terrarum : & satis bella sit explicatio Virgiliani loci: Ioue loqui incipiente, ab ipso solo, fundamentisque, & quasi radicibus tremefactam terram fuisse. Sed ego nimium verbosus & loquax in edicendo silentio : vereorque ne imitari videar apparitores ac silentarios nostros, qui, vt audientiam faciant, dum suum illud *Silete, Silete*, altius ingeminant, subsellia tumultu, & clamore implent curiam. Satis ergo multa de

filentio : nunc pauca subijciamus de sacris Propertij, vt cuiusmodi sint, & quo colenda pacto, intelligatis. Vt in ciuitate, sacrorum alia sunt quæ ad vniuersos, alia quæ ad singulos ciues, singulâsque gentes, ac familias pertinent: quorum illa Publica, hæc autem priuata, gentilitia & familiaria nominantur. Sic Poëticorum sacrorum, alia, communia sunt: alia, propria. Communia sunt, quorum omnes poëtæ sunt participes, vt Apollinis, Liberi patris, & Musarum: quoniam eorum numinum afflatu instinctûque concitati vates sua fundunt oracula. De quibus Virgilius in libro secundo Georgicorum.

*Me verò primùm dulces ante omnia Muse
Quarum sacra fero ingenti percussus amore,
Accipiant, cælique vias & sidera monstrent.*

Ouidius in elegia decima libri secundi de Ponto.

Sunt tamen inter se communia sacra poëtis.

Papinius Statius in libro quinto Sylvarum, vbi acerbum filij deflet interitum. *quæ vestra sorores Orgia Pieriæ? quas incestauimus aras? Obscurus satyricus, & qui Democrito cognomen eripuit. ipse semipaganus ad sacra vatuum carmen affero nostrum.* Horum communium sacrorum sed velut Antistitem esse gloriatur is poëta quem *Rudis* genere vetuste, cum

ait, *Musarum Pompilius clueo*: quasi in ceremoniis Musarum alter esset Numa, plusquã Rex sacrorum aut Pontifex maximus. Idcirco Theocritus in Gratiis poëtas omnes vocat *Μουσάων ἑποφήτας*. *Μουσάων δὲ μάλιστα πῖν' ἱεροῦς ἑποφήτας*. Propria sunt, vel cuiusque poëtae, vel cuiusque generis: (nam plura poëtarum genera sunt:) de quibus hic noster initio libri tertij.

Callimachi manes, & Coi sacra Philetæ;

In vestram quæso me finite ire nemus.

Martialis in libro septimo, de Silio Italico:

Sacra cothurnati non attigit ante Maronis.

Ea sacra rursus Propertio duplicia sunt: Vna Veneris & Cupidinis: quæ ita sacra dicenda sunt, vt homines scelesti sacri, & *Auri sacra fames*, quibus sacris polluimur non expiamur. De iis Propertius in elegia septima libri primi.

Tu caue nostra tuo contempnas carmine sacra.

& in elegia decima libri tertij.

Noctis & instituet sacra ministra Venus.

Altera, vt pote sobriorum hominum & frugi, longe meliora sunt: ad quæ tandem se amator noster contulit, elegia penultima libri tertij.

Nunc demum vasto fessi resipiscimus æstu.

Vulnera & ad sanum nunc coiere mea.

*Mens bona, si qua dea es, tua me in sacraria
dono.*

Quare gratulandum est Propertio, quod è nequitia vadis, & scopulis libidinum, ad bonæ mētis portum enatauit, vbi maiora concepit animo, & librum quartum scripturus, imposuit elegiæ tantum oneris, quātum vix epos ferre posset. Hinc illa magnifica promissa, & Homericò, vel Pindarico spiritu digna molimina.

Sacra diésq; canã, & cognomina prisca locorũ.

Roma faue tibi surgit opus: date cãdida ciues

Omnia, & incæptis dextera cantet auis

Sacra facit vates: sint ora fauentia sacris.

Nunc Iouis incipiam caussas aperire feretri:

Armãque de ducibus trina recepta tribus.

Magnũ iter ascendo: sed dat mihi gloria vires.

Non iuuat è facili lecta corona iugo.

Atque vt singulas elegias percurramus, quid difficilius aut grauius: quid audacius aut felicius, quàm vrbis Romæ originem, incrementa, maiestatem, tam paruis numeris, iis-que imparibus & alternis includere? quod facere aggressus est elegia prima. Quot modis stylum, & quot se in facies, Protei more vertit, cum Dei Vortumni multiplices formas, artes, nomina, spirantemque & loquentem in medio foro statuam nobis effingit

elegia secunda? Proditam Sabinis hostibus ab incesta virgine vestali arcem collis saturnij: iustam proditionis mercedem: sempiternumque sceleis monumētum æternis charitarum monumentis tradere: & Tarpeij nominis inuidiam atq; infamiam saxo insculpere, opus est vnus Propertij elegia quarta. Actiacam pugnam, præsens Apollinis numen insignem Cæsaris victoriam, & Ægypto subacta propagatos imperij Romani fines vt exili versu æquauit, elegia sexta? Lanuini draconis miraculū, & historiam suo prope sæculo incognitam, quàm venusto, & quam paucis descripsit, elegia octaua? Quod in elegia decima narrat; Herculis in Italiam aduentum, cum Geryonis bubus: eos boues à Caco abactos: receptam prædam, & interfectum latronem: Negatam à mulieribus aquam victori sitienti, quod non impunè tulerunt, ab eo in perpetuum iussæ eo exesse sacro quod tum Ioui statuit, vna cum Ara maxima: hoc inquam ita narrat vt spectare non audire videamur. Iam verò in elegia vndecima, vt eleganter de Ioue Feretrio differit? varias nominis causas exponit? & Opima spolia Camænarum humeris reportat.

Sic Musa Propertii

Ansa per exiguos magna refert modos:

vt eius sodalis versiculum vsurpem. Minoris argumenti est, nec minoris operæ, elegia tertia, siue epistola Arethusæ ad Lycotam: cui, ne longo quidem interuallo proxima sit vlla heroidum epistola. Acrior est aliquanto elegia quinta, vbi Lenæ improbitatem exagitat, scelestum caput deuouet, dignoque eius vita exitio tumuloque insultat. Sunt & eximio artificio contexta duo epicedia: vnum in Cynthiam, elegia septima: quod totum ita dextro Mercurio surripuit Homero, vt vix Homerus ipse furtum deprehendat. Alterum in Corneliam Scriboniæ, elegia vltima: planè quod ait Catullus, *Mæstius lacrymis Simonideis*. Superest quædam poëtæ nostri ex vetere nequitia turpitudine, elegia nona, vbi in alieno amore manifestò tenetur à Cynthia, & meritò vapulat. Eam tamen elegiam non arbitror ad hunc librum, sed ad aliquem superiorum pertinere. Collocata sanè est præposterè, cum in elegia septimiam Cynthia mortua lugeatur: elegia autem nona, tanquam magico carmine ab inferis excitata rursus prodeat, rixas turbâsq; concitet, ac tandem cum Propertio redeat in gratiam, quod seu librariorum, seu grammaticorum flagitium, haud scio an hætenus sit animaduersum. Habetis sacra Romani Cal-

limachi: nunc de horum cultu auscultate
 Propertio Cyrenæο ἐκὰς ἐκὰς ὄσις ἀλιπρός. ὠ-
 πίωνων ἔπῶνι φαείνεται, ἀλλ' ὄσις ἑαθλός.

Procul ô procul este profani.

Non etenim cuius se præbet Apollo videndum.

Sed castoque bonoque viro.

Opus videlicet his sacris, pro iniuge, placida, & sine labe victima, libero animo, & integro, mansuetoque ingenio. Græci quidem sacerdotes, victimam probaturi, aquam in eius aurem solebant infundere: & sic experiri an esset idonea sacrificio. Horum imitatione, aquæ vicem, auribus Propertij versus instillabimus: si quis respuet, nec leniter influere patietur, bidentem reijculam censebimus: amouebimus à sacris, & ab altaribus ad pascua, vel ad lanios remitemus. Tenebimus & illum morem sacrorum, quo deos salutaturi discingebantur, & capita operiebāt; si soluti erimus aliis omnibus curis & negotiis, & si nec respiciemus, nec prospiciemus, omnemque cogitationem nostram in literis defigemus. Lucius Sylla, qui, vt sitim ciuilibus sanguinis expleret, urbem, & Italiam fermè totam cædibus exhaustit, cum ad ædem Belonæ senatum haberet, & in vicino campo trucidari septem millia ciuium iussisset, conclamatione tot miserorum sub ferro gemen-

tium exterrito senatu, Hoc agamus, inquit, Patres conscripti, pauculi seditiosi iussu meo occiduntur. Auertat Deus omen tam diri exempli: quicquid tamen acciderit, his sacris intenti simus; nec nostra putemus interesse quid vulgus tumultuetur. Alij aliud agant nos hoc agamus: & arcium artiúmque patronam ita ritè veneremur: ὦ πᾶσιν τετρακτύων, ἀνασσε ὄρθε πῶ δὲ πόλιν τε καὶ πολίτας, ἀτερ ἀλγέων, καὶ πάσεων, καὶ θανάτων ἀώρων. Consentanea enim sunt ista, & votis, & temporibus nostris, nec absurdum est cum à fauentia & bonis omnibus cæperimus, si in hanc precatiunculam Alcæi verbis conceptam definamus.

IOAN. PASSERATII PRÆ-
FATIVNCVLA.

IN his Musarum castris quòd ma-
nam hyémis partem infrequens
tui, si quis me vel emanforem, vel
desertorem existimat: ei culpæ de-
precandæ veterem breuémque historiam
narrauero. Gregarius olim miles, ex amore
infimæ conditionis mulierculæ oppidò cor-
ruptus, non medtocris facramenti flagitio,
nec minore capitis discrimine, furtim egre-
di castris, & abnoctare consueuerat. Id vbi
rescuiuit Imperator, quia eius forti fidelique
opera sæpe vsus erat, noluit pro suo iure, &
seueritate disciplinæ militaris, agere: sed vo-
cato in tabernaculum, tribúsque verbis ca-
stigato, redemptam à se quam deperibat an-
cillulam, propriam perpetuámque tradidit.
Atque ita fecit, quod negatur fieri posse,
vt *canem fugitiuam alligaret agninis lactibus.*
Ad hoc exemplum, arbitror mihi non ven-
niam modò, sed & laudem deberi, quòd,

dum hinc abfui,amicam fequutus fum:(vti-
nam afequutus : nam adhuc malè morige-
ram experior:) & amicam eiuſmodi, vt eam
vel ipſe ſibi expetat Xenocrates: ſine qua vi-
ta morte acerbior fit:vnde Venus vel ingen-
tem, Cupido Amorem:decorè Gratix: Io-
cus lepôrem:Iuventas florem ætatulæ:robur
Hercules mutuum ſumat : Summo præterea
genere natam,vt pote neptem Apollinis, &
Æſculapij filiam:cui niſi ſeruiam, neq; meis,
neque veſtris queam ſeruire cõmodis.Non-
dum agnoſcitis, opinor vultis nominem?
Non pudebit nominare, quam amplecti in
medio foro, & in ſinu fouere turpe non fit.
Ea eſt Bona valetudo : cuius cauſſa cauſſam
hanc à me qui non accipiet, vtitur illa excu-
ſatione,qua ridiculus patronus, apud ridi-
culum iudicem Claudium Cæſarem vſus
quondam fertur. Cum enim excuſaret te-
ſtem ab eo è prouincia euocatum,dixit, non
potuiſſe præſto eſſe. Quarenti,cur ita, mor-
tuus eſt,inquit,credo,licuit. Inimicis noſtris
iſto modo abeſſe liceat,quo citatis nemo re-
ſpõdet,nec ſolemne Cenſionis verbum elo-
quitur, niſi vt in tragœdia : *Adſum atque ad-
uenio Acheronte.* Tanti mihi non eſt excuſa-
ri ſic accuſari mâlo. Neque verò eſt quod
ſerò veniſſe exiſtimemur, quaſi depugnato

prælio, vt iocatur in Menæhmis facetus ver-
nula. In conuiuio Propertij fatis est reli-
quiarum, quas nunc tempus est vt cum pa-
rasitis Plautinis attondeamus.

IOAN. PASSERATII PRÆ-
FATIO IN BVCOLICA
Virgilij.

AVDAT Domitij, Marfi versicu-
lum de Q. Cæcilio Epeirota, lite-
ratore non ignobili, Suetonius,
in libello de illustribus Gramma-
ticis.

Epeirota, tenellorum nutricula vatum.

Quo versiculo nutricula vatum merito
appellauit Cæcilium Domitius: quia primus
ille Grammaticorum publicè Virgilium in-
terpretatus est, sine cuius carmine, tan-
quam lacte, tenera e latio ingenia rectè ad
poëticam ali, & educari non possent. Ideò
Fabius Rhetor: Vt apud Græcos Homerus,
inquit,

inquit, sic apud Latinos Virgilius, erudien-
 dis pueris auspiciatissimum dederit exor-
 dium: optimèque institutum est, vt à Virgi-
 lio potissimùm lectio inciperet: quâquam
 ad intelligendas eius virtutes firmiore iudi-
 cio esset opus. Quare consilij mei rationem
 de Virgilij Bucolicorum interpretatione me
 omnibus probaturum esse confido: iis præ-
 fertim qui præstantissimis censent assuescen-
 dum: nec de ornando celebrandòque Vir-
 gilio laborant: cum sit hæc Virgilij gloria,
 quemadmodum ait apud Macrobius Sym-
 machus, vt nullius laude crescat, nullius vi-
 tuperatione minuatur. Tantum dicam, post
 Bauium, Mæuium, Philistum, & eiusmodi
 paucos, indoctos, infulsosque obtrectatores,
 qui viuo Virgilio contigerunt, inuentum es-
 se neminem qui non hunc poetam amarit,
 coluerit, admiratus sit. Nisi fortè nobis ob-
 ijciatur Caius Cæsar Caligula, qui Virgilij
 scripta & imagines ex omnibus bibliothecis
 tollere conatus est, impudenti ssima calum-
 nia, quòd eum diceret nullius ingenij, mini-
 mæque doctrinæ. Audio vocem portentis &
 furia, non principis: caudicis, & stipitis, non
 hominis: qui adeo vecors fuit vt equum
 suum Consulem populi Romani designaret.
Debuerat certè bipedè stolidissimis ac sæ-

uissimis illum quadrupedem Cæsarem potius declarare, & equo suo, qui se esset multo sapientior, principatu imperioque cedere. Quanto melius Imperator Alexander Seuerus, qui vna cum Ciceronis simulachro in secundo Larario Virgilij consecrauit imaginem, vbi Achillis & heroum collocatas habebat imagines: eúmque Platonem poëtarum nominabat: vt olim à Panætio dictus est Plato philosophorum Homerus. Vnum addam modò, insigne ad laudem præconiũ, nec à nostro alienum argumento. Scribit enim auctor libri de caussis corruptæ eloquentiæ: (Cornelium Tacitum qui putat, haud mecum sentit: non magis quàm qui variis centonibus confarcinatam, & nuper editam de consolatione declamatiunculam, M. Tullio repugnanti & reclamanti obtrudunt:) Scribit igitur ille, quisquis est, ad hũc modum. Ac ne fortunam quidem vatum, & illud felix contubernium, comparare timuerim cum inquieta, & anxia oratorum vita. Licet illos agitent certamina sua, & pericula, & controuersiæ, malo secretum & securum Virgilij secessum: in quo neque apud Diuum Augustum gratia caruit, neque apud Populum Romanum notitia. Testes Augusti epistolæ: Testis Populus ipse Romanus,

qui auditis in theatro Virgilij versibus, surrexit vniuersus ; & fortè præsentem spectantemque Virgilium sic veneratus est quasi Augustum. Hæc incerti, boni tamen auctoris, verba pertinere ad bucolica nostra suspicor, adductus aliis verbis, è Virgilij vita, cuius scriptorè fuisse Donatum è Seruio didicimus. Bucolica, inquit, triennio, Asinij Polionis suasu, perfecit, eoque successu edidit, vt in scena quoque recitarentur. Verum ego istuc credo : at illud falsum quod mox subiicit: Ciceronem auditis quibusdam Virgilij versibus, iussisse ab initio totam eclogam recitari: eaque accuratè pernotata, exclamasse: *Magna spes altera Romæ*: quod Hemistichiũ libro duodecimo Æneidos Virgilius postea inseruerit. Tam hercle, inquam, hoc falsum, quam id quod etiamnum in ore est imperitæ multitudini, & in circulis narratur: Virgilium scilicet à meretricula, quam deperibat, deceptum quõdam ac delusum, è turri quadam sublimem omnibûsque cõspicuum pendisse : quam mox ille magicis artibus probè sit vltus infamiam. Placet verò huius anilis fabellæ originem scrutari, & erroris occultum aperire fontem, vt vna opera mendum, quod in eadem Virgilij vita inoleuit, tollamus. Est autem illic ita scriptum Virgi-

lius Maro parentibus modicis fuit, & præcipuè patre Marone: quem quidam opificem figulum; plures Magi cuiusdam viatoris initio mercenarium, mox ob industriam generum tradiderunt. Ex hoc loco homines non satis perspicaces, & nimium creduli, auum maternum fuisse magum arbitrati sunt: longiúsque opinione prouecti, Virgilium magicas artes ab auo materno edoctum fuisse sibi persuaferunt: & inde ridiculum illum absurdúmque mimum confinxerunt. Atqui erratum est in vna tantum voce à scriptore librario, quem eius qui dictabat, fefellit pronuntiatio. Scribendum enim *Maij non magi* vt perspicuè ostendet id quod paulò post sequitur: Prægnâs mater Maia somniauit enim xam se laureum ramum. Si mater Virgilij dicta Maia, necesse est auum maternum Virgilij Maium vocatum fuisse, non magum, quando paternum nomen inditum filiæ. Videtis ex tantillo librarij errato quanta nata, aucta, & propagata sit fabula. Progredi longius nolo: nec ad Theocriti, Hesiodi, Homeri comparationem cum Virgilio accedere: de qua vulgò sic statuunt: Virgilium à Theocrito plerúmque victum, nec rarò Theocritum à Virgilio esse superatum: Hesiodum Virgilio longè inferiorem videri: & Homeri

vim, tacitamque maiestatem, sententiarum grauitate & verborum proprietate Virgilium adæquasse. Meum non est, nec priuati cuiusquam, tanta de re pronuntiare. Vocandæ omnes eruditorum centuriæ, & in suffragia mittendæ, vt maximo doctorum comitiatu de maximorum hominum fama & poenè capite, sententia feratur. Licet tamen absque vlla Græcorum offensione laudem eam tribuere propriam Virgilio, quod trium summorum poëtarum triplex argumentum triplici opere vnus expresserit. Nimirum Idyllia 36. Theocriti decem Bucolicorum eclogis: opera & dies Hesiodi, quatuor Georgicorum libris: Iliada & Odyssæam Homeri, duodecim voluminibus Æneidos. Quæ in re sequutus est humanæ vitæ naturæque ordinem. Etenim prima fuit, in terris, aureo illo sæculo, pastoralis vita: deinde culta rura: postremò pro cultis & feracibus agris suscepta & gesta bella. Cur autè Theocriti & Virgilij pastoralia carmina Bucolica inscribantur, in præoptu est, & à plebe Grammaticorum olim reddita ratio. Tria enim constat esse genera pastorum, quorum minimi ἀπόστολοι, siue Caprarij: paulò honoratiores, ποιμένες, siue Opiliones: honestissimi Βουκόλοι, siue bubulci: à quibus Bucolica dicta,

quia capris & ouibus boues antecellunt, cū & maximæ victimæ hinc eligantur. Bucolicorum autem origo varia memoratur. Nā alij à Lacedæmoniis pastoribus: alij ab Oreste: alij ab Apolline Nomio: alij à Libero patre: alij à Mercurio: alij à prima hominum vita, quam pastoralem fuisse paulò antè docuimus, eam repetunt: Nec desunt qui ad honorem Panos, Fauni, & Syluani, deorūque agrèstium, eam referant. Nonnulli ordinis quem Virgilius tenuit hanc statuunt causam, quòd cum tria sint dicēdi scribēdique genera, ἰσχυρὸν, ἄδρὸν, μέσον: tenue, amplum, & moderatum: ἰσχυρὸν in Bucolicis: μέσον in Georgicis: ἄδρὸν in Æneide Virgilius exequutus est: vt ostenderet se nullo in genere non exercitatum esse. Præterea, poëma omne, aut δραματικὸν, aut διηγηματικὸν, aut μικτὸν δραματικὸν, in quo personæ loquentes inducuntur, poëta filet: vt in Bucolicorū parte maxima: διηγηματικὸν, in quo poëta loquitur, nulla interposita persona, vt in tribus primis Georgicorum libris: μικτὸν, in quo & poëta loquitur, & alias personas loquentes inducit, vt in Æneide. Scio me vt ait Plautus, *vetera vaticinari*, & ea percurrere quæ semidoctis non ignota sint: Adijciam nihilominus pauca, de Eclogis & Tityro: nec ob-

scūriora , etiam ab aliis obseruata. ἐκλογεῖν
 seligere est, excerpere, adnotare : vnde poë-
 matia ex aliis excerpta , & adnotata , vt è
 Theocrito Bucolica Maronis, eclogas Grā-
 matici vocarunt , idque nomen aliquando
 latius patet , vt Gallix decus Turnebus ad-
 monuit. Sanè apollinaris lyrica Horatij
 poëmata Eclogas nominat, quod ea ex Pin-
 daro, Alcæo, Alcmane, cæterisque Lyricis, ad
 imitationem, excerpisset, & selegisset:

Vernans per varij carminis eclogas.

Verborum violis multicoloribus.

Hinc apud Cicronem in epistolis ad Atti-
 cū Eclogarij: homines eruditi, excerpere so-
 liti , & in breuiarium conferre quicquid le-
 gerent. Reliquum est, vt de Tityro breuiter
 differamus, quo nomine Theocritus & Vir-
 gilius nullum excogitare potuerunt Bucoli-
 co carmini aptius. Est enim Tityros cala-
 mus Hesichio, vnde apud Virgilium calamo
 canit Tityrus, & Athenæo libro quarto δει-
 πνοσεφίτων, καλάμιος αὐλὸς πιτύριος καλεῖται
 τὸ δὲ τοῖς ἐν Ἰταλίᾳ Δωριεῦσιν: addit Athenæus
 & musicon organon ita vocari , alio nomi-
 ne moriaulon. Tityrus item Laconum lin-
 gua aries maior , aut veruex sectarius, si cre-
 dimus Seruio. Strabo libro decimo inter
 deos agrestos Tityros nominauerat Scho-

liastes Theocriti in tertium Idyllium: τὸς ἀργὸς
 γὰρ πτόρως λέγεται, hinc apud Virgilium len-
 tus & otiosus Tityrus. Subiungit idem scho-
 liastes Tityrum Silenum dici, & Satyros Ti-
 tyros, & hircos, & ποσειδῶνος τῶν θεῶν. Ca-
 millos & ministros deorum haberi Tityros.
 Nam quod adiungit idem scholiastes eius
 nominis montem esse in Creta insula, & Ti-
 tyros dici simias quasdam exigua cauda, ni-
 hil ad id quod agimus. Huc accedit quod
 quamlibet pastoris personam Tityrus susti-
 net ἀπόλλων in ecloga. 3.

Tityre pascētes à flumine reſce capellas. & ec. 9.

Tityre dum redeo brevis est via, pascce capellas.

In ecloga 5.

Incipe, pascentes servabit Tityrus hœdos.

Est etiam Tityrus ποιμῶν in ecloga 6. C. a v
 & ap.

Tityre pingues

Pascere oportet oves. Martialis.

Ingera perdiderat misera vicina Cremonæ

Flebat & abductas Tityrus æger oves.

Βουκόλος quoque inducitur in ecloga pri-
 ma, cum ait ipse,

Ille meas errare boues, &c.

Nihil igitur mirū si Virgilius à Tityro exor-
 sus est Bucolica cum est solius Tityri no-
 mine ea designentur ab Ouidio, cum ait

*Tityrus & segetes, Aeneiâque arma legentur
Roma triumphanti dum caput orbis erit.*

Imo verò & ab ipso Virgilio, vt iisdem verbis meam originem claudam quibus ille Georgica concludit.

*Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, studiis florentem ignobilis oçi,
Carmina qui lusi pastorum, audâxque iuventâ
Tityre te patulæ cecini sub tegmine fagi.*

CAROLO SALDANIO, DIN-
CARVILLÆO, REGI AB INTERIO-
ribus consiliis, & à præcipua cu-
ra ærarij.

IO. PASSERATIVS.

S. D.

QRATIVNCVLAM de cecitate quam
nuper habui, tibi mitto, donoque; di-
gnum mea, non tua fortuna, munuscu-
lum. Sed vereor, quæ cecitatis impu-
dentia est, ne te flagitet quod vix rogare audeo: ef-
ficias auctoritate tua & gratia, qua meritò potes
plurimum, ut quod mihi de pensione & liberali-
tate regia debetur, citò à Questore numeretur, qua
anagnostem alere valeam cæco necessarium, & stu-
diosæ iuventuti profuturum. Perge, vir clarissime,
de Passeratio bene mereri, & beneficij erga me tui
magnitudinem inde aestima, quod, hoc impetrato,
cæcus licet, tibi sum oculos debiturus. Vale. Lute-
tia Parisiorum, ex Academia & bibliotheca re-
gia.

IOAN. PASSERATII,
 ELOQVENTIÆ PROFESSORIS
 & Interpretis Regij, de Cæci-
 tate oratio.

PRÆTER spem meam, & opinionem vestram, quòd huc, longissimo interuallo, & quasi postliminio fati, nunc reuertor, Auditores, nolim existimetis id à me factum vt ex amplissimo, & ornatissimo ad dicendum loco, meas apud vos querar fortunas, & oculorum defleam orbitatem. Scio vos Machaonas & Podalirios non esse, nec à vobis consilium & auxilium, sicut nec ab aliis alloquium & miserationem exspecto. Huius calamitatis, si est appellanda calamitas, vnicum & certum remedium animus æquus, quem, dei optimi maximi benignitate, mihi comparauit: præsertim admonitus ab aurea Euripidis sententia,

cic. in
4. Tusc.
quam, cùm ille Athenis Orestem fabulam doceret, Socrates dicitur reuocasse: adeò philosophica visa est philosophiæ parenti:

Οὐκ ἔστιν ἕδὲν δεινὸν, ὧδ' εἰπεῖν ἔπος,

Οὐδὲ πάθος, ἕδὲ ἔσυμφορὰ θεήλατος.

Ἡς ἕκ' ἀν' ἀρχαί' ἀχθος ἀνθρώπων φύσις.

Eam sententiam, apud M. Tullium, in quarta disputatione Tusculana, vetus poëta vertit barbarè (falsò putauit Muretus Ciceronis esse versus, cùm sint Pacuuij : qui, more ac iure suo, paullò liberiùs, Euripideos ita reddidit.)

Ca. 16. l.
3. var.
lect.

Neque tam terribilis vlla fando oratio est:

Neque fors, neque ira calitum inuentum malum,

Quod non natura humana patiendò ferat.

Prorsus aurea, vt antè dixi, γνώμη, & digna quæ imis reponatur sensibus: ideóque à præstantissimis auctoribus valde celebrata. Vsurpat hanc Romani voluptas theatri, Musarúmque delicia, Plautus, in Captiuis.

sc. Dij
immort.

Dij immortales id voluerunt, vos hanc erumnam exsequi.

*Decet id pati animo æquo, si id facietis,
lenior labos erit.*

Vtitur & Horatius, ad mulcendam
Virgilij sui ægritudinem

*Varū mærentis, Vari de morte dolentis .
Insolabiliter.*

*Durum (inquit) sed leuius fit patiētia,
Quicquid corrigere est nefas.*

*Imitatio
Horatij
in ep. 14.
l. 1.*

Quod scitè verèque dictum amico &
sodali eius Maroni, tantopere placuit,
vt carmini diuino intexeret.

*Tum senior Nautes, unum Tritonia sen. 5.
Pallas*

*Quem docuit, multaque insignem red-
didit arte,*

*Hæc responsa dabat: vel quæ portende-
rit ira*

*Magna Deum, vel quæ fatorum posce-
ret ordo.*

*Isque his Aenean solatus vocibus infit.
Nate dea, quò fata trahunt, retrahunt-
que, sequamur.*

*Quicquid erit, superanda omnis fortu-
na ferendo est.*

Quoties igitur occurret ista mihi co-
gitatio, Τύφλωσίς ἔστι Συμφορὰ θεήλατος.
faxo & huius cōtinuò veniat in men-
tem, Τύφλωσίς ἔστι ἀνθρώπινον κακόν. In-

fortunium, & dirum quidem infortu-
nium, est cæcitas: humanum tamen: &
humana omnia homini humanè fe-
renda sunt. Huc accedit, quod sic iu-
bet necessitas, cum qua nec superi nec
inferi pugnauerint. Præterea, minuit
dolorem quòd malum nec repenti-
num est, nec antè non prouisum.

non ulla laborum

Aeneid. *Nunc primùm noua mihi facies, inopi-*
6. *nàve surgit.*

Omnia præcepi, atque animo mæcum
antè peregi.

Quid quod istuc mihi communè est
cum plurimis? Non longè abiero. Sunt
in hac vrbe quindenii viceni (vulgus
ita loquitur, & trecentos dicere religio
est) quibus idem quod mihi obtigit, vt
errent inter Orcum & solem: nec eo-
rum quemquam *ἄεχαιῶν*, aut eiulare
muliebriter audimus, nisi quatenus
opem & præsidium vitæ suæ ab homi-
nùm misericordia petit. At miserum
est oculis non vti. Imò vereor ne me
superbum potius quàm miserum non-
nulli existiment, quos salutatus, vt ferè
cæcis euenit, non resalutauero. Equi-
dem malum id & miserum arbitrari

minimè decet quod in vim, numen
& maiestatem deorum cadit. Cæci-
tas, inquam, tam diuinum bonum est
quàm humanum malum. Quid amo-
re inter deos hominésque maius? quid
diuinius? quid augustius? Is & cæcus
est, & cæcos omnes efficit quibus im-
perat. Mihi non creditis? credite lo-
cupletissimo testi, & cultissimo poëtæ
Menandro.

Τὸδ' ἔργον

Ἐπισκοπῆ ἔοικε καὶ τοῖς εὐλόγως, καὶ Apud
Stobaeum
in Me-
nand.
τοῖς καλῶς ἔχουσιν.

Cæcus est diuitiarum deus Plutus, sent.
Ari-
stoph. in
Pluto.
& Plut.
in Lyc.
quem ante Iouem, atque ad eò ante
Bonam Mentem, maxima pars homi-
num colit: meritóque cæcus cùm vt
talpa in terræ visceribus nascatur, ala-
tur, & adolescat. Cæca nominantur
ab Alcæo Venusino fata, quorum om- Horat.
od. 13. l.
2.
C. 7. l. 2.
nia reguntur arbitrio: & cæca rerum
humanarum domina, ac regina, For-
tuna: quæ sola, vt Plinius ait, in tota ra-
tione mortalium vtramque paginam
facit. Quare misera nullo modo est
Cæcitas, quæ cælesti diuinæque natu-
ræ conuenit: & cui estis obnoxia,

vos, ô clarissima mundi

*Virg. l.
I. Georg.*

Lumina, labentem celo qua ducitis annum.

Estis profectò cæcitati obnoxia, vel nequicquam stupemus.

Li. 2.
Geo.

Defectus solis varios, luneque labores.

Et quisquam indignetur oculis suis accidisse, quod æternis, & omni-tuentibus mundi oculis, certis temporibus, interiectu interpositúque terræ, necesse est euenire? Sit horribilis cæcitas imperitæ multitudini, certè non erit sapientiæ studiosis, qui vel vltro sibi adsciuerunt. Memorare libet quæ de physico Democrito refert apud Gellium Staius Cæcilius, Latine princeps Comœdiæ, si Safernatem & Afrum excipias.

C. 17. l.
10.
Plautii
& Terentium.

Democritus Abderites, physicus philosophus, clypeum

Constituit contra exortum Hyperionis, oculos

Effodere ut posset splendore aereo: ita radijs

Solis aciem effodit luminis, malis bene

Esse ne videret ciuibus. sic ego

Fulgentis splendore pecuniæ volo

Elucificare exitum ætatis mee,

Ne in re bona videã esse nequam filiũ.

Satius

Satius esse tunc censuit Democritus oculis orbari, quàm opibus & gratia florentes improbos cernere. Nunc autem, ut sunt tempora & mores, quibus est bene nisi malis? Quàm optanda viris bonis, superiore decennio, cæcitas fuit, ne spectare cogerentur ea quæ etiamnum animus horret refugitque meminisse? Sæpenumero præstat nihil omnino videre quàm multa videre quæ nolis: & centies acerbior est qui oculis hauritur dolor, quàm qui alijs percipitur sensibus. Hinc existunt frequentes apud poëtas miserorum querelæ: ut,

*Infandum, regina, iubes renouare do-
lorem,*

*Troianas ut opes, & lamentabile re-
gnum,*

*Eruerint Danaï: quæque ipse miserrima
vidi,*

Et quorum pars magna fui. Item:

Vidi Hecubam, centumque nurus, Priamumque per aras

*Sanguine sædantem quos ipse sacraue-
rat ignes.*

Quæ sumpta sunt ex Hecuba, vel Andromacha Ennij,

*O pater, ô Priami domus! & quæ sequuntur. mox,
Hæc omnia vidi inflammari:
Priamo vi vitam euitari:
Iouis aram sanguine turpari.*

Miserabiles anapæsti, præcipuè cùm funduntur ad tibiam! nec minus flebiles hi senarij,

ibid.

*Vidi, videre quod me passa ægerrimè,
Hectôrem curru quadrijugo raptarier.*

Poëtas commemoro : quid oratores? Lapidi filici mediusfidius lacrymas excuterent hæc Tulliana in defensione Cælij. *Vidi enim, vidi, & illum hausi dolorem, vel acerbissimum in vita, cùm Q. Metellus abstraheretur è sinu gremioque patriæ.* Caret igitur acerbissimo dolore cæcitas : & si rem suis momentis ponderare volumus, nihil habet quod de fortuna sua magnopere conquatur. Itaque apud Ovidium Tiresias exprobranti cæcitatem Pentheo,

*Quàm felix esses, si tu quoque luminis
huius*

Metam.

3.

Orbus, ait, fieres, ne Bacchica sacra videres?

Dicam quod magis miremini: si cæcitas merito suo malè audiet, vix iure

quisquam nostrum audiet bene: pluresque in vita Oedipodæ quàm Lyncei reperientur. Quàm multa homines non vident etiam quæ vident? Quàm multa quærunt quæ manibus tenent? & procul abesse credunt quæ iacent ante pedes? Propertium interrogemus. Dic, Sexte Aureli, de hoc genere cæcitas in amantes testimoniũ.

Ante pedes cæcis lucebat semita nobis. El. 14. l.

Scilicet insano nemo in amore videt. 2.

Dic & tu Q. Enni, in aruspices, augures, astrologos.

Quod est ante pedes nemo spectat: cæli scrutantur plagas.

Quantulum differunt à cæcis qui dormiunt, dormitãntve? qui cantherino ritu astantes somniant? qui aliud agũt? quorum animus peregrinatur? quos aliqua transuersos rapit quæ mentis luminibus officit perturbatio? vt amor, odium, lætitia, mæror, metus, cupiditas, pavor, pudor, iracundia, ebrietas? quarum rerum exempla in Comœdijs, vt in vitæ speculo, licet intueri. Vno atque altero contenti simus exemplo. In Amphitruone Plauti, Amphitruo ipse inquit Blepharoni. A. *vbi illic scelestus*

^{sc. Dii} *est? B. quis? A. Sospia. B. Eccum illum. A. ubi?*
^{vestram} *B. ante oculos: non vides? A. vix video præ*
^{fidem.} *ira: adèò me istic Delirum fecit. In Asina-*
^{sc. Quid} *ria: non hercle te præuideram: quæso ne vi-*
^{hoc est n.} *tio vortas: Ita iracundia obstitit oculis. Ad-*
^{sc. Hera} *dite, si vultis, tertium ex Milite glorio-*
^{ccum.} *so exemplum, vbi mulier amatrix, quæ*
militem ludos facit, naso plus videre
quàm oculis dicitur: ita illam excæcat
Amor. Ne singulas persequar vitæ
partes, tota vita mera cæcitas: & om-
nes mortales tam in suis quam in alie-
nis negocijs cæci: quod, tanquam per
nebulam, si quis aduertat, nobis osten-
dit Virgilius in animorum natura de-
scribenda.

^{A en. 6.} *Ignæus est ollis vigor, & celestis origo*
Seminibus, quantum non noxia corpora
tardant,
Terrénique hebetant artus, moribun-
dâque membra.
Hinc metuunt, cupiuntque: dolent, gau-
dèntque: nec auras
Respiciunt, clausi tenebris, & carcere
cæco.

Hæc plerique cùm legimus, nec legi-
 mus, operamque ludimus: nisi perspi-
 cimus adumbrari vitæ caliginisq̃ hu-

manæ imaginem : & à Virgilio hæc
 hausta esse ex philosophiæ fontibus.
 Tangit enim quatuor genera pertur-
 bationum , vnde animis nostris obo-
 riuntur & circumfunduntur tenebræ:
 quorum duo gignuntur ex opinione
 boni, totidem ex opinione mali. Ex
 opinione boni; vel præsentis, vt dolor:
 vel futuri , vt metus. Ago pinguiore
 Minerua , vt adolescentuli mentem
 doctissimi poëtæ affcquantur , simúl-
 que intelligant cur in libro secundo
 de natura rerum Lucretius exclamet,

O cacas hominum mētes! ô pectora caca!

*Qualibus in tenebris vitæ , quantisque
 periclis,*

Degitur hoc cui, quodcumque est!

Nam si nemo viuit quin gaudeat , do-
 leat, speret, metuat; quis, obsecro, non
 cæcus? aut cui glaucomam non obji-
 ciunt hi à ratione auerſi motus , & af-
 fectiones mentis lumine carêtes? E mi-
 nus velitati, propius nunc congregia-
 mur, manúmque conferamus. Vno
 certè vincemus argumento nos om-
 nes, *Quicumque terræ munere vefcimur,*
 cæcutire. Conſtat enim totam vitam
 iter cōtinuum eſſe ad mortē. Siquidē

*Hor. od.
 14. lib.
 2.*

Man. li.

4.

In hen-

deca.

Lugete.

*Nascentes morimur, finisque ab origine
pendet.*

Iter verò ad mortem, si Catullo credi-
mus, est tenebricosum, nec nisi clausis
ocul situr

Ibid.

Illuc, unde negant redire quemquam.

Quod idem Virgilius innuit, cum iter
designat quod insistebant Æneas &
Deiphobus tendentes ad Elysium,

Aen. 6.

*Ibant obscuri, sola sub nocte, per um-
bram.*

*Quale per incertam lunam, sub luce
maligna,*

*Est iter in sylvis, ubi calum condidit
umbra*

*Iuppiter, & rebus nox abstulit atra co-
lorem.*

Quæ cum ita sint, si mihi contigit esse
cæco, nihil noui contigit: scilicet ho-
mini res humana, tolerabilis, peruaga-
ta. Multi dijs cari, & in primis Musa-
rum alumni, cæci fuerunt.

Aen. 6.

*Quique pij vates, & Phæbo digna lo-
cuti.*

Notum est de Anchisa,

Ennius

apud

Probum.

Venus quem pulchra dearum

Fari donauit diuinum pectus habere.

Vulgatum de Thamyra, Tiresia, Ho-

mero, Stesichoro, Antipatro, & alijs, quos longum fit recensere. Cæcitatæ causam grauitè, copiosè & ornatè Ciceronem egisse, me non latet; nec me verba Senecæ fugiunt eodem pertinentia, *Oculos perdidi. Habet & nox suas voluptates. Oculos perdidi. Quam multis rebus carebis, quas ne videres vel eruendi erant? Non intelligis partem innocentia esse cæcitatem? Huic oculi adulterium monstrant: huic incestum: huic domum quam concupiscat; huic urbem, & mala omnia. Certè irritamenta sunt vitiorum, ducisque scelerum.* Hæc Seneca: quibus adiungere sexcenta poterit, qui in causa tam facili disertus esse volet. Ego paucis agere malo, & sic soleo mecum. Cæcus sum. Cæcus erat Appius Claudius, sine quo Pyrrhi bello, rei Romanæ offusa sempiterna nox esset. Cæcus sum. pauciores habiturus sum inimicos, inuidum neminem. Cæcus sum. præferam speciem viri boni: multique me dignum existimabunt qui cum in tenebris micent. Cæcus sum. Vnum me faciam beatiorum, & alienis utar oculis; sicut alienis quoque auribus magni quondam Persarum reges. Cæ-

cus sum. Augebit familiam meam cæcitas; & vt dicebat Asclepiades, vno puero comitator incedam. Sed bonos ipse libros amplius nō legam: Dolebit hoc, fateor, & vehementer dolebit cordi meo: verū est tanti non legere malos: ne bilem mihi moueant, & stomachum in eos erumpam, vt poëta Veronensis.

Catul. in
Sextiū.

Dij magni, horribilem. & sacrum libellum!

Non, non hoc tibi, false, sic abibit.

Nam si luxerit, ad librariorum

Curram scrinia: Cæcios, Aquinos,

Suffenum, omnia colligam venena:

Ac te his supplicijs remunerabor.

Plin. c.
17. l. 24.

Non legam piētas tabulas, nec legam sacra; & in carcere iussu magistratus non bibam Ophiusam. Cæcus sum. Tanto fortior. Minus cassas terriculas, laruas vmbrales, & lemures nocturnos pertimescam. Non formidat periculum qui non videt: quia, vt Amor, sic & timor, per oculos influit in animum: eaque de caussa læna fœta, cum pro catulis dimicat, oculorum aciem in terram defigit, ne venabula expauescat. Cæcus laudis, non probri no-

Plin. c.
16. l. 8.

men est : vnde præclarum & insigne nomen Scipionum. Nam Cornelius ille, cui pater cæcus velut Scipioni baculoque innitens firmabat gradum, sibi cognomen ex ea pietate & officio reperit: noménque ex cognomine posteris tradidit, quo nullum euasit illustrius. Antiquum illud chaos & rerum omnium principium, cæcitas fuit. Cæcitas philosophos à Platone ad modestiam erudijt, cum ἐποχὴν καὶ ἀκράτησιν induxit, vt eos ab assentiendi & affirmandi temeritate reuocaret. Cæcitas iudicibus persuasit vt in causis maioribus pronuntiarent, Non lique- re, & Amplius quærendum esse. Cæcitatē otio inertięque meæ prætexam, cum laboris & operæ tædebit: & si non dabitur in luce versari, desiderabo in umbra; meque tutabor exemplo & responso ducis fortissimi, qui solem non visurus præ sagittarum multitudine, vt hostes minabantur, hoc se εἰρωνευόμενος consolatus est, quod in umbra pugnaturus esset. Cæcitas, vt in rebus cæteris molesta sit, hoc saltem iuuabit in literis, quod acuet industriam. Acrius enim animus intendendus cæco, & di-

Macrob.
c. 6. l. i.
Sa.

Academicos.

Asconius.

Leonide.
Cic. i.
Tuf.

ligentiùs erit excolenda memoria,
 quod semper dicendum ex tempore,
 adempta facultate dicendi de scripto.
 Non postremum & hoc ad me perue-
 niet ex cæcitate commodum, quod si
 quid deliquero, deliquero impune:
 quis dicturus est diem cæco? Si quem
 incurſauero; si quid offendero: si pede,
 si lingua, si mente titubauero, præsto
 erit patrona Cæcitas: Errauit, lapsus
 est, parum cauit, non vidit, cæco igno-
 scite. Si quem inter docendum Priscia-
 no colaphum impegero mihi nemo
 dicam scribeat: & omnes sribligines
 imputabuntur cæcitati. Quin & anti-
 quis Grammaticorum σχήματαπιν acce-
 det nouum σχήματα. τύφλωσις καὶ ὀφθαλ-
 μία. Videte quò progrediar, nimia cæ-
 citatis fiducia, cæcus alijs conor lumen
 accendere: & cui dux opus est ambu-
 lanti, videntibus monstro viam. Heu
 doctorum inopiam! Heu solitudinem
 celeberrimæ quondam Academiae! cu-
 ius me sanè magis quàm mei miseret;
 pudètque huius regiæ cathedræ, vbi
 res non ad triarios, vt est in vetere ver-
 bo, sed ad cæcos planè redijt. Valeant
 tamen querelæ; & habeatur potius cæ-

citati gratia, quæ me ad melius viuendum hortatur, ac pænè cogit, mea voluntate, seriò philosophari. Nunc enim demum incipio vim veræ solidæque virtutis experiri, vt aduersus omnes minas impetúsque fortunæ præstare inuictam mentem possim; & ab argutis inanium quæstionum nugis, quibus miseræ scholæ personant, ad rectum animi cultum sapientiæ præcepta traducere.

FINIS.

IOANNIS PASSERATII,
ELOQUENTIÆ PROFESSORIS
Regij Orationum & Præfationum.

INDEX.

1	O Ratio in Plauti Prolegomena fol.	1
2	Asini encomion fol.	8
3	Præfatio in Captivos Plauti	19
4	Præfatio in Curculionem Plauti	33
5	Oratio in Militem gloriosum Plauti	45
6	Præfatio in Pseudolum Plauti	54
7	Præfatio in Menæchmos Plauti	66
8	Præfatio in Cic. orat. pro Cecina	77
9	Præfatio in Cic. orat. pro leg. Manil.	91
10	Præfatiuncula in Cic. orat. pro Aul. Licin.	103
11	Præfatio in Q. Cic. de Pet. consul.	115
12	Argumentum in Cic. de Pet. consul	126
13	Prolegomena in Cic. Topica	131
14	Præfatio in lib. Cic. de legibus	154
15	Præfatio in Cic. epist. ad Hirtilium	168
16	Io. Passeratij ij. epistola	180
17	Præfatio in Catilinam Salustij	181
18	Oratio in libros Hist. Salustij	194
19	Præfatio in Catonem de leg. Oppia	205
20	Præfatio in Ovidij Consol. ad Liviã	228
21	Præfatio in Ovidij Iudicium Arm.	228
22	Præfatio in Epithalamium Catulli	238
23	Præfatio in Propertij lib. primum	249
24	Præfatio in Propertij lib. secundum	258
25	In eundem Amoris & Fortune Comparatio	278
26	Præfatio in tertium librum Propertij	292
27	Præfatio in quartum librum Propertij	307
28	Præfatiuncula eiusdem	320
29	Præfatio in Bucolica Virgilij	322
30	Oratio de Cæcitate	323

2